Encyclopedic Dictionary of Zoological Terms

Sanskrit – Sanskrit – English

Compiled by
Dr. B.Thirumalachar
M.Sc., Ph. D. (London)

Sanskrit – Sanskrit – English

अंसभार - × ग्रा

ना → अंसे धृतः भारः = स्कंध धृत भारे - बलीवर्द
Bullock

Encyclopedic Dictionary of Zoological Terms

(Sanskrit – Sanskrit – English)

Compiled by:
Dr. B. Thirumalachar
M.Sc., Ph. D. - Zoology (London)

Price : Rs. 1000/-

Published by:
Smt. Chokkamma & Dr.Thirumalachar Memorial Trust
Bengaluru, Karnataka, India.

© **Encyclopedic Dictionary of Zoological Terms (Sanskrit – Sanskrit – English)**

All rights reserved. No part of this work may be copied, adapted, abridged, translated or stored in any retrieval system, computer system, photographic or other system or transmitted in any form by any means without the prior written permission of the copyright holders, **Smt. Chokkamma & Dr. Thirumalachar Memorial Trust** (India). Any breach will entail legal action and prosecution without further notice.

First Edition : June 2015 **Qty. :** 200 copies

Published by : Smt. Chokkamma & Dr. Thirumalachar Memorial Trust,
#19,1st Main Road Tata Silk Farm, Basavanagudi,
Bengaluru-560004, Karnataka, India.
Registration No.: Basavanagudi
Sub Registrar office : B.K. IV 312/2012-13,
6th Dec. 2012
Ph. : +91 (080) 26768535/26586133
email : nklprasad@gmail.com,
rradha4@gmail.com

Composer : Samarth Graphics, 522, Narayan Peth, Pune-30.
Ph. : 020-66027359

Zoology Panel : Dr. Surendra Ghaskadbi & Dr. Vidya Patawardhan

Sanskrit Support : Mrs. Shyamala Mahendra Barve

Illustrations : Mr. Gopal Nandurkar

Printed by : Samarth Graphics, Pune.

Distribution : Smt. Chokkamma & Dr. Thirumalachar Memorial Trust

Bengaluru
Ph. : (080) 26586133
Cell : (+91)9845101625
nklprasad@gmail.com

Hyderabad
Ph. : (040)27756497
Cell : (+91)9030028213
ambujasubbappa@yahoo.com

Mumbai
Cell : (+91)9820636420
ndbadrinath@yahoo.co.in

Pune
Cell : (+91)9175710471
rradha4@gmail.com

Price : Rs. 1000/-

Publisher's Note

Science meets Sanskrit : An eminent zoologist, Dr.B.Thirumalachar started reading Sanskrit texts and very naturally, his attention went to zoological terms that appeared there, the context, word description and their meaning. Curiosity took him to the next stage, finding apt zoological terms in English to suit the description in the text. Thus he embarked on a journey through a large number of Sanskrit texts with a single-minded purpose of leaving to posterity, a thoroughly researched and analyzed list of Sanskrit words with Sanskrit analysis and meanings where possible and the then current English zoological equivalents.

Period of Work : Dr.B.Tirumalachar conceived the idea of compiling a dictionary of zoological terms extracted from various Sanskrit works sometime in the late 1940s, and took up this arduous task single-handed. His profound knowledge of zoology and his mastery over Sanskrit can be seen from his working papers – the painstaking listing of words along with the source text, putting them in alphabetic order, referring to various dictionaries like Apte, MMW etc., and arriving at their zoological meanings.

The earliest written reference to the broad period when he compiled this dictionary is a hand-written and signed note, dated 28.11.52 by Prof. Daniel H.H. Ingalls, Wales professor of Sanskrit at Harvard University, Chairman of Department of Sanskrit and Indian studies and Editor, Harvard Oriental Series. The note reads as follows:

"I hope that you may be able to complete this interesting study of zoology of India as based on Sanskrit dictionaries and texts. There exists nothing like it so far as I know and this compilation if completed would be a valuable aid to historical studies."

From all family sources, we can safely conclude that the final manuscript was ready by 1968. This he completed in spite of a cerebral stroke and paralysis he suffered in 1961.

Dr.B.Thirumalachar was Principal of Government Science Colleges in Tumkur, Mysore and later in Bangalore, Karnataka. As such he had access to the vast libraries of these colleges and after work in the evenings and on holidays, he would be immersed in this monumental task. He retired from service in 1954. As the work progressed, the handwritten pages piled up and so they had to be redone in order to rearrange the words in alphabetical order and the sheets had to be renumbered before preparing the final compilation of the dictionary. The entire work is available in handwritten form.

Sources : The sources, viz., the Sanskrit texts he referred to are 199 in number. Not only did he put the words he had researched on in

an alphabetical order, he has left behind a list of the Sanskrit texts he had studied, listed in an alphabetical order. This indicates the single-minded focus he had on completing the work and making it ready for publication. The list is reproduced in the following pages. For English equivalents of Sanskrit terms, he has referred to dictionaries like MMW, The Practical Sanskrit-English Dictionary by Vaman Shivaram Apte, 1890, Arthur Macdonell: A Practical Sanskrit Dictionary with Transliteration, Accentuation and etymological Alanysis throughout: London, Oxford University Press, 1892 and Lexicographers such as Hemachandra, Amarasinha, and Halâyudha.

Approach : The meanings given in this dictionary have been obtained from the dictionaries that he referred to, and hence the zoological terms mentioned may not always have any geographical connotations. Very often, the same word could be found in not one, but many texts, and in each context, the meaning would be somewhat different, with the result that a number of English/ zoological terms would emerge. He has provided analysis of the Sanskrit words where relevant and given all the various meanings (Sanskrit and English) available in dictionaries.

He has mentioned the Sanskrit-English dictionaries referred to by him, as Apte, MMW, W, L etc. Apte and MMW are well-known to Sanskrit scholars, but **L** and **W** could not be identified from the list of works he had studied. These have been discussed at length : Regarding **L**, the following suggestions have come forth: (1) It is likely that L stood for Lexicographers like Amarasinha, Halâyudha and Hemachandra. The abbreviations list at the beginning of the MMW dictionary gives: L. - Lexicographers (where native dictionaries give the meaning, but the word has not been found in any texts so far). (2) Another suggestion was that L could refer to Prof. Laxman Vaidya, but it is unlikely that the author, himself a scientist, would have referred to the first name of this scholar. (3) From Wikipedia: Monier Williams compiled a Sanskrit - English dictionary based on the earlier Petersburg Sanskrit Dictionary which was published in 1872. A later revised edition was published in 1899 with collaboration by Ernst Leumann and Carl Cappeller (sv). A reasonable guess is that L stands for the revised edition with Leumann. **W** would perhaps refer to Prof. H. H. Wilson's Sanskrit - English Dictionary and Comprehensive Sanskrit English Lexicon by the same scholar. We would leave it to future researchers to provide further clarity in this respect.

This work is not just a straightforward compilation of zoological terms, but shows the inquisitive mind which was working. Wherever relevant, he has interpreted the words and if his interpretation differed from or added to the meanings given in established dictionaries like

Apte, MMW etc., he has given his version as well, with the reference as B.T. to mean Dr. B.Thirumalachar. In some cases, he has wondered why the word could not be used to mean something other than what the dictionaries suggest, with the question, 'Why not…? B.T.' Such questions have been retained in the dictionary with a purpose, as a challenge to future scientists to look at facts differently and either support or reject his thinking.

As in other sciences, the body of knowledge in zoology has also seen a lot of development. A sincere effort has been made to include the current information while retaining the original work intact. This has been possible with significant contribution from Dr. Surendra Ghaskadbi and Dr. Vidya Patwardhan, Division of Animal Sciences, Agharkar Research Institute, Pune.

It should be noted here that the publishers have tried to include most of the information organized alphabetically by the author. His working papers are with them, which may give a lot more details for interested researchers. Again, this may not be an exhaustive list of zoological entities found in the Sanskrit texts referred to and it is likely that Sanskrit scholars may come across many more words, and their research into their context and meaning may add to the richness of this work.

It is amazing that such detailed planning and rigorous execution of the work was done by Dr.B.Thirumalachar when modern tools like computers, the Internet and software were not even present in the distant dreams of people then.

Prior to undertaking the laborious work of typing the text, other technology options were considered, the most promising one being digital imaging of the handwritten pages and converting them into typed pages using appropriate software. This came with a couple of limitations, viz., the final product would have around 85% accuracy, but the output would be in a non-editable version, thus rendering corrections impossible. Secondly, this was found to be very expensive. Hence the decision was taken to go through the traditional process of typing, proof reading, corrections etc.

The publishers would like to acknowledge that there may be shortcomings in this book in spite of utmost care taken while entering the data and proof-reading as they did not have the author to guide them from time to time. They would welcome any suggestions or improvements that can be incorporated in future editions as well as in the electronic format in which the book will appear in the near future.

About the Author

Dr. B. Thirumalachar
March 12, 1899 – July 9, 1974

Career :

As a student, B. Thirumalachar was interested in science subjects and wanted to pursue a career in medical sciences. However, considering his aptitude for research, his professor convinced him to work in the field of pure sciences instead, with an interesting remark that if all intelligent students entered medical profession or other applied sciences, the pure science stream would get totally neglected. At that tender age, he accepted the challenge to take up zoology as his core subject and contribute to that body of knowledge.

After graduating in zoology from Mysore University, he headed to University of Calcutta for postgraduate studies in the subject. In 1927 he completed his M.Sc. (Zoology) at the University of Calcutta with top honours, obtaining the University Gold medal and prize, and also the Hemachandra Gossain Gold medal and prize for standing first among all the first class students.

He returned to University of Mysore for a job in the Department of Zoology. But his restlessness and thirst for knowledge took him to the then far off University of London, South Kensington, for a Ph.D. In 1931 he joined the University College of London and worked under Prof. D.M.S. Watson, F.R.S. He completed the programme within a very short period (1931 to 1933). His research work was on the Conus Arteriosus in Anura. He then returned to India for a career as an educationist.

On returning in 1933 he rejoined the University of Mysore as Assistant Professor of Zoology. His inclination was towards teaching and research. However in 1940, the priority shifted towards administrative side of work - he was the first Principal designated by the University of Mysore to be posted as Principal of the First Grade College, Tumkur. After a couple of years, he was transferred as Principal of Yuvaraja College, Mysore. The 75th year notification of the college issued in 2002 mentions his name among the prominent teachers at that institution. He was then transferred to Bangalore as the Principal of Intermediate College, Bangalore (later on called as Government Arts and Science College, and now called as Government Science College). He retired in 1954.

His scientific pursuits were borderless. Due to his interests in Chemistry he was successful in the early Forties in preparing an indigenous substitute for Canada Balsam, which at that time was very scarcely available owing to the war. He even patented this product. There is a link to this in Technical Manpower, Bind 5, published in 1963 by the Council of Scientific and Industrial Research (India).

In spite of the arduous work of managing a college of over 1500 pupils, he continued to take interest in laboratory work and got through some interesting pieces of research. He used to go personally to collect the samples, which included reptiles of various descriptions.

As an educationist, he was a strict disciplinarian. During his service in Yuvaraja College at Mysore, he was an officer of what was then known as UTC (University Training Corps) conducted by the Indian army.

Apart from his devotion to studies and his subject, he firmly believed that a healthy body is very essential for cultivating a healthy mind. He devoted a lot of time for physical exercise and played competitive tennis. As a member of the Mysore Cosmopolitan Club, he participated in tennis championships and won a number of trophies. He also participated in activities at various levels to promote sports and games among the youth. He was keen on seeing them playing some sport or the other. He was also a member of the Mysore State Wrestlers' Association.

His Support Base :

His wife the Late Smt. Chokkamma was his greatest fan and a solid support behind all this spectacular achievement. She managed the large household single-handedly and did not show any signs of weakness even when he was away for two years in Calcutta to complete his post-graduation and then again, when he went to London for two years to work on his Doctorate, as also when he went to different parts of India either for his research projects or to attend conferences. She was a devoted wife and a doting mother to all their children, grand children and scores of nieces and nephews who thronged their house as they pursued their studies in various fields.

Zoology and Sanskrit :

Dr. B. Thirumalachar was also a Sanskrit scholar. In spite of the multifarious duties of heading an institute of higher education, his interest in pursuing Sanskrit studies continued. He undertook an in-

depth study of the Vedas, Upanishads and other Sanskrit works, and was often involved in detailed discussions on these works with his peers.

Sanskrit – English Dictionary of Zoological Terms :

With encouragement from family and friends, he embarked on this daunting task of preparing a Sanskrit dictionary oriented to his subject of specialization, viz., zoology, single-handedly. He studied several Sanskrit works in great detail to compile a list of zoological terms therein and proceeded to do extensive research on each one of them, to provide their meanings and significance in English, which culminated in this marvelous work of Sanskrit to English dictionary of Zoological terms - neatly organized and rich in content.

In the latter part of the Fifties and the early Sixties – that is after his retirement from the service, he was invited to write for and edit articles on Zoology for the Kannada Vishwakosha (encyclopedia in Kannnada language). His contribution was on the Flora and Fauna of Karnataka.

Research projects :

1929 : Vascular system of Ground Squirrel and Vascular system of fishes

1931 - 1934 : On Viviparity in *Poeciliid* Fishes and On the external Jugular Vein in mammals

1937 : On the Conus Arteriosus in the *Anuran*,

1954 : Started research on Crocodiles that could have resulted in far-reaching results. His intention was to give young research scholars some independent work and guide them in completing these pieces of research. However, not much is known about the details of this research project and whether the then Mysore University was able to get it completed.

Publications by the Author :

Below are given some of the research papers that the family could trace (This is not a complete list – there may be other publications that we are not aware of – and that too from 1946 onwards till his retirement in 1954) :

1. On the Vascular System of *Ophiocephatids*, presented at the Science Congress, 1929

2. A Preliminary Note on the Vascular System of *Scirius Palmatus* with B.C. Srinivasamurty – The Half-Yearly Journal of Mysore University, Vol. IV, No. 1, January 1930

3. On Viviparity in *Poeciliid* Fishes

4. On the External Jugular Vein in Mammals

   (Both 3 & 4 were accepted by the University of London for his Doctorate)

5. On certain double monstrosities of *Gambusia* – Journal of Indian Academy of Science – Proceedings of the Indian Academy of Sciences, Vol. VII, No. 6, June 1938

6. On Certain Abnormalities in the Sacrum of *Rana hexadactyla*, with T. Subramania Pillai, Zoological Department, Mysore University - Current Science, Vol. V, NO. 6, December 4, 1936, P305-306.

   http://www.currentscience.ac.in/Downloads/article_id_005_06_0304_0305_0.pdf -

7. On the Structure and mode of working of the Conus Arteriosus in the *Anura*: Presented at the Science Congress, 1942, Conjoint with Mr. T. Subramania Pillai

8. On the Occurrence of Cartilage in the heart of the *Anura*, Presented at the Science Congress, 1941, Conjoint with Mr. Subramania Pillai

9. An Indigenous Substitute for Canada Balsam: Presented before the Science Congress, 1942. Patented. Approved by Director ……. (D & D), Govt. of India

   http://books.google.com/books?ei=rhJuVKfjLoewyQTPqoLwCA&id=w6AuAQAAIAAJ&dq=canada+balsam+patent+Thirumalachar&focus=searchwithinvolume&q=canada+balsam+patent+Thirumalachar

10. Petroleum as a solvent for mounting media, with M.K. Madhuranath, Intermediate College, Tumkur - Current Science, Vol. XII, No. 3, March 1942, Reprinted from “Current Science” 1943 Letters to the Editor, P 82

    http://www.currentscience.ac.in/Downloads/article_id_012_03_0082_0082_1.pdf

11. Observations on the Aerial Mode of Respiration and Correlated Structural Modifications of the Respiratory Organs in certain Loaches (*Vobitidinae*) – presented at the Proceedings of the National Academy of Sciences, India, Vol. 16, Part 1, pp. 6 – 12, 1946 (this official caption must be the same as On Aerial Respiration in Fishes with special reference to the *Cobitidinae*, Journal - Indian National Academy of Science, Allahabad, 1946

12. Flora and fauna of Karnataka: Writing as well as editing articles on zoology for Kannada Viswakosha (encyclopedia in Kannada language) – 1958 to around 1964

Compiled by the daughters and sons of the author.
June 2015

Reference List

- Adbh(uta) Br(ahmana)
- Ādi-p(arva of MBh)
- Ag(astya) Samh(ita)
- Ag(ni) P(urāna)
- Ait(areya) Ār(anyaka)
- Ait(areya) Br(āhmana)
- Ait(areya) Up(anishad)
- Amar(u.Śataka)
- Amritab(indu) Up(anishad)
- Ānand(a-lahari)
- Ananga R(anga)
- An(anta) Sam(hita)
- Anukr(amanikās)
- Anup(ada-sūtra)
- Āp(astambha Dharma Sūtra)
- Āp(astambha) Śr(auta Sūtra)
- Āp(astambha) Y(agna Paribhasha Sūtra)
- Ā(pte's Dictionary)
- Ārsh(eya) Br(āhmana)
- Ārun(eya) Up(anishad)
- Ār(uneya) Up(anishad)
- Āryav(idya Sudhākara)
- Ashtang(a Hridaya)
- Āshtav(akra) S(amhita)
- Āsv(alāyana) Gr(ihya Sūtra)
- Āsv(alāyana) Sr(outa Sūtra)
- Atharvas(ikhā) Up(anishad)
- A(tharva) V(eda)
- A(tharva) V(eda) Paris(ishta)
- A(tharva) V(eda) Pr(ātisākhya)
- Ātm(a) Up(anishad) iii Kh
- Ātr(eya) Anukr(amanikā)
- Bālar(amāyana)
- Baud(āyana Dharmasāstra)
- Bhag(avad gita)
- Bh(āgavata) P(urāna)
- Bhaṭṭ(ikāya)
- Bh(āva) Pr(akāsa)
- Bhav(ishya) P(urāna) ii Kh भविष्य & भविष्योत्तर
- Bhoja Pr(abandha)
- B(oehtlingk &) R(oth's) Dictionary
- Br(āhmanas)
- Brahmānda P(urāna)
- Brahma P(urāna)
- Brahm(a) Up(anishad)
- Brahma V(aivarta) P(urana)
- Brahmav(idyā) Up(anishad)
- Brahmott(ara) Kh(anda of स्कंदपुराण)
- Br(ihad) Ar(anyaka) Up(anishad)
- Brih(ad-devatā)
- Br(ihan) Nār(adīya) P(urāna) 38 Adhy.
- B(uddha) Car(ita)
- Cān(akya)
- Canod(a-Kausika)
- Car(aka)

- Caran(avyūha)
- Ch(āndogya) U(panishad)
- Col(ebrooke) Henry Thomas
- Cūl(ikā) Up(anishad)
- Das(akumāra carita)
- Dasa(rūpa)
- Devibh(āgavata) P(urana)
- Devī M(ahatmya)
- Dhananj(aya Vijayam)
- Dīp(ikā)
- Divyāv(adāna)
- Gal(ano's Dictionary)
- Gan(esa) P(urāna)
- Garbh(a) Up(anishad)
- Garuda P(urāna)
- Gar(uda) Up(anishad)
- Gaut(ama's Dharmasāstra)
- Ghat(akarpara)
- Git(a-Govinda)
- Gop(atha) Br(āhmana)
- Gorakash(a-Ṡataka)
- G(rass) m(anu)
- Gr(ihyat) Sr(anta-Sūtra)
- Hans(a) Up(anishad)
- Hariv(ansa)
- H(arsha) Car(ita)
- Hemac(andra)
- H(emachandra's) Yog(asāstra)
- H(emadri) Cat(urvarga cintamani)
- Hir(anyakēsin's) P(itrmedhasūtra)
- Hit(opadesa)
- Īs(a) Up(anishad)
- Jābāl(a) Up(anishad)
- Jaim(ini) Bh(ārata) अश्वमेधपर्व
- Jaim(ini) Br. जैमिनीयब्राह्मण
- Jaim(ini) Up- जैमिनि उपनिषद्
- Jātakam(ālā)
- Kād(ambari)
- Kaiv(alya) Up(anishad)
- Kāla(cakra)
- Kālid(āsa)
- Kāl P - कालिकापुराण
- Kalpa S(ūtra)
- Kām - कामण्डकीयनीतिशास्त्र
- Kap Samh - कपिलसंहिता from स्कंदपुराण
- Kapishṭh(ala-samhita)
- Kārand(a-vyūha)
- Kās(ikāvritti)
- Kāsi Kh(anda from स्कान्दपु)
- Kāṭh(aka)
- Kāṭh(aka) Gr(ihya sūtra)
- Kathārn(ava)
- Kathās(aritsāsgara)
- Kaṭh(a) Up(anished)
- Kāty(āyana)
- Kāty(āyana) Sr(auta Sūtra)
- Kaush(itaki) Ār(anyaka)
- Kaush(itaki) Up(anishad)
- Kaus(ika-sutra)
- Kāvyac(andrika)
- K(āvya) Pr(akāsa)
- Kayy(ata)
- Ken(a) Up(anishad)
- Kramadip(ika)

- Krishi S(angraha)
- Khsem(indra)
- Kshur(ika) Up(anishad)
- Kulad(īpikā)
- Kulārn(ava tantra)
- Kull(uka's comments on मनु)
- Kum(āra Sambhava)
- Kūrma P(urana)
- Kuval(ayānanda)
- Laghuj(ātaka by वराहमिहिर)
- Lalit(a-vistara)
- Lankāvat(āra sutra)
- Māgha Māh(ātmya in पद्मपुराण)
- M(ahā)Bh(ārata)
- M(ahāvira) Car(ita)
- Maitr(ayāni)S(amhita)
- Maitr(y) Up(anishad)
- Mālatim(ādhava)
- Mālav(ikagnimitra)
- Mall(inātha)
- Mān(ava) Gr(ihya Sutra)
- Mān(ava) Sr(auta Sutra)
- Mān(aviya) S(amhita सौरपुराण)
- Mānd(ūki) S(ikshā)
- Mānd(ūkya) Up(anishad) 12 mantras
- Mantra Br(āhmana)
- M(a)n(u's Law book)
- Mārk P मार्कण्डेयपुराण
- Mas मशक
- Matsya P(urāna)P
- Megh - मेघदूत
- MW - Monier Williams 1st edn. & marginal notes
- Mricch(akatikā)
- Mudra(arākshasa)
- Mund(aka) Up(anishad)
- Nāg(ānanda)
- Naigh(antuka commented by Yaska)
- Naish(adha Carita)
- Nal(acampu)
- Nal(ōdaya) = Nalōd
- Nal(ōpākhayāna)
- Nandi P(urāna)
- Nār(ada) S(amhita)
- Nār(adā's Law book)
- Nār(adiya) P(urāna)
- Naras(imha) P(urāna)
- Nār(āyana) Up(anishad)
- N(ew) B(oehtlingk) Dictionary
- Nid(āna) by Mādhava)
- Nid(āna) Sch(ie Vachaspati's comments)
- Nigh(antu) Pr(akāsa)
- Nilak(antha)
- Nir(ukta - Yaska's)
- Nris(imha Tāpaniya) Up(anishad)
- Pādap(ātha)
- Padma P(urāna)
- Padya S(angraha)
- Pañcad(avda Chhatra प्रबन्ध)
- Pañcar(ātra)
- Pān(ini)
- Param(ārthasarā)

- Parās(ara Smruti - स्मृति)
- Pār(askara's) Gr(ihya Sūtra)
- Pārsvan(ātha carita)
- Parvat(iparinaya)
- Pat(anjali)
- Prah(asana Nātaka)
- Prasannar(āghava)
- Prasn(a) Up(anishad)
- Pratāp(arudrīya)
- Prāt(isākhya)
- Pur(ānas)
- P(urāna) Sarv(asva)
- Rāghav(a pāndavīya)
- Ragh(uvamsa)
- Rājat(arangini)
- R(āmāyana)
- Rasar(atnākara)
- Ratnā(vali)
- R.V. - ऋग्वेद
- Ritus(amhāra)
- Rudray(āmala)
- R(V) Anukr(amanikā)
- R(V) Prāt(isākhya)
- Sabdak(alpadruma)
- Sak(untala)
- S(āma) V(eda)
- S(āma) V(eda) A(ranyaka)
- Samh(itā) Up(anisad)
- Sankh(āyana) Br(āhmana)
- Sankh(āyana) Sr(auta Sutra)
- Sārng(ādhara) P(adhati)
- Sārng(ādhara) S(amhita)
- Sarvad(arsna Sangraha)
- Sarv(a) Up(anishatsara)
- S(atapatha) Br(āhmana)
- S(atarudriya) Up(anishad)
- Satr(ujaya māhātmya)
- Saura P(urāna)
- Sāy(ana)
- Shadv(insa) Br(āhmana)
- Sis(upālā vadha)
- Sivag(īta - in Padmapurāna)
- Sr(auta) Sūtra
- Susr(uta)
- T(aittriya) Ār(anyaka)
- T(aittriya) Br(āhmana)
- T(aittriya) Pr(ātisakhya)
- T(aittriya) S(amhitā)
- T(aittriya) Up(anishad)
- Tandya Br(āhmana)
- T Vachaspatyam
- Un(ādi) K(alpa)
- Un(adi) Sch - उज्ज्वलदत्त
- V(ājasaneyi) S(amhita)
- V(ansa) Br(āhmana)
- Vās(avadatta)
- Vas(istha)
- Vātsyāy(ana)
- Vāyu P(urāna)
- V.Car - विक्रमादित्यचरित
- Vikr(amorvasi)
- Vīrac(arita)
- Yājn(avalkya)
- Yājn Sch. - मिताक्षर
- Yogas(ūtra)
- Yugavās(istha Sara)

***

Sanskrit Word - Index

शब्द	Pg. No.	शब्द	Pg. No.	शब्द	Pg. No.	शब्द	Pg. No.
अं	1	खा	74	जी	106	द	119-121
अ	1-18	खि	74	ज्यो	106	दा	122-123
आ	18-22	खु	74	झ	106-107	दि	123-124
इ	22-23	खे	74	झा	107	दी	124-127
ई	23	खो	74	झि	107	दुं	127
उ	24-26	ग	74-79	झी	107	दु	127-128
ऊ	26-27	गा	79	ञ	107	दू	128
ऋ	27	गि	79-80	ट	107	दृ	129
ए	27-28	गु	80-81	टा	107	दे	129
ऐ	28	गू	81	टि	107	दो	129
ओ	28	गृ	81-82	टू	108	दौ	129-130
औ	28	गो	82-84	डि	108	द्यु	129-130
क	28-43	गौ	84	डु	108	द्यू	130
का	43-50	ग्रा	84-85	डे	108	द्रा	130
कि	50-51	ग्री	85	डो	108	द्रु	130
की	51-52	घ	85-86	ढ	108	द्रो	130
कु	52-60	घा	86	ढा	108	द्व	131
कू	60	घु	86	ढे	108	द्वा	131
कृ	60-63	घू	86-87	त	108-111	द्वि	131-133
के	64	घृ	87	ता	111-112	द्वी	133
को	64-66	घो	87	ति	112-114	व्द्यो	133
कौ	67	च	87-92	ती	114	ध	133-134
क्र	67-68	चा	92	तुं	114	धा	134
क्रा	68	चि	92-95	तु	114	धु	134
क्रि	68	ची	95-96	तू	114-115	धू	134-135
क्रु	68	चु	96	तृ	115-116	धृ	135
क्रू	68	चू	96	ते	116	धे	135
क्रो	69	चे	96	तै	116	धो	135
क्रौ	69	चो	96	तो	116-117	ध्मा	135
क्ल	69	चौ	96	तौ	117	ध्रु	135
क्ष	69	छ	96-97	त्रि	117-118	ध्व	135
क्षि	69-70	छा	97	त्रो	118	न	136-138
क्षी	70	छि	97	त्रै	118	ना	138-139
क्षु	70	छु	97	त्रौ	118	नि	139-141
क्षे	71	छे	97	त्र्या	118	नी	141-142
क्षौ	71	ज	98-104	त्व	118	नृ	142
क्ष्वि	71	जा	104	त्स	118	ने	142
ख	71-73	जि	106	दं	118-119	नै	143

शब्द	Pg. No.	शब्द	Pg. No.	शब्द	Pg. No.	शब्द	Pg. No.
न्य	143	भू	173-174	ला	198	षो	226
न्यै	143	भृं	174-175	लि	198	सं	226
पं	143-144	भृ	175	लु	199	स	226-229
प	144-149	भे	175	लू	199	सा	229-230
पां	149	भै	175	लो	199-200	सिं	230
पा	149-152	भो	175-176	वं	200	सि	230-231
पि	152-153	भौ	176	व	200-204	सी	231
पी	153-154	भ्र	176	वा	204-207	सु	232
पुं	154-155	भ्रा	176	वि	207-210	सू	232
पु	155-157	भ्रू	176	वी	210	सृ	232-233
पू	157-158	म	176-184	वृ	210-212	से	233
पृ	158-159	मां	184	वे	212	सै	233
पे	159	मा	184-186	वै	212-213	सौ	233
पै	159	मि	186	वो	213	स्कं	233
पो	159-160	मी	186	व्य	213	स्क	233
प्र	160-162	मु	186-187	व्या	213	स्त	233
प्रा	162-163	मू	187	व्यो	213	स्थ	234
प्रि	163	मृ	187-189	शं	213-214	स्था	234
प्री	163	मे	189-190	श	214-218	स्थि	234
प्रो	163	मै	190	शां	218	स्थू	234
प्ल	163	मो	190	शा	218-219	स्ना	234
प्लु	164	मौ	190	शि	219-220	स्प	234
फ	164-165	य	190	शी	220-221	स्फ	234
फि	165	या	191	शु	221-222	स्म	234-235
फु	165	यु	191	शू	222	स्या	235
फे	165	यू	191	शृ	223	स्रौ	235
ब	165-168	ये	191	शे	223	स्व	235
बा	168	यो	191	शै	223	स्वे	235
बि	168-169	र	191-194	शो	223	हं	235
बु	169	रा	194-195	श्म	223	ह	235-237
बृ	169	रि	195	श्ये	223-224	हा	237
ब्र	169	री	195	श्रा	224	हिं	237-238
ब्रा	169	रु	195-196	श्री	224	हि	238
भ	170-171	रे	196	श्रु	224	ही	238
भा	171-172	रो	196	श्व	224-225	हु	238
भि	172	रौ	197	श्वा	225	हू	238
भी	172-173	लं	197	श्वे	225	हृ	238
भु	173	ल	197-198	ष	225	हे	238

List of Illustrations

No.	Sanskrit Word	English Word	Pg. No.
1	अङ्कूष	Ichneumon - wasp	2
2	अधोजिह्विका	Uvula	5
3	अन्धाहि	Amphisbaena	6
4	अन्यूह	Gallinaceous birds, gallinule	6
5	अप्रिय/अप्रिया	Silurus, Ompok or silurus pabda, Silurus glanis	7
6	अम्बुकपि	Platanista gangetica gangetica	9
7	अलगर्द	Coluber naga	12
8	अहितुण्डिक	Ophiocephalus striatus, Zosterisessor ophiocephalus - NA	17
9	अहीरण	lchthyophis, Amphisbaena microcephalur	18
10	आटि	Acridotheres ginginianus, Turdus migratorius	19
11	इलीश	Clupea alosa	23
12	एकखुर	Perissodactyl hoof	27
13	कङ्कत्रोट/कङ्कत्रोटि	Esox lucius	29
14	कञ्जन	Gracula religiosa	29
15	कटम्भर	Elphas maximus	31
16	कटुक्काण	Parra jacana	31
17	कण्ठनीडक	Spilornis cheela	32
18	कण्ठीरव:	Gendarussa vulgaris	32
19	कनकपल	Siluroid fish	33
20	कपिञ्जल	jacobian cuckoo	34
21	कपोतकी	Shama bird	35
22	कपर्द	Cypraea moneta	35
23	कह्व	Crow phesant - Bharadwaj, Ardea albo - great egrel, Aebea alba great egret, Bakabaka Egretta garzetta	43
24	काकिणी	Molluscs	44
25	काकोचिक	Cyprinus cachius	44
26	कारस्कराटिका	Japyx	46
27	कालभोगिन्	Coluber najadum	47
28	कावृक	Ruddy goose	49
29	काष्ठकुट्ट	Picus verdis	49
30	कीटमारी	Drosera indica	52
31	कुकुरजिह्वा	Acheiria	52
32	कुक्कुटमस्तक	Piper chaba	53
33	कुक्कुभ	Phasianus	53
34	कुचिक	Amphipnous cuchia and its upper teeth	54
35	कुब्ज	Bola or Macro-spinosa cuja	56
36	कुमारिक	Sphex	56
37	कुम्भीरमक्षिका	Vespa solitaria	56
38	कृकर	Perdix hodgsoniae	60
39	कृकलास	Calotes versicolor	61
40	कोटीर	Herpestes ichneumon	65

No.	Sanskrit Word	English Word	Pg. No.
41	क्षितिज(न्तु)/ क्षितिनाग	Tryphlops	69
42	क्षेमंकारिन्	Plegadis falcinellus	71
43	खगशत्रु	Hemionites cordifolia	71
44	खञ्जन/खञ्जनक/खञ्जनिका	Motucilla alba	72
45	खट्टाश	Viverra	72
46	गङ्गाचिल्ल	Larus ridibundus	74
47	गड (+क)	Garra or Cyprinus lamta	75
48	गन्धनकुल:	Sorex	75
49	गन्धालि	Paederia foetida	76
50	गय	Bos frontalis-mithun	76
51	गलेगण्ड	Ardea argala	78
52	गवाची	Macrognathus armatus	78
53	गात्रसंप्लव	Pelicanus	79
54	गिरिप्रिया	Bos grunniens mutus	80
55	गौरमृग	Bos gaurus, Bos-gaurus (Goyal) male	84
56	घुर्घुर	Dracunculus - guineaworm, Nematode worm, Dracunculus vulgaris	86
57	चकोर	Perdix rufa	88
58	चक्रवाक	Brahmani duck Chakravaka	88
59	चञ्चुसूची	Tailor bird, Sylvia cantillans	89
60	चलत्पुच्छ	Coracias benghalensis	92
61	चित्रपिच्छक	Bird showing retrices	93
62	चित्रवल्लीक	Wallago attu	94
63	तप:कर	Polynemus risua or paradiseus	109
64	ताम्रपादी	Cissus or Cayratia pedata	112
65	दुर्मर	Asperagus racemosus	128
66	द्विखुर	Artiodactyle hoof, Artiodactyla	131
67	नकुल	Viverra ichneumon	136
68	पंकगडक	Macrognathus pancalus	143
69	परावत	Grewia - asiatica	147
70	पितृप्रिय	Eclipta prostrata	153
71	पीतमस्तक	Loxia curvirostra	154
72	पश्चिबाहु	Rana tigrina	158
73	बाहुकुन्थ	Remiges feathers	168
74	मदार्म्मद/महोन्मद	Plaice	178
75	मद्गुरक:/मद्गुर:	Macropteranthes	179
76	मयूरचटक	Gallus gallus bankiva	181
77	मल	Os sepiae	182
78	मृत्युवञ्चन	Aegle marmelos	188
79	लाव/लाब/लाबक	Blue breasted Quail	198
80	वंशक/वंशपत्रक	Cynoglossus lingua	200
81	विद्रुम	Corallium rubrum	208
82	श्वव्याघ्र	Panthera Pardus fusca - Leopard	224

अ

अंसभार - वा. - अंसे धृत: भार:= स्कंध धृत भारे - बलीवर्दे - Bullock

अंभोरुह - वा.,श.- सारसे (त्रि.) (अमर:) - Indian Crane (MMW)

अकर्ण - वा. - नास्ति कर्णोऽस्य- श्रवणेन्द्रियशून्येसर्पे - तस्य- चक्षुषैव श्रवणात्तदिन्द्रियशून्यत्त्वं - Serpent in general

अकूपार - वा. - न कूपं ऋच्छति - बृहत्कच्छपे महापारे समुद्रे आदि - Giant Tortoise (MMW)

- हा. - कुं पृथिवीं पिपर्त्ति - कूपार: - न:

अग्रजङ्घ - श.- जङ्घाया: अग्रं- जङ्घाग्रभाग: (विश्व:) - shinbone (MMW)

अग्रमांस - the Heart (MMW)

अग्र - श. - नगच्छति - सर्पे, सूर्ये(SKD) (हेमचन्द्र:) - Snake (MMW)

अग्निक - वा. - अग्निवत् कायते- प्रकाशते इन्द्रगोपकीटे - Firefly (B.T.) (Sus.) - Serpent variety, Scarlet Insect, *Coccinella* (MMW)

- श. - (अग्नि) रक्तवर्णकीट: - (हेमच.)

अग्निप्रभा - Susr. - Venomous Insect (MMW)

अग्निमुख - पञ्चतन्त्र - Name of a Bug (MMW)

- श. = भल्लातकी

अग्निवाहन - वा., श. - छागे - Goat

अगौकस् - वा. - अग: पर्वत (वृक्षो वा) ओक: स्थानं यस्य। शरभे पशौ पर्वतवासिनि (त्रि.) - Lion, Bird (MMW)

- श. - सिंह:। पक्षी (मेदिनी) - Mountain fauna

अघविष - वा.- अघं व्यसनकारि विषं यस्य सर्पे - Serpent poisonous

अङ्गस् - वा.- अञ्च-असुन् कुत्त्वं च पक्षिणि - (उज्ज्वलदत्त:) - Birds in general (MMW)

अङ्गारकमणि - वा., श.- प्रवाले। रक्तवर्णत्वात् तत्प्रियत्वं(राजनि.) - Red or precious coral (MMW), Amber (MMW), corallium (MMW)

अङ्कूष/अङ्गूष - वा.- अङ्ग+ ऊषन् - नकुले - *Ichneumon* (MMW), mongoose

moves rapidly, also wasps
- श.- बाणे च

अङ्कूष - Genus *Ichneumon* (MMW) (उणा), also wasps

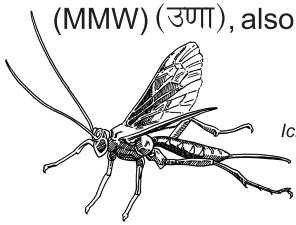

Ichneumon - wasp

अचलत्विष् - वा.,श.- अचला बहुप्रक्षालनेनापि मालिन्यानपगमात् । स्थिरा त्विट् कान्ति: यस्य । कोकिले स्थिरे-कान्तिमति (शब्दचन्द्रिका)- Cuckoo (MMW)

अच्छ - श.- न च्छ्यति निर्मलत्वात् दृष्टिं नावृणोति - Bear (MMW), Transparent = Alum,
न, छो, कर्त्तरि क: = भालूक: (मेदिनी.) - Corruption of ऋक्ष

अच्छ - अच्छभल्ल - Corruption of ऋक्ष. (MMW) - Bear

अच्छभल्ल - श.- अच्छा निर्मला: भल्ला: शस्त्रीणीवनरवा : = भालूक: (अमर:) - Bear (MMW)

अज - वा.,श.- अजाशब्दोक्तनाना गुणा: सन्त्यस्य छागे । तस्य नाना वर्णत्वात्तथात्वं । मेषे च । अजेन ब्रह्मणा दक्षयज्ञभङ्गसमये मेषरूपधारणेन पलायमानत्वात् अजाधिष्ठित रूपवत्त्वात् मेषस्य उपचारात् अजत्त्वं । - Goat, Ram (MMW)

अजगर - वा.- अजं छागं गिरति (ग्रसते) गिलति
- श.-बृहत्सर्पे - Boa (MMW), Python - Indian (B.T.)

अजम्भ - वा.- नास्ति जम्भो दन्तोऽस्य, भेके
- श.- सूर्ये च (त्रि.) - Frog (MMW), Toothless - Why not bird or turtles (B.T.)

अजरा - वा.- न जीर्य्यति क्षीयते - परब्रह्मणि; गृहगोधिकायां - House Lizard (MMW)
- श.- गृहकन्या

अजिनपत्रा - वा., श.- अजिनं चर्मेवसुश्लिष्टं पत्रं पक्षो यस्या: (चामचिका) इति प्रसिद्धे पक्षिभेदे (अमर:)- Bat (MMW), Wing Covered by Skin (B.T.)

अजिह्म - श.- जिहि वक्रतायां - भेके (शब्दरत्नावली) - Frog, Fish (MMW)

अजिह्व - वा.- जिह्वा रसना नास्ति = भेके. तेषां जिह्वाशून्यत्वं उक्तं

भारते. आनु.''उनाच देवान् मण्डूको रसातलतलोत्थित:'' । रसातलतले देवा वसत्यग्निरिति-प्रभो ॥ सन्तापादिह सम्प्राप्त: पावकप्रभवादहं । स संसुप्तो जले देवा भगवान् हव्यवाहन: । अप: संसृज्य तेजोभि: तेन संतापिता वयं । तस्य दर्शनमिष्टंवो यदि देवा विभावसो: तत्रैनं अधिगच्छध्वं कार्यं वो यदिवह्निना ॥ गम्यतां साधयिष्यामो वयह्यग्नि-भयात्सुरा: । एतावदुक्त्वा मण्डूक: त्वरितोजलमाविशत् । हुताशनस्तुबुबुधेमण्डूकस्य च पैशुनं । शशापस तमासाद्य न रसान्वेत्स्यसीति वै । तंवै संयुज्यशापेन मण्डूकं त्वरितो ययौ । अन्यत्र वा साय विभु: न चात्मानमदर्शयत् । देवास्त्वनुग्रहं चक्रु: मण्डूकानां भृगूत्तम । यत्तत्च्छृणु महाबाहो गदतो मम सर्वश: । अग्निशापादजिव्हाऽपि रसज्ञानबहिष्कृता: । सरस्वर्ती बहुविधां यूयं चोच्चारयिष्यथ । बिलवासगतां चैव निराहारान् अचेतस: । गतासूनपि संषुष्कान् भूमि: संधारयिष्यति । तमोघनायां अपि वै निशायांविचरिष्यथ ॥ इति - Frog (MMW), Does it refer to Fossils seen during भारत days (B.T.)

अज्मन् - वा.- अजति गच्छति स्वर्गं दानेनानया - गवि (निरुक्त:) - Cow

अञ्जन - अञ्जयति रवेण शुभाशुभे सूचयति । ज्येष्ठी विश्व.(मेदिनी.) - Domestic Lizard (MMW)

अञ्जनाधिका - वा.- अञ्जनादधिका-कृष्णत्वात् । (आजनाइ) कीटभेदे - a kind of Lizard (MMW)

अञ्जनिका - श.- (also वैज) अञ्जनवत् वर्णो विद्यतेऽस्या: ज्येष्ठी विशेष: - क्षुद्रमूषिका (जटाधर:) - Lizard with brown tail (MMW), a small mouse

अञ्जलिका - वा., श. - अञ्जलिरिव कायति प्रकाशते - बालमूषिकायां (जटाधर:) - a small mouse (MMW)

अञ्जिनेय - वा.,श.- अञ्जिन्यां भव: । (आजनाइ) कीटभेदे (शब्दमाला) - small lizard (MMW), small mouse

अणुवीक्षण - वा. - अणु: सूक्ष्मो वीक्ष्यतेऽनेन - सूक्ष्मपदार्थ-दर्शनसाधने यन्त्रे - Microscope

अण्ड - वा., श.- अमन्ति संप्रयोगं यान्ति अनेन पक्षिडिम्बे also testes - Egg (MMW) - ''तदण्डं अभवत् हैमं सहस्रांशुसमप्रभं'' (मनु:)

अण्डक - श.- अण्ड: स्वार्थे कन् = अण्डकोष: (हेमचन्द्र:) - Ovary (B.T.)

अण्डज - वा., श.- अण्डात् डिम्बात् जायते पक्षिणि, सर्पे, मत्स्ये ''अण्डजास्तु पक्षिण: सर्पा नक्रा मत्स्या: कच्छपा:''-पदार्थादर्श + विश्व.(मेदिनी) - Ovifarous forms, Fish, Snake, Lizard, Bird (MMW)

अण्डदळ - Egg - Shell (MMW)

अण्डा लु - वा., श. - अण्ड: अस्त्यस्य - डिंबविशिष्टे मत्स्ये (शब्दचन्द्रिका) - Full of Eggs, Fish (MMW)

अण्डीर - श.- अण्ड - मत्वर्थे ईरन् - पुरुष: (मेदिनी) - A full male, A man - strong (MMW)

अतिजागर - वा., श. - अतिशयितो जागरो निद्राराहित्यं यस्य - नीलवके पक्षिणि तस्य सदा जागरूकत्वात् - The Black Curlew (MMW)

अतिभारग - वा., श.- अतिभारेण वेगेन गच्छति - खरे अश्वतरे, गर्दभात् वडवाजाते अश्वभेदे Heavy burden bearer, ''गर्दभात् वडवाजात:'' (राजनि.) - Mule (MMW)

अतिलोमश - वा., श.- अतिरोमवत्, वनजाते छागे २. बृहद्वानरे - Very hairy Goat or Monkey (हारा.) - *Angora*, *Alpaca* (MMW)

अतिश्व - वा.- अतिक्रान्त: श्वानं बलेन = वराहादौ - Boar etc. Superior to a dog (MMW)

अदन्त - Toothless, leech (MMW), why not frog? (B.T.)

अदंष्ट्र - वा.- नास्ति दंष्ट्रा दशन-साधनं दंष्ट्राविशेष: यस्य। भग्नाशी दन्ते सर्पे। प्रधानदन्तरहिते (त्रि.) - Serpent with tooth extracted or Frog (B.T.)

अधिजिह्व - वा.- अधिका जिह्वा यस्य। द्विजिह्वे सर्पे। तस्य द्वि-जिह्वत्वं च अमृतास्वादाशया-कुशविलेहनात् (भा.आ.प.)- Snakes with bifid tongues Epiglottis (MMW)

अधोजिह्विका - वा.,श.- अल्पाजिह्वा जिह्विका - अल्पार्थे कन्, अधोऽधरा जिह्विका - (अलिजिब) इति ख्याते- तालुस्थितायां जिह्विकायां (हारावली) - Sub-lingua uvula

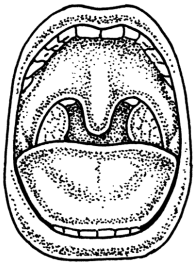
Uvula

अध्वग - वा.,श.- अध्वन् + गम् - उष्ट्रे अश्वतरे च (त्रिकाण्डशेष:) - Camel, Mule (MMW)

अनडुह - वा.- अन: शकटं वहतीति। **- श.-** (एण्डे) इति प्रसिद्धे गवि (राजनि.) - Bull (MMW)

अनिकामम् - Involuntary (MMW)

अनस्य - वा.- नस्ति अस्थि: यस्य - अस्थि वर्जिते अवयवे - Boneless (MMW), Invertebrate - को ददर्श प्रथमं जायमानं अस्यन्वन्तं यदनस्थाविभर्ति भूम्या असुरसगात्माक्वस्वित्कोविद्वां- समुपगात्प्रष्टुमेतत् ॥ (ऋ.१.११.१६४ । ४) अन्स्या अस्थिरहिता (सायन.)

अनिमक - वा.- अनजीवने शब्दे च भावे वा इमन् । अनिम: जीवनं तेन कायते प्रकाशते = भेके - तस्य मरणेऽपि पुनरुज्जीवनात्तथात्वं। कोकिले भ्रमरे च तयो: मधुरशब्देन प्रकाशमानत्वात् - Frog, Cuckoo, Bumble Bee (MMW)

अनिमि (मे)ष - वा.,श.- नास्ति नि मि (मे) ष: चक्षुस्पन्दनं यस्य - देवे - २. मत्स्ये (हेम.) - Fish, Unwinking (MMW)

अनूक - श.- अनु+उच्+घञर्थेक:, न्यङ्कु आदीनां च इति कुत्वं। गतजन्म - पूर्वजन्म?- then कुलं-वंश: - Backbone (MMW), (May be this - RV. x.../ AV./S.Br.)

अनूप - वा., श.- अनुगता आपो यत्र - जलप्राये स्थाने or तत्स्थले सर्वदा वासिनि - महिषे. (त्रिकाण्डशेष:) - Situated near water (MMW/L), Water buffalo

अनेकज - वा.- अनेक (न एक) वारं जायते। द्विवारं जाते पक्षिणि। तस्य गर्भाण्डाभ्यां जातत्वेन द्विवारजाततया द्विजत्वात् अनेकजत्वं (त्रिकाण्डशेष:) - Birds in general (MMWY/L)

अनेकप - वा., श.- अनेकाभ्यां मुखशुण्डाभ्यां पिबति - द्विपे - हस्तिनि (अमर:) - Elephant (MMW) (Ragh.)

अन्तरिक्षग - Bird (MMW)/ Bat/ Insect - Aerial forms.

अन्तरिक्षपृत् - वा.- अन्तरिक्षं प्रवते पृङ् गतौ अन्तरिक्षचरे (ऋ.) - Aerial forms

अन्धाहि - वा., श.- अन्धो अहिरिव, कुचिया = मत्स्ये (त्रिकाण्डशेष:) - *Amphipnous cuchia* (MMW), better : *Amphisbaena typhlops.* - *Genus amphisbaena*, commonly known as worm lizards. There are more than 100 species.

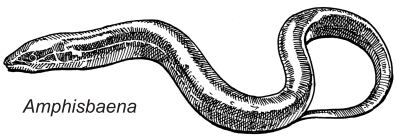

Amphisbaena

अन्त:पार्श्व्य - Flesh between or at both sides, Intercostal muscles (B.T.)

अन्तस्थमुद्गर - Malleus of the ear (MMW)

अन्तस्स्वेद - Sweat internally, *Elphas maximus*, Elephant (L)

अन्यपुष्ट - वा., श.- अन्यया मातृभिन्नया पुष्ट: । कोकिले (कुमारसंभवे) - Cuckoo (MMW), Supposed to be reared by crow

अन्यभृत् - वा.,श.- अन्यया भ्रियते कोकिले हलायुध: । अन्यान् कोकिलान् बिभर्ति = काके (हेमचन्द्र.) - Cuckoo, Crow

अन्यविवर्धित - वा.,श.- अन्य - या स्वमातृभिन्नया विवर्धित:

- श.- कोकिले (जटाधर:) - Cuckoo, orphan

अन्यूह - वा.- अतिशयेन - ऊहते शब्दायते, कालकण्ठे (डेओ) इति प्रसिद्धे दात्यूहे पक्षिणि (मेदिनी)- A gallinule, a Peacock (MMW)

gallinule

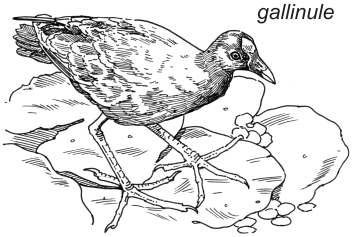

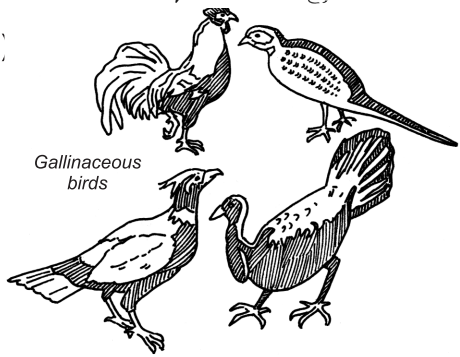

Gallinaceous birds

अन्वश्च - following one after the other - Metameric (MMW)

अपक्ष - वा., श.- नास्ति पक्षो गरुत् यस्य - पक्षशून्ये, उड्डयनशक्ति-शून्ये - wingless, flightless (MMW), (AV)/ Fowl?

अपचित् - a noxious flying insect (MMW)

अपतन्त्र:/अपतन्त्रक:/ अपतानक: - spasmodic contractions of body, stomach - Involuntary Contractions (Hemadri's चतुर्वर्ग चिंतामणि) (MMW)

अपत्यशत्रु - वा., श.- अपत्यं शत्रु: गर्भभेदनेन नाशकं यस्या: । कर्कट्यां-सा हि गर्भे अपत्यजनने तन्निस्सारणसमये गर्भस्फोट-नान्म्रियते इति लोकप्रसिद्धे: ''स्वनाशायकर्कटीगर्भंधत्त'' । सर्पेच. (शब्दचन्द्रिका) - female Crab (MMW), Snake

अपशु - वा.- न पशु: अप्राशस्त्येन । गोऽश्वभिन्ने पशौ । ''अपशवो वा अन्ये गोऽश्वेभ्य:'' इति ''अपशुर्वा एष यदारण्योनैतस्य होतव्यम्'' (शत.ब्रा.) - animals not fit for sacrifice (MMW)

अप्चर - वा.- जलचरे पशौ - aquatic animals

अप्रिय/अप्रिया - वा., श.- न प्रीतिकरी लोकानां । प्रियभिन्ने इष्टभिन्ने (सिङ्गि.) । शृङ्गीमत्स्ये (शब्दर.), प्रियहेतुत्वाभावात्तस्य तथात्त्वं - a sort of skeat (?) fish - Silurus = catfish family *Pungentissimus* (MMW)

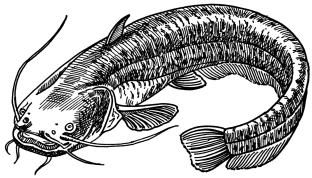

Silurus

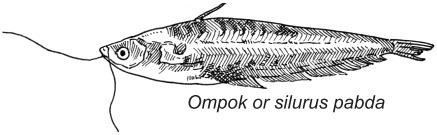

Ompok or silurus pabda

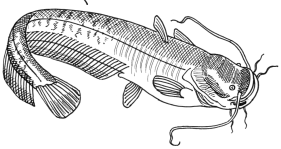

Silurus glanis

अप्सुजा - वा.- अप्सु जायते अश्वे ''अमृता बाष्पतो वह्ने: वेदेभ्योऽण्डाच्चगर्भत: । साम्नो हयानामुत्पत्ति: सप्तधा परिकीर्तिता'' इत्युक्तेस्तस्य बाष्प जातत्त्वात्तथात्वं - ''संशितो अप्स्वप्सुजा ब्रह्मासोमपुरोगव:'' (यजु.२३.१४) - Horse, vedic use

अप्सुयोनि - वा.- जलभवे, अश्वे. ''अप्सुयोनिर्वाऽश्व:'' इति (शत.ब्रा.) - Horse

अप्रहृष्टक - A Crow (MMW)

अफल - वा.- मेषे च तस्य वृषणेन शक्रवृषणकरणात् तस्य तथात्वं - (Goat) Ram

अब्ज - वा.- अप्सु जायते - १. पद्मे, २. शङ्खे ''जलजातमात्रे, स्थलजा: पक्षिणो'' ''अब्जाश्च'' इति, ''अब्जेषु चैव रत्नेषु सर्वेष्वश्ममयेषु च'' (रामा.) - 1. Lotus, 2. Conch, 6. Aquatic animals (MMW)

अब्जाद - Feeding on lotus - Swan (MMW)

अब्धिज - वा.- आपो धीयन्तेऽस्मिन् = अब्धि: अब्धौ जायते - १. चन्द्रे, २. शङ्खे - Conch

अब्धिकफ - श.- समुद्रस्य कफ इव - समुद्रफेन:, हिण्डीर: (अमर:) - Cuttlebone (MMW)

अब्धिमण्डकी - वा., श.- अब्धिं मण्डयति । मण्ड + ऊका- मुक्तासाधने शुक्तौ (हेमच.) - Pearl oyster (MMW)

अब्भक्ष - वा., श.- अपो भक्षयति सर्पभेदे (त्रिकाण्डशेष:) - Snake variety (MMW)

अभिप्लव - an aquatic bird (MMW)

अभीरणि - Serpent variety (MMW/L)

अभीराजी - a poisonous Insect (MMW/Susr.)

अमलपक्षविहंगम - patent - White winged swan (MMW)

अमृतपक्ष - वा.- अमृतं स्वर्णं इव पीतौ पक्षावस्य स्वर्णवर्णपक्षे श्येनभेदे (श्येन.) - yellow winged Kite

अमृतबन्धु/अमृतसोदर - वा.,श.- अमृतस्य सोदर: एकत्र उत्पन्नत्वात् उच्चै: श्रवसि अश्वे - ''सुरादेवीसमुत्पन्नातुरग: पाण्डरस्तया''(भा.आ.) तज्जातीयत्वात् घोटक मात्रे घोटक:(राजनि.) - Horse (MMW)

अमृतोत्पन्ना - वा.,श.- अमृतमिव स्वादु मधु उत्पन्नं यस्या: - मक्षिकायां (राजनि.) - Honey bee, Fly (MMW)

अम्बुकण्टक - वा.,श.- कुम्भीरे शृङ्गाटके च (त्रिकाण्डशेष:) - Short nosed alligator (MMW)

अम्बुकपि - Delphinus gangeticus (MMW),This term is not accepted any more *Platanista gangetica gangetica*

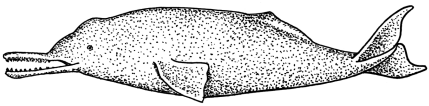

Platanista gangetica gangetica

अम्बुकफ - Cuttle bone(MMW)

अम्बुकिरात - वा.,श.- अम्बुनि-किरात इव कुम्भीरे (त्रिकाण्डशेष:) - Crocodile

अम्बुकुक्कुट - waterfowl (MMW)

अम्बुकूर्म - वा.,श.- अम्बुनिकूर्म इव शिशुमारे (हेमच.) - Porpoise (MMW), *Delphinus Gangeticus*, which is now unacceptable. Instead : *Platinista gangetica gangetica*

अम्बुकीश - वा.,श.- अम्बुनिकीश: वानर इव शिशुमारे (शुशुक) (हेमच.) जलजन्तुभेदे - Porpoise (MMW)

अम्बुज - वा.- २. सारसपक्षिणि, ६. शङ्खे - Sarasa bird, conch (MMW)

अम्बुजन्मन् - वा.,श.- अम्बुनो-जन्माऽस्य - सारसविहगे, २. शङ्खे (त्रि.) - Sarasa bird, Conch, Only Lotus (MMW)

अम्बुरुह/अम्बुरोहिन् - वा.- अम्बुनि रोहति - सारसविहगे च, सारसे - Sarasa bird, Conch

अम्बुसर्पिणी - वा., श.- अम्बुनि सर्पति ''जोंक'' इति, ख्यातायां जलौकायां (त्रिकाण्ड शेष:) - Leech (MMW)

अम्भस्सार - वा., श.- अम्भसां सारं वासत्वं - मुक्तायां (रा.नि.) - Pearl (MMW)

अम्भोज - वा., श.- अम्भसि जायते - सारसे, शङ्खे , १. जलजातमात्रे - Sarasa (MMW), Conch(MMW), aquatic forms

अम्भोधिवल्लभ - वा.,श.- प्रवाले (रा.नि.) - precious Coral (MMW)

अयवस् - श.- name of one of the 7 species of worms in the intestines (Susr./ MMW)

अयोनिज - वा.,श.- योनेर्न जायते योनितोऽनुत्पन्ने शुक्रशोणिता-नुत्पन्ने जरायुजभिन्ने कृमिदंशादौ तथा हि ''शरीरं द्विविधं योनिजमयोनिजं च''-(वै.सू.)

तत्र पार्थवादि शरीरेषु मध्ये पार्थिवं शरीरं द्विविधं योनिजं अयोनिजं चेति आदि - Worms, Insects - why not bacteria and bacilli (B.T.)

अयोमुख - वा.- अयोविकाररूपं मुखं यस्य (Plough) ३. लौह-तुल्यकठिनमुखे विहगादौ ''अयोमुखा: सूचीमुखा: अयोविकृतिमुखा: पिशाचीक्रव्यादो वातरंहस:'' (अथ. ११.१०.३) ''श्वानो भीषणकाया अयोमुखानि वयांसि जले गृध्रपक्षिणां च संघा:'' (भा.शा.प.) - Hard snouted birds (MMW), (MBh-XII 12072)

अरण्यचटक - श.- वनचटक: (राजनि.), तत्पर्याय: - धूसर: भूमिशय: - wood sparrow (MMW)

अरण्यनृपति - श.- King of the forest - Tiger (MMW)

अरण्यमक्षिका - वा.,श.- (डोंश्) इति ख्याते दंशे (शब्दरत्नावली) - Gadfly (MMW)

अरण्यमार्जार - वा.,श.- अरण्ये-मार्जार: । वनबिडाले (पञ्चतन्त्र) - Wild Cat (MMW)

अरण्यराज - Lion (MMW)

अरण्यवायस - वा.,श.- (दांडकाक) इतिख्याते द्रोणकाके (राजनि.) - Raven (MMW)

अरण्यश्वन् - वा.,श.- अरण्येश्वेव हिंस्र: । वृके (हेमचन्द्र:) - Wolf or Wild dog (MMW)

अरतत्रप - वा.,श.- अरता विरता त्रपा यस्य कुक्कुरे (त्रिका.) - not ashamed - a Dog (MMW)

अरविन्द - वा.,श.- सारसपक्षिणि (अमर:) - Indian Crane (MMW)

अरा/अरिमेद/अरिमेदक - वा.- कृमिभेदे. ''बाह्यका पिच्चिट: कुम्भीवर्चकीटोऽरिमेदक:'' (सुश्रुत.) अरे:विट्खदिरस्ये-वसार: मेद: यस्य - Insect (MMW)

अरिष्ट - वा.,श.- रिष हिंसायां - काके - Crow, Heron (MMW)

अरुणलोचन/ अरुणनेत्र - वा., श.- अरुणे रक्ते लोचने यस्य । पारावतपक्षिणि (त्रिका.) - Red eyed Pigeon (MMW)

अरुण- श.- A little poisonous animal (Susr./MMW)

अरुणचूड- Cock, redcombed (MMW)

अरुष - वा.,श.- न रोषति क्रुध्यति गमनशीले अश्वादौ. वेदे. ''युक्ष्वाह्यरुषीरथे'' (ऋ.१.१४.१२) ''अरुषीर्गमन-शीलावडवा:''(भा.)- Horses & other draught animals, Red mare (MMW)

अरूष - वा.,श. - ऋ ऊषन्। सर्प विशेषे. (कौ.) - Heron - A kind of Snake (MMW)

अर्जुन - वा.,श. - करवारे, मयूरे - Peacock (MMW)

अर्जुनी - वा.,श. - स्त्रियां गवि (MBh. xiii-3596) - Cow (MMW)

अर्णवज - श.- अर्णवाज्जायते - समुद्रफेन:(रत्नमाला) - Seaborn, Cuttle fish (MMW)

अर्णोभव - वा.,श.- अर्णसि जले भवति - Conch, Mussel (MMW)
- शङ्खे, (त्रिका. । राजनि.)

अर्णवमल - Cuttle fish (MMW)

अर्द्धकस् - a water snake (MMW)

अर्द्धपारावत - वा.,श.- अर्द्धेन अंगेन पारावत इव। चित्रकण्ठ-खगे. (तित्तिरी) इति ख्याते पक्षिणि - A kind of pigeon, A partridge (MMW)

अर्द्धशफर - वा.,श.- अर्द्ध: शफर:। दाडका इति ख्याते मत्स्य भेदे - a kind of fish (MMW)

अर्पिस् - वा.,श.- ऋ-णिच्-पुक् च इसन्। हृदये अग्रमांसे च - Heart (MMW)

अर्बुद - वा.- अर्ब हिंसने-काद्रवेयेसर्पभेदे पु. पञ्चमेऽहनी-त्युपक्रम्य ''अर्बुद: काद्रवेयो-राजेत्याहतस्य सर्पाति श:'' (शत.ब्रा.) गर्भस्य मांसपिण्डभेदे ''यदि पिण्ड: पुमान् स्त्रीचेत्पेशी नपुंसके अर्बुदमिति'' (सुश्रुत:) - Snake variety/ Foetus in 2nd half of 1st month (MMW)

अल/अलं - वा.,श.- भूषणे वारणे। वृश्चिकपुच्छस्थे कण्टकाकारे पदार्थे (हेमच.), २. हरिताले (रत्नमा.) (Yellow orpiment) - Sting of Scorpion (MMW)

अलर्क - वा.,श.- अलमर्कतेऽर्च्यते वा अकि - २. क्षिप्तकुक्कुरे, ३. कृमिभेदे - भा.शा.प. दशित: ''अथकृमि:श्लेष्ममेदमांसशोणित-भोजन:। दारुणो दारुणस्पर्श:

कर्णस्याभ्यासमागत: ॥'' -
2. Mad dog, 3. Worm, a fabulous animal with 8 legs (MMW/M Bh: R: Mārk P.)

अलगर्द - वा.,श.- लगति स्पृशति क्विप् । लग् - अर्दयति । अल्स्पृशन् अर्दो न भवति । विषशून्ये जलव्याले - (सुश्रु.) सुपर्ण, १. जलायुकाभेदे ''अयजलायुका वक्ष्यन्ते । जलमासामायुरिति जलायुका: जलमासामोक: इति जलौकस: । तत्र सविषा: कृष्ण कर्बुरा अलगद्दी इन्द्रायुधासामुद्रिका-गोचन्दना चेति (सुश्रु.) । शूकराकाराष्टपादतीक्ष्णदन्तसूच्या कृतिलोमजन्तु विशेष (म.भा.-Mythical?) - Water snake (MMW) the Black variety of Cobra de capello / variety of *Coluber naga*?, Large poisonous Leech? (B.T.)

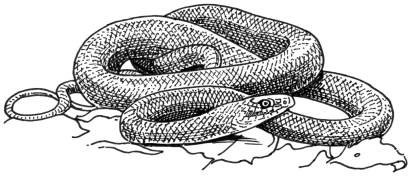

Coluber naga

अलस - a small poisonous animal (MMW) (Susr.)

अलाण्डु - a noxious animal (MMW) (AV.II.31.203)

अलि - वा.,श.- अलति दंशे, कूजिते, शब्दिते वा समर्थो भवति - १. भ्रमरे ''अलमलेरिव गन्धरसावम्'' (माघ:) श्यामीभूता कुसुमसमूहेऽलीनां ''मङ्क्षूदपातिपटलैरलीनां'' (माघ:) अलिपङ्क्तीरनेक-स्त्वया(कुमारसं.), २. वृश्चिके (अमर:), ३. काके, ४. कोकिले (शब्दरत्नावली) - 1. Bumble bee, 2. Scorpion, 3. Crow, 4. Cuckoo (MMW)

अलिगर्ध - वा.,श.- अलिरिव-वृश्चिक इव गर्ध्नोति ''आलय'' इति ख्याते सर्पभेदे (श.र.) see अलिगर्द - Water snake

अलिजिह्वा - वा.,श.- अलिरिव क्षुद्रा जिह्वा-जिह्वामूल- स्थायां क्षुद्रजिह्वायां (आलजिब्). (शब्दर.) - Uvula (MMW)

अलिन्/अलि(न्) - वा., श.- अलं वृश्चिकपुच्छस्य कण्टकं विद्यतेऽस्य इनि । १. वृश्चिके, २. भ्रमरे (मेदिनी.) ''मलिनि-माऽलिनि माधवयोषितां'' (माघ:) - 1. Scorpion, 2. Bee with sting (MMW) (see Bh.P.)

अलिपक - वा.,श.- कुत्सितवर्णेन लिप्यते। १. कोकिले, २. भृङ्गे, ३. कुक्कुरे (मेदि.) (Black color) - 1. Cuckoo, 2. Bumble bee, 3. Dog (MMW)

अलिमक/अली - वा.,श.- अलिरिव मक्कते (Croak) - १. भेके, २. कोकिले, ३. भृङ्गे (मेदि.) - 1. Frog, 2. Cuckoo, 3. Bumble bee (MMW)

अल्पायुस् - वा.,श.- अल्पमायु: जीवनकालो यस्य। छागे. पशुसुतस्यैव अल्पायुष्कत्वात् - Shortest lived among cattle (त्रिकाण्डकोश:) - Goat (MMW)

अवग्रह - वा.,श.- गजसमूहे (हारा.)। गजललाटे (मेदि.) - Head of Elephas, Frontal of Elephas (MMW)

अवट - a hole in a tooth (MMW), (Var. Br. S.)

अवडीनं - श.- पक्षिणां - अधोगमनं - Diving by birds - 'Dive bombing' (B.T.)

अवतोका - वा.,श.- अवपतितं तोकमस्या:। स्रवद्गर्भायां स्त्रियां AV - Aborted woman (MMW), Only cattle.

अवर - वा.,श.- वृवा अप्। हस्तिजङ्घाया:, पश्चाद्देशे - Tarsus & carpus - Thigh of an Elephas (MMW)

अवमूर्द्धशय - वा.- Lying with head hanging down **- श.-** अधोमुखशायी- अवनतोमूर्द्धा अस्य- ''उत्तानशयादेवा अवमूर्धशया- मनुष्या'' इत्युक्तं? - Bat (MMW)

अर्वत्/अर्वति - श.- घोटके - Coarser; Horse (MMW) (RV; VS; AV; Bhp.)

अवलत्तिका - वा.- अव+लत्. तिकन् - गोधायां (उज्ज्वल) - Lizard

अवल्गुली - a poisonous insect (MMW) (Susr.)

अवसण्डीन - वा.- अव + सम् + डी। विहगाध: पतनरूपे गतिभेदे - Diving of birds - Downward flight of birds (MMW) (MBh.-VIII-1901)

अवस्कव - a kind of worm (MMW) (AV.ii.31.4)

अवस्कारक - insect originating from faeces (MMW) (Pan.4.3.28)

अवहार - आह्वानं - अव + हृ + घञ् A marine Monster (MMW)

अवहारक - वा.,श.- अव+हृ+ ण्वुल्। (हाङ्गोर), जलजन्तुभेदे (पु.) - An aquatic animal

अवि - वा.,श.- अव+इन्। सूर्ये मेषे. छागे (मनु:), ''महान्त्यपि-समृद्धानि गोऽजाविधनधान्यत:'', ''जिनकार्मुकवस्ताविं पृथक्-दद्यात्विशुद्धये'' इति च (मनु:)। ६. मूषिककम्बले - Covering made of skins of mice. *cf* Chinchilla - coat from skins of rodents from Peruvian Andes - Sheep - Goat (MMW) (R.V.) wool used as strainer for Soma juice

अविकट - वा.,श.- अवि - समूहे-कटच्। मेष(घ) संघाते - Flock of sheep (MMW)

अविका - वा. - Sheep (MMW), (RV 1.1267), (AV.XX.129.17)

अविन - Elbow, a Bird (MMW-L)

अविपाल - वा.- मेषपालके (evident) - Goatherd

अविला - श.- नास्ति बिलं + मेषी (हेमचन्द्र) - Ewe (MMW)

अवेद्य - वा.- नवेद्य: ज्ञेय:। ४. गोवत्से (शब्दच.) - Calf (MMW)

- श.- वाछुर इति भाषायां

अव्य - वा., श.- अविभवं। मेषभवे लोमादौ ''तिर: पवित्रं विवारमव्यम्''(ऋ.९.१०९.१६) - Fleece, Soma strainer of Persian nomads using such to strain curds (MMW)

अव्यञ्जन - वा.,श.- नास्ति व्यञ्जनं शुभलक्षणं शृङ्गे यस्य। शृङ्गहीनपशौ (त्रि.) - Hornless cattle (MMW)

अव्यथस् - वा.- न व्यथते पद्भ्यां न सञ्चलति सर्पे (मेदिनी.) - Snake (MMW)

-श.- नास्ति व्यथा यस्य

अव्यथय - वा.- न व्यथयति गन्तारं अक्लेशेन गन्तव्यस्थाननयनात्। अश्वे (निरु.) - Horse

अश्व - वा.,श.- अश्नुते व्याप्नोति मार्गं। घोटके ''गच्छन्नुच्चलित-चामरचारुमश्वं'' (माघ:), ''जितसिंहभया नागा यत्राश्वा विलयोनय:''(कुमा.) - Horse (MMW) (ऋ.२४३)

अश्वखरज - वा.- अश्वश्च खरी च, अश्वा च खरश्च वा ताभ्यां जायते। खचरे घोटक भेदे - Mule

अश्वतर - वा.- तनुरश्व ∴ अश्व + तनुत्वे ष्टरच्। अश्वायां अश्वेनोत्पन्नत्वे अश्वत्वं तस्य तनु त्वं चान्यपितृकत्वे। १. गर्द्दभेनाश्वायां उत्पन्ने खचर अश्वविशेषे. २. सर्पभेदे च ''जानश्रुति: पौत्रायण: षट्शतानि गवां निष्कमश्वतरी रथ:'' इति(छा.उ.) ''दण्डेनोपनतं शत्रुमनुगृण्हाति योनर:। समृत्युमुप गृह्णीयात् गर्भमश्वतरी यथा'' (मनु:), २. ''कम्बलाश्वतरौ चापि नाग: कालीयकस्तथा'' (भा.आ.प.) ''हयानश्वारानुष्ट्रांस्तथैव सुरभे: सुतान्'' (रामायणे) - 1. Mule - Donkey + Mare (MMW), 2. Snake (AV-iv-4.8), (S.Br.) (AV-viii-8.22)

अश्वलाला - वा.,श.- अश्वस्य-लालेवाकृत्या। ब्रह्मसर्पे। हालाहलसर्पे - (जटाधर:), अश्वलोमेति पाठान्तरं (त्रिकाण्डकोष:) - A kind of Snake (MMW)

अश्वारि - वा.,श.- अश्वस्य अरिमहिषे (जटाधर:) - Buffalo (MMW)

अश्वरिपु - Buffalo (MMW), (Bhpr.), Enemy of horse

अष्टपाद - वा., श.- अष्टौ अष्टौ पादानि। शरभे लूतायां तयोरष्टपदत्वात्। कृमौ अष्टसु दिक्षु आपद्यते - कीलके, also मर्कट: (श.)- Monkey, Sharabha, Spider, Worm (MMW)

अष्ठीवत् - वा.,श.- नास्ति अतिशयमस्थि यस्मिन् (आंटु) इति ख्याते जानूर्वो: सन्धिस्थाने ''अष्ठीवन्तौ परिकुल्फौ च देहे'' (ऋ. ७-५-२) - Knees (MMW)

असि - Shark, Alligator (MMW-L)

असित - a black snake(MMW)

असितग्रीवस् - असित = कृष्णवर्ण: - Peacock (MMW) (MBh. Xii.4363)

असितमृग - वा.,श.- कृष्णसारङ्गे Deer - black Nilghai?

असितानन - Black faced Monkey (MMW/L)

असिदंष्ट्र - वा.,श.- असिरिव तीक्ष्णा दंष्ट्रा यस्य, मकराख्ये यादसि - Sword fish, Shark, A marine monster with swords for fangs (MMW)

असितपुच्छक - वा.- an animal with black tail (Car/MMW)

असिप्लव - a kind of porpoise (MMW-L)

असिपुच्छ - वा.- असिरिव धारायुक्त: पुच्छे। - Gangetic Dolphin (MMW)
- श.- अस्य। शिशुमारे-जलजन्तुभेदे (हारावली)

असिलोमन् - वा.- असिरिव-तीक्ष्णं लोमाऽस्यंदनो: पुत्रभेदे (MBh-1.2531:Hariv.) - Why not porcupine, Hedgehog (BT)

असुभृत् - वा., श.- असून् बिभर्ति। प्राणिनि ''सततमसमतामगम्य-रूपा:'' (माघ:) - A living creature, Man (MMW/ BhP.)

असृग्वह - वा.- असृक् शोणितं वहति अच्। शोणितवहायां नाड्यां (सुश्रु.) - Blood Vessel (MMW)

अस्तित्वच् - Periosteum (MMW)

अस्थिकर - श.- शरीरस्य मेदो धातु: (हेमच.) - Serum of flesh (MMW)

अस्थि - वा.,श.- अस्यते अस् + क्थिन्। मासाभ्यन्तरस्थे (हाड) इति ख्याते धातुभेदे. (भावप्र.) - Skeleton, Bone (MMW, AV)

अस्थिज - श.- मज्जा see (राजनि.) - marrow (B.T.)

अस्थितुण्ड - वा.,श.- अस्थीव कठिनं तुण्डमस्य। विहङ्गमे - Bird (MMW), hard beak

अस्थिभक्ष/अस्थिभुक् - वा., श.- अस्थि भक्षयति। (हाडगिला) पक्षिणि, २. कुक्कुरे (हारावली) - Bird, Dog (MMW)

अस्थिमत् - वा.,श.- अस्थीनि सन्त्यस्य मतुप् अस्थियुक्ते प्राणिनि। ''अस्थिमतां तु सत्त्वानां सहस्रं च समाप्य च। पूर्णे चानस्यमस्थ्नां तु शूद्रहत्याव्रतं चरेत्'', ''किञ्चिदेव तु विप्राय दद्यादस्थिवतां वधे। अनस्थ्नां चैव हिंसायांप्राणयामेन शुध्यति'' (मनु:), ''अस्थिमतां कृकलासादीनां अनस्थ्नां मत्कुणादीनां'' (कुल्लू.) - Vertebrate (Yagn.iii.269) (MMW)

अस्थिरवाद - श.- अस्थिभुक् - bone eater - "Dog"(MMW)

अस्रं - श.- अस्यते क्षिप्यते अस् + र. रक्तं (अमर:) - Blood (B.T.)

अस्रजं - श.- रक्तात् परिणमेन जायते मांसं - muscle

अस्रप - वा.- अस्रं रुधिरं पिबति। राक्षसे - why not a blood sucking creature ? (B.T.)

अस्रपा - वा.- अस्रं पिबति। (जोंक) (हेमचन्द्र:), जलौकसि सुश्रुते तस्या: भेदानि (द्वादश) दर्शितं = अथ जलायुका वक्ष्यन्ते। जलमासामायुरिति जलायुका जलमासामोक: इति जलौकस:। ता द्वादश तासां सविषा: षट् तावत्येव निर्विषा:। आदि - Leeches (MMW) [12 varieties, 6 poisonous, 6 nonpoisonous]

अर्हसान - Moon, Horse (MMW/L)

अहस्त - वा.,श.- न स्त: हस्तौ। हस्तशून्ये प्राणिनि छागादौ। ''अहस्ताश्च सहस्तानां शूराणां चैव भीरव:''(मनु:) - animals like goat, armless

अहि - वा.,श.- आ + हन् + इन् - आडो ह्रस्वश्च आहन्ति। सर्पे लोकप्रसिद्धसर्पभेदादि सुश्रुते दर्शितं - ''अशीतिस्त्वेव सर्पाणां भिद्यते पञ्चधा तु सा'' (अमर:) - Lead, Snake (MMW) (R.V. etc.) [80 types in 5 groups]

अहिपताका - वा.- a non-poisonous snake (MMW/ Susr)

अहिण्डुका - वा.- हिण्ड्+उकन्। सुश्रुतोक्ते कीटभेदे - ''अहिण्डुकाभिर्दष्टे तोद-दाहकण्डूश्वयथवोमोहश्च'' आदि - some poisonous insect

अहितुण्डिक - वा.,श.- अहे: तुण्डं मुखं तेन दीव्यति। व्यालगाहिनि - सर्पखेलके च - why not *Ophiocephalus striatus*, Snake charmer (MMW)

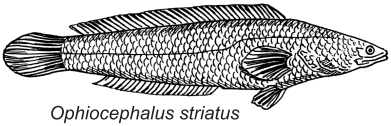

Ophiocephalus striatus

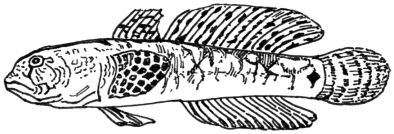

Zosterisessor ophiocephalus

अहिद्विष् - वा.,श.- अहिं सर्पं वृत्रासुरं वा द्विष्टवान्। गरुडे, मयूरे, नकुले च, Enemies of Snakes (मेदिनी.) - Brahminy Kite, Peacock, Mongoose (MMW)

अहिनिर्मोक - वा.- अहिना निर्मुच्यते। सर्पकञ्चुके (खोलस) -Slough

अहिनिर्लयणा - वा.- अहि-र्निलीयतेऽस्यां। ''तद्यथाऽहिनि-र्लयणी वल्मीके मृता प्रत्यस्ता शेते'' (वृ.उ.)- Slough

अहिनिर्वल्याणी - Slough (MMW), (S.Br.iv)

अहिभुज् - वा.,श. - अहिं भुङ्क्ते। गरुडे, मयूरे, नकुले च (अमर:) - Brahminy Kite (MMW), Peacock, Mongoose (MMW)

अहिमार - वा.- अहिं मारयति। गरुडे, मयूरे, नकुले (अमर:)- Brahminy Kite, Peacock, Mongoose (MMW), also the plant *Vachellia farnesiana*

अहिरिपु - वा.- गरुडे मयूरे नकुले च - Brahminy Kite, Peacock, Mongoose (MMW)

अहिहन् - वा.- अहिं सर्पं वृत्रासुरं वा हतवान्। गरुडे, इन्द्रे च - Brahminy Kite (MMW)

अहीरणि - वा.,श.- अहीन् ईरयति दूरीकरोति। द्विमुखसर्पे तद्दर्शनात् हीतरे सर्पा: पलायन्ते - Double headed snake (MMW), why not *Ichthyophis* or *Amphisbaena* (commonly known as worm, lizards, more than 100 species) (Br)

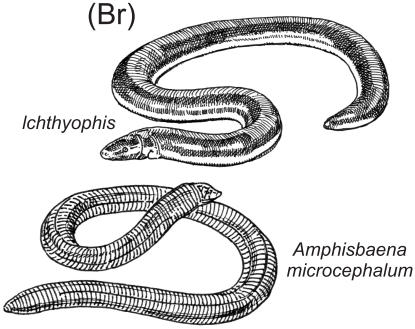

अहीरमणि - श.- द्विमुखसर्प: (त्रिकाण्डशेष:) - Two headed snake (MMW)

आ

आकाशग - Bird (MMW) (MBh.V.)

आकाशचारिन् - Bird (MMW) (MBh.i.8384)

आखनिक - वा.,श.- आ+खन् - कर्तरि इकन्। शूकरे मूषिके, खननकर्तरि - Digger - Pig, Rat (MMW)

आखनिवक - वा.- आ+खन्, करणे कर्तरि इकवक्। खनित्रे मूषिके शूकरे - Pig, Rat (MMW)

आखु - वा.- आ+खन्+डु। मूषिके शूकरे, **श.-**''कृत्वा खुर्विवरं स्वयं निपतितो नक्तं-मुखे भोगिन:'' (नीतिशतक) - Pig, Rat, Mole (MMW)

आखुभुज्/आखुहन् - वा.,श.- मूषिकभक्षके। बिडाले (अमर:) - Cat (MMW)

आखेटिक - वा.,श.- आखेटे (मृगयायां) कुशल:। कुक्कुरे - Hound (MMW)

आगारगोधिका - वा.- गृह-गोधिकायां। (टिक्टिका) - House lizard (MMW/Susr.)

आजस् - वा.- a Vulture (MMW)

आग्निनेय - वा., श.- अग्निन्यां भव: (आजनाइ) कीटभेदे (शब्दमाला) - Small lizard, Small mouse (MMW)

आटक - sparrow (MMW)

आटि - वा.,श.- आ + अट्-इण्। शरारि-पक्षिणि, २. मत्स्यभेदे च - Sharāri or *Turdus ginginianus* (MMW), *Acridotheres ginginianus* - Bank Myna

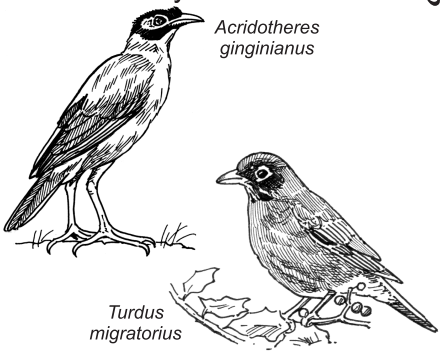

आटिमेड - Sharāri or *Turdus ginginianus* (MMW), *Acridotheres ginginianus* - Bank Myna

आडि - वा.,श.- अड् उद्यमे हण्। स्वनामख्याते मत्स्यभेदे, शरारि-विहगे - Fish, The Shārari, An aquatic bird (Mārk Pu.) (MMW)

आढा - Centipede (MMW)

आण्ड - वा.- अण्डे भव: अण्। अण्डसंभवे पक्षिप्रभृतय: ''आण्डेव भित्त्वा शकुनस्य गर्भ:'' (ऋ.१-६८-७) - Oviparous forms, Egg (MMW/ R.V.)

आण्डज - वा.- अण्डात् जायते। अण्डजे पक्षिसर्पादौ - ''तेषां खल्वेतेषां भूतानां त्रीण्येवबीजानि भवन्ति अण्डजं जीवजं उद्भिजं'' (छा.उ.)- A Bird (MMW), (Tait. Up.) oviparous forms

आतक - वा.- अत् ण्वुल्। १. सततगन्तरि, २. सर्पभेदे ''बाहुकश्चाजशृङ्गश्च धूर्त्तक: प्रातरातकौ। कौरव्यकुलज-स्त्वेते प्रयाता हव्यवाहनं'' (भा.आ.५७) - A Snake, Naga demon (MMW), (M.Bh.1.2154)

आतापिन् - वा.,श.- आतपति आ+तप्+णिनि ।

- श. - (चिल्ल) पक्षिभेदे (क्षीरस्वामी) - Bird variety, a Daitya (MMW) (Kathas.)

आतायिन् - वा.- आ+ता+ यणिनि । (चिल) पक्षिभेदे

- श.- चिल्लः (अमरः)

आति - वा.- अत+इण् । शरारि- पक्षिणि - ''सुपर्णः पार्जन्य आतिर्वाहसौः'' (यजु.२४.३४) । ''ता आतयो न तन्वः शुम्भतः स्वा'' (ऋ.१६.६५)- सततगन्तरि - perpetual movement ! - Sharāri Bird, Aquatic bird (MMW) (RV. X.95.9)

आतु - वा.,श.- भेलके । (भेला) उडुपे - Raft, small Tiger (MMW)

आत्मघोषा - वा.,श.- आत्मानं घोषयति स्वशब्दैः । काके (अमरः), कुक्कुटे च (शब्दच) - Onomatopoeic - Crow, Hen (MMW)

आत्माशिन् - वा.,श.- आत्मानं स्वकुलमश्नाति - (त्रिकाण्डशेषः) स्वकुलभक्षके मीने -''अबलस्व-कुलाशिनो झषान्'' ''मत्स्या इव जना नित्यं भक्षयन्ति परस्परं'' (रामा.) - Fish, their cannibalistic tendency (MMW)

आनु - वा.- अन+उण् । प्राणिनि - Living beings - human beings (MMW)

आनूप - वा.- अनूपदेशे भवः । जलानुगतदेशभवे प्राणिवर्गे । तेषां मांसगुणाः सुश्रुते दर्शिताः । ''अनूपवर्गस्तु पंचविधः । तद्यथा- कूलचराः प्लवाः कोशस्थाः पादिनो मत्स्याश्चेति ।'' आदि - mammals - 14: birds, 23 : shelled, limbed (?) 5 : FW fish, 10: M fish

- श.- तच्च खड्गमहिषवराहादि shore forms - 5 kinds. shore flying, shelled form, limbed form, fishes, Buffaloes also (MMW)

आपतिक - वा., श. - आ + पत् + इकन् । आपतति शीघ्रं श्येने (उज्ज्वलदत्तः) - Kite, Hawk, Falcon, Dive (MMW)

आपन्नसत्त्वा - वा.,श.- आपन्नं प्राप्तं गर्भरूपेण सत्त्वं प्राणी यया सा । गर्भिण्यां स्त्रियां - Pregnant woman (MMW), (Ragh-x-60)

आपालि - वा.,श.- आ + पा + क्विप् - तदर्थं अलति। केशकीटे (उकुन्) - Hair louse (MMW)

आमाशय - वा.,श.- आमस्या-पक्वान्नस्याशय:। देहमध्यस्थे नाभेरूर्ध्वस्थाने भुक्तापक्वान्नादि-स्थाने। 7 stores - वाताशय: पित्ताशय:, श्लेष्माशय:, रक्ताशय:, आमाशय:, पक्वाशय:, मूत्राशय:। (8th) स्त्रीणां गर्भाशय: (सुश्रुत.) - stomach : one of the 7 stores - Lungs, Liver, Heart, Stomach, Bowels, Bladder, Uterus - 8th

आभोग - curved, winding : a serpent (MMW) (R.V.VII.94.12)

आमिष - वा.,श.- आमिषति सिञ्चति स्नेहं। मांसे (अमर:) - Flesh

आमिषप्रिय - वा.,श.- कङ्कपक्षिणि (राजनि.)। मांसाभिलाषिणि च- (त्रि.) - Heron (MMW), a Carnivore

आम्भसिक - वा.,श.- अम्भसा वर्त्तते। मत्स्ये (सि.कौ.) - Fish (MMW), any aquatic animal

आर - an aquatic bird (MMW)

आरङ्गर - A Bee (MMW) (RV.x.106.10)

आरण्यक - वा.- अरण्ये भव:। आरण्य: पशु: गोमये तु वा - Forest forms

आरण्यकुक्कुट: - वा.- अरण्ये भव: कुक्कुट:। वनकुक्कुटे ''आरण्य-कुक्कुट: स्निग्धो वृंहण: श्लेष्मलो गुरु: वातपित्तक्षयवमी-विषमज्वरनाशन:''। (भा.प्र.) - Wild fowl (MMW)

आरण्यपशु - वा.- स्मृत्युक्ते महिषादौ - सप्तविधे पशौ - Wild beasts (MMW/L/MN)

आरु- वा.,श.- १. ऋ+उण्। वृक्ष भेदे, २. कर्कटे, ३. शूकरे च - Crab, Hog (MMW) (L)

आरू - वा.- ऋ+ऊ.णिच्च। पिङ्गलवर्णयुक्ते। कर्कटशूकरादौ। - Tawny **(श.)** (MMW)

आर्घा - वा.,श.- आ+ अर्घ. अच्। पीतवर्णायां दीर्घतुण्डायां षट्पदाभायां मधुमक्षिकायां (राजनि.) - A sort of Yellow Bee (MMW)

आलगर्द्ध - वा.- अलगर्द्ध इव स्वार्थेकप्।

-श.- जलसर्पे- water snake (MMW)

आलास्य - वा.,श.- आलं पर्याप्तं आस्यं मुखं। कुम्भीरे (हेमचन्द्र)- "wide mouthed", "Poison mouthed" crocodile (MMW)

आलि - वा.,श.- आलति दंशे समर्थो भवति, वृश्चिके, भ्रमरे (हेमचन्द्र)- Scorpion, Bee (MMW)

आशी - वा., श.- आशीर्यतेऽनया। सर्पदंष्ट्रायां (शब्दरत्ना.)- Snake fang (MMW)

आशीविष - वा., श.- आश्यां विषमस्य। सर्पे. ''गरुत्मदाशी-विषभीमदर्शन:'' (रघु.) ''तैर्थिकं भुञ्जते यस्तु मणिनागस्य भारत। दष्टस्याशीविषेणापि न तस्य क्रमते विषं॥'' (भा.व. ८४ अ.) - Snake poisonous (MMW)

आशुपत्वन् - वा.- आशु पतति। शीघ्रगामिनि, श्येने - ''श्येनेभ्यआशुपत्व।'' (ऋ.४.६.४)

आशुग - श.- आशु शीघ्रं-गच्छतीति-वायु: बाण: - Name of an animal (MMW) (AV-vi-14-3)

आघ्न्य - not to be killed - Bull, Calf (MMW)

आस्यलाङ्गल - श.- आस्यं लाङ्गलमिव भूविदारकशूकर: (हेमचन्द्र:) - with plough like face - Boar (MMW)

इ

इज्या - श.- गौ: (राजनि.) - A cow (MMW)

इश्वाक - श.- मत्स्यविशेष: (त्रिकाण्डशेष:) - Shrimp, Prawn (MMW)

इट्चर - श.- षण्ड: - Bull set at liberty (MMW)

इडा - श.- गौ:। भारते ''इडाज्यहोमाहुतिभिर्मन्त्र-शिक्षविशारदै'' - a cow (MMW)

इडाचिका - श.- वरटावोल्ता इति भाषा (शब्दचन्द्रिका) - a Wasp (MMW)

इडिक्क - श.- वनच्छागल:(हेमचन्द्र) - wild Goat (MMW)

इण्ड्व -covering for the hands to remove boiler from fire (MMW), why not gloves? (B.T.)

इन्दिन्दिरा - श.- भ्रमर: (हेमचन्द्र:) - A large bee (MMW), (Prasannar)

इन्दीवर - श.- नीलांबुजन्म (?) - a Bee (MMW) (Git)

इन्दुरत्न - श.- मुक्ता (राजनि.) - Pearl (MMW/L)

इन्दूर - श.- मूषिक: - Mouse, Rat (MMW)

इन्द्रगोप (क) - श.- रक्तवर्णकीट: - Cochineal Insect, **इन्द्रगोप + क** - firefly also (MMW)

इन्द्रमद - Disease to which fish and leeches are liable (MMW/Susr.)

इन्द्रमहकामुक: - श.- इन्द्रमहं कामयते - कुक्कुर (त्रिकाण्ड.) - Dog (MMW)

इन्द्राभ - Specie of fowl (MMW)

इन्द्रायुधा - a leech marked with rainbow tints (MMW)

इभ - श.- एति गच्छतीति - इण्+भन् - हस्ती. ''खराश्वोष्ट्रमृगेभानाम-जाविकवधं तया'' (मनु:) - Elephant (MMW) (Mn/Ragh/Bhart S)

इभमाचल - श.- इभम् आचालयति सिंह: - भूरिप्रयोग: - A Lion (MMW)

इभारि - Enemy of Elephant = Lion (MMW)

इलीश - श.- इलन्ति अप्सुद्रुतं-गच्छन्ति द्रुतगामिनो मत्स्या: Hilsa. - The Hilsa Fish, *Clupea alosa* (MMW)

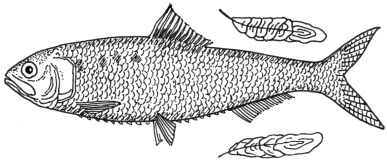

Clupea alosa

इल्लुल - a Sp. of Bird (MMW/L)

इल्वल - a Sp. of Fish (MMW/L)

ई

ईरपाद - (ईर = wind) - a snake, (Ait. Br.) (MMW)

ईर्म - श. - arm : forequarter of an animal (MMW), (AV.x.10.21); (S.Br./Tan.Br.)

ईषादन्त - श.- इइ = लाङ्गलदण्ड: तदि वदन्त: = ईषा दन्तान् हेमकक्षान् पद्मवर्णान् कुथावृतान्। ईषादंता: महाकाया: सर्वेचाष्टकरेणव:। (भा.) - Elephant with large tusks (MBh.) (MMW)

ईहामृग (वृक्) - श.- (ईहा = activity)(इहाप्रधानो मृग: वृक:) कुक्कुरप्रमाणहरिद्वकपिल-वर्णजंतुविशेष: - a Wolf (MBh.)(R) (MMW)

उ

उकनाह - श.- पीतवर्णः अश्वः - Horse of red & yellow or Red & black color, Bay or Chestnut (MMW)

उकुण/उड्डुण/उत्कुण - Bug (MMW/L)

उक्षन्/उक्षा/उक्षातर- श.- वृषः (अमरः) ''उक्षा मिमाति प्रतियन्ति धेनवः''(ऋ.८.७१.६) - Ox or Bull - as impregnating the flock (RV/AV/Kat.Sr.S/MBh.) (MMW)

उक्षावेहत् - Impotent bull or Ox (MMW)

उख - Part of upper leg (MMW/L)

उग्रदन्त - with terrific teeth (MMW), why not shark? (B.T.)

उच्चिङ्गट - श.- तृणगडमत्स्यः (मेदिनी.) - a kind of Crab, Cricket (Susr.) (MMW)

उच्चिटिङ्ग - small venomous animal in water, Crab (MMW)

उच्छलक - a part of the body (AV.x.2.1) (MMW)

उडुम्बर - श. = copper, a kind of worm (!) supposed to be generated in the blood and causing Leprosy (MMW/L)

उत्कुण - श. = केशकीटः - Bug, Louse (MMW/L)

उत्क्लेशक - a kind of venomous Insect (Susr.) (MMW)

उत्पातक/उत्पादक - श.- पशु-विशेषः = शरभः, कुञ्जरारातिः अष्टपादः (हेमच.) - a kind of animal (MMW)

उत्पादक - श.- शरभः - The fabulous Sharabha (MMW/L)

उत्पादिका - श.- देहिका नाम कीटः (त्रिका.) हिलमोचिका (शब्दचन्द्रिका) - a kind of insect, probably white ant (MMW)

उदमल/उदकीमल - श.- समुद्र-फेनः - Cuttle bone (MMW)

उदण्डपाल - श.- उदण्डस्य उद्भिन्नाण्डस्य पालो गमनं पलायनं यत्र - a sp. of Fish, Snake (MMW/L)

उदरावेष्ट - Tapeworm (W-MMW)

उदाद - श.- पशुविशेषः - शरभः कुंजरारातिः अष्टपाद (हेमचन्द्र)

उदान - श.- नाभि: । सर्पविशेष: (मेदिनी.) पक्ष्म: (शब्दर.) - The navel, Eyelash, a Sp. of Snake (MMW/L)

उद्गारचूडक - a Sp. of Bird (Car) (MMW)

उद्दंश(+क) - श.- कीटविशेष: । मत्कुण: कोणकुण: । किटिभि: । उत्कुण: (मेदिनी.) - Bug, Mosquito, Gadfly (MMW/L)

उद्दण्डपाल: - श.- उद्दण्ड इव पाल्यते - सर्पविशेष:, मत्स्यभेद: (मेदिनी.) - Some Snake, Some Fish

उद्धस - श.- मांसं (हारावली) - Flesh (MMW)

उद्दीपक - a Sp. of Bird (MBh)

उद्दीपिका - a kind of Ant (MMW)

उद्भट: - श. = कच्छप: (मेदिनी.) - a Tortoise (MMW/L)

उद्भित् - श.- गुल्म:

उद्र - Otter (MMW/L)

- श.- जलजन्तुविशेष: = उद्भिडाल (अमर:) - A kind of aquatic animal - Crab (VS), Otter (Un) (MMW/VS.xxiv.37).

उद्रथ - श.- ताम्रचूडपक्षी (मेदिनी.) - a Cock (MMW-L)

उन्दुर (रु) - श.- मूषिक: - Rat or Mouse (MMW/Susr.)

उपक्रस - a kind of Worm (AV.vi.502) (MMW)

उपजिह्व - the Epiglottis (Yagn. iii.97), A sp. of Ant (MMW/L)

उपतृण्य - "Lurking in the Grass" a Sp. of Snake (AV.v.13.5) (MMW)

उपदेहिका - A Sp. of Ant (MMW/L)

उपदीका - A Sp. of Ant (MMW), (S.Br./T.Br./T.Ār.)

उपब्दि - a particular Venomous Animal (MMW/AV.ii.24.6)

उपरिचर: - a Sp. of Bird (T) (MMW)

उपरिव्याघ्र - small hunting Leopard (Cheetah) (MMW)

उपसूर्यक - a Sp. of Beetle or Glow worm (MMW/L)

उरग/उरङ्ग/उरङ्गम - Snake, Reptile (MMW)

उरगाशन - a Sp. of Crane (MMW/L)

उरण (+क)/उरा - Ram (S.Br. xi./M.Bh. etc.) (MMW)

उरभ्रसारिका - a poisonous insect (MMW/ Susr.ii.287.14)

उराभ्र - Sheep (Susr.) (MMW)

उरामाथि - Killing Sheep (wolf) (RV.viii.86.8) (MMW)

उराह - Horse of pale color with black legs (MMW)

उरुगूला - a Sp. of Snake (MMW/AV.v.13.8)

उरूक - a Sp. of Owl उलूकाख्यपक्षिसदृश. (सायन.) (Ait.Br.ii.7.10)/(MMW)

उरोगम - Snake, Suparn (MMW)

उल - A kind of wild animal (MMW) (AV.xii.1.49:VS.) (मैसं)

उलपिन् - a Sp.of guinea pig (MMW)

उलूक - Owl (MMW/RV.x.654)

उलूकचेटि - a Sp. of Owl (MMW) (Var Br.S.)

उलूकजित् - Crow (MMW) (Nigh)

उलूत - The Boa (L/MMW)

उल्ब - membrane covering embryo -"Amnion" (T.) (RV.x.51.1), (MMW), (AV.iv.28/VS/T.S.S.Br.)

उष:कल - "crying at dawn" - Cock (MMW/L)

उषा - Cow (MMW/L)

उष्णवीर्य - with warning Power = *Delphinus gangeticus* (MMW/L)

उष्ट्र - from - उष्ट्र = bull drawing a plough - Buffalo (RV/AV.xx.127.2; 132:13/VS/S.Br.), Camel (M.Bh/Mn.) (MMW)

उष्ट्राकृति - having the shape of a camel = the fabulous Sharabha, with 8 legs, 4 turned up = ऊर्ध्वचरण & Eyes turned up = ऊर्ध्वनयन (MMW/L)

उस्रियस् - Bull (RV/MMW)

उह - Bull (MMW/L)

ऊ

ऊर्णनाभ - **ऊर्ण** = wool, and so having wool in navel - Spider (MMW) (Svet.Up.)

ऊर्णनाभि - spider (MMW), (TBr /Br./Ar.Up/BhP)

ऊर्णपट - woolly covering - Spider (MMW) (Bh.P.)

ऊर्णवाभि - (obsolete) - वभ् - to weave - Spider (MMW) (S.Br.xiv.5.1.23)

ऊर्ध्वस्रोतस् - Name of particular animals whose stream of life or nutriment flows up (MBh/BhP/VP) (MMW)

ऊष्मज - animal of lower order - got out of vapours (MMW)

ऋ

ऋक्ष - hurting, pernicious = Bear. (RV.v.56.3/ VS.xxiv.36) - a Sp. of Ape (Kathās) (MMW)

ऋजुसर्प - a Sp. of Snake (Susr.) (MMW)

ऋश/ऋश्य/ऋस्य - Male of a Sp. of Antelope - the painted or white footed form (RV.viii.4.10/ AV.v.14.3/7, VS/AitBr/ Susr.) (MMW)

ऋषभ - ऋष् = stab, kill, push, thrust - Bull (RV/AV) (MMW)

ए

एककण्टक - a Sp. of *Silurus* (MMW), Catfish family

एकखुर - Single hoofed *Perissodactyl*, Hoof of odd toed ungulates - horse, rhinoceros (MMW/L)

Perissodactyl hoof

एकदृश्/एकदृष्टि - One eyed - Crow (MMW/L)

एकशफ - whole undivided hoofed, not cloven = solidungulate (MMW) *Perissodactyl* (AV.v.31.3/ VS/TS)

एकशृङ्ग - One horned Unicorn (MMW/L)

एकसृका - A sp. of Jackal with solitary habits (MMW)

एकतोदत् - with teeth in only one jaw (Mn.v.18) (MMW)

एकाक्ष - Crow - one eye (MMW)

एजत्क - A Sp. of Insect (MMW) (AV.v.237)

एड(डि)/एडक - kind of sheep (Katy Sr./S./MBh/ BhP) (MW)

एण/एणक/एणकी - A Sp. of Deer; black with beautiful eyes and short legs (AV.v.14.11/VS.xxiv.36/ Mn.iii.269/MBh.) (MMW)

एत/एता/एतक/एती = एनी - A Sp. of Deer or Antelope (MMW) (RV/MBh.iii.8384)

एतन - Expiration, *Silurus pelorius* (MMW)

एन/एण - Stag (MMW)

एरङ्ग - A kind of Fish (Bh.Pr.) (MMW)

एव - Horse, Speedy (RV.i.158.3)(sāy) (MMW)

ऐ

ऐडक - A Sp. of Sheep (S.br.xii) (MMW)

ऐन्द्रादृश - Made of इन्द्रादृश or *Cochineal* Insect (T.) (Pan.iv.3.152)(MMW)

ओ

ओकण/ओक्कणी - Bug (MMW/L)

ओकोदनी - Bug (MMW/L)

ओतु - Cat, common. (Pan.vi.1.94) (MMW)

औ

औक्ष - Coming from a Bull

औपसर्गिक - Infectious, produced in addition to (disease) (Susr./MMW)

क

कङ्कमुख - श.- सन्दंश: = सांडाशि (सुश्रुत:)- शल्योद्धरणार्थं - यन्त्रभेद: - Forceps (MMW) (Susr.)

कञ्चुक - श.- सर्पत्वक् - Snake molt

कञ्चुकालु - श.- सर्प (शब्दचं.)- Snake

कम्बुक - Conch shell (MMW/L)

कम्बोज - श. - शंखविशेष:, हस्तिप्रभेद: (मेदिनी.) - a shell, Sp. of Elephas (MMW/L)

कङ्क - श.- कङ्कते उद्गच्छति-ककि गतौ - पक्षिविशेष: = लोहपृष्टक: जटाधर: (दीर्घपाद:) - Heron (MMW) (VS.xxiv.31. SV.) (M.Bh.1.2633)

कङ्कत - वा.- अल्पविषे डुण्डुमे सर्पे। पुंस्त्री जातित्वात् - Snake var. (MMW)

- श.- ''कंङ्कतो न कङ्कतोऽथो-सतीन कंकत:'' (RV.1.161.1)

कङ्कत्रोट/कङ्कत्रोटि - वा.- कङ्कस्य त्रोटिरिव चञ्चुः । मत्स्यभेदे- काङ्किला = जलव्यधः । जलसूचिः (त्रिका.)(जटाधरः)- *Esox lucius* (MMW)

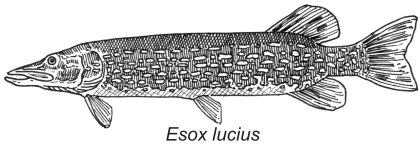

Esox lucius

कङ्कपर्वन् - वा.- कङ्कः कङ्कमुखमिवपर्वास्य - सर्पभेदे - Sp. of Snake (MMW/AV)

कङ्कपृष्ठि - A sp. of Fish (MMW/L)

कङ्कशाय - वा.- कङ्क इव शेते, कुक्कुरे (शब्दमाला)- Sleeps like a heron - Dog (MMW)

कङ्कणहारिका - a Sp. of Bird, Common (Pār.Gr.) (MMW)

कङ्कालय - श.- कङ्काल - शरीरास्थि (अमरः) - Skeleton (MBh.), Human body (T) (MMW)

कङ्कष - a Particular portion of the head (AVix.8.2/MMW)

कङ्केरु - वा.- ककि एरु - काकभेदे (त्रिका.) द्वारबलिभुक् - Crow - var. (MMW)

कञ्चुकालु - वा.- कञ्चुकोऽस्त्यस्य- आलुच् - सर्पः कञ्चुक = सर्पनिर्मोके (शब्दच.) - Serpent (MMW)

कञ्चुकिन् - वा.,श.- सर्पः (राजनि.) - Serpent (MMW)

कञ्चुलः - a Partridge (MMW/L)

कञ्जन - वा.- कं सुखं जनयति- पक्षिभेदे - *Gracula religiosa* (MMW/L), Common hill myna **- श.-** मयना also कञ्जल (शब्दच.)

Gracula religiosa

कञ्जर - वा.,श.- कं जलं जृणाति - हस्तिनि; उदरे च जारयति कञ्जार also - Elephant, Peacock (MMW)

कञ्जक/कञ्जन/कञ्जल - श.- कञ्जते मनुष्यवत् उच्चारयितुं शक्नोति = पक्षिविशेषः (शब्दचं.) - Myna

कञ्जारः - श.- कं जालं जारयति, मयूरः (उणादिकोशः) - Peacock

ककरः - वा.- पक्षिभेदे - ''हेमंताय

ककरान् शिशिराय विककरान्'' (यजु.२४.२०) - kind of Bird (MMW)(VS.xxiv.20/ Maitr.S.iii.14.1)

कक्कट - वा.- कक्क अटन्। मृगविशेषे- स च अश्वमेधे अनुमतिदेवताक: पशु: । ''न्यङ्क: कक्कट: ते अनुमत्यै'' (यजु.२४.३२) ''पेद्वो मृगभेद: न्यङ्कुरपि, कक्कट: स एव, ते त्रयो अनुमत्यै'' (वेददी.) - a Sp. of Animal offered to Goddess Anumati (VS.24/32/Ts.V.) (MMW)

कक्ष - श.- कष् हिंसायां - बाहुमूलं - a Buffalo (MMW/L)

कक्षधर - Shoulder joint (MMW/Susr.)

कक्षक - वा.- जनमेजयसर्पसत्रहते वासुकिकुलजे सर्पभेदे ''हिरण्यबाहु: शरण: कक्षक: कालदन्तक: । एते वासुकिजा नागा: प्रविष्टा हव्यवाहनं'' (भा.आ.२८) - Snake variety

कक्षशय (MMW)/**कक्षशाय - वा.-** कक्षे शुष्कतृणे शेते, कुक्कुरे (शब्दमाला., राजनि.) - Sleeps on dry grass, Dog

कचा - श.- कच्यते रुध्यते लोहशृङ्खलादिभि: = हस्तिनी (मेदि.) - Female Elephas

कचाकु: - श.- कचनिर्म्मितवेणीवत् अकति - कुटिलगति: - सर्पे (मेदि.) - Snake general

कचादर: - श.- मेघवत् शून्ये विहरति = पक्षिविशेष: । दात्यूह: । काकमुद्र: (त्रिका.) - Some Bird

कच्छप: - श.- कच्छं आत्मन: मुखसंपुटं पाति = कूर्म: (अमर:) - Tortoise

कच्छा - श.-कचं पश्चाचाद्देशं छादयति = चीरिका = झिंझीपोका (हेमचं.)

कटक - वा.,श.- कटमपि खादति - जम्बुके - Corpse eating Jackal (MMW)

कटखादक - श.- कटस्य आवरणस्य मध्यस्थितच्छिद्र- मत्ति = काक:, जम्बूक: (मेदिनी.) - Crow, also Jackal (MMW)

कटप्रू - वा.,श.- कटे श्मशाने प्रवते- प्रङ्गतौ - महादेवे । कटं नलतृणं प्रवते - कीटभेदे (उज्ज्वलदत्त:) - Insect var., Worm (MMW)

कटम्भर - वा., श.- कटं गुणातिशयं बिभर्ति- हस्तिन्यां- वर्षाम्वेच. (मेदि.)- Elephas (MMW), Frog, *Elephas maximus* - Elephant

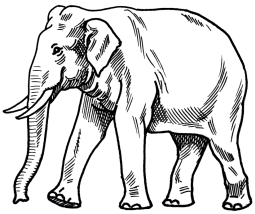

Elphas maximus

कटाकु/कठाकु - वा.,श.- कृच्छ्रजीवने काकु। विहगे कणशौ नानास्थानत आहाराहरणेन कृच्छ्रजीवनात्तस्य तथात्वं - उज्ज्वलदत्तेन तु कठकृच्छ्रजीवने इत्युक्तेः अयं कठान्तमध्य एव - कटेः तु तदर्थत्वाभावात् - कटेः तङ्कनरूपतदर्थत्वाच्च। - Bird Carrion eater ?

कटाह - वा.,श.- कटमा आहन्ति- कूर्मपृष्ठे (उत्तापादिकं) - Carapace of Tortoise (MMW)

कटिनी - Female Elephant (MMW/L)

कटुकीटक - वा.,श.- कटुः दंशेन दुःखदत्त्वात् कीटः - मशके (जटाधरः) - Mosquito (MMW)

कटुक्काण - वा.,श.- कटुः तीक्ष्णः क्काणः टिट्टिभः (हेमचं.) - 'making a piercing noise' - a Sp. of Chicken *Parra jacana* or *Goensis* (MMW), Wattled *Jacana*, Water family of birds

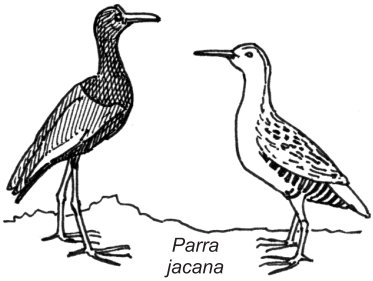

Parra jacana

कटुरव - वा.,श.- कटुः परुषः रवः मण्डूके (राजनिघण्टु.) - "Harsh croaking", Frog (MMW)

कठकगृह - a Lizard (MMW/L)

कठाकु - a Sp. of Bird (un.iii.77) (MMW)

कठाहक - श.- कण्ठं कठिनमाहन्ति इति। कठाहः तादृशं कं शिरो यस्य - दात्यूहपक्षि - a kind of fowl (MMW/L)

कठिनपृष्ठ - वा.,श.- कठिनं पृष्ठं (राजनिघण्टु) - Hard back, Tortoise (MMW)

कणभः - वा.,श.- कण इव भाति- अग्निप्रकृतिकसुश्रुतोक्ते कीटभेदे - ''त्रिकण्टकः कुणी चापि हस्तिकक्षोऽपराजितः। चत्वार एते कणभा व्याख्याताः तीव्रवेदनाः।''

(सुश्रुत.) ''कौण्डिल्यक: कणभक:'' इत्युपक्रम्य ''एते हि अग्निप्रकृतय: चतुर्विंशतिरेव च'' । ''तै: भवन्तीह दष्टानां रोगा: पित्तनिमित्तजा: ॥'' (सुश्रुत.) - Variety of poisonous Insect - 24 types, Fly with sting (MMW)

कणप्रिय - 'Fond of seeds' (MMW), Sparrow

कणभक्षक: - श.- कणान् भक्षयति - भारितपक्षि (राजनि.) (MMW)

कणाटीन/कणाटीर - वा., श.- कणायाटति - खञ्जनपक्षिणि (शब्दर.) - Bird which pecks at places for food, Wagtail (MMW)

कणेर: - श.- वेश्या, हस्तिनी

कण्टकागार - वा.,श.- कण्टकं आगिरति - जन्तुभेदे (राजनि.) - सरट् - a kind of Lizard (?), a porcupine - as a house of thorns (MMW)

कण्टकाशन/कण्टभुज् - वा., श.- कण्टकं अश्नाति - उष्ट्रे (त्रिका.) - Living on thorny bush - camel (MMW)

कण्टकाष्ठील - वा., श.- कण्टकं अष्ठीलं इव अस्य मत्स्यभेदे (त्रिका.), कुलिषं, कण्टकिनी - Fish with sharp bones (MMW)

कण्ठनीडक - वा., श.- कण्ठे निकटस्थे नीडे कायति शब्दायते, पक्षिभेदे (त्रिका.) - *Falco cheela* (MMW), a kite (Weber), *Spilornis cheela*

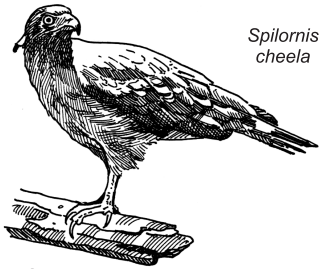

कण्ठाग्नि - वा.,श.- कण्ठे अग्नि: पाकाग्नि: - विहगे तस्य गलाध: करणमात्रेण एव अन्नादे: पाकात् - Crop, Bird in general digesting in throat or gizzard ! (MMW)

कण्ठीरव: - वा.,श.- कण्ठ्यां रवो यस्य - सिंहे, मत्तगजे कपोते (राजनि.) - "Guttoral sound producers", Lion : Elephas in rut, *Pigeon, Gendarussa* vulgaris (MMW), *Kala Adulsa*

कण्ठाल/कण्ठील - श.- शूरण: । युद्धं । नौका । खनित्रं । क्रमेलक: - गोणीप्रभेद: (मेदी.) - Ship, so Camel (MMW)

कण्डूमका - वा.- कीटभेदे - ''कण्डूमकादिभि: दष्टे पीतांग: छर्द्यतीसार ज्वरादिभि: अभि हन्यते (सुश्रुत.) - Insect whose bite kills, causing yellowing of body-oedema, fever, Poisonous Insect (MMW)

कण्डोल - वा.,श.- उष्ट्रे, कण्डोलकस्य (basket) पादौ इव पादौ अस्य (धान्यादि-स्थापना पात्र:) (अमर:) - Camel (MMW/L)

कण्ड्वोघ - वा.,श.- कण्डूनामोघो यस्मात् - शुककीटे (शब्दचं.) तस्य स्पर्शे हि देहे कण्डूसंघस्य जायमानत्वात्. कण्डू = गात्रविघर्षणे शूयापोका - Some poisonous insect

कण्डोष - Scorpion, Tarantula (MMW/L)

कदलिनी - a Sp. of Antelope (MMW/L)

कदली - श.- कृष्णाजिनमृग, हरिणविशेष: - Deer whose skin is used for a seat (MMW/L)

कद्रुज/कद्रुपुत्र - वा., श.- सर्पे (शब्दचन्द्रिका) - children of कद्रु, Snakes(MMW)

कनकपल - वा.,श.- कनकमिव पलं मांसं, मत्स्यभेदे - flesh golden in color - Order : *Siluroid* - Fish variety, Catfish

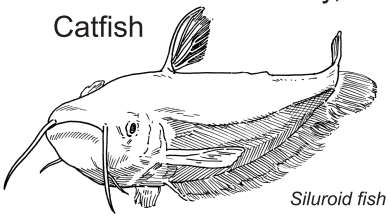

Siluroid fish

कन्दली - कदली, **श.-** मृगविशेष: - Deer whose skin is useful (MMW/L)

कपि - वा.- कपि इन् - न लोपश्च - वानरे, कंजलंरष्पिभि: पिबति = सूर्य: कात् उदकात् भूमिं पाति उद्धरति, वराहे - Monkey-general, Elephas (MMW)

- श.- कम्पतेय: सदा ''विड्वराहस्वरोष्ट्राणां गोमायौ: कपिकाकयो: । प्राश्यमूत्र-पुरीषाणिद्विज: चांद्रायणं चरेत्'' - Pig (Mn11.15.4)

कपाल: - श.- शिरोस्थि = माथारकुलि - Temporal or parietal

कपिजङ्घिका - वा.,श.- कपे: जङ्घेव जङ्घा यस्य - दीर्घजङ्घात्वं

तैलपिपीलिकायां (तेलापोका) (राजनि.) - A Sp. of Ant (MMW/L), Cockroach (T)

कपिञ्जल - वा.- कपिरिव जवते, ईषत् पिंगलो वा। कमनीयं शब्दं पिञ्जयति वा - निरुक्तोक्ता व्युत्पत्ति: पक्षिभेदे - चातके (राजवल्लभ:), जलयाचनाय तस्य रम्यकरणात् तथात्वं, तित्तिरे (त्रिका.) श्वेत एव ग्राह्य: (ईषत्पिंगलवर्णो हरितालवर्णो वा) - Chātaka bird, White Tittiri , Francolin partidge, Heathcock (MMW) (VS/TS/ SBr./ Susr.), Jacobin cuckoo or pied cuckoo, associated with Indian mythology

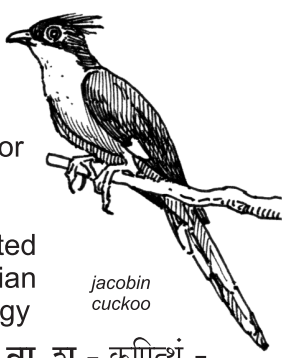

jacobin cuckoo

कपित्थास्य - वा.,श.- कपित्थं - इवास्यं - गोलाङ्गूलाख्ये वानर भेदे = दधिशोण: = नागाटन: (त्रिका.) - Face like wood apple (MMW/L), Sp. of Monkey

कपिल - वा.,श.- कुक्कुरे (हेम.) - a brown Dog (MMW), Brown or Ruddy mouse, Ape (Kathās)

कपिला - a Sp. of Leech (Susr.-i-40/20), a Sp. of Ant (Susr.-ii-296/12), Golden color Cow (MMW)

कपिलिका - वा.- शतपदीभेदे- ''शतपद्य: तु परुषा, कृष्णा, चित्रा, कपिलिका, पोतिका, रक्ता, श्वेता, अग्निप्रभा इत्यष्टौ'' (सुश्रुत:) - Myriapod var.

कपोत - वा.,श.- कवृ- नौ वर्णे औत. वस्य पश्च को वायुपोत इव यस्य वा - ''युधिष्ठिर उवाच - कपोतो यदि गांगेय निविशत्यालयं नृणां। कथं शान्तिर्भवेत्तस्य-क्षिप्रमेतद्वदस्व मे'' - Dove, Spotty necked, is according to the Vedas - a Bird of ill-omen (MMW) (RV/AV/ VS/MBh.) - पारावत: = कलरव: = रक्तलोचन: छेद्य: इतिरभस:, वनकपोत = घुघु = चित्रकण्ठ: (मेदि.) = कोकदेव: = धूसर: = धूम्रलोचन: = दहन: = अग्निसहाय: = भीषण: = गृहनाशन:।

कपोताभ - वा.,श.- मूषिकभेदे - ''पूर्वमुक्ता: शुक्रविषा: मूषिका ये

समासत: । नाम - लक्षणभेषज्य: अष्टादश निबोध तान्''... ''मूषिकश्च कपोताभ: तथैवाष्टादश स्मृता:'' इति विभज्य ''अरुणेनानिलं-क्रुद्धो वातजान् कुरुते रुजान् गदान् । महाकृष्णेन पित्तं च श्वेतेन कफमेव च । महाकपिलेनासृक् कपोतेन चतुष्टयं भवति । चैषांदंशेषुग्रंथिमण्डलकर्णिका: ....आदी'' (सुश्रुत:) - Varieties of Mouse - 18, White

कपोतकी - a Sp. of Bird/ Syāmā (MMW)

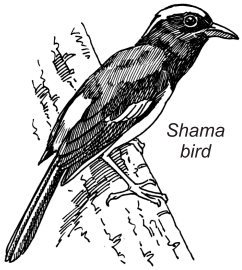

कपोतारि - वा.,श.- श्येन: - Hawk, Falcon (MMW)

कपर्द - श. - वराटक: - shell of *Cypraea moneta* (MMW/Comm. on VS)

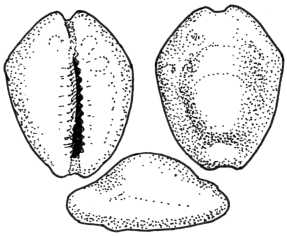

कफिनी - Elephant (MMW)

कफोणि - श.- कं सुखं स्फोरयति = भुजमध्यग्रन्थि: = कूर्पर: - Elbow (MMW)

कमठ - वा.- कम् अठन्, कूर्मे, कम् वाञ्छायां

- श.- के जले मठति वसतीति शल्लकीति धरणी - Tortoise (MMW/Bh.P.i/L), Porcupine (L)

कमण्डलु - वा.- चतुष्पाज्जातौ (सि.कौ.) - a Quadruped (MMW), a Kind of animal (ĀSV/Sr.S.)

कमल - श. - सारसपक्षीत्यमर: - a Sp. of Deer (MMW), Indian Crane - *Ardea sibirica* (L), Orange (Tantras)

कमनच्छद - वा.,श. - कमन: सुन्दर: च्छद: अस्य कङ्कपक्षिणि (हेमच.) - Bird of beautiful plumage, Heron (MMW)

कमलकीट: - वा. - कमलवर्ण: कीट:, कमलकीरक: - Some Insect

कम्बल - वा. - कम् बकल्कं कुत्सितं शिरोऽम्बु वा बलति-बलसंबरे अच् - १. सर्पभेदे, २. कृमौ च, ३. मृगभेदे, कम्बलनागश्च नागलोकपति: - 1. Snake, 2. Insect -

Caterpillar (?), 3. Deer with shaggy coat (MMW/L)

कम्बु - वा., श. - कम् उन् बक् च कम्बगतौ शङ्खे (अमर:) - Chank, Conch Shell (MMW), Elephas (L)

कम्बोज - वा., श. - कम्ब् - ओज्, १. हस्तिभेदे, २. शङ्खभेदे - Var. of Elephas, Var. of Chank (MMW)

कम्बातायिन् - वा., श. - कंबुरिव आतायी - शङ्खतुल्यश्वेतपूर्व-काये शङ्खचिल्ले - *Falco cheela*, *Spilornis cheela* (MMW/L), White breasted

कर - वा., श. - कीर्यते विक्षिप्यते अनेन कृ करणे - the Hand (RV.X.67/6), Elephas trunk (M.Bh.), Claws of Crab (Hito)

करक - वा., श. - किरति विक्षिपति, करोति वा, जलं, पक्षिभेदे - Sp. of Bird (MMW)

करङ्क - श. - मस्तकं - Skull (MMW) (Kathās/Malatim)

करट/करटक - वा., श. - किरति मदम्-कृ अटन् काके (अमर:), ''वरमिह गंगातीरे सरट: करट:'' (गङ्गास्तोत्रे) - Crow, Elephas (MMW) (Bh.P.,v.14-29)

करटिन्/करटीन्- वा., श. - करटोऽस्त्यस्य प्राशस्त्येन गजे, करट = गजगण्डे - Elephas (MMW/Subhs.)

करटु - वा., श. - कृ अटु करकटिया इति ख्याते विहगे (हेमचं.= करकटिया) - Numidian crane (MMW/L)

करण्ड - वा., श. - कृ + अण्डन् - मधुकोशे Beehive कारण्डव खगे - Sort of Duck (MMW/L)

करण्डिन् - वा., श. - करण्ड: तदाकारोऽस्त्यस्य मत्स्ये - Var. of Fish (MMW/L)

करबक - a Sp. of Bird (MMW/ Var. Br.S.)

करभ: - वा., श. - कृ अभच् करे भाति करिशावके उष्ट्रशिशौ - ''सघर्मतप्त: करिभि: करेणुभि: वृतो मदच्युत् करभैरणुद्रत:'' (भागवत-८.२.२२) - Young Elephas or Camel (MMW) (Bh.P.:M.Bh.)

करभिन् - वा. - करभ: करावयवभेद: तदाकार: शुण्डोऽत्स्यस्य गजे (राजनि.) सिंहे (शब्दर.) - Elephas (MMW/L), Lion

करभीर - वा., श. - करभिणं गजं ईरयति - पलायनाय प्रेरयति (कृ आद्यार: करो बन्धनागार: तत्र म्रियते - करमरिन्) - Lion (MMW/L)

करायिका - श. - कराविव आचरति - उड्डीनादिकाले - क, खल्लम्बमानत्वात्तथात्त्वं = बलाकापक्षी । क्षुद्रबक: इति भूरिप्रयोग - a Small crane (MMW/Pancat)

कराल - a sp. of animal, Musk deer (MMW/Susr.) not this meaning in **श.**

करिदारक - वा., श. - करिणं दृणाति हिनस्ति सिंहे (शब्दरत्नावली) - Lion (MMW/L)

करिन् - वा. - कर: शुण्ड: प्राशस्त्येनास्त्यस्य गजे - Elephas (MMW/L)

करियादस् - Water Elephas, Hippo (?) (MMW), Tapir? (B.T.)

करिमाचल - वा., श. - करिणि माचं शाठ्यं लाति, सिंहे - Lion (MMW)

करीर/करीरा - श. - चीरिका झिंझिपोका (उणादिकोश:) - a cricket , small grasshopper (MMW/L)

करूकर - Condylar articulation (MMW/ AV.xi.9.8; S.Br.xii)

करेटव्या - वा., श. - करे अटनं व्ययति धनच्छूपक्षिणि - Numidian crane (MMW/L)

करेटु - वा., श. - केन मस्तकेन रेटति - करकटियाखगे (अमर:), कर्कराटु:, करटु:, कर्करेटु: - Numidian crane (MMW/L)

करेणु - वा., श. - के मस्तके रेणु: गजे (अमर:) - Elephas (MBh/Susr.), *Elephas maximus*, Elephant

करोटक - वा. - नागभेदे - Var. of Snake

कर्दमक - Var. of Snake (Susr.)

कर्क - वा., श. - कृणोति करोति क्रियते वा श्वेताश्वे (अमर:) - White horse (M.Bh.), Crab (MMW/L)

कर्कट/ कर्कटु - वा., श. - जलजन्तुभेदे कुलीरे (कर्कटिया) पक्षिभेदे; सर्पे (शब्दरत्ना) ''कर्कटक: । कुलीर: । कुलीरक: । सदंशक: । पंकवास: तिर्य्यग्गामी'' ''अयमुद्गृहीत - वडिश: कर्कट इव मर्कट: पुरत:'' (आर्यासप्तशती-३२२) -

कर्कनिपातनात्साधुः = करेटु पक्षी (शब्दरत्नावली) - Crab (MMW/Susr.), Numidian crane (MMW/L)

कर्कराटुक/कर्करेंटु(डु)क - वा.,श. - कर्कं कठिनं रटति, प्रकटयतीव - onomatopoeic sounds like kirk-kirk - Numidian crane (MMW)

कर्कराङ्ग /कर्कराक्ष - वा.,श. - कर्कर (Bone) इवाङ्गं । खञ्जने कालकण्ठविहगे (शब्दमा.) - Body like a pestle - Wagtail (MMW/L)

कर्णकीटी - वा., श. - कर्णयति भिनत्ति अच् स्वल्पकीटः । शतपद्यां (काण्डाइ) = कर्णजलौका । शतपदी (हेमचं.) = चित्राङ्गी (राजनि.), पृथिका । कर्णदुन्दुभि (शब्दमाला) - Genus *Japyx* - a Centipede, *Julus cornifex* (MMW/L), found only in Sanskrit - Insect or Worm with many feet and red color

कर्णजलूका/कर्णजलौका - वा.,श. - कर्णे जलूकेव- शतपद्यां (काण्डाइ) = कर्णलौका । शतपदी -(हेमचं.) = चित्राङ्गी (राजनि.) पृथिका । कर्णदुन्दुभि (शब्दमाला) - *Japyx* - a Centipede, *Julus cornifex* (MMW/L)

कर्णदुन्दुभि - वा.,श. - कर्णे दुन्दुभिरिव तत्तुल्य ध्वनिहेतुत्वात् शतपद्यां कर्णप्रवेशे हि दुन्दुभिवत् ध्वानजननात्तस्य तथात्वं - If so, it must refer to a mosquito. A myriapod does not sing - "Drum in the ear", a kind of worm (MMW/L)

कर्णपीठ - Concha of the ear (MMW/Susr.)

कर्णपुट - Auditory passage (MMW/BhP)

कर्णफल - श. - कर्णः फलमिव- मत्स्यविशेषः, काणलिमाच् - (राजवल्लभः) - a sort of Fish, *Ophicephalus striatus* kurrawey (MMW/L)

कर्णमद्गुर - Fish *Silurus unitus* (MMW-L)

कर्णवर्जित/कर्णहीन - वा.,श. - सर्पे - 'no external ear' तस्य चक्षुःश्रवात् तथात्वं (शब्दच.)- Snake general (MMW/L)

कर्णिकिन्/कर्णिकीन् - श. - कर्णिका हस्तिशुण्डाग्राङ्गुली अस्त्यस्य हस्ती (जटाधरः) - Elephant (MMW/L)

कर्णोर्ण - वा. - कर्णे ऊर्णाधिकं लोम यस्य मृगभेदे, ''कर्णोर्णिक-पादश्वायैर्निर्जुष्टंवृकनाभिभि:'' (भाग.४.६.१५) - animal with wool (tuft) on ears (Bh.Pr.iv.6.21) (MMW)

कर्बुराङ्ग/कर्बुर: - नानावर्ण: - a Sp. of Fly or Bee (MMW/L)

कर्बुरा - श. - जलौकाजातिविशेष: - ''वर्मिमत्स्य वदायता छिन्नोन्नतकुक्षि: कर्बुरा'' (सुश्रुत.१३) - a kind of venomous Leech (MMW/L)

कर्व - from **कृ.-श. -** उन्दुरु: - सि.कौ. उणादिवृत्ति: - Mouse or Rat (MMW/L)

कर्वर - वा.,श. - कृ विक्षेपे ष्वरच् - व्याघ्रे Variegated or spotted - चित्रवर्ण: i.e. Leopard, Tiger (MMW/L)

कलकण्ठ - वा. - कल: कलप्रधान: कण्ठो यस्य कोकिले पिक: , विहगे, हंसे - पारावत: (मेदिनी.) - Sweet Singing Cuckoo (MMW/L), Swan, Pigeon

- श. - ''युष्माकं रतिकांत-कार्मुकलताक्रेंकारकांते रुते। सोत्कष्टं कलकंण्ठकंण्ठ-कुहरोद्भूतेऽपिमाभून्मन:'' (राजेन्द्रकर्णपूर -३) - Dove, Parrot

कलकीट - वा. - कलप्रधान: कीट: - Noisy Insect - Cricket (T)

कलघोष - वा.,श. - कलो घोषोऽस्य - कोकिले (शब्दरत्नावली) - Cockoo (MMW/L)

कलङ्कष - वा. - करेण कषति सिंहे (शब्दमा.)

- श. - हिनस्ति नाशयति वा - Lion (MMW/L)

कलञ्ज - वा., श. - केति शब्दं - लञ्जति भाषते। विषाक्ता, अस्त्रेणहते मृगे। पक्षिणि (त्रिकाण्डशेष:) ताम्रकूट:, तामाक् इतिभाषा - Tobacco ! ''कलञ्ज संवेष्टनधूमपानात् स्थाद्दन्तशुद्धि: मुखरोगहानि:। कफघ्नमामज्वरहानिकृच्च गान्धर्वविद्याप्रवणैकसेव्यं ॥'' - Cock (MMW/Bh.Pr.)

कलध्वनि - वा.,श. - कलो ध्वनिरस्य - कोकिले पारावते। मयूर: (मेदिनी.) ''अप्सरोगण-संगीतकलध्वनिनादिते'' (महानिर्वाणतंत्रे १.३) - Cuckoo, Pigeon, Peacock (MMW)

कलरव - वा.,श. - कलो ध्वनिरस्य - कलो रवोऽस्य कोकिले पारावते, ''कोलि(कि)लै: कलरवैश्च'' (ब्रह्मपुराण ५२.३४) - Cuckoo, Pigeon, Peacock (MMW)

कलक: - श. - शकुलमत्स्य: (हेमच.) see Shakul - some fish

कलविङ्क - श. - कलं मधुरास्फुटं वङ्कते रौति - चटक: (अमर:), कलविङ्कं प्लवं हंसं चक्राङ्गं ग्रामकुक्कुटं''(मनु ५.१२) - Some bird? (MMW)

कलहंस - वा. - कलप्रधानो हंस: राजहंसे (मेदि.) ''कुन्दावदाता: कलहंसमाला: प्रतीयिरे श्रोत्र-सुखैर्निनादै:'' (भट्टि:) - Royal swan (MMW/MBh.)

कलहंसकारिका - a Sp. of Bird (Var. Br.S.) (MMW)

कलहप्रिय - वा. - कलह: प्रियोऽस्य। (नारदे.) सारिकापक्षिणि - Quarrelsome Bird, Sarika, also Sparrow (T)

कलन्तक/कलन्दक - a Squirrel, a Sp. of Bird (MMW/Buddh)

कललन - Embryo shortly after inception (MMW/Susr./Bh.P.)

कलाङ्कुर - वा. - कलस्य अंकुरो यत्र - Sarasa Bird, *Ardea sibirica* (MMW/L)

- श. - सारसपक्षिणि

कलल: - श. - जरायु: - Placenta

कलाटीन - वा. - कलेन आटनम्। आट: कलाट: तत्र साधु: कर्काङ्गे पक्षिणि (हारा.) - White water wagtail (MMW/L)

कलानुवादिन् - वा., श. - कलं अनुनदति - भ्रमरे, चटके, कपिञ्जले, चातके (मेदिनी.)- Repeating sounds - 1. Bumble Bee, 2. चटक, 3. Heath cock (MMW), 4. Chataka

कलापिन् - वा., श. - कलापो बर्हो अस्य अस्तीति, मयूरे with fine rectrices (मेदि.), कलस्य आपी कोकिले (धरणी.), ''पूरोपकंठो-पवनाश्रयाणां कलापिनामुद्धत-नृत्यहेतौ'' (रघु:-९.६) - Peacock (MBh.iii.11585), Cuckoo (MMW/L)

कलालाप - वा., श. - कलं आलपति - भ्रमरे (राजनिघंटु.) - Bumble bee

कलाविक/कलाधिक - वा.,श. - कलेन सम्यक् विकायति, विशेषेण शब्दायते - कुक्कुटे (त्रिकाण्डशेष:) तस्य रात्रिशेषेविशेषेणशब्दायमानत्वात् - Crowing at night, Cock (MMW/L)

कलिक - वा., श. - कल मत्वर्थे ठन् - बकभेदे (कोंचवक) (शब्दरत्नावली) - Curlew (MMW)

कलिकार - वा., श. - कलिं चिचिकुचीति शब्देन कलहं करोति - धूम्याटपक्षी - पीतमस्तकपक्षी (मेदिनी.) - Fork tailed Shrike, a kind of Chicken (MMW)

कलिङ्ग - वा.,श.- के मूर्ध्नि लिङ्गमस्य - धूम्याटे पक्षिणि (फिङ्गे)(अमर:)

- श. - तस्य मस्तके पीत चिह्नत्वात् - Fork-tailed Shrike (MMW/L)

कलुष: - वा., श. - कल+उषच्। लुष हिंसायां कस्य जलस्य - लुषोवातक:। महिष: (राजनि.) - Rolling in water - Buffalo (MMW/L)

कल्माष - वा. - कलयति माषयति- हिनस्ति अन्यवर्णं स्वभासा, नागभेदे, ''नीलानीलौ तत्रनागौ, कल्माषशवलौ तथा'' - (भा.आ.३५, नागनामोक्तौ) - Mythical serpent (MMW), a Kind of deer (MMW)

- श. - ''नीलानीलौ तथा नागौ कल्माषशवलौ तथा'' (महाभारत १.३५.७)- a Snake (Susr.)

कलाविकल: - श. - कल: मधुराव्यक्त: आविकल: खोऽस्य चटक: (शब्दरत्नावली) - Some bird

कल्याणी - श. - कल्याण+स्त्रियां ङी पुं, गौ: (राजनिघंटु), ''उपस्थितेऽयं कल्याणीनाम्नि- कीर्तित एव यत्'' (रघु.१.८७) - a Cow (MMW/L)

कवयि - वा., श. - कात् जलात् वयते गच्छति स्थानान्तरं - (कइ) मत्स्यभेदे, refer कविका = क्रकचपृष्ठी (त्रिकाण्डशेष) - *Cojus cobojus* (commonly Kavay or Kay) - by land, from water to water (MMW/L), Only in Sanskrit, sawbacked fish

कवल - वा., श. - के जले वलते (वेल्यामाच्), (शब्दर.), (शब्दचन्द्रिका) - वेलेमाच् - Common Baliya fish (MMW/L)

कवार - Bird, *Tantalus falcinellus* (MMW/W)

कविका - श. - कात् जलात् वयते गच्छति स्थानान्तरं - (कइ) मत्स्यभेदे, कविका = क्रकचपृष्ठी (त्रिकाण्डशेष) - *Cojus cobojus* (commonly Kavay or Kay - by land, from water to water (MMW/L)(भावप्रकाश:)

कवि - Owl (MMW/L)

कशिका - वा. - कशति हिनस्ति- सर्पान्, कश् शासने- नकुले - Mongoose (MMW)

कश्यप - वा. - कश्यं मद्यं पिबति इति **- श.-** १. मृगभेदे, २. मत्स्यभेदे, ३. कच्छपे - Deer (MMW/L), Fish (W), Tortoise (VS.xxiv-37/Ait.Br./S.Br.)

कषायदन्त/कषायदशन - Mouse with red teeth (Susr./MMW)

कषायवसिका - वा. - सुश्रुतोक्ते कीटभेदे - ''सूचीमुख: कृष्णगोधा यश्च कषायवासिक:'' इत्युपक्रमे - ''त्रयोदशैते सौम्या: स्यु: कीट: श्लेष्मप्रकोपणा:'' इति विभज्य .. ''चिपिटपिच्चटक- कषायवासिकसर्षपवासिक- तोटकवर्च्च: कीटकौण्डिल्यका: शकृन्मूत्रविषा: ॥'' - A kind of venomous Insect (MMW/Susr.), why not bug? (B.T.)

कषीका - श. - पक्षिजाति: (कषतीति) (उणादिकोष) ''कषीका पक्षिजातौ स्यात् दूषिका नेत्रयोर्मले'' - a kind of Bird (MMW/L)

कष्कष - a kind of noxious Insect (AV.V.23.7) (MMW)

कशीका - वा. - सूतवत्सायां नकुल्यां (RV.i.126.6) - Weasel (B.T.) (MMW) (Sāy)

कसर्णीर - a kind of Snake (MMW) (AV.x.4.5)

कसना - a Sp. of Venomous Snake (or spider) (MMW/Susr.)

कसारस् - a Sp. of Bird (MMW) (M.Bh.xiii.736)

कस्तूरिका (+ कुरङ्ग or **+ मृग) - श. -** Musk Deer (MMW)

कह्व - श. - बकपक्षी (अमर:) - Crane - *Ardea nivea* (old) (MMW/L) - Little egret, Heron, *Egretta garzetta*

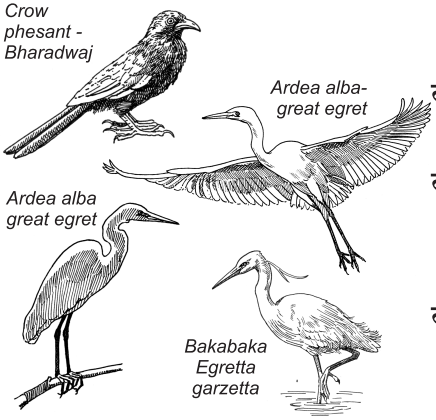

काक: - वा., श. - कै शब्दे कन् - स्वनामख्याते - विहगे = करट: । अरिष्ट: । बलिपुष्ट: । सकृत्प्रज: ? । ध्मांक्ष । आत्मघोष: । परभृत् । बलिभुक् । वायस: । (अमर:) वातजव: । बल: । दीर्घायु: । सूचक: । कृष्ण: । ग्रामीण: । पिशुन: । कटखादक: । द्विक: । काग: । (जटाधर:) काण: । धूलिजङ्घ: । निमित्तकृत् । कोशिकारि: चिरायु: । मुखर: । खर: । महालोल: । चिरंजीवी । चलाचल: । करटक: । नागवीरक: । गढमैथुन: । लुण्टाक: । श्रावक: । रतज्वर: (३६) । (रत्नावली) - Crow (MMW), (Adbh. Br./ MN/M.Bh./ Nir.iii.18)

काकच्छद/काकच्छदि - वा., श. - काकस्य च्छद: पक्ष इव च्छदो यस्य - खञ्जनपक्षी (शब्दरत्नावली) - A Wagtail (MMW/L)

काकतुण्डक - a Sp. of Waterfowl (MMW/Car.)

काकपुच्छ - वा. - काकस्येव पुच्छ: - Tail like a Crow's, Cuckoo (MMW/L)

काकपुष्ट/काकजात: (MMW) **- वा. -** काकेन पुष्ट: (त्रिका.)- Cuckoo (MMW/L)

काकमद्गु - वा., श. - काक इव कृष्णो मद्गु दात्यूहे खगे (त्रिका.) ''घृतं हृत्वा तु दुर्बुद्धि: काकमद्गु: प्रजायते'' (भा.आनु.१११, १२१) - Water hen or Gallinule (MMW/MBh.)

काकलीरव - वा., श. - काकली मधुरा व्यक्तो रवो यस्य - कोकिले (राजनि.) - Sweet voice, Cuckoo (MMW/L)

काकभीरु - श. - काकात्भीरु: - पेचक: (त्रिकाण्डशेष:) - Owl - afraid of crow (MMW)

काकवक्त्र - "Crow faced", Sp. of Duck (MMW/L)

काकाण्डका - a Sp. of Spider (MMW/Susr.)

काकारि - वा., श. - काको अरिरस्य - पेचके (हेमच.) - Owl (MMW/L)

काकिणी - श. - पणचतुर्थांश: । कुञ्च इति भाषायां - Shell of *Cypraea moneta* (MMW/L), Mollusk, a Small sea snail

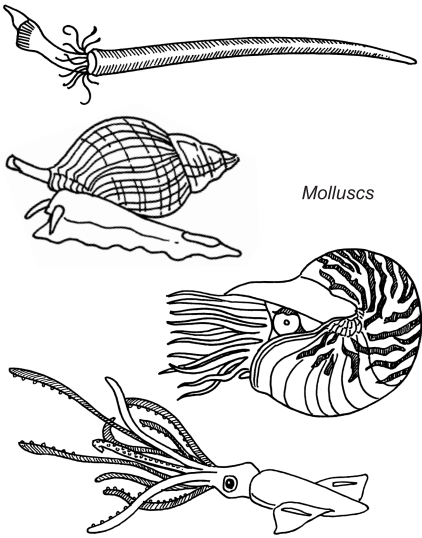

काकेची/काकोचिका/ काकोचीका - श. - कु ईषत्-कोची सङ्कोची-काकोचीमत्स्ये (हारा.) - a sp. of Fish (MMW/L)

काकुद: - a Sp. of Serpent (MMW/Susr.)

काकुलीमृग - Animal of the भूमिशय class (Car.1.27)

काकोचिक - वा., श. - ईषत् कोची सङ्कोची - कुच णिनि स्वार्थे - मत्स्यभेदे - *Cyprinus cachius* (MMW/L), aquarian fish, a danionin, Neon hatchet fish

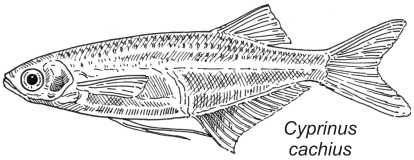

काकोल/काकाल - श. - कुत्सितं तीव्रतरं यथा स्यात् तथा कोलति पीडयति (विह्वलीकरोति) कृष्णवर्णस्थावरविषविशेष: (अमर:), or द्रोणकाक: (मेदिनी.) सर्प: । शूकरभेद: (शब्दरत्नावली) बकं चैव बलाकां च काकोलं खञ्जरीटकं । मत्स्यादानविड्वराहां च मत्स्यानेव च सर्वश: ।। (मनु:) - A Raven (Vet. iv.18), (Mn V.14), (Yajn.1.174) = Boar, Snake (MMW)

काग - वा., श. - केतिशब्दं गायति-काके (जटा.) - Crow or Raven (MMW)

काचाक्ष - वा. - काच इव अक्षि - Eyes like beads - बकभेदे- अयं च प्लव: - संघचारी (सुश्रु.) - an aquatic bird (Susr.i.205.14) (MMW)

काचिघ - वा. - a Mouse, Rat (MMW/L)

काचूक - वा. - कच् दीप्तौ - कृकवाकौ ताम्रचूडे पीतमस्तके खगे - Yellow head, Red tuft, चक्रवाके - Chakravāka

काण - वा.,श. - कण् निमीलने एकचक्षु - काके (मेदि.) - A Crow (MMW/L)

काणूक - वा., श. - कणति कण्- ऊकण् - वायसे (उज्ज्वल) शब्दायते - Crow (Un.iv.39), Bird which makes a hanging nest on tall tree (W), Cock(W), Goose (W) (MMW)

कातर - वा. - के जले आतरति प्लवते न तु विशेषतः मज्जति- उडुपे। कातलामत्स्यभेदे - Catla fish - *Cyprinus catla*, (Etymology doubtful) (MMW/L)

कातल - श. - कस्य जलस्य न तलमस्ति स्पृश्यत्वेनास्य - i.e. Catla fish, Surface form

कादम्ब - वा. - कद् णिच् अम्बच् (बालिहांस), हंसभेदे - तस्य च नीलवर्णत्वं (सुश्रुते.) तस्य प्लवत्वं संघचारित्वं च उक्तं, कदम्बे समूहे भवः अण्,

''क्वचित्खगानां प्रियमानसानां कादम्बसं सर्गवतीव पङ्क्तिः'' (रघुः १३-५५) - Swan with dark grey wings (MBh.R.) (Ragh) (Susr.) (MMW)

कादम्बरी - वा., श. - कादम्बं रसं राति। कादम्बं कदम्बकोटरं उत्पत्तिस्थानत्वेन लाति लस्यरः कोकिलायां शारिकायां च (Parrot) (मेदिनी.) - Cuckoo, Crow (MMW/L)

काद्रवेय - वा., श. - कद्राः अपत्यं। फणालाङ्गूलवति सरीसृपभेदे नागे सर्पे ''काद्रवेयाश्च बलिनः सहस्रममितौजसः।'' सुपर्णवशगा नागा जज्ञिरेऽनेक - मस्तकाः॥ (हरिवं.३) - Serpent (MMW/Bh.P.)

कान्तपक्षिन् - वा., श. - कान्तो मनोहरो पक्षो अस्त्यस्य, मयूरे (शब्दर.) - Brilliant plumage, Peacock "lovely bird" (MMW/L)

काननौकस् - Forest dweller - Monkey वनौकस् (MMW/R)

कामजान - वा. - कामजमानयति प्रापयति उद्दीपयति - ध्वनिना - कोकिले - Cuckoo(MMW/L)

- श. - कामं जनयति ध्वनिना- (शब्दरत्नावली)

कामदूती - वा. - Cuckoo (MMW/L)

कामताल - वा. - कामं तालयति- प्रतिष्ठापयति तस्य ध्वनिना- कामोद्दीपकत्वात्तथात्वं । कोकिले (त्रिकाण्डशेष:) - Cuckoo (MMW/L)

कामरूपिन् - श. - कामं कमनीयं रूपमस्यास्तीति जाहकजंतु: (राजनि.) - a Boar (MMW/L)

कामान्ध: - वा., श. - कामेन- कामोद्दीपनेन अन्धयति कोकिले (राजनि.) - Cuckoo, Falcon, Musk (MMW/L)

कामायुस् - श. - कामं यथेष्टं आयुर्यस्य गरुड:(त्रिकाण्डशेष:) - Brahminy Kite, Vulture (MMW/L), Longlived

कामिक - वा., श. - कामोऽस्त्यस्य - कारण्डवपक्षिणि (शब्दर.)- a wild Duck (MMW/L)

कामिन् - वा. - चक्रवाके; पारावते (मेदिनी.) चटके (शब्दर.) एतेषां कामातिशयत्वात्तथात्वं । सारसे च (राजनि.) - Love birds - Ruddy Goose, Pigeon, *Ardea sibirica*, sparrow (MMW/L)

कामुक - वा., श. - according to (राजनि.) - Sparrow, Pigeon, a sp. of Crane (MMW/L)

कारव - वा., श. - केति रवोऽस्य - काके (त्रिका.), कुत्सितो रवो - Crow (MMW/L)

कारंडव: - श. - ईषत्रण्ड: हंस- विशेषे (अमर:), ऋतुसंहारे- शरद्वर्णने - ८. कारण्डवानन

कारस्कराटिका - वा., श. - कारस्कर इव अटति - कर्ण जलौकायां (त्रिका.) - *Japyx* - Centipede, resembling कारस्कर plant (MMW/L)

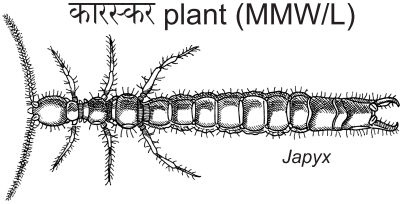

कारा - a Bird; Prison (Vikr.) (MMW)

कारुज - वा., श. - कं जलं आरुजति ईषत् रुजति । करभे, वल्मीके (anthill) - Young Elephas,
- करभ: । फेन: वल्मीक: (हेमच.) - Young Elephant (L), Ant hill (MMW/L)

कारुण्डी (+का) - वा., श. - ईषत्रुण्डी मूर्धहीना जलौकायां

(शब्दच.) - headless, Leech (MMW/L)

कार्कीक - वा. - कर्क: शुक्लो अश्व: स इव

काल: - श. - कोकिल: इति (राजनि.) - Indian Cuckoo (MMW/L)

कालक - वा., श. - कालस्वार्थेक- कलयतिरक्ततां कलनोदने. अलगर्दे जलव्याले (अमर:) सर्पे (शब्दरत्नावली) - Sp. of Snake (MMW/L), Watersnake

कालकण्ठ/कालकण्ठक: - श. - काल: कृष्णवर्ण: कंठ: - पीतसार: मयूर:। खंजन:। कलविंक:। दात्यूह: (मेदिनी.) - Peacock, Gallinule, Wagtail, Sparrow (MMW/L)

कालकण्टक - वा. - काल: कृष्ण: कण्टक: अस्य दात्यूहे (डाक) पक्षिभेदे (अमर:) - a Gallinule (MMW/L)

कालकण्ठक: - श. - काल: कृष्ण: कण्टक: अस्य दात्यूहे (डाक) पक्षिभेदे (अमर:) - a Sparrow (Bh. pr.) Gallinule (MMW/L)

कालकन्दक: - वा., श. - काल: कन्द इवकायति, कालढोडा - जलसर्पे (रत्नावली) कालं कृष्णसर्पं कन्दतिस्पर्धते। काल: सन् कन्दते वैक्लव्यं गच्छति - aquatic snake (MMW/L)

कालदन्तक - वा. - कालोदन्तो अस्य - वासुकि कुलजे सर्पसत्र नष्टे नागभेदे - Mythical

कालपृष्ठ: - श. - कालं कृष्णवर्णं पृष्ठं - कङ्कपक्षी मृगविशेष: (हेमचं.) - Antelope with black back (MMW/L)

कालपुच्छ - वा. - काल: पुच्छोऽस्य स्मृत्युक्ते मृगभेदे स च कूलचरत्वेन सुश्रुते उक्त: - animal of the Marshes (Susr.), a sparrow (N Pr.) (MMW)

कालभोगिन् - *Coluber najadum* (MMW)

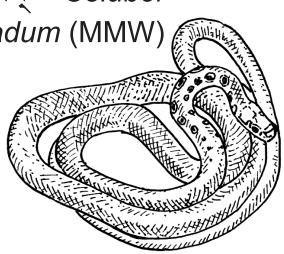

Coluber najadum

कालमुख - वा. - कृष्णमुखे वानरभेदे - Black faced Monkey (MBh. iii.16613) (MMW)

कालसर्प - वा., श. - कृष्णसर्पे (त्रिका.), अलगर्द - Kalinga Nag (MMW) (Gita-x.12/ Vet)

कालवालुक/कालवालुह - Buffalo (MMW/NPr.), Ride of Kala or Yama

कालोल - Crow (MMW/NPr)

कालसार - वा., श. - काल: कृष्णवर्ण: सार: प्रधान, मत्स्य- कृष्णसारमृगे (शब्दरत्नावली) - Black Deer (MMW), (Naish-vi.19)

कालाण्डज - वा. - कोकिले तस्य अण्डजेषु अतिकृष्णत्वात् - Cuckoo, Black bird (MMW/L), why not Crow? (B.T.)

कालानुनादिन् - वा. - काल एव काल: तं, काले वर्षाकाले अनुनदति, १. भ्रमरे, २. चटके, ३. कपिञ्जले, ४. चातकपक्षिणि (मेदि.) - Bumble Bee

कालानुनादी - श. - कल एव काल: अव्यक्तमुधरध्वनि: = रोलम्ब: । भ्रमर: । कलविंक: । चटा इति भाषा कपिञ्जल: - चातकपक्षी(मेदि.) - Bumble bee, Cātaka bird

कालान्तरविष - वा. - कालान्तरे दंशनकालात् दीर्घकाले विष - विकारकारी - मूषिके (हेमच.) - Rat (MMW), Poisonous effect long after bite

कालिक - वा., श. - काले वर्षा- काले चरति । के जले अलति । क्रौञ्चे बके. (शब्दरत्ना.), क्षीरकीटे (हारा), ३. श्यामा- पक्षिणि - Female Angaraka bird, Female Crow, Scorpion (MMW/L), *Turdus migratorius* (Several members of Genus *Turdus*)

कालिङ्ग - वा., श. - कं जलं आलिङ्गति हस्तिनि, भूमिकर्करौ - Elephas, Serpent var. (MMW/L)

काली - क्षीरकीट - a Worm or Animalcule generated in acetous fermentation of milk

कालीक - वा., श. - के जले अलीक इव मत्स्यघातय - निश्चेष्टत्वात् - क्रौञ्चेबके (शब्दरत्न.) - Heron - *Ardea jaculator* (MMW/L)

कालीतनय - वा. - कालीमित: प्राप्तो नय: प्रापणं यस्य महिषे (हेमचं.) महिषस्य काल्यै बलिदानार्थं नीयमानत्वात् - Buffalo (MMW/L)

कालेयक - वा., श. - कलये विरोधाय साधु कुक्कुरे तस्य अन्योन्यविरोधित्वात् (राजनि.) - Dog (MMW/L) = कौलेयक

कावृक - वा. - कुत्सित: ईषद्वावृक इव - कुक्कुटे २. चक्रवाके, ३. पीतवर्णपक्षिभेदे च (मेदिनी.) तेषां वृकतुल्यईषत् चिह्नयुक्तत्वात् - Birds showing slight resemblances to a wolf - Gallinaceous fowl,

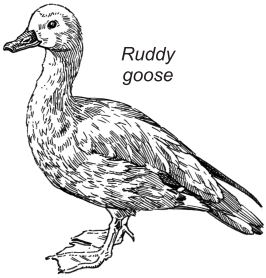

Ruddy goose or *Anas casarca* = Koka, Small singing bird, *Loxa philippinesis* (MMW/L)

काश - वा. - इषदश्नाति मूषिकभेदे -''भूम्यऽखून् आलभेत'' इत्युपक्रमे ''काशान् दिग्म्य:'' (यजु. २४-२५) 'काशान् मूषिकभेदान्' (वेददीपिका.) - Rat variety (MMW/VS/TS)

काश्यप - वा., श. - मृगभेदे (मेदि.) - a Sp. of Deer, a Sp. of Fish (MMW/L)

काषायवासिक - वा. - काषाये वस्त्रे वासो यस्य कीटभेदे ''सूचीमुख: कृष्णगोधायश्च - काषायवासिक:'' (सुश्रुत.) - having a stylet in head, may be the Bug, Same quotation for कषायवासिक - a poisonous kind of Insect (MMW/L)

काष्ठकीट - वा.,श. - काष्ठे कीट: घुणाख्ये कीटे (हेमच.)- Wood borer or White ant found in decaying wood (MMW/L)

काष्ठकुट्ट - वा. - काष्ठं कुट्टति- पक्षिभेदे (पञ्चतन्त्र) - Wood

pecker काठोकरा = शतच्छद: (त्रिकाण्डशेष:) - *Picus veridis / bengalensis* (MMW/L)

काष्ठतन्तु-वा., श. - काष्ठे तन्तुरिव- दीर्घत्वेनावस्थितत्वात् कृमिभेदे (हारावली) = कोषकार: (a Caterpillar which secretes in wood and then passes into chrysalis) Worm found in timber (MMW/L)

काष्ठलेखक - वा.,श. - काष्ठं लिखति, घुणाख्ये कीटभेदे - Wood borer - Small worm found in timber (MMW/L)

कासर - वा.,श. - के जले आसरति महिषे ''व्यारोषंमानिन्यास्तमो- दिव: कासरं कलमभूमे: । वद्धमलिं च नलिन्या: प्रभातसंध्या- पसारयति ॥''(आर्यासप्तशती.-

५२१) - Buffalow (MMW/L)

काहका/काहकाल - वा. - कुत्सितं हलति लिखति - १. बिडाले (शब्दमाला), २. कुक्कुटे (मेदिनी.) - Cat, Cock (MMW/L)

काङ्कोरु/काङ्का - a Heron (MMW/L)

किकि (+न्) - वा. - कक इन्, १. नारिकेले (राज), २. किकि इति शब्दकारके पक्षिणि चाषपक्षि - क्षीरस्वामी - uttering cry - ki-ki, the Blue Jay (MMW/L)

Or

किकिदिव/किकीदिव - वा. - स्वर्णचातके, चाष(त)कपक्षी

किक्किश - वा. - सुश्रुतोक्ते दैहिके-कृमिभेदे ''केशरोमनखादाश्च दन्तादाश्च किक्किशा:'' - Worm pernicious to hair, nails & teeth (?) (MMW/Susr.)

किक्किसाद - वा., श. - ''राजिमन्त: तु'' इत्युपक्रम्य ''गोधूमक: किक्किसाद:'' इत्युक्ते सर्पभेदे (सुश्रुत:) - Eating Kikkia (?), a Snake (MMW/ Susr.)

किखि - वा., श. - शृगालभेदे (त्रिका.), लघुशृगाल: (खदतिहिनस्ति) (हेमचं.) किखिरिति कुत्सितं शब्दं करोति = कपि: - Fox var., also Monkey (MMW/L)

किङ्किर - वा., श. - किञ्चित् किरति (= रौति) वियोगिनं रागाय, १. भ्रमरे, २. कोकिले, ३. अश्वे (?) (सारस्वत:) - Bumble bee, Cuckoo, Horse (MMW/L)

किञ्चलुक /किञ्चिलुक - वा. - किंचित्चुलुम्पति सौत्र: चुलुम्प डु - संज्ञायां (केंचो), महीलताख्ये कीटभेदे(अमरटी.) = गण्डूपद: (अमर:) - कीट = Insect, Earthworm (MMW/L/ Bh.Pr.)

किट - a kind of Ape (MMW/Gal)

किटि - वा., श. - किट् गतौ भये च इन् किच्च, शूकरे (अमर:) - Boar (MMW) (Kaus.25)

किटिभ(+क) - श. - किटिरिव भाति केशकीटे = उकुण (हेमचं.) - Louse (MMW/L) (Divyāv)

किण्विन् - Horse (MMW/L)

किन्तनु - वा., श. - का कुत्सिता तनुरस्य (माकडसा) इति ख्याते कीटभेदे (त्रिकाण्डशेष:) -

Insect with 8 legs & slender body (MMW/L)

किन्धिन् - श. - अश्व (त्रिकाण्ड-शेष:) - Horse (MMW/L)

किप्प - a kind of worm (MMW/L) = किष्य

किर - वा.,श. - शूकरे (अमर:) किरतिवि क्षिपति मलोपलक्षित-स्थलं - Boar (MMW/L)

किरात - वा. - मत्स्यभेदे- ''किरात: तथा स्त्रियां चामर-वाहिन्यां मत्स्यजात्यन्तरे द्वयो:'' (केशवोक्ते.) - Some fish

किरि - वा., श. - किरति भूमिं भूविदारे शूकरे (अमर:) - Boar (MMW/L)

किर्याणी - Boar (MMW/L)

किल्किन् - Horse (MMW/L)

किल्विन् - श. - घोटक: (त्रिकाण्ड-शेष:) - Horse (MMW/L)

किशोर - श. - किञ्चित् शृणाति-शृ हिंसायां अश्वशिशु: - Colt (MMW/AV.xii.47)

किंशारु - Heron (L) ; a Beard of corn.(Ait.Br.ii.9/MMW)

कीकसम् - श. - अस्थि - Skeleton

कीकस/किक्किस - वा., श. - कीति कसति कस् गतौ कृमि, जन्तुभेदे - Worm (MMW/L) Breast bone & Cartilage (MMW/Atsh. Br.)

कीकट (+क) - श. - की शनै: द्रुतं वा कटति गच्छति धावति - घोटक: (विश्व:) - Horse (MMW/ N.Pr.)

कीकटिन् - Hog (MMW/N.Pr.)

कीकसास्य - वा., श. - कीकसं आस्ये पक्षिणि (हारा.), तस्य मुखस्यास्थ्नो: दृष्टिगोचरत्वात् - Bird "having a mouth of bone" (MMW/L)

कीकि /किकि - वा., श. - कीतिशब्दं कायति चाषपक्षिणि (अमरटीका) - The Chasha bird, Blue Jay (MMW/L)

कीट - वा. - कृमिभ्य: स्थूले जन्तुभेदे, कीट अच् कीटबन्धे वर्णे च (सुश्रुते) अथात: कीटकल्पं व्याख्यास्याम: । सर्पाणां शुक्रविण्मूत्रशव-पूत्यण्डसम्भवा: । वावश्यम्बु-प्रकृतय: कीटास्तु विविधा-स्मृता: ।। आदि, ''कृमिकीट-पतंगां च यूकमक्षिका मत्कुणं''(मनु. १.४०) - Insect. But according to MMW, Worm (SBr.xiv/Ās Sr.)

कीट - Glow worm (Sarang P)

कीटक - श. - कृमिजाति: (मेदि.) - Worm (MMW/BhP/R/MārkPur)

कीटगर्द्दभक - वा. - कीटभेदे (सुश्रुत.) - Some Insect (MMW)

कीटपक्षोद्गम - Change from Chrysalis to Butterfly - Metamorphosis (MMW/W)

कीटमारी - वा., श. - कीटान् मारयति सेवनेन - हंसपदी, वृक्षे (राजनि.) (उच्चिङ्डा) इति ख्याते कीटे (शब्दचि.) - Some plant that kills insects, could be *Drosera* (B.T.)

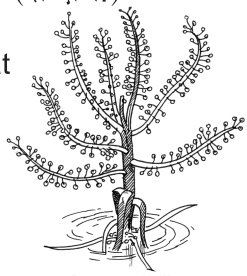

Drosera indica

कीटमेष - वा. - कीटोमेषेव नदीतीरसिकतामध्ये स्थायि कीटभेदे (शब्दचि.) - Some Insect found in sand by rivers (MMW)

कीटोत्कर - Anthill (MMW)/ (कथासरि./ci.290)

कीनाश - वा., श. - कुत्सितं नाशयति; कीच् नाशि अच् क्लिश्नाति - वानरे (अमर:), कीन = Flesh, Monkey (MMW), Cultivator (RV.iv.57/8)

कीर - वा.,श. - कीऽति ईरयति- शुके पक्षिभेदे (अमर:) Shrill 'Kee' voice - Parrot (MMW/Vet./etc.)

कीश - वा., श. - कस्य वायो: अपत्यं - कि: हनुमान् ईशो यस्य - कुत्सितं शेते - वानरे (अमर:)। पक्षिणि (शब्दरत्नावली) - Monkey, Bird (MMW / Bh.P.)

कुकुर: - वा., श. - कुं पृथिवीं त्यजति स्वामित्वेन कुक्कुरे - हड्डचन्द्र:। कुं कुत्सितं कुरति शब्दायते - Dog (MMW)

कुकुरजिह्वा - वा. - Fish, Acheiria, congenital absence of one or both hand, *Acheiris kookur Zibha* (MMW/L)

Acheiria

कुक्कुट - वा., श. - कुक सम्प. क्विप्। कुका आदानेन कुटति - कुट.क. - पक्षिभेदे. (वृह.सं.) - ''कुक्कुटस्तु ऋजु तनूरुह अङ्गुलि: ताम्रवक्त्र नखचूलिक: सित:। रौति सुस्वरं उषात्यये च य: वृद्धिद: स नृपराष्ट्रवाजिनां॥

आदि. - Cock (MMW), (Onomatopoic word, irritating Cock's cry) Wild cock- Phasianus gallus (VS.i.16/Mn etc.)

कुक्कुटमस्तक - वा. - कुक्कुटस्येव- मस्तकं शिखा यस्य - चव्ये (राजनि.) *Piper chaba*, Pepper family

Piper chaba

कुक्कुटाभ/कुक्कुटाहि - वा. - कुक्कुट इवाभाति - कुक्कुटचरणतुल्ये सर्पभेदे (हेमचं.) - Snake (MMW/L), resembling a fowl (its legs) (B.T.)

कुक्कुटी - वा. - कुक्कुट इवाचरति- दम्भाचर्यायां (हेमचं.) ज्येष्ठ्यां (टिक् टिकी) कीटभेदे (शब्दरत्ना.) - Hen, House lizard (MMW/L), Insect producing chirping sound (B.T.)

कुक्कुभ - वा., श. - कुक् इत्यव्यक्त- शब्दं कौति वनकुक्कुटे - *Phasianus gallus* (MMW/MBh. xiii-2835)

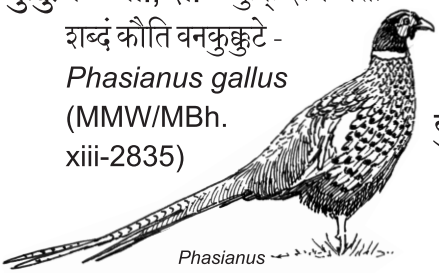

Phasianus

कुक्कुर - वा., श. - कोकते क्विप् कुरति शब्दायते स्वनाम ख्याते पशौ ''पादा: पञ्चनखा: तथाग्रचरण: षड्भिर्नखैर्दक्षिण: । ताम्रोष्ठाग्रनसो मृगेश्वरगति: जिव्रन्भुवं याति च । लाङ्गूलं ससटं दृगृक्ष सदृशीकर्णौ च लम्बौ मृदू । यस्य स्यात् स करोति पोष्टुरचिरात् पुष्टाश्रियं श्वागृहे । पादे पादे पञ्चपञ्चाग्रपादे वामे यस्या: षण्नखा मल्लिकाक्षा: । वक्रं पुच्छं पिंगला लम्बकर्णा या सा राष्ट्रं कुक्कुरी पाति पोष्टु: ।। - 5 toed.., 6 claws, Red Snout, Moves like Lion; Sniffing earth, Tail...; Eyes like Bear; Soft pendulous ears = कौलेयक: । सारमेय: । मृगदंशक: । शुनक: । भषक: । श्वा(अमर:) । शुन: । शुनि: । श्वान: (अमरटीका) भषण: । भल्लूक: । वक्रलाङ्गूल: । वृकारि: । रात्रिजागर: । कालेयक: ग्राम्यमृग: । मृगारि: । शूर: । शयालु: (राजनि.) - Dog (MMW), (Mricch/P/Sarv.)

कुक्कुरवाच् - वा., श. - कुक्कुरस्येव वाग्यस्य - सारङ्गे (राजनि.) Barking deer, Deer (MMW/L)

कुचिक - वा., श. - कुच् इकन् - कुच् रोधे, संपर्के लेखने (कौटिल्ये) (कुंचिया) मत्स्यभेदे - *Amphipnous cuchia*, Eel like body, *Unibran - chapertura cuchia*, a genus of fishes, *Monopterus cuchia*, *Murāenā apterygia*, bite said to be lethal to cattle (MMW/L)

Amphipnous cuchia and its upper teeth

कुजम्भ - वा. - कुत्सितो जंभो दन्तो अस्य - Poor teeth

कुज्जिष = कुडिष - वा.,श. - मत्स्यभेदे (राजनि.) - *Cyprinus curchius* (MMW/L), synonym of *Labeo curchius* - carp family of fish

कुञ्जर - वा., श. - कौ जायते- हस्तिदन्ते कुञ्ज: दन्त: हनुर्वा प्राशस्त्येनास्त्यस्य हस्तिनि ''कुञ्जरस्येव संग्रामे परिगृह्यां कुशग्रहम्'' (MBh.- 3.26.15) - Tusked & high cheeked Elephas (MMW/ Mn.iii.274)

कुञ्जराराति - वा., श. - शरभे - अष्टापदे पशुभेदे (हेमचं.), सिंहे - Mythical 8 footed beast, Lion (MMW/L)

कुटिचर - वा., श.- कुटि कुटिलं जले चरति, जलशूकरे (शु शुके) - Crocodile (MMW/L)

कुटरु - वा., श. - a tent according to - श., वस्त्रगृहं a Cock (MMW/VS.xxiv-23)

कुटीचर - Crawfish (MMW/ Gal.) बहिष्

कुठाकु - वा.,श. - कुठ् आकुन् किच्च (काठठोकरा), पक्षिभेदे - (उज्ज्वलदत्त:), कोठति भिनत्ति काष्ठं - Wood pecker, *Picus benghalensis* (MMW/L)

कुठारु - वा. - कुठ् आरु वानरे, छेदने वैकल्ये (गतिप्रतिघाते) - Monkey, Axe (MMW/L)

कुडिश - वा. - कुड्यते अदने (कुडची) इतिख्याते, मत्स्यभेदे (राजनि.) - Fish *Cyprinus curchius* (MMW/L)

कुद्यमत्स्य/कुद्यपुच्छ/कुद्यमत्सी (MMW) **- वा.,श. -** कुद्ये मत्स्य इव गृहगोधिकायां (हेमचं./ शब्दरत्नावली) - House Lizard (MMW/L)

कुण/कुणश - उपकरणे शब्दे Insect living in clothes (MMW/Gal.)

कुण्डधार - वा. - कुण्डं कुण्डाकारं धारयति - नागभेदे ''मणिमान् कुण्डधारश्च कर्कोटकधनञ्जयौ ।'' (भा.स.) - Mythical Snake

कुण्डलिन् /कुण्डलिनी - वा., श. - कुण्डलं पाशकारं वेष्टनं वा अस्त्यस्य - सर्पे, २. मयूरे (मेदि.), ३. चित्रमृगे (अमर:) - Snake (Rājat 1.2), Peacock (L), Spotted Deer (L/MMW)

कुण्ड: - श. - सर्पविशेष: ''कच्छपश्चाथ कुण्डश्च तक्षकश्च महोरग:'' (म.भारत १.१२३.६८) - Snake var.

कुणपी - श. - विट्शारिका । गुयेशालिका इति भाषा

कुण्डीर - वा., श. - कुडि ईरन्, मनुष्येधरणी- the Body - कुड्यते रक्ष्यते दुर्बलो येन - *Homo sapiens* - strong & powerful (MMW/L)

कुणपी - श. - विट्सारिका (मेदिनी.) - a Small bird - Myna or Sarika (MMW/L)

कुणाल - a kind of Bird (MMW/Lalit)

कुण्डोदर - वा. - कुण्ड इव उदरं - नागभेदे (भा.आ. ३५ अ.) - Mythical, potbellied - Snake (MMW)

कुण्ड्णाची - वा. - House Lizard (RV.i.29/6) (VS.xxiv.37) कुहिलगति (Sayana) (MMW)

कुतप - वा., श. - कुत्सितं पापं त-पतिन or कुं भूमिं तपति (Sun) गवि (हेमचं.) - Ox (MMW/L)

कुतित्तिरि - a bird resembling the Partirdge (MMW/ Susr.)

कुथ - वा. - कुथ् पूथीभावे-कुन्थ् निष्कर्षे कनलोपो वा - कीट?

कुधि - (Kuvi) Owl (MMW/Gal)

कुनालिका - Cuckoo (MMW/L)

कुनाल - a Himalayan bird (MMW), (Buddh)

कुनास - Ugly nosed = Camel (MMW/N.Pr.)

कुन्दम - वा., श. - कुन्देन मीयते - शुभ्रवर्णत्वात् बिडाले (त्रिका.) - White cat, Cat (MMW/L)

कुन्दु - वा. - कुं भूमिं दृणाति - मूषिके (शब्दरत्नावलि) - Rat (MMW/ L), burrowing habit

कुपिञ्जल - वा. - कुत्सित: पिञ्जल इव पुच्छोऽस्य पक्षिभेदे - Some bird

कुपिन्दः - वा., श. - कुपकिन्द च तन्तुवायौ (उणादिकोषः) - Weaver (MMW/L)

कुब्ज - a sort of fish - Bola cuja (MMW/ L/W), *Macrospinosa cuja*, a marine fish

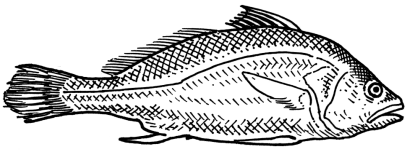

Bola or Macrospinosa cuja

कुबाहुल - a camel (MMW/L)

कुमार - वा., श. - कुमारयति क्रीडति शकपक्षिणि, कुत्सितो मारो यस्मात्, कौमारयतिदुष्टान् - Parrot (MMW/L)

कुमारवाही - श. - कार्तिकेयं वहति = मयूरे (शब्दरत्नावली) - Peacock - rode by Lord Kumar Swami

कुमारिक - Insect - *Sphex*, a predator (MMW/L)

Sphex

कुमारिका - वा. - श्यामापक्षिणि (राजनि.)- Syāmā (MMW/L), *Copsychus malabaricus*, White rumped song bird

कुमुख - Hog (MMW/L)

कुम्भकारककुक्कुट - Wild fowl (MMW/L), *Phasianus gallus*

कुम्भिन् - वा., श. - कुम्भौ Frontal bosses - अस्ति अस्य (हस्तिनि.) - Elephas (L-MMW), Croc (L), a Poisonous Insect (Susr.)

कुम्भिल - वा. - कु उम्भ.इलच्. शालमत्स्ये (हेमचं.) - Gilt head, *Ophicephalus striatus* (MMW/L)

कुम्भीनस/कुम्भीनास - वा.,श. - कुम्भीव नासा यस्य, क्रूर सर्पे (मेदि.) - a venomous Serpent (MMW/ T.S.v.5. 14.1), a Venomous Insect (Susr.), Nostrils as small pots.

कुम्भीर/कुम्भील - वा., श. - कुंभिनं हस्तिनमपि ईरयति, जलजन्तुभेदे = नक्रे (अमरः) - Crocodile (MBh.xiii.5457) (Susr.)

कुम्भीरमक्षिका - वा., श. - कुम्भीरोपपदा मक्षिका (कुमीरे पोका), कीटभेदे (हारा.) - a sort of Fly, *Vespa solitaria* (MMW/L)

Vespa solitaria

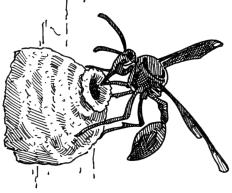

कुरङ्कुर/कुरङ्कर - वा., श. - कुरं इत्यव्यक्तं शब्दं कुरति, सारसखगे (हारा.) - Indian Crane, *Ardea Sibirica* (MMW/L)

कुरङ्ग/कुरङ्गम - वा. - कौरङ्गति - ''कुरङ्गः ईषत्ताम्रवर्णः स्यात् हरिणाकृतिको महान्'' इत्युक्तचिह्ने मृगभेदे (अमरः), ''न कृष्णो न च ताम्रश्च कुरङ्ग सोऽभिधीयते'' (सुश्रुत.) = एणः । ऋष्यः । रिष्यः । चारुलोचनः (त्रिकाण्डशेषः) - Red Musk Deer, Antelope in general (MMW/Susr.), (46 Chap - Sutrasthana) (MMW)

कुरचिल्ल/कुरुचिल्ल - वा. - कुरे शब्दे चिल्लति - चिल् शैथिल्ये (हेमचं.) Weak voice कर्कटे - Crab (MMW/L)

कुरर - वा., श. - कुङ्शब्दे क्रन् । (कुरल) विहगे (अमरः) मेष्यां (हेमचं.) = उत्क्रोश (अमरः) । खरशब्दः । क्रौञ्चः पङ्क्तिचरः । खरः (राजनिघण्टु) - Osprey (MMW/Yajn.i.174) री. Female Goat (L)

कुरल - वा., श. - कुरर रस्य लः - Osprey (MMW/AV), (MMW/Yajn.i.174) री. Female Goat (L)

कुरव(+क) - श. - कु ईषत् खः गुञ्जनध्वनिः मधुकराणां स्वल्पमधुतया यत्र । सितमंदारः - Pigeon (MMW/L)

कुराह - वा., श. - कुलाह लस्य रः । ईषत्पाण्डुवर्णे कृष्णजङ्घे अश्वभेदे - slight yellow color & black legs (Knees) - a Horse (MMW)

कुरुपिशङ्गिला - वा. - कुरु इत्यनुकरणशब्देन शब्दकरणेन मूलावयव भक्षिकायां गोधायां । पिश् अवयवे, कुरु इति शब्दानुकुर्वाणा पिशान् मूलाद्यवयवान् गिलति - ''पिशङ्गिला मूलानि शतं कुक्षौ स्थापयति शतं च भक्षयतीति गोधायाः स्वभावः'' - वेददीपः गोधा = Iguana, other gosamp or the Alligator i.e. the gosāpa (VS.xxiv.35/Brih/Mn.etc.) (VS.xxiv.55.ff) (MMW)

कुरुबाहु - a kind of Bird (MMW/L)

कुरुटिन् (नी) - Horse (MMW/L)

कुर्कुट - वा., श. - कुर् इति अव्यक्तं शब्दं कुटति, कुक्कुटे (हारा.) (अमरटीका) - Fowl (MMW/ Pānc)

कुरुरु - वा. - a Sp. of worm (MMW/AV.ii.31.2 & ix.2.22)

कुर्कुटाहि - a kind of Serpent (MMW/L)

कुर्कुर - वा., श. - कुर् इति अव्यक्तं शब्दं करोति, कुक्कुरे - रायमकुट: Growling - Dog (MMW/AV) (Var.Br.S.)

कुलनाश - श. - कुलं भूमिलग्नं न अश्नाति उन्नतकन्धरत्वात् - "Destroying its family" Camel (MMW/L)

कुलक: - श. - वल्मीक: (मेदिनी), हरितसर्प: (राजनि.), कुपीलु: (भावप्र.) - Anthill (L), a Mouse var. (MMW/L), a green Snake (L)

कुलङ्ग/कुरङ्ग - Antelope (MMW/MaihS)

कुलञ्ज = *Alpinia galanga*

कुलाट - वा., श. - कुलेन संघेन अटति, क्षुद्रमत्स्यभेदे - Shoal - a kind of small Fish (MMW/L)

कुलायस्थ - श. - कुलाये नीडे तिष्ठति पक्षी - (शब्दच.) कुलाय - nest, therefore bird (MMW/L)

कुलाल - Wild cock, *Phasianus gallus* (MMW/L), Owl (MMW/L)

कुलिङ्ग - वा., श. - कौ पृथिव्यां लिङ्गति चरणार्थं गच्छति, चटके (शब्दचि.) धूम्याटे (फिंगा) (अमर:) - having bad marks, a Mouse (Susr.), Forktail, Shrike (MBh.i.2239/ Susr.), Sparrow (Bh.Pr.)

कुलिङ्गक - श. - चटकपक्षी (हेमच.) - Bird of Prey (MMW), (Car.)

कुलिर, कुलीर, कुलीरक - वा., श. - कुल् ईरन् किच्च कर्कटे (शब्दरत्ना.) - Crab (MMW/Susr.)

कुलिष - वा.,श. - मत्स्यभेदे - त्रिका., कु ईषत् कुत्सितं वा लिशति गतौ = कण्ठकाष्ठील: Sp. of Fish (MMW/Susr.)

कुलीक - वा. - कुल् ईकन् - पक्षिमात्रे - Bird in general, Vedic, Some Bird (MMW) (VS.xxiv.24)

कुलीकय - an aquatic animal (MMW) (TS.V.5.13.1)

कुलीपय - वा. - जलचरजन्तुभेदे. ''मित्राय कुलीपयान् वरुणाय नक्रान्'' (यजु.२४.२१), ''कुलीपयान् जलजान् मित्राय'' (वेददी ॥ नक्रा मकर:)

''कुलीपयस्तेऽकूपारस्य'' (यजु.२४.३५) नक्र: मकर: कुलीपयस्ते त्रय: जलचरविशेषा: (वेददी.) - Some aquatic animal (MMW) = कुलीकय

कुलीर - वा.,श. - कुलसंस्त्याने ईरन् किच्च कर्कटे (केंकडा) जलचरजन्तुभेदे (अमर:), कुल-बन्धे कुं भूमिं लाति वा कौ भूमौ लीयते जनपदे - देशे - Crab (MMW) (सुश्रु.)

कुलीराद - वा.,श. - कुलीरमत्ति। कर्कटशिशौ तस्योत्पत्ति एव स्वप्रसूतिगर्भविनाशनेन तद्भक्षत्त्वात्तथात्वं। mother said to be killed at childbirth - Baby Crab (MMW/Susr.)

कुलुङ्ग - वा. - same as कुरुङ्ग - हरिणभेदे. - Deer (MMW/VS.xxiv/Ts.V.)

कुल्फ - श. - गुल्फ - Ankle (RV.vii.50/2) (S.Br.xi.) (MMW)

कुबाहुल - वा. - वहति - कु. वह्. उष्ट्रे (शब्दचन्द्र) - Camel

कुशाक्ष - श. - Having sharp eyes - कुश इव सूक्ष्मं - क्षुद्रमित्यर्थ: अक्षि यस्य = वानरे (शब्दमाला) - Monkey (MMW/L)

कुशेशय - वा.,श. - कुशे जले शेते सारसपक्षिणि (अमर:) - Indian Crane (MMW/L)

कुशि - Owl (MMW/L)

कुषाकु - वा.,श. - कुष् (निष्कर्षे) + आका कपौ उणादि (Tear, Pinch, Test, Gnaw) - Monkey (MMW/L)

कुषुम्भक - वा. - नकुल: - ''कुषुम्भको नकुल:'' भा - Vedic use - Poison bag, Mongoose (Sayana), Venomous Insect (MMW) (RV.i.191.15 & 16)

कुसू - वा., श. - कुस् श्लेषे + कू - गण्डूपदे (केंचो)(हेमचं.) - किंचुलक: = स्तम्भशीर्ष (MMW/L) - any reference to absence of neck, therefore immobile head? (B.T.), - Earthworm (MMW/L), Female frog

कुहक - वा. - कुह् विस्मायने नागभेदे (भा.ग. ५.२४) - सर्पविशेष ''इत्युक्तास्ते नर्तसर्पा: कुहकास्तक्षकान्छका:। अदशन्तसमस्तेषु गात्रेष्वतिविषोल्वणा:''

(वि. पुराण) - a kind of Frog (MMW/Susr.), Mythical Snake

कुहकस्वन (र) - वा., श. - कुहक: विस्मापक: स्वनोऽस्य - कुक्कुटविहगे (हेमच.) - Fowl, *Phasianus gallus* (MMW/L)

कुहन - वा., श. - ईषत्प्रयत्नेन - हन्यते मृद्भाण्डे. काचपात्रे। कुं पृथिवीं हन्ति - मूषिके, सर्पे - Rat, Snake (MMW/L)

कुहर - वा., श. - कुं हरति। कुह् विस्मायने नागभेदे (मेदिनी.) of क्रोडवह race. Mythical - Snake (MMW) (MBh.i.2701)

कुहूकण्ठ/कुहूमुख/कुहूरव - वा., श. - कुहूरितिशब्द: कण्ठे यस्य कोकिले - Cuckoo (Sāh.) (MMW/L), (Naish.ix/38)

कूचिका - श. - तूलिका - an animal of the भूमिशय division (MMW/Car) (Car.i.27)

कूटपूरी - a kind of Crane (MMW/Var.Br.S.)

कूणि: - a sp. of Bird (MMW/Gal.)

कूर्म्म - वा., श. - कुत्सित: कौवा ऊर्मि: वेग: यस्य - कच्छपे (अमर:) तल्लक्षणं (बृ.सं. ६४ अ), स्फटिकरजतवर्णो नीलराजीव चित्र:। कलशसदृशमूर्ति: चारुवंशश्च कूर्म आदि - Tortoise (MMW), (VS./TS. etc.)

कूलचर/कूलेचर- वा. - नदीकूले चरति - गजादि जन्तुषु (सुश्रुत) ''तत्र गजगवयमहिषरुरुचमर - सृमररोहिषवराहखड्गि - गोकर्णकालपुच्छकोन्द्र - न्यङ्कुअरण्यगवप्रभृतय: कूलचरा: पशव:''(भावप्र.) - animals which move about in the mud banks of rivers

कृकण/कृकर - वा., श. - कृ इति कणति - कणशब्दे (कयार) क्रकरपक्षिणि (अमर:)। क्षुतकारके। कृमौ (हारा.), कयार इतिभाषा (शब्दरत्ना.) Bird - *Perdix sylvatica*, Worm (MMW/L), (R.iv.50.2), (Sāma V, Br.)

Perdix hodgsoniae

कृकल - श. - कृकं शोभितगलं लातीति - कृकलासस्त्री - यथा इन्द्रजालतन्त्रे ''सर्पदन्तं गृहीत्वा तु कृष्णवृश्चिककण्टकं'' ''कृकला रक्तसंयुक्तं सूक्ष्मचूर्णं तु कारयेत्'' ॥ - a kind of Partridge (R.vii.53.19)

कृकलास - वा., श. - कृकं कण्ठं लासयति - सरटे पक्षिणि (कांकलास),(अमर:) - अनिष्ट - सूचक: - Some bird, Rock Lizard,

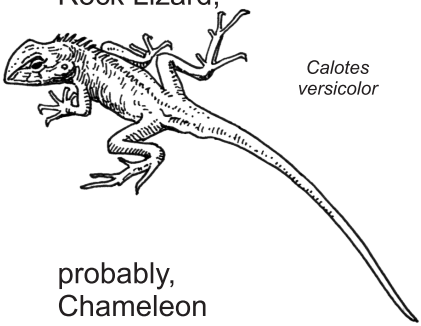

Calotes versicolor

probably, Chameleon (Maitr.S./VS/ S.Br.), male Calotes.

कृकवाकु - वा. - कृकेण वक्ति कुक्कुटे (अमर:), मयूरे, सरटे (मेदिनी.) - Cock (VS : AV:) (मैत्र.सं.), Peacock (R.ii.28.10), Lizard (MMW)

कृतालय - वा. - कृतः आलयो येन भेके.(त्रिका.) - a Frog, Dog (MMW/L)

कृमि - वा. - क्रम् इन् - ''भ्रमे: संप्रसारणं च'' इत्यत: संप्रसारणानुवृत्तौ संप्र वा - क्षुद्र जन्तुभेदे (उज्ज्वल:) - Worm or Insect (MMW/VS), (TS/AV/SBr/ Mn.), Spider (L), Silkworm (L), Ant (L)

कृमिकर - वा. - कृमिं करोति- कीटभेदे कोष्ठागारी कृमिकरो यस्य मण्डलपुच्छक: (सुश्रु.) प्राणनाशककीटोक्तौ (Deadly?) - a Venomous Insect (MMW/Susr.)

कृमिकर्ण - Worms or Lice generated in external ear (MMW/Susr.)

कृमिघ्ना - हरिद्रानी = धूमपत्रा विडंग: (राजनिघंटु)

कृमिजम् - श. - अगुरु

कृमिजा - श. - लाक्षा (राजनिघंटु: । वैद्यकरत्नमाला)''कीटजा कृमिजा लाक्षा जतुका च गवायिका'' (वैद्यकरत्नमाला) - Shield, Louse? (B.T.) (MMW/L)

कृमिजलज - वा. - कृमिरिव जलज: कृमिशङ्खे (राजनि.) - Mollusc in shell, shellfish (MMW/L)

कृमिजपुरीषका - Blue fly (MMW/L)

कृमिशङ्ख - वा. - कृमिरिवशङ्खः - शङ्खभेदे (राजनि.) - Gastropoda

Or

कृमिशुक्ति - MMW Prints Muscle for Mussel

कृमिशैल - वा. - वल्मीक - Ant hill (MMW), Ant hills by white ants which should not be included in कृमि group. May better refer to Earthworm castings

कृमिसरारी - a Venomous Insect (MMW/Susr.)

कृमीक - a small Worm (MMW/MBh.i.1800, Bh.Pr.iii.31.27)

कृषक - वा. - कृष् क्वन् - कर्षके फाले वृषे (हेम.) pulls the plough - Ox (MMW/L)

कृशकूट - a Sp. of Bird (MMW/ Gal.)

कृशचञ्चु - "Thin beak", Heron (MMW/Gal.)

कृष्णकर्कटक - वा. - कर्कटकभेदे (सुश्रुतः) - Crab variety

कृशाक्ष - Small eyes - Spider (MMW/W)

कृशन - Mother of Pearl (MMW) (RV.i.35.4/ x.68.11)

कृष्णकाक - वा. - काकभेदे (हारा.) (दांडकाक) - Raven (MMW/L)

कृष्णकर्बुरवर्ण - of variegated dark color, some Bird (MMW/Gal.)

कृष्ण - श. - कोकिलः (विश्वः) काकः (मेदि.), कृष्णसारमृगः - a Carrion feeder (MMW/AV.xi.2.2)

कृष्णा - श. - कोकिलः (विश्वः) काकः (मेदि.), कृष्णसारमृगः - Cuckoo, Crow (MMW/L)

कृष्णकाय - वा. - कृष्णः कायोऽस्य - महिषे (शब्दचि.) - Black Buffalo

कृष्णगल - Black throated Bird (MMW/Gal.)

कृष्णगोधा - वा. - कृष्णः गोधेव कीटभेदे, ''सूचीमुखः कृष्ण - गोधायश्च काषायवासिकः'' (सुश्रुत.) - Venomous Insect (MMW/Susr.)

कृष्णतार - वा. - कृष्णतां ऋच्छति - कृष्णसारमृगे, हरिणमात्रे (राजनि.) - Black eyed Antelope (MMW/L)

कृष्णतुण्ड - see कृष्णचंचुक - "Black beaked", Poisonous Insect (MMW/Susr.)

कृषिद्विष्ट - a kind of Sparrow (MMW/L)

कृष्णदेह - वा. - कृष्णो देहोऽस्य - भ्रमरे (सारस्वत:) - Large Black bee (MMW/L)

कृष्णपिप्पिली, कृष्णपिपीली - वा. - पिपीलिकाभेदे वृक्षारोहि पिपीलिकायां (काठपिपिडा) (राजनि.), स्थूला - वृक्षरुहा - Black arboreal Ant (MMW/L), Stout

कृष्णभुजङ्ग/कृष्णभोगिन् - Black snake, Naga, *Coluber najadum* (MMW/L)

कृष्णमत्स्य - वा. - (कालवस) इतिख्याते मत्स्यभेदे ''पाठीन-पाटलाराजीववर्मिगोमत्स्य कृष्णमत्स्यवागुंजारमुरल - सहस्रदंष्ट्रिप्रभृतय:नादेया:'' (सुश्रु.) Fresh water Fish - Black Fish (MMW/Susr.)

कृष्णमृग - वा. - (कालसार) कृष्णसारमृगे - Black deer Sambhar or Nilghai (MMW/MBh.iii.1961)

कृष्णवक्त्र - वा. - कृष्णं वक्त्रं अस्य वानरे (हलायुध:) - Black faced like an Ape (MMW/L), Black faced Langur

कृष्णवानर - वा. - वानरभेदे- गोलाङ्गूले (राजनि.) - Black kind of monkey (MMW/L), Langur, Tail tuft like Cow's

कृष्णशकुनि - वा. - काके ''स्त्रीशूद्रशुककृष्णशकुनि - शुनकादर्शनं'' पार (गृ.) - Crow (MMW/AV:xix.57.4)

कृष्णसार/ कृष्णशार/ कृष्णशारङ्ग - वा. - कृष्णश्चासौ शार: (सार:), शवलश्च कालसारमृगभेदे (रामनाथ:) - Spotted black Antelope (MMW/L)

कृष्णशृङ्ग - वा. - कृष्णं शृङ्गं अस्य - महिषे. (हेमच.) - Buffalo (MMW/L), Black horned

कृष्णसर्प - वा. - सुश्रुतोक्ते कृच्छ्र - करे कालरूपे (केउटा) सर्पभेदे अहिशब्दे विवृति: - Kalinga Nag

कृष्णोदर - वा. - कृष्णमुदरमस्य - दर्वीकरसर्पभेदे. ''कृष्णसर्पो महासर्प: कृष्णोदर:..''आदि (सुश्रु.) - Black bellied Snake (MMW/Susr.)

कृष्णोदरशिरस् - Bird with black belly & head (MMW/Gal)

केकावल - वा. - केकां रवभेदं वलते सृणाति मयूरे (शब्दच.) - Peacock (MMW/L)

केश्च - वा. - a Sp. of Sparrow (MMW/Gal)

केनार - श. - के मूध्नि नार: । कुम्भिनरक: (हेमच.) शिर: कपोल: संधि: इति (मेदिनी.) - Head (MMW/L)

केलिकीर्ण - वा. - केलिनाकीर्ण: धूलिभि: उष्ट्रे (हेमच.) why not गार्धभ. - Camel -"Full of amusement," so Camel, write MMW/L

केशकीट - वा. - यूकाख्ये केशकीटे, उकुण (शब्दचि.) तद्धेतुश्च ''अरूंषि बहुवक्त्राणि बहुक्लेदानि मूर्धनि । कफासृक् - कृमिकोपेन नृणां विद्यादरूंषिकां'' (सुश्रु.) - Louse (MMW/Mn.Yājn/MBh)

केशट - वा. - केशेषु केशान् वा अटति (उकुण्) मत्कुणे छागे (मेदिनी.) - Louse, Bug (How? B.T.), "Richly endowed with hairs," Goat (MMW/L)

केशघ्नम् - श. - इन्द्रलुप्त:

केश(स)रिन् - वा. - केश(स)रा: सन्त्यस्य सिंहे अश्वे (अमर:) - having a mane - Lion; Horse (MMW/L)

केशिन् - an Aquatic bird (MMW/Car)

केसारुका - Backbone (MMW/L)

कोक - वा. - कुक् आदाने चक्रवाके; वृके; (भेके.) कोकते आदत्ते चन्द्र सुधाम् इति वने यूथपरिभ्रष्टामृगी कोकैरिवार्द्दिता (रामायणे) - Wolf (R.ii.52.45), (RV.26.9), A Cuckoo (L), Ruddy Goose (M.Bh.iii.1816/Var Br.S.xii.xxxvi), Frog (L), Lizard (L), a noxious Parasite (AV.v.234/MMW)

कोकड - वा. - कोकं तद्रवं लाति ला.क. लस्यड: । बिलेशयमृगभेदे. चमरमृगे (राजनि.) - Indian Fox (L)

कोकदेव - वा. - कोक इव दीव्यति कपोते (राजनि.) - Pigeon (MMW/L)

कोकवाच - वा. - कोकस्य वाचेव वाक्रवोयस्य बिलेशयमृगभेदे (राजनि.) - same as कोकड

कोकाह - वा. - कोक इवाहन्ति श्वेताश्वे. (हेमच.) - White Horse (MMW/L)

कोकिल - वा. - कुक् आदाने इलच् - Cuckoo (अमर:) (MMW), a venomous Insect, a kind of Mouse (Susr./ MMW)

कोटिक - वा. - कोट्या बहुधा कायति प्रकाशते इन्द्रगोपकीटे (जटाधर:)- Luminous Insect, *Coccinella* Sp., a kind of Frog (MMW/L)

कोटीर - वा. - कोटिं राति इन्द्रे, नकुले, इन्द्रगोपकीटे (मेदिनी.) - Ichneumon (Mongoose) (MMW/L), *Coccinella* sp. (MMW/L)

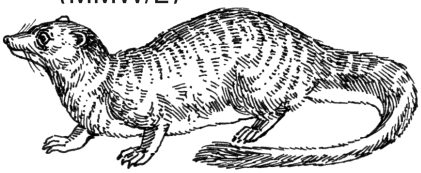

Herpestes ichneumon

कोट्टकारक - 'making a stronghold', a sort of animal (MMW/Car-1.27)

कोणकुण - वा. - कोणे मस्तकैक-देशे कुणाति चलति मत्कुणे (उकुण) (हेमच.)- The Insect which infects the head - Louse, Bug (MMW/L), How could it be a bug ? (B.T.)

कोनालक - वा. - कोने जलोने अलति अपर्याप्नोति संघचारिणि प्लवे कृष्णपुच्छे श्वेतोदरे जलचरपक्षिभेदे -''हंससारसेत्युप - क्रमे कोनालकं फटित्वा'' प्लवा: संघचारिण: (सुश्रु.) - Black wings & tail & white belly - a kind of aquatic Bird (MMW/ Susr.)

कोपिन् - वा. - जलपारावते-अवश्यं कुप्यति - Water pigeon? (MMW/L)

कोयष्टि - वा., श. - कं जलं - यष्टिरिवास्य जलकुक्कुभे पक्षिणि ''प्रतुदान् जालपादांश्च कोयष्टि-नखविष्किरान्'' (मनु:), कोयष्टिक (टिटिर) टिट्टिभपक्षिणि (सुश्रु.), जलकुक्कुभपक्षी (त्रिकाण्डशेष:) - 'Legs like sticks', Lapwing or a small Crane called Paddy bird (MMW/ Mn.v.1.13) (Yajn.i.173), (BhP.viii.2.15)

कोयष्टिभ(क) - श. - पक्षिभेद: । कोंडापक्षी इति भाषा (अमर:) - Tittibha (MMW/R.ii.54.41)

कोल - वा. - कुल् संस्त्याने अच् - १. शूकरे, २. प्लवे (भेला) (अमर:), ३. क्रोडे - Boar (MMW/Yajn.iii.270), Monkey

कोलकुण - Bug (MMW/L) = कोणकुण

कोलपुच्छ - वा. - कोलस्य शूकरस्य पुच्छ इव कङ्क पक्षिणि - a Heron (MMW/L)

कोलिकागर्दभ - वा. - a kind of Ass. (MMW/Divyāv.xii)

कोश(ष)कार - वा. - कीटभेदे (गुटिपोका) ''संवेष्टमानं बहुभि: मोहात्तन्तुभिरात्मजै: । कोष - कारमिवात्मानं वेष्टयन्नावबध्यते'' (भा.शा.३३१ Canto) कोशकार इवात्मानं कर्मणाच्छाद्य मुह्यति (भा.६.१.५२) - Silkworm (MMW/L) or any other which builds a cocoon (Bh.P.) (KapS) (Mārk P)

कोशकालिन् (ली) - a kind of aquatic Bird (MMW/N.Pr.)

कोश(ष)चञ्चु - वा. - कोश: चञ्चौ यस्य सारस पक्षिणि (शब्दच.) - Indian Crane (MMW/L)

कोशवासिन् - वा. - कोशे वसति - कोशाभ्यन्तरस्थे जन्तुभेदे. ''कोशवासिनां पादिनां च तदेव'' (अनुपानं) (सुश्रुत.) - animal encased in shell (MMW/Susr.), Chrysalis, Pupa.

कोशस्कृत् - वा. - कोशकारके- जन्तुभेदे (गुटिपोका) ''कोशस्कृत् कोशकार:'' (श्रीधर:) - Silkworm (MMW) (Bh.P.vii.60.13)

कोशस्थ - वा. - कोशे तिष्ठति - सुश्रुतोक्ते शंखादिके जन्तुभेदे ''अनूपवर्गस्तु पञ्चविध:'' इत्युपक्रम्य कोशस्था इत्युद्दिश्य ''शङ्खशङ्खनखशुक्तिशङ्खू भल्लूक''(?) प्रभृतय: कोश - स्थापादिनश्च (?) इत्युक्त्वा - any shell insect or animal - as a Snail, Chrysalis, Pupa. (MMW/ Susr.), Molluscs, Bear? (B.T.)

कोशक/कोषक - श. - अण्डम् । अण्डकोष: (शब्दरत्नावली) - Egg, Testicle (MMW/L)

कोशिकाराति - वा. - काके (राजनि.), तस्य पेचकारित्वं रातित्वं च तेन सह नित्य- विरोधित्वात् - Enemy of owl = Crow (MMW/L)

कोष्ठागारिन् - वा. - कोष्ठरूपं (कुशूल/कुटी) आगारं इवास्त्यस्य इनि ''कीटभेदे. कोष्ठागारी कृमिकरश्च मण्डल - पृथुक:'' (सुश्रुतोक्ते प्राणनाशक कीटा:) - a Wasp (MMW/ Susr.) Some deadly Insect

कौक्कुटिक - श. - कुक्कुटवद्दंभेन विहरति। यद्वा कुक्कुटीं मायां कापट्यादिकं वा पदं विक्षेपस्थानं च पश्यति - दांभिक: - Pigeon (MMW/L), Not this meaning (B.T.)

कौक्कुटिकन्दल - वा. - कुक्कुटस्यायं कौक्कुटि: स इव कन्दल: - (वोडासांप्) सर्पभेदे (त्रिका.) - Snake var. = कुक्कुटाहि (MMW/L)

कौमुदीजीवन - Cakora Bird (MMW/L), Mythical Bird, kind of Partridge

कौण्डिल्यक - वा. - सुश्रुतोक्ते शकृन्मूत्रविषे जन्तु भेदे. विषशब्देविवृति:। तत्रोक्ते कीटभेदे च कीटशब्दे विवृति: - Some poisonous creature or Insect (MMW/Susr.)

कौलेय(+क) - वा. - कुले भव: - श्वा. ढकभ् कुलागते कुक्कुरे (अमर:) - a domestic animal - Dog (MMW/Kād)

कौशिक - वा. - व्यालग्राहिणि (सापुडे) (अमर:), नकुले (गुग्गुले.) - "having paws", Owl (MMW/Var.Br.S./Susr.), *Ichneumon* (L)

क्रकचपाद - वा. - क्रकचम् (saw) *Ardea virgo* - (NPr) इवपादो यस्य कृकलासे (मेदिनी.) - Lizard, Chameleon (MMW/L)

क्रकचपृष्ठी - वा. - (कई) मत्स्यभेदे (त्रिका.) - *Mastacembelus* - Saw backed fish, *Cojus cobojus* (MMW/L), only in Sanskrit

क्रकण/कृकण - श. - क्र इति कणति शब्दायते पक्षिविशेष:। कयार इतिभाषा - Partidge, *Perdix sylvatica* (MMW/Weber)

क्रकरट - श. - क्र इति शब्दं कर्तुं शीलमस्य - कृ. नाच्छील्येट:। क्रकणपक्षी (अमर:) - a Lark (MMW/Dhanv.)

क्रञ्चु/क्रुञ्च - वा. - क्रनुच् क्विन् (कोंचवाक) बकभेदे, २. हंसे (वेददी.) - Stark (Var.), Curlew or a kind of Snipe (MMW), (VS.xix.73), (Tānd/Br.xiii.xxiv.22.31)

क्रतुयष्टि - a kind of Bird (MMW/Gal.)

क्रतुपशु: - श. - evident - अश्व:(हारा.) - Horse

क्रमोद्वेग - श. - क्रमेण उद्गत: उत्कृष्टो वावेगो यस्य वृष:। भूरि-प्रयोग: - an Ox (MMW/L)

क्रमण - श. - क्रामत्यनेन करणे ल्युट्। चरण: (हेमचंद्र:) ''कृमिश्च - क्रमणश्चैव धृष्ट: शूर: पुरञ्जय:'' (हरिवंशे.) - a Horse (MMW/L)

क्रमेल/क्रमेलक - श.+वा. - क्रामति क्रम् विच् एलति अच् (उष्ट्रे) - Camel (MMW/L)

क्रव्यघातन - वा. - क्रव्यस्य क्रव्यार्थं (flesh) घात्यते असौ मृगमात्रे (शब्दच.) मांसार्थं - घातके रुरुरूपे मृगभेदे ''यत्र निपतितं पुरुषं क्रव्यादानामरुर-वस्तं क्रव्येण घातयन्ति'' (भाग.) - Deer in genl. "Killed for its Flesh" (Bh.P.v.26.12) or Antelope (MMW)

क्रव्यभुज् - वा. - क्रव्यं भुङ्क्ते क्रव्यादेरुरुरूपे मृगभेदे च ''ससैन्धव: क्रव्यभुगेण मांस - योर्हित: । ससर्पि: समधु: पुटाह्वय:'' (सुश्रु.) - Carnivore (MMW)

क्रव्याद - वा. - क्रव्यं मांसमत्ति ''क्रव्यादा: गृध्रादय:'' (मल्लि.) ''क्रव्याद्भि: व्याघ्रादिभि:'' (कुल्लू.) वह्नेश्च = Sacrificial fire - Carnivore, Vultures, Tiger, Lion (MMW/L)

क्रान्तु - वा. - क्रम् तुन् वृद्धिश्च - पक्षिणि: (उज्ज्वल) - Bird genl. (MMW/Un.V.43)

क्रिमि - वा. - क्रम् इन् अत् इच्च - क्रमौ क्षुद्रजन्तौ (उज्ज्वल.) कृमयस्तु द्विधा प्रोक्ता: बाह्याभ्यन्तरभेदत: । बहिर्मल - कफासृक्विड्जन्मभेदात् चतुर्विधा: ।। नामतो विंशतिविधा बाह्या: तत्र मलोद्भवा: । तिलप्रमाणसंस्थानवर्णा: केशाम्बराश्रया: बहुपादाश्च सूक्ष्माश्च यूकालिक्षा: च नामत: ।। (माधव:) - Worms

क्रिमिशैल - वा. - क्रिमिनिर्मित: शैल: वल्मीके Anthill (रुइडिपि) (त्रिका.)- but ants (white) are कीटा not कृमि group. Can this refer to Earthworm Casts? (B.T.)

क्रुश्वन् - वा. - क्रुश् क्वनिप् शृगाले (उज्ज्वल.) - "Crier" Jackal (MMW), (Un.iv.115)

क्रूर - श. - कृन्ततीति । श्येनपक्षी कङ्कपक्षी (राजनि.) - a Hawk; Heron (MMW/L)

क्रूरराविन् - वा. - क्रूरं उग्रं रौति - द्रोणकाके (राजनि.) - Raven (MMW/L)

क्रोधिन् - a Buffalo, a Dog, a Rhino (MMW/L)

क्रोड - वा. - क्रुड् घनीभावे संज्ञायां वञ् शूकरे - Boar (MMW) (Pancat), Breast of animals & Birds

क्रोडपाद - वा. - क्रोडो पादोऽस्य - कच्छपे. (हेमच.), क्रोडाङ्घ्रि - प्रभृतयोप्यत्र - Tortoise (MMW/L)

क्रोडीमुख - वा. - क्रोड्या शूकर्या: मुखमिव मुखमस्य - गण्डके (गाण्डार.) (राजनि.) - "Snout of a pig", Rhinoceros (MMW/L)

क्रोष्टु/क्रोष्टा/क्रोष्टुक - वा., श. - क्रुशृ तुन् शृगाले (अमर:)- Howling = Jackal (MMW/ Yajn.i.148)

क्रोष्ट - वा., श. - क्रुश् तुन् शृगाले (अमर:) - Howling = Jackal (MMW/AV/ VS/ Yajn.i.148/RV.x.18.4)

क्रौञ्च - वा. - क्रुञ्च् स्वार्थे (कोंचवक) वकभेदे, कुररीखगे (राजनि.) - Curlew (TS.V./ Āp.i.17.36 /Mn), Osprey (MMW-L)

क्लपुष - Bladder (MMW/Gal.)

क्लीत - वा. - सुश्रुतोक्ते अग्निप्रकृतिके कीटभेदे - ''क्लीत: कृमि सरारी च'' (सुश्रुत.) - Venomous Insect (MMW/ Susr.), Firefly? (B.T.)

क्लोमन्/क्लीमन् - श. - फुप्फुसं - Lung (AV/VS/S.Br. etc.), (MMW)

क्ष

क्षत्तु - वा. - क्षद् (Cut, kill, eat etc.) संभृतौ संज्ञायां मत्स्ये - (संक्षिप्तसा) - Some Fish (MMW/L)

क्षपाचर - निशाचर, रजन्यां चरति, राक्षसे - a nocturnal animal - (Var. Br.S.vii.66/MMW)

क्षमाचर - being under earth, Sparrow (MMW/L)

क्षितिज(न्तु)/ क्षितिनाग - वा. - भूनागे उपरसभेदे (राजनि.) - Earthworm or *Typhlops* (MMW = EW), Snail (L)

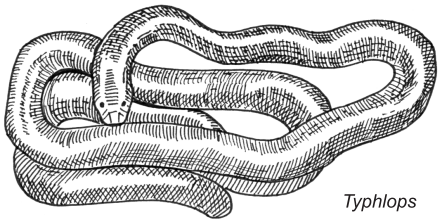

Typhlops

क्षिप्रश्येन - a kind of Bird (MMW) (Maitr.S.iii.14.11)

क्षीरकीट - वा. - दुग्धजाते कीटभेदे (हारा.) - Animalcule or Insect generated at fermentation of milk (MMW/L)

क्षीरजाल - a sp. of Fish (MMW/Gal.)

क्षु - वा. - क्षण् हिंसायां डु। सिंहे (एकाक्षरकोश:) - Lion

क्षुद्रचूड - वा. - क्षुद्रा चूडा यस्य (गुणसालिका) खगभेदे (शब्दच.) - a Small bird (MMW/L)

क्षुद्रजन्तु - वा. - शतपद्यां (शब्दमाला.) - Centipede, any small animal (Var.Br.S.), a kind of worm (Julus) (MMW/L)

क्षुद्रदंशिका - वा. - (छोटडांश) दंशभेदे (जटा.) - Gadfly (MMW/L)(W)

क्षुद्रपक्षिता - वा. - a small bird (MMW/L)

क्षुद्रपनसा - a Bee (Bh.P.), Fly, Gnat (MMW-L), not this meaning in **श.**

क्षुद्रपशु - Small Cattle (MMW/ Gaut.xiii.14)

क्षुद्रमत्स्य - वा. - स्वल्पमत्स्ये (छोटामाच्) क्षुद्रमत्स्या: स्वादुरसा दोषत्रयविनाशना: आदि (भावप्र.) - Small fish or fish fry

क्षुद्रशङ्ख - वा. - शङ्खनखे (जोड्डा) (अमरटीका.) - a small Conch (MMW/L)

क्षुद्रशार्दूल - वा. - क्षुद्रव्याघ्रे (चिताबाग) (राजनि.) - Leopard or small tiger (MMW/L)

क्षुद्रशुक्ति - वा. - जलशुक्तिकायां (राजनि.) - a bivalve (MMW/L)

क्षुद्रा - वा. - मक्षिकामात्रे (रत्नमा.), क्षौद्रमधुनि - Honey bee

क्षुद्राण्डमत्स्यसंघात - वा. - क्षुद्राणाम् अण्डमत्स्यानां अण्डाभिनवजातानां मत्स्यानां संघात: - Fish fry in shoals

क्षुद्रिका - वा. - क्षुद्रैवक दंशे (राजनि.) - Mosquito

क्षुद्रोलूक - वा. - उलूके (राजनि.) - a small Owl (MMW/L)

क्षुल्लक - वा. - क्षुद्रशङ्खे (अमर.) - a small Shell (MMW/L)

क्षेमङ्कारिन् - वा. - Brahminy Kite, *Falco ponticerianus* (MMW/Gal.)

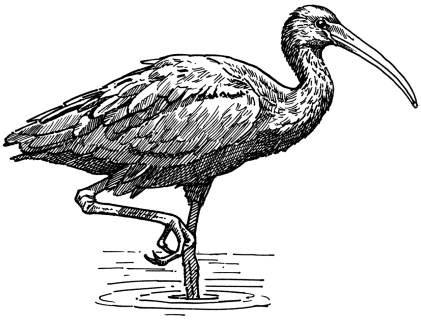

Plegadis falcinellus

क्षौद्र - वा. - क्षुद्राभि: सरधाभि: निर्वृत्तं मक्षिका: कपिला: सूक्ष्मा: क्षुद्राख्या: तत्कृतं मधु । मुनिभि: क्षौद्रमित्युक्तं तद्वर्णात् कपिलं भवेत् ॥ (भावप्र.) - Honey (MMW/L)

क्ष्विङ्का - a kind of animal (MMW/RV.x.87.7), Red mouthed monkey, (T.S.v.5.15.1), (MMW)

ख

खग/खगम/खगचर/खगचारिन् - वा. - खे आकाशे गच्छति पक्षिणि, शलभभेदे (भरत:) - Birds in general, any air moving insect such as a bee (MMW/R.ii.56.11)

खगपति - वा. - खगानपति गरुडे - Brahmany Kite (*Artocarpus lakoocha*) (MMW-L)

खगशत्रु - वा. - खगस्य शत्रु: श्येनविहगे - Eagle, *Hemionites cordifolia*, Heart shaped fern (MMW/L)

Hemionites cordifolia

खगान्तक - वा. - evident श्येनपक्षी (शब्दचन्द्रिका) - Eagle, *Hemionites cordifolia* (MMW-L)

खगेन्द्र/खगेश्वर - वा. - गरुडे - a Vulture (MMW/L)

खजाक - वा. - खज् आकन् - पक्षिणि (उज्ज्वल.) मन्थे - churning stick; Birds in general (Un.) (MMW)

खज्योतिस् - वा. - खे आकाशे ज्योतिरस्य, खद्योते कीटभेदे (राजनि.) - Firefly (MMW/L)

खञ्जखेट/खञ्जखेल - वा. - खञ्ज इव खेटति - खिट् गतौ खञ्जन विहगे (शब्दमा.) (उद्भट: gives some details) - Wagtail (MMW/L)

खञ्जन/खञ्जनक/खञ्जनिका - वा. - (बृ. सं. ४५ canto) खञ्जनकोनामायं यो विहग: तस्य दर्शने प्रथमे (त्रिका.) प्रोक्तानि यानि मुनिभि: फलानि तानि प्रवक्ष्यामि आदि - a bird of omen - Wagtail

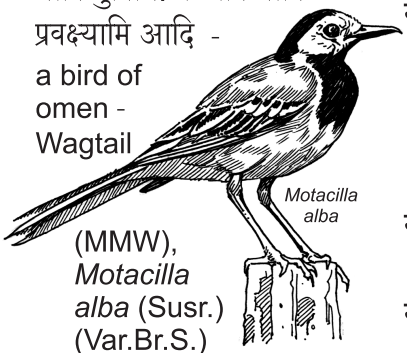

(MMW), *Motacilla alba* (Susr.) (Var.Br.S.)

खञ्जरीट/खञ्जरीटक - वा. - खञ्ज इव ऋच्छति - ऋ गतौ, खञ्जनविहगे - Wagtail (MMW), (Yajn.i.174/ Mn.v.14) (Susr.i.46.62)

खटखादक - an 'eater', a Jackal, a Crow (MMW/W)

खट्टाश - वा. - खट्ट: सन् (खट्ट वृत्तौचुरा) अश्नुते, अश् व्याप्तौ (खाटाश्) वनजन्तुभेदे (शब्दरत्ना.) - "eating sour food"- civet cat (MMW/L), *Viverra zibetha*

खड्गिन् - वा. - खड्ग: तदाकारं शृङ्गं अस्त्यस्य गण्डके, कूलचर (सुश्रुते.) - Rhinoceros (Susr.i.46.88,97)

खड्गधेनु - वा. - खड्ग: तदाकारं शृङ्गं अस्त्यस्य गण्डके, कूलचर (सुश्रुते.), Female Rhinoceros (Maitr S.iii.14.21)

खण - वा. - Backbone (MMW/L)

खण्डफण - वा. - खण्डा खण्डिता फणा दर्वीकर सर्पभेदे (सुश्रुत.) - Some snake (MMW/Susr.)

खद्योत - वा. - खे द्योतते सूर्ये (जटाधर:) कीटभेदे (जोनाकीपोका) - Firefly

खनक - वा. - खन् वुन् मूषिके भूविदारे burrower - Rat (MMW/L)

खभ्रान्ति - वा. - खे भ्रान्ति: भ्रमणं मांसान्वेषणाय चिल्ले - Falcon, *Falco cheela* (MMW/L), *Spilornis cheela*

खर - वा. - खरं मुखविलं अतिशये नास्त्यस्य र.- खं इन्द्रियं लाति - गर्धभे, अश्वतरे (अमर:) काके (अजयपाल:) । कङ्कपक्षिणि, कुरर, विहगे (राजनि.) - Donkey (Kat.Sr.S./ Mn/MBh.), Mule (L), Osprey (L), Heron (MMW/L), Crow (MMW-L)

खरकोण - वा. - खरं तीव्रं कोणयते शब्दायते तित्तिरपक्षिणि (हेमचं.) - The Francoline Partridge (MMW/L)

खरप्रिय - वा. - खलो धान्यादि-मर्दनस्थानं प्रियो यस्य लस्य र: पारावते - fond of threshing ground, sparrows? (B.T.) Pigeon, (MMW/L) = "Donkey's Friend"

खरशब्द - वा. - खर: उग्र: शब्दोऽस्य कुररखगे - "Harsh Voiced", Osprey (MMW/L)

खरु - वा. - खन् कुरश्चान्तादेश: अश्वे दन्ते च - Horse, Tooth (MMW/L)

खर्गला - Owl or any Nocturnal animal (MMW/ RV.vii.104.17)

खर्जू - वा. - खर्ज् व्ययायां २. कीटभेदे - Insect, itch (MMW), Worm (L)

खर्जूर(+क) - वा. - a Scorpion, *Phoenix sylvestris* (TS.ii.4.9.2) (MMW), (Vasantar-xv.8)

खलाधारा - वा. - खल आधारो यस्या (तैलापोका), तैलपायिकायां (जटाधर:) - Cockroach (MMW/L)

खलिश/खल्लिश/खलीश - वा. - खे आकाशे जलादूर्ध्वभागे लिशति (खल्सा) मत्स्यभेदे (शब्दरत्ना), (राजवल्लभ:) Jumping over the water surface - Sp. of Fish (MMW/L), *Trichopodus colisa* or *Esox kankila*

खल्ल - वा. - खलति+क्विप्+ खल् तं लाति - चातकविहगे (मेदिनी) - The Cātaka bird, a kind of Cuckoo (MMW/L)

खलेश/खलेशय - वा. - same as खलिश

खलुरेष (+क) - a kind of wild quadruped (MMW/L)

खशेट - वा. - खं शेटति शिट् अनादरे मत्स्ये (त्रिका.) तस्य गतिकाले खस्यानाधारत्वेन गतियोग्यताभावेऽपि तस्य तथा त्वानादरेण गमनात्तथात्वं Evidently flying fish - *Esox kankila* or

Trichopodus colisa (MMW/L)

खादन - वा. - खादत्यनेन दन्ते (हेमच.) - Tooth

खिखि/किखि/खिंखिरी - श. - ख्यांक्शेयाली - Fox (MMW/L)

खुरिन् - Hoofed animal (MMW/Var.Br.S.), Ungulates

खुराक - श. - पशु: (उणादिकोश:) - Hoofed animal (MMW/ Var.Br.S.) Ungulates

खेगमन - वा. - खे आकाशे गमनं अस्य कालकण्ठविहगे (शब्दमा.) - a kind of Gallinule (MMW/L) - why not Birds generally? (B.T.)

खेचर - Bird general (MMW/ M.Bh.)

खेऽलि - वा. - खे आकाशे अलति ४. विहगे - Bird (MMW), an animal (L)

खेट - श. - घोटक: (शब्दरत्ना.) - Horse (MMW/L)

खेसर - वा. - खे आकाश इव शीघ्रगामित्वात् सरति गर्दभात् अश्वीजाते। अश्वात् गर्दभीजाते वा अश्वतरे (राजनि.) - Mule or Hinny MMW gives वेसर

खोलक - वा. - खोल् अच् संज्ञायां कन्। शिरसोभाग भेदे (खोपडा) - Part of skull, Helmet, Anthill (MMW/L)

ग

गगनगति/गगनचर/गगनेचर - वा. - गगने गति or चरति - आकाशगामिनि - विहगादौ - aerial forms like birds (MMW/ Megh/ MBh.i.1317)

गङ्गाटेय - वा. - गङ्गानद्या: तटे याति त लोप: चिङ्गुटी मत्स्यभेदे - habitat Ganges - Shrimp, Prawn (MMW/L)

गज - वा. - मदे हस्तिनि - Elephant (MMW), (Shadv.Br.v.3/Mn)

गङ्गाचिल्ल - श. - चिल्लविशेष: - पर्याय: - देवट्टी (विश्वका) - जलकुक्कुटी (हारावली) - Gangetic Kite = Black headed gull, *Larus ridibundus* (MMW/L)

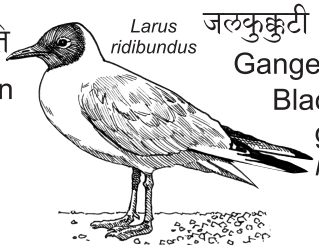

गजनक्र - Elephas, Croc, Rhino (MMW/Gal.)

गजमाचल - वा. - गजस्य माचं शाठ्यं लुनाति सिंहे (हारा.) - Lion, MMW = करिमाचल

गजमोटन - वा. - मुट् क्षोदे(शब्दमा.) - Lion, MMW = करिमाचल

गजारि - वा. - सिंहे - Lion (MMW/L)

गड (+क) - वा. - गड् सेके (गडु इ) गरघ्नीनामके मत्स्यभेदे (भावप्र.v.1.242) - Gold fish, young *Ophicephalus lata* or *Cyprinus lamta* (MMW/L)

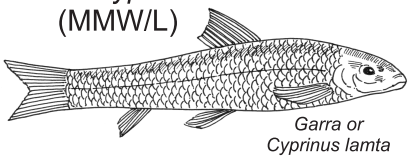

Garra or Cyprinus lamta

गडेर /गड्डर (ल) - वा. - गड एरक् मेषे (गाडोल) (त्रिका.) - Ram

गणिका - वा. - गण: समूह: अस्त्यस्या: भर्तृत्वेन ठन् हस्तिन्यां (जटाधर:) - Female Elephant (MMW/L)

गणेरु - वा. - गण एरु हस्तिन्यां च (मेदि.) - Female Elephant (MMW/L)

गणेश्वर - evident - Chief of animals = Lion (MMW/L)

गणोत्साह - श. - गणाय यूथीकरणाय उत्साहोऽस्य गण्डक: (त्रिकाण्डशेष:) - Rhino (MMW/L), Avoiding assemblages? (B.T.)

गण्ड - श. - हस्तिकपोल: । कपोल: । खड्गी (मेदिनी) - Cheek, Horse, Ox (Var. Br. S.), Elephas (Bh.P.), (Pancat) (MMW)

गण्डक - वा. - गण्ड: स्वार्थे कन् (गाण्डार) पशुभेदे गडिवदनैकदे = गण्ड - Rhinoceros (MMW/L), a mammal?

गण्डाङ्ग - श. - गण्ड इव उच्छ्रयमं गमस्य खड्गी (शब्दच.) - Rhino (MMW/L)

गण्डि - Fox (MMW/Gal.)

गण्डूपद - वा. - गण्ड्व: ग्रन्थस्य तद्युताति पदानि यस्य (केंचो) किञ्चुलके (अमर:), गण्डूपदी - क्षुद्रकिञ्चुलके (अमर:) - Some worm, Earthworm (Ait.Br.iii.26.3) (Susr. ch.7f.vi.41.54)

गण्डोलक - a worm (MMW) (Sarvad.iii.154)

गद्गदस्वर - Buffalo (MMW/L)

गन्धनकुल: - वा. - गन्धेन लेशेन नकुलतुल्या कृतित्वात् दुर्गन्ध-प्रधानो वा नकुल: (छुचे) छुछुन्दर्यां - जन्तुभेदे - Reference is to animals like Mongoose, Musk rat (MMW/L), *Sorex*

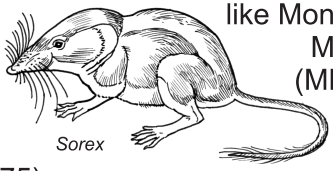

Sorex

गन्धमार्जार: - वा. - गन्धप्रधान: मार्जार: । खट्टासजन्तौ (जटाधर:) - Civet Cat (MMW/Bh.Pr.)

गन्धमुखा - वा. - गन्धो मुखेऽस्या: छुछुन्दर्य्याम् (शब्दार्थचिन्ता.) - Musk rat

गन्धमूषिक - वा. - गन्धप्रधान: मूषिक: । छुछुन्दरी (राजनि.) - Musk rat (MMW/L)

गन्धमृग - वा. - गन्धप्रधानो मृग: । कस्तूरीमृगे (शब्दमा.) - Musk Deer (MMW/W)

गन्धशुण्डिनी - वा. - गन्धयुक्त: शुण्डो मुखमस्त्यस्या: । छुछुन्दरी - Musk rat or shrew

गन्धाखु - वा. - गन्धयुक्त: आखु: । छुछुन्दरी - Musk rat or Shrew (MMW/L)

गन्धालि - Wasp, *Paederia foetida* (MMW/L)

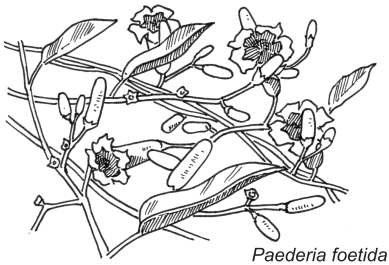

Paederia foetida

गन्धिनी - श. - गन्धोऽस्त्यस्यां इति - (मुद्रा) (अमर:) - Bug, Flying bug (MMW/L)

गन्धोतु - वा. - गन्धप्रधान: ओतु (बिडाल:) खट्टासे जंतुभेदे (त्रिका.) - Civet Cat (MMW/L)

गम्भीरवेदिन् - वा. - गम्भीरं गहनं यथा तथा वेत्ति ''चिरकालेन योवेत्ति शिक्षां परिचितामपि गम्भीर वेदि विज्ञेय: स गजो गजवेदिभि:'' राजपुत्रीयोक्तचिह्ने गजे - Elephas, Deeply Sensitive (MMW/ Ragh.iv.39)

गय - श. - गीयते वीर्यादिप्रभावेन = वानरभेद: (रामायणे-४.२५.३३) -''गयो गवाक्षो गवय:..'' - a sp. of Ox, *Bos frontalis,* Mithun, a large semi-domesticated bovine, Gayal (MMW/L)

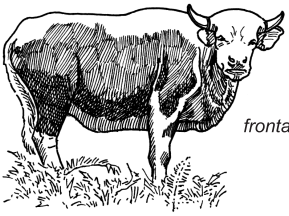

Bos frontalis - Mithun

गरघ्नी - वा. - गरं हन्ति (गरुई) मत्स्यभेदे (भावप्र.) - a kind of Fish, commonly Garai; Young of *Ophicephalus lata* (MMW/Bh.Pr.)

गरव्रत/गलव्रत - वा. - गर: विषवद् सर्पभोजनं व्रतमस्य मयूरे

(शब्दरत्ना) - Eater of Poisonous Snakes - Peacock (MMW/L)

गराधिका - श. - गरेषु गरप्रतीकारा - धिषु अधिका लाक्षा (रत्नमाला) - MMW = Insect called Laksha or Red dye got from it, *Cochineal* ? (L)

गरुत् - वा. - गृगृवा अति - खगानां न भोगति हेतौ पक्षे (अमर:) - Wings of Birds (MMW) (Prasannar.v.53)

गरुद्योधिन् - वा. - गरुता युध्यति - भारतीखगे (भरुई) (त्रिका.) Fight with wings - Quail (MMW/L)

गर्गर: - वा., श. - गर्गेति शब्दं रातिगरन् वा ''य: पीतवर्णोऽपि च पिच्छिलाङ्ग: पृष्ठेषु रेखाबहुल: सशल्क:'' । सगर्गरो वर्वरनाद रूक्षो जडश्च शीत: कफवातकारी (राजनि.) - Fish - *Pimelodus gagora* (MMW/L)

गर्गराक - Fish- *Pimelodus gagora* (MMW/Susr.)

गर्गाट - वा. - गर्गेति शब्दायाटति - मत्स्यभेदे (हारा.) - Fish - *Pimelodus gagora* (MMW/L)

गर्ज्जक - वा. - गर्जभावे ण्वुल् । (शाल) मत्स्यभेदे (शब्दर.) - a sp. of Fish (MMW/L)

गर्जिताऽसह - "not bearing an Elephas, roaring " = Lion (MMW/Gal)

गर्दभ - वा. - गर्द (रवे) = shout of joy - अभच् (गाधा) जन्तुभेदे - Donkey (AV.xi/SBr.xiv)

गर्दभी - वा. - अग्निप्रकृतिके कीटभेदे (सुश्रु.), Firefly ? - a kind of beetle generated in cow dung (MMW/Susr.)

गर्भ - वा. - भ्रूणे - देहजन्मकारके - शुक्रशोणितानुबन्धजन्ये मांसपिण्डे or शिशौ - Foetus (MMW) also Womb (RV/AV)

गर्भकोश - Uterus(MMW/Susr.i)

गल - वा. - गलभक्षे गडकमत्स्ये (शब्दरत्ना) - Fish var.

गलक - वा. - गल् वुन् (गडई) मत्स्ये (शब्दार्थचिंता) - kind of *Cyprinus lamta* or *Garra lamta*, also known as *lamta*, threatened fish (MMW/L)

गलगोढिका - a kind of Snake (MMW/Car.)

गलव्रत - वा. - गलव्रतमयूरे (त्रिका.) - Peacock (MMW/L)

गलस्तनी - वा. - गले स्तने यस्या: छाग्यां (हेमच.) - Female Goat (MMW/L)

गलानि (बिल) - वा. - गले अनिल: प्राणवायु: अस्य (गल्ताचिंगिटि) मत्स्यभेदे (त्रिका.) - var. of Prawn or Shrimp (MMW/L)

गलि (डि) - वा. - गडि डस्य ल: - सामर्थ्येऽपि भारवाहके - वृषे (हेम.) or गड इन वत्सतरे (राजनि.) भारवाहनादिस्वकार्ये अलसे गवादौ ''गणानामेव दौरात्म्याद्धुरि नियुज्यते। अंसजातकिणस्कन्ध: सुखं स्वपिति गौर्गडि: ।''(काव्यप्र.) - Lazy Ox, young steer (MMW/L)

गलेगण्ड - वा. - गलेगण्ड इव यस्य (हाडगिला), पक्षिभेदे (त्रिका.) - Adjutant Bird, *Ardea argala* (MMW/L)

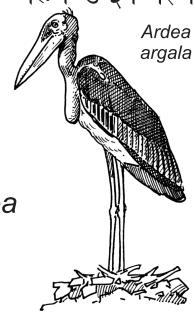

गवय - वा. - गुङ्शब्दे भावे अप् गवं शब्दभेदं याति or गां (मां) तदवयवं सादृश्येनायते अय अच् वा। गलकम्बलशून्ये गोसदृशे मृगभेदे (अमर:) - *Bos gavaeus*, the gayal (MMW/L), (RV.iv.21.8/ V.S./S.Br./Ait.Br.), Cattle without cowslip, Gaur, Erroneously Classified as deer by Hindu writers.

गवराज - वा. - गवेन शब्देन राजते - वृषे (शब्दच.) - Bull (MMW/W)

गवल - वा. - गुङ्शब्देभावे अप् गवं शब्दभेदं लाति - महिषे (हेमच.) - Wild Buffalo (MMW/Var. Yogay.vi.25)

गवाची - वा. - गवाचीवत् किंतु पूर्वाणो दीर्घ: (पांकाल) मत्स्यभेदे - (राजवल्लभ:) or गां भूमिं अञ्चति - इन्द्रवारुण्यां (रत्नमाला.) - Fish, *Ophidium punctatum* or *Macrognathus pancalus*, Barred spiny eel - river and estuary dweller (MMW/L)

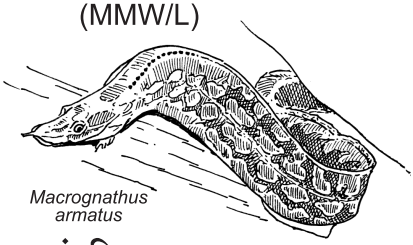

गवांपति - वा. - evident - Bull

गवालूक - वा. - गवय शब्दाय अलति मृगभेदे गवये (त्रिका.) - The Gayal (MMW/L)

गवीदुक - *Coix barbata*, A type of grass (TS.v.4.3.2)

गवेधुक - श. - सर्पविशेष: । सुश्रुते 4 canto ''महासर्प: शङ्खपाली लोहिताक्षो गवेधुक: परिसर्प:'' इत्यादय: - *Coix barbata* (TS.v.4.3.2) (A type of grass) & a Serpent (MMW/ Susr.v.4.32)

गाङ्गट - वा. - गाङ्गं नदीतटं अटति (चिङ्गिटि) मत्स्यभेदे (शब्दमाला.) - Prawn (MMW/L)

Or

गाङ्गटेय/गङ्गाटेय - श. - गाङ्गट मत्स्य: (शब्दर.) - Prawn (MMW/L)

गातु - वा. - कोकिले, भ्रमरे (मेदिनी.) - Cuckoo, Bumble bee (MMW/ Un.i.73)

गात्रसंकोचिन् - वा. - गात्रं संकोचयति - जाहकजन्तौ (राजनि.) - Hedgehog (MMW), (VS.xxiv.36.sch.)

गात्रसंप्लव - वा. - गात्रेण संप्लवते - प्लवखगे(हेमच.) - Diver bird, *Pelicanus fusicollis,* Pelican (MMW/L)

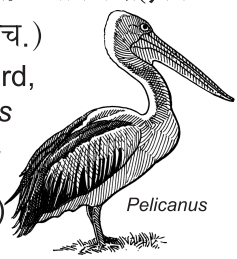
Pelicanus

गान्डी/वज्रग्रन्थी - Rhinoceros (MMW), (M.Bh.v.3540)

गान्धारी = यवास: - श. - हस्ति-जिह्वा - a kind of Fly (MMW/Gal.)

गान्धिक/गान्धी - वा. - गन्ध एव स्वार्थे प्रज्ञा - अण् सोऽस्या अस्ति - कीटभेदे (गंधोपोका) कृमि-शब्दे द्रष्टव्य - with foetid smell, Tree Bug (MMW/L)

गञ्जिकाय - श. - वार्त्तिकपक्षी (राजनि.) - A Quail

गिरि/गिरिका - वा. - गिरति स्तोकं गृ अच् बालमूषके (रमानाथ:) - Mouse (MMW/L) (Sch.)

गिरिकच्छप - वा. - गिरौ पर्वतस्थ-दर्यां कच्छप: पर्वतदरीस्थ-शायिनि स्थलकच्छपे । स च प्रमथाद्युपद्रवराहित्याय गृहे गृहस्थेन स्थापितव्य: (भा. आनु. १२१) ''यस्य चाग्निगृहे नित्यं-दिवारात्रौ च दीप्यते। तरक्षोश्चर्म-दंष्ट्रा च तथैव गिरिकच्छप: ॥ आज्यधूमो बिडालश्च छाग: कृष्णोऽथ पिंगल: etc.'' - Tortoise - Mountain form (MMW/ MBh.xiii.6151)

गिरिक/गिरिका - वा. - गिरेरेव स्वार्थे क: बालमूषिका (अमर:)

''गिरिं गिरिवदपेतनं देहादिकं कायति शब्दति अचेतनमपि - देहादि चेतनं करोति बालमूषिकायां (अमर:) - Hill Mouse (MMW/L)

गिरिचर - Wild Elephas (MMW/Kād)

गिरिप्रिया - वा. - गिरिप्रियो अस्या:। चमर्यां मृगभेदे (राजनि.) - Yak - *Bos grunniens* (MMW/L)

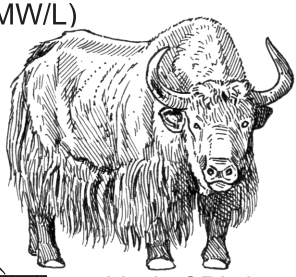

Bos grunniens-mutus

गिरिशायिका - a kind of Bird (MMW/Gal.)

गिरिशाल - वा. - गिरिं शल आश्रयत्वेन गच्छति शल् गतौ - सुश्रुतोक्ते प्रतुदे पक्षिभेदे - कपोतपारावतेत्युपक्रमे गिरिशाल-ह्वानद्षकेत्यादय: प्रतुदा: (सुश्रु.) - Some Bird - Mountain form

गिरिसंभव - वा. - Hill mouse (MMW/Gal.)

गिरिसर्प - वा. - दर्वीकरसर्पभेदे (सुश्रुत:) - Mountain Snake (MMW/Susr.v.4.32)

गिल - वा. - भक्षके। गिलति। तिमिङ्गिल: इत्यादौ मुम् कुम्भीरे (शब्दच.) तस्य सर्व पदार्थस्य चर्वणाभावेन गिलनात्तथात्वं॥ जम्बीरे (शब्दच.) तस्य दन्त शठत्वेन चर्वणन्तरेण गिलनात्तथात्वं Whales are toothless - Whale, Croc? (B.T.)

गिलगिल - वा. - गिलं कुम्भीरं गिलति। अगिलस्येत्युक्ते: न मुम् - गिलग्राहे नक्रे (हांगार.) - Croc. (MMW/L)

गिलग्राह - वा. - गिलं कुम्भीरं गृह्णाति - नक्रे (राजनि.) - Crocodile (MMW/L)

गुञ्जकृत् - वा. - गुञ्जं ध्वनिभेदं करोति भ्रमरे (शब्दच.) - Bumble Bee (MMW/L)

गुन्द्रला - वा. - गुन्द्रं मिथ्यावचनं लाति जीवञ् जीवखगे चकोरके (हेमच.) - a sort of Pheasant (MMW/L)

गुरुकण्ठ - Peacock (MMW/Gal.)

गुरुण्टक - वा. - गुरुं गुरुतां दुर्जरतां रुण्टति रुटिस्तेये - तिलमयूरे (त्रिका.) - a kind of Peacock (MMW/L)

गुलिङ्ग - a Sparrow (MMW/L)

गुहाशय - वा. - गुहायां गर्तायां शेते - मूषिके (शब्दार्थचि.), सिंहादिषु जन्तुषु (भावप्र.) - Live in caverns, Rat, Lion etc. (MMW/L)

गुह्य - श. - गुहां सरस्यादे: गर्तमर्हतीति - कमठ: दम्भ: (मेदिनी) - Tortoise (MMW/L)

गुह्यदीपक - वा. - स्वयं गुह्य: सन् दीपयति। खद्योते (जोनाकीपोका) (शब्दमा.) - Firefly (MMW/L)

गूढनीड - वा. - गूढं नीडं वासस्थानं। खञ्जनखगे (शब्दमाला) तद्वासस्थानं हि केनापिनदृष्टचरं - Concealed nest, Wagtail (MMW/L)

गूढपाद - वा. - गूढ: पादोऽस्य - सर्पे (शब्दरत्ना.) - Snakes genl (MMW/L)

गूढान्घ्रि - वा. - गूढ: अङ्घ्रि: अ - सर्पे (राजनि.) - Snakes (MMW/L)

गूढमैथुन - वा. - काके (त्रिकाण्ड-शेष:) - Crow (MMW/L)

गूढवर्चस् - वा. - गूढोवर्चोऽस्य भेके (त्रिका.)- Concealing its faeces - Frog general (MMW/L)

गूढाङ्ग - वा. - कच्छपे (राजनि.) hidden body - Tortoise (MMW/L)

गूथलक्त - वा. - गूथे गू थक् = विष्टायां (अमर:), रक्त: आसक्त: (गुयेसालिक) प्रसिद्धे खगे (शब्दच.) - Bird, *Turdus salica* (MMW/L), Sarika, Myna - *Gracula religiosa*

गूक - Fish var. (MMW/gal.)

गृण्डीव - वा. - स्थूलशृगाले (हेमच.) - Fat Jackal (MMW/Gal.)

गृध्र - वा. - गृध् लिप्सायां क्रन् (शकुनि) पक्षिभेदे - Kite, Vulture (MMW), (RV/AV/TSV/AdbhBr/Mn)

गृहकपोत: /गृहकपोक:- पक्षिविशेष: - पायरा इतिभाषा = प्रासादकुक्कुट:, झिल्लीकंठ, पारावत: - Domestic Pigeon (Sis.iv.52/Sāh.iii.59-60)

गृहकुक्कुट-वा - गृहे रुद्ध: कुक्कुट: - कुक्कुटभेदे - Domestic Fowl (MMW/Susr.iv.9.18)

गृहकर्तृ - श. - (गृहं वासार्थं तृणादिरचितमेव करोतीति) धूसरोऽतिसूक्ष्म: चटक: - धान्यभक्षण: क्षम: भीरु: कृषिद्विष्टः कणप्रिय: (राजनि.) - a kind of Sparrow (MMW/L)

गृहकारिन् - श. - कीटविशेष: घरामी इतिभाषा - ''प्रतिमा - घटकादेव कन्यायां नापितस्य च सूत्रकारस्य संभूति: सोपान- गृहकारक: ।।'' (पराशरपद्धतौ) - "house builder" Wasp (MMW/Mn.xii.66/ Yajn.iii.214)

गृहकुलिङ्ग - a var. of Bird (MMW/ Susr.i.46.2.14)

गृहगोधा - वा. - गृहस्य गोधेव टिक्टिकी ज्येष्ठ्यां (राजनि.) - House Lizard (MMW/ Kathārn)

गृहगोलिका - वा. - House Lizard (Var.Br.S./Susr./ MMW) Said to be venomous

गृहचटक: - self evident - house Sparrow (MMW/W)

गृहनाशन - वा. - गृहं नाशयति प्रवेशेन - वनकपोते (घुघु) (राजनि.) Bird of ill omen - Wild Pigeon (MMW/L) Destroys walls of house by building in & round it?

गृहनीड - वा. - गृहे नीडमस्य चटके (हारा.)- Sparrow (MMW/L)

गृहपाल - वा. - गृहं पालयति - गृहरक्षके, कुक्कुटे (शब्दार्थचिं.) - Cock, House Dog (MMW/Bh.P.i.iii.30.16)

गृहबभ्रु - वा. - गृहस्थितो बभ्रु गृहस्थिते नकुले (शब्दार्थचिं.) - Domesticated mongoose (MMW), Musk rat = गेहनकुल (L)

गृहबलिप्रिय - वा. - वकपक्षिणि (शब्दार्थचिं.) - "Fond of domestic oblations" Crane - *Ardea nivea* (MMW) (Megh.24 = सारस)

गृहबलिभुज् - वा. - काके चटके Crow, Sparrow (MMW/L)

गृहमाचिका - श. - गृहे मचते शठति गुप्तभावेन तिष्ठति चम्मचटी (त्रिकाण्डशेष:), चामचिका Bat (MMW/L)

गृहमृग - श. - गृहे मृग इव कुक्कुर: (हेमचंद्र:) - Dog (MMW/L)

गृहालिका/गृहागोलिका - वा. - गृहे अलिरिव कायति गृहगोधिकायां (टिक्टिका) (हारा.) - House Lizard (MMW/L)

गृहोलिका - वा. - गृहे वलते वल् चलने ज्येष्ठायां गृहगोधिकायां (हेमच.) - House Lizard (L)

गो - वा. - गच्छत्यनेन गम् - करणे- स्वनामख्याते पशुभेदे - Cow (MMW/RV.iv.1.19) etc.

गोकर्ण - वा. - गौ नेत्रं कर्णो यस्य। १. सर्पे, ''नृत्यन्ति गोकर्णशरीर - भक्षा:'' चौर: । गोरिवकर्णावस्य। २. अश्वतरे, ३. मृगभेदे - Snake (MMW), (MBh.viii.90.42), Mule, Antelope picta (R.ii.103.41)

गोकिराटिका/गोकिराटा - वा. - गां वाचं किरति तथा सति अटति सारिकायां (राजनि.) - *Turdus salica* (MMW/L), Maina, Sarika, same as *Gracula religiosa*

गोक्षोडक - वा. - गवि क्ष्वोड इव कायति - सुश्रुतोक्तेप्रतुदखगभेदे कपोतादिगणे - ''कुलिङ्ग-गोक्षोडके'' त्याद्युक्त्वा ''प्रतुदा:'' - a kind of Bird (Susr.i.42.2.14) (MMW)

गोचन्दना - वा. - Venomous Leech (MMW/Susr.)

गोची/गवाची - वा. - गामञ्चति-नलोपे अल्लोप: मत्स्यभेदे - variety of Fish

गोण - an Ox (Saddh P.iii) (MMW)

गोधा - श. - गुध्यते परिवेष्ट्यते बाहुर्यथा - MMW = Iguana, Alligator or Gosamp (VS.xxiv.35)

गोधिक - श. - गुध्यते परिवेष्ट्यते बाहुर्यथा - MMW = Lizard (Lacerta godica) (Kād.v.1042)

गोधूमक - a Serpent (MMW/ Susr.v.4.34)

गोनर्द/गोनन्दि - श. - गवि जले नर्दति (नन्दति) कूजतीति सारसपक्षिणि (मेदिनी.) - *Ardea sibirica* (MMW), (Car.i.27.54)

गोनाद - Bird - *Anas casarca* (MMW/L)

गोनास: - श. - गोनससर्पे - a Serpent

गोपीत - one of the 4 Wagtails, a bird of augury (MMW/ Var.Br.S.vi.3)

गोपुच्छ/गोलाङ्गूल -श.-evident - गोपुच्छवानर: (Ram.) कि कि ''त्रक्षवानरगोपुच्छे: माजरैश्च निषेवितं'' - a Monkey (MMW/MBh.iii., Bh.P.iii,viii/MBh.i.2628)

गोप्रेरक - Bird भृंगराज (MMW/ Gal)

गोभण्डीर - श. - गवि जले भण्डीर: अतिवाचाल: जलकुक्कुभपक्षी (त्रिकाण्डशेष:) - an Aquatic Bird (MMW/L)

गोमक्षिक - श. - गोप्रिया मक्षिका- दंश: (शब्दरत्ना) - Gadfly (MMW/L)

गोमृग - The Gayal (MMW) (VS.xxiv/TS.ii/SBr.xiii, Katy Sr.)

गोमेद - श. - कक्कोल (हारा.) - Himalayan Gem, a Kind of Fish (MMW/Gal)

गोमत्स्य - River fish (MMW), (Susr.i.46.2.57)

गोमयोत्थ - श. - गोमयादुत्तिष्ठतीति - गोमयजातकीटविशेष: = गर्दभी (हेमचंद्र:) - Gadfly or beetle in dung (MMW/L)

गोमायु - Frog (RV.viii.103, 6 & 10), Jackal (Shadv.Br.v.8/ Mn.) (MMW)

गोरङ्कु - श. - गवावाचारङ्कु : मृगविशेष: इव पक्षिभेद: (मेदिनी) - a Water Bird (MMW/L)

गोलत्तिका - a kind of animal (MMW) (Vs.xxiv.37/TS.V)

गोवत्सक - a Bird (MMW), (Vasantar.viii.48)

गोवत्सारि - दी., श. - वृक: (राजनि.) - Wolf (MMW/L)

गोषादिन् - Bird settling on Cows (Vs.xxiv.24)

गौधेरक - श. = र. - गोधिकात्मज - a small Venomous Animal (Susr.v.8.26) (MMW)

गौर - श. - मृगविशेष: - a kind of Buffalo (*Bos gaurus* often classified with gayal) (MMW/RV/Us)

गौरखर - Wild Donkey (MMW/L)

गौरमृग - *Bos gaurus* (MMW), (Ait Br/ Bh.P.viii/ VS.xxiv.32)

Bos gaurus

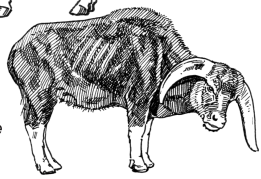

Bos gaurus (Goyal) male

गौराटिका - a kind of Crow (MMW/L)

गौरास्य - श. - शुक्लवर्णमास्यं मुखं = कृष्णवानर: (राजनि.)- Black monkey with white face (MMW/L)

गौराहिक - a kind of Serpent (MMW/Susr.v.4.35)

ग्रामकुक्कुट - वा. - ग्राम्ये कुक्कुटभेदे ''कलविङ्गं प्लवं हंसं चक्राङ्गं ग्रामकुक्कुटं'' ''छत्राकं विड्वराहं च लसुनं ग्रामकुक्कुटं। पलाण्डुं गृञ्जनं चैव मत्या जग्ध्वा पते द्विज:'' ॥ इति

मनुनातन्मांसभक्षणं निषिद्धं - Domestic Cock (MMW), (Yājn.i.176) (Mn.v.12,19)

ग्रामकोल/ग्रामक्रोड - वा. - ग्राम्यशूकरे - Reared Pig (MMW/L)

ग्राममद्गुरिका - वा. - ग्रामस्य प्रिया मद्गुरिका (सिङी) मत्स्यभेदे (मेदि.) - *Silurus singio* (MMW/L) - Catfish

ग्राममृग/ग्रामसिंह - वा. - कुक्कुरे (हारा.) कुक्कुरस्य ग्रामे मृग-तुल्यत्वात्तथात्वं - Dog (MMW/L)

ग्रामीण - वा. - ग्रामे भव: खञ् । कुक्कुरे, २. काके (मेदि.), ३. ग्राम्यशूकरे (राजनि.) - Dog, Crow, Pig (MMW/L)

ग्राम्याश्व - वा. - गर्दभे - Donkey (MMW/L)

ग्राह - वा. - जलचरे (हांगोर) ख्याते जलचरभेदे (अमर:) । ''सन्निमज्जदिदं गंभीरे कालसागरे । जरामृत्युमहाग्राहे न कश्चिदव - बुध्यते'' (भा.शा.२८ अ.) - MMW = Croc. (MBh. xvi.142), (R.iv.ff / Bh.P.viii), Water elephas (Mn.vi.78), Shark, Serpent, Hippopotamus

ग्राहक - वा. - श्येनपक्षिणि - Eagle or Hawk (MMW/L)

ग्रीवा - वा. - कन्धरायां - Neck

ग्रीवाबिल - वा. - ग्रीवान्तर्गते गर्त्तभेदे (त्रिका.)

ग्रीविन् - वा. - दीर्घा ग्रीवा अस्त्यस्य उष्ट्रे (जटाधर:) - Camel (MMW/L)

घ

घण्ड - वा. - घण्+डी+तस्य नेत्त्वं - भ्रमरे (संक्षिप्तसार:) - Bumble bee (MMW), ref. घुण्ड (L)

घण्टिका - Alligator (MMW) (Bh.Pr.v.10.39)

घनताल - वा. - घनतायां निबिडतायां अलति पर्याप्नोति - सारङ्गखगे - The Cātaka bird - "Friend of the Clouds" (L), Jacobian cuckoo or Pied cuckoo associated with Indian mythology

घनतोल - वा. - घनं मेघं तोलयति ऊर्ध्वं न यति आह्वानेन चातकखगे तदारावेण हि मेघोत्थानमनुमीयते - the Cātaka (L)

घनरव - the Cātaka (MMW/W)

घनपाषण्ड - वा. - घनेन मेघध्वनि-ना पाषण्ड इव उन्मत्तत्वात्-

मयूरे (शब्दमा.) - MMW = "Cloud heretic" = delights in cloudy weather - Peacock (MMW/L)

घनवाच् - "Coarse Voiced"- Raven (MMW/Gal)

घनाघन/घनारव - वा. - हन् अप् नि. - Cātaka bird (MMW/ Gal.)

घर्घट - वा. - घृ विच् घरे सेकाय घटते अच् (ह्यांगारा) मत्स्यभेदे (शब्दर.) - Fish (MMW/L), *Pimelodus gagora* (gargara)

घर्घर - वा. - घर्घेत्यनुकरणशब्दं राति, उलूके - Duck (MMW/L), Owl (Br.)

घर्घुर्घा - वा. - घृ विच् घुरध्वनौ क्विप् तौ हन्ति हन्+ड+नि.हस्य घः। (घुर्घुरिया) कीटभेदे यमकीटे (रत्नमा.) - Insect = घुर्घुरा

घातिपक्षिन् - वा. - श्येन खगे (हारा.) - "Murderous bird", Owl or Hawk (MMW/L)

घुकृत् - वा. - Sounding घु-घु, Pigeon (MMW/N.Pr.)

घुण - वा. - स्वनामख्याते काष्ठ-भक्षके कीटभेदे घुणोपहत-काष्ठवेणुनलनालीलाबू-मुखेष्वेष्यस्य (सुश्रुत.) - Carpenter Bee, Wood borer, (Shadv Br.) (MMW/ Susr.)

घुण्ड - वा. - घुण् डस्य नेत्वं भ्रमरे (उणादिकोष:) - Bumble bee (MMW = घण्ड)

घुर्घुर - वा. - घुरित्यव्यक्तं घुरति (घुर्घुरिया) यमकीटे (त्रिका.), शूकरशब्दे च. - MMW = Kind of Worm burrowing in the Skin? (*Dracunculus*) Growl of Dogs, also a nematode parasite, Guinea worm

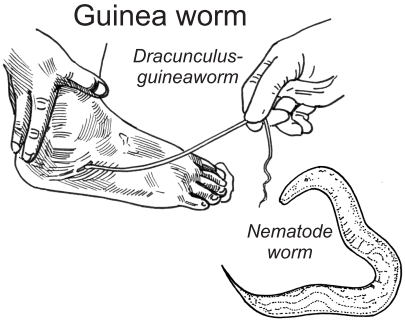

घुर्घुरी - वा. - घुर्घुर: शूकर-शब्दोस्त्यस्य जलजन्तुभेदे मृत्किरायां (त्रिका.) - MMW = Cricket, NPr = घुमघुमाकार

घुल्घुलारव - वा. - घुल् घुलिति अव्यक्तं आरौति (पारावतभेदे) - Dove

घूक - वा. - घू इत्यव्यक्तं कायति - उलूके पेचके (हेमच.) - Owl (MMW) (Pancan.i.42)

घूकारि - वा. - काके (हेमच.) तस्य पेचक वैरित्वं लोकसिद्धं Owl's enemy - Crow (MMW/L)

घृतेली - वा. - घृतेस्नेहद्रव्ये इलति - शेते तैलपायिकायां (तेलापोका) (हेमच.) - Cockroach (MMW/L)

घृणीवत् - a kind of animal (MMW/Vs.24.39)

घृष्टि - वा. - घृष - संघर्षे शूकरे (मेदि.), (चामरालु) वाराह्यां (अमर:) - Boar (MMW/L)

घृष्वि - वा. - घर्षति भूमिं तुण्डेन वराहे - Boar (MMW/L)

घोङ्क - वा. - पक्षिभेदे (शब्दच.) - Some bird (MMW)

घोट (+क) - वा. - घुट् अच् अश्वे तस्य भुवि वेष्टनाकारेण चेष्टना - त्तथात्वं - ''घोटीह्येषा विकृत - विरुतं तु हेतुहीनं हसन्ती'' (सा.द.) - Horse (MMW) (Ap.Sr.S.xv.3.12)

घोटकारि - Enemy of Horses, Buffalo (MMW/Bh.Pr.)

घोणा - वा. - अश्वनासिकायां, २. नासामात्रे (अमर:) - Horse snout, Nose

घोणिन् - वा. - दीर्घा घोणाऽस्त्यस्य- शूकरे (अमर:) - Pig (MMW/L)

घोणस - वा. - गोनस तिलित्से सर्पभेदे (हेमच.) - Snake var. (MMW/L)

घोरदर्शन - वा. - घोरं दृश्यतेऽसौ- उलूके (राजनि.) Forbidding appearance - Owl (MMW/MBh.x.38), Hyena (MMW/L)

घोररासन/घोररासिन् - वा. - घोरं रासनं शब्दोऽस्य शृगाले (शब्दर.), (हेमच.) - Jackal (MMW/L)

घोरवाशन/घोरवाशिन् - वा. - घोरं वाशते शृगाले (शब्दर.) also भयानक शब्दकारिणि खगे मृगादौ - Jackal (MMW/L)

घोष - वा. - घुष् आधारे - मशके. (त्रिका.) Because of its singing - Mosquito (MMW/L)

घोषयित्नु - वा. - घुष् + इत्नुच् = २.कोकिले - Cuckoo (MMW/L)

च

च - Tortoise (MMW/L)

चकोर - वा. - चक् तृप्तौ ओरन् स्वनामख्याते पक्षिभेदे - The Greek Partridge,

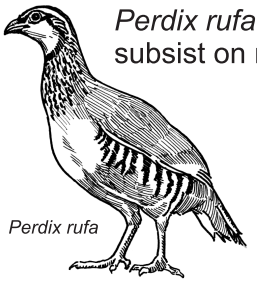
Perdix rufa

Perdix rufa - said to subsist on moon beams (Sārang P/*cf* Git i.23/ MMW)

चक्र - वा. - क्रियतेऽनेन, १.चक्रवाके (अमर:) - Ruddy Goose = Brahmany goose = *Anas casarca* - so called after its cries (MBh.ix.4437/MMW/ Bālr.viii.58)

चक्रचर/चक्रचारिन् - वा. - चक्रेण संघश्चरति संघीभूयचारिणि गजविहगादौ - Flying in circle - a Bird (Hariv. 3494)

चक्रतुण्ड - a Cyclostome? MMW = Circular beaked, a kind of Fish (R/B.iii.73.14)

चक्रपाद - Circular footed = Elephas (MMW/L)

चक्रवालधि - Circular tailed = Dog (MMW/L)

चक्रक = चक्रमण्डलिन् - Serpent (MMW) (Susr.v.4.34)

चक्रदंष्ट्र - वा. - चक्रमिवदंष्ट्रावस्य Curled tusks - Pig (MMW/L)

चक्रगुल्म - Circular excretion = Camel (MMW)

चक्रमण्डलिन् - वा. - चक्रमिव-मण्डलोऽस्त्यस्य अजगरसर्पे (हेमच.) - Boa constrictor (MMW/L)

चक्रमुख - वा. - चक्रमिव वृतं मुखमस्य शूकरे (हारा.) - Circular snoutend - Pig (MMW/L)

चक्ररद - वा. - चक्रमिव वृत्तोर - दोऽस्य शूकरे (त्रिका.) - Pig (MMW)

चक्रवाक - वा. - चक्रशब्देन उच्यते वच = परिभाषणे (अमर:) - Cakravāka bird = Brahminy duck - *Anas casarca* (RV.ii.39.3/ VS.xxiv/ AV.xiv)

Brahmany duck Chakravaka

चक्रसंज्ञा - वा. - चक्रस्य संज्ञाऽस्य - चक्रवाके (अमर:) - Cakravāka bird = *Anas casarca* (RV.ii.39.3/ VS.xxiv/AV.xiv) (not in MMW)

चक्रसाह्वय - वा. - चक्रेण समाना आह्वा यस्य चक्रवाके ''चकारान्

वानरान् (?) हंसान् सारसान् चक्रसाह्वयान्'' (भा.आनु. ५४ Canto.) - Cakravāka (MBh.xiii.2836) (MMW)

चक्रा(की)ङ्गी - वा. - चक्राकारेण अकते अङ्कतेवा अक् गतौ अङ्कि गतौ च हंस्यां (शब्दरत्ना.)- Female Goose (MMW/L)

चक्राङ्ग - वा. - चक्रमिव अर्धचक्रमिव अङ्गं यस्य हंसे, ३. चक्रवाके हंसस्य पृथक् उपादानात् अस्य चक्रवाकार्थता - Swan (MMW) (MBh.viii.xii.f), Cakravāka (Mn.v.12)

चक्राह्व - वा. - चक्रेति आह्वा यस्य - चक्रमर्द्दे (राजनि.) - Cakravāka (MMW) (RV.36/Yajn.i.173/Susr./Bh.Pr.)

चक्रिन् - वा. - चक्रमस्त्यस्य इनि, ३. चक्रवाके, ४. सर्पे, ११. तिलिशे, १३. काके, १४. गर्दभे, तयो: चक्रवत् भ्रमणत्वात् - Cakravāka, Serpent, Crow, Donkey (MMW/L)

चक्रीवत् - वा. - चक्रं तद्वत् भ्रमणं अस्त्यस्य, गर्दभे (अमर:) - Donkey (MMW/L)

चक्षुश्रवस् - वा. - चक्षुषा शृणोति - चक्षुरेव श्रव: कर्णो यस्य सर्पे - Snakes general (MMW/MBh.xii.13803/Kir.xvi.42)

चञ्चरिन् - वा. - चर् यङोलुक् - उत्वाभाव:, भ्रमरे - Bee (MMW/Udhbh)

चञ्चरीक - वा. - चरफर्फरीकादि- द्वित्वं - भ्रमरे (त्रिका.) - Bumble Bee (MMW)

चञ्चु - a Deer (MMW/L)

चञ्चुभृत्/चञ्चुमत् - वा. - चञ्चुं बिभर्ति पक्षिणि (त्रिका.) - Birds general (MMW/L)

चञ्चुसूची - वा. - चञ्चु: सूचिरिव - कारण्डव (पक्षिणि) - Tailor Bird (MMW/L) or *Sylvia-sutoria*-Warbler

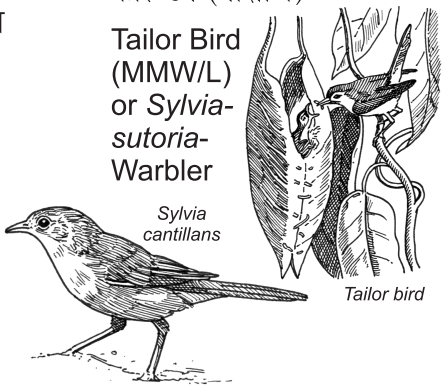

चटक - वा. - चटति भिनत्ति धान्यदिकं कलविङ्के (चडुइ) (अमर:), श्यामाखगे (राजनि.) - Sparrow (MMW) (MBh.xii/Hariv/Susr/Var Br.S.)

चण्डतुण्डक - वा. - गरुडात्मजभेदे - ''सुवर्णचूडो नागाशी दारुण:

चण्डतुण्डक:'' (भा.उ.१००अ) - Mythical - son of Garuda

चण्डरव - Crying hoarsely - Jackal (MMW)

चण्डमृग - a wild animal (MMW/L), said of a passionate man

चण्डु: - वा. - चडिशब्दे उण् । उन्दुरे मूषिके (शब्दच.) - Shrew mouse, MMW = Rat, a small monkey, *Simia erythaea* (W)

चतुष्पाद - वा. - चत्वारि पादानि चरणा अस्य गवादौ जन्तौ - Quadrupeds (MMW/RV/AV/S.Br. iii; vi/Ait Br.)

चतुस्तन - वा. - सुरभौ गवि - Cow (Maitr.S.iii.1.7), (S.Br.vi)

चतुर - *Cyprinus rohita* (MMW/Gal)

चतुर्दंष्ट्र - 4 tusks, a beast of prey (AV.xi.9.17) (MMW)

चदिर - वा. - चद् याचने आह्लादे दीप्तौ + किरच्, १. हस्तिनि, २. भुजगे - 1. Elephas (L), 2. Snake (MMW/L)

चन्द(न्द्र)क - वा. - चन्द(न्द्र) इव कायति शुभ्रत्वात् (चांदा)- मत्स्ये (राजवल्लभ:), (राजनि.) - Fish var. (MMW/L), the Chandra fish (Susr.)

चन्दिर - वा. - चदि किरच् - गजे - Elephas (MMW/L)

चन्द्रकवत् - वा. - चन्द्रक: (मयूरपुच्छस्थे चन्द्राकारे पदार्थे) (अमर:), मयूरे - Peacock, "having eye in tail" (MMW/W)

चन्द्रकिन् - वा. - चन्द्रक: (मयूरपुच्छस्थे चन्द्राकारे पदार्थे) (अमर:), मयूरे (त्रिका.) - Peacock, "having eye in tail" (MMW/W)

चन्द्रचञ्चल - वा. - चन्द्र इव चञ्चल: । (खलिसा) मत्स्ये, २. (चांदा) मत्स्ये (शब्दर.) - Fish Var., Chandra fish (MMW/L)

चन्द्रविहङ्गम - वा. - चन्द्र इव अर्धाङ्गे शुभ्र: विहङ्गम: (शंख-चिल) शंखिनि खगे (त्रिका.) - Moon - bird, the Crane - *Ardea nivea* (MMW/L), (obsolete), *Egretta garzetta* - little egret heron

चन्द्रिका - वा. - चन्द्रो अस्त्यस्या: - आश्रयत्वेन ठन्, ३. चांदा मत्स्यभेदे - Fish Var. ?

चन्द्रिकातुल्य - resembling the moon (MMW) - the Chanda fish (GAL.)

चन्द्रिकापायिन् - वा. - चन्द्रिकां पिबति, चकोरपक्षिणि - Chakora bird - Mythical bird, kind of Partridge

चपल - वा. - चुप्+कल उपधोकारस्याकार: - ४. मत्स्ये, ५. चातके - Fish var. (MMW/L), a Mouse (Susr.)

चपलाङ्ग - वा. - चपलम् अङ्गमस्य शिशुमारे जलजन्तुभेदे - "Swift bodied"- Gangetic Dolphin (MMW/L)

चमर - वा. - चम् अरच् महिषाकृतौ मृगभेदे यस्य पुच्छेन चामराख्यं व्यजनं भवति - The Yak, *Bos grunniens* (MBh/R/MMW)

चमरपुच्छ - वा. - चमरस्य पुच्छमिव पुच्छमस्य (केकडे) बिलेशये पशुभेदे - Burrower, having a bushy tail, Indian Fox (MMW/L)

चमूरु - वा. - चमखर्जूरा - मृगभेदे ''चकासतं चारुचमूरुचर्मणा'' (माघ:) ''इदमूरुयुगं न चमूरुदृश:'' (प्रसन्नरा.) - A kind of deer (MMW/Sis.i.8)

चम्पकुन्द - वा. - चम्प इव कुन्दते। चांदकुंडा मत्स्यभेदे. (राजनि.) - Fish var. (MMW/L)

चरकी - a Venomous fish (MMW) (Susr.V.3.8)

चरट - वा. - खञ्जनखगे (शब्दमा.) - a Wagtail (MMW/L)

चरणायुध - वा. - चरणम् आयुधं यस्य - कुक्कुटे (अमर:), ''आकर्ण्य संप्रति रुतं चरणायुधानां''(सा.द.) - Cock (MMW), (R/B.iv. 58.31)

चरणि - वा. - चर् अनि - मनुष्ये ''सुविद्वांसं च कृत्यं चरणीनां'' (ऋ.८.२४.२३)- Movable, Active - Man (MMW), Why only Man? (B.T.)

चरि - वा. - चर् इन् पशौ - (उणादिकोष:) - Quadruped - Animal (MMW/L)

चर्मचटक - Bat (Buddh.) (MMW)

चर्मचटिका/चर्मचटी - Bat; Cricket (MMW/Gal.)

चर्मणा - a kind of Fly (MMW/L)

चर्मपत्रा - वा. - चर्मेव पत्रं - पक्षोऽस्या अजनि पत्रायां(जटा.) - Bat (MMW/L)

चलश्चु - वा. - कम्पयुक्ते चला - चञ्चुरस्य चकोरखगे (हेम.) - moveable beak of parrot, - Chakora bird = Greek partridge (MMW)

चलत्पुच्छ - *Coracias Indica* (N.Pr./ MMW), Now *Coracias benghalensis*

Coracias benghalensis

चलत्पूर्णिमा - वा. - चलन्ती पूर्णिमा तदुपलक्षित: चन्द्र इव (चांदा) मत्स्ये चन्द्रका.(त्रिका.) - Chandraka fish (MMW/L)

चलदङ्ग - वा. - चलन्ति अंगान्यस्य (चेङ्चा) मत्स्यभेदे. (राजनि.) - Some fish

चलाचल - वा. - चल् अच् २. काके (राजनि.) चञ्चले - Crow (L)

चर्षणि - वा. - कृष् अनि आदेश्च च: (उणा.) मनुष्ये ''य एक: चर्षणीनां वसूनां'' (ऋ. i. ७.६) ''अर्यम्णोमातृकापत्नी तयो: चर्षणय: सुता:''(भाग ६.६.३१) - चर्षणय: = कृताकृतज्ञानवन्त: according to श्रीधर - Man (MMW), Vedic People, Races (RV.v.86.2, vii.15.2, ix.101.9/ AV.xiii.1.38/ Bh.P.x.29.2)

चातक - वा. - चत् याचने सारङ्ग: स्वनामख्याते खगभेदे - अयं च पक्षीत्र्याहणेषु सुश्रुते पठित: ल्याहणाविकिराश्चेत्युक्त्वा - stated to subsist on rain drops - Chātaka bird, *Cuculus melanoleucus* - Jacobian cuckoo (MMW/ Sāk.vii.7) (Ragh. xvii.15)

चामरिन् - वा. - चामरमिव केश - रोऽस्त्यस्य घोटके (जटा.) - a Horse (MMW/L)

चारिका/चारकिका - Cockroach (N.Pr./ MMW)

चारुनेत्र/चारुलोचन - वा. - हरिणे - a kind of Antelope (MMW/Gal.)

चार्वाघट - वा. - चारु आहन्ति ''दारावाहने अण् अन्तस्य चट: संज्ञायां चरौ वा'' (सुन्दरा - घातकेखगे) - Bird, woodpecker? (B.T.)

चित्तल - वा. - चित्तं लाति मनोहरत्वात् मृगभेदे - Deer var. Spotted deer?(B.T.)

चित्रक - वा. - चित्रेण कायति व्याघ्रे, २. व्याघ्रभेदे (चितबाघ्) - Tiger, Leopard

चित्रकण्ठ - वा. - चित्र: कण्ठोऽस्य - पारावते, २. तद्भेदे वनकपोते (घु घु) (जटाधर:) - speckled throat - Dove var. (MMW/L)

चित्रकाय - वा. - चित्र: कायोऽस्य - व्याघ्रे (हेमच.) (चितावाघ)

व्याघ्रभेदे - Tiger, Leopard (MMW/L)

चित्रकोण - वा. - चित्र: कोणोऽस्य, १. अञ्जनिकायां कीटभेदे - Insect ?

चित्रकोल - "spotted breast", a kind of Lizard (MMW/L)

चित्रतनु - "Speckled body" Partridge (MMW/N.Pr.)

चित्रनेत्रा - वा. - चित्रे नेत्रे यस्या: शारिकायां (हारा.) - the Sarika bird, Varigated eye (MMW/L)

चित्रपक्ष/चित्रपत्र - वा. - चित्रौ पक्षौ अस्य - तित्तिरखगे (जटाधर:) "Speckled wing" - a kind of Pigeon (MMW/L)

चित्रपदा - वा. - चित्रौ पादौ यस्या - शारिकायां (हारा.)

चित्रपिच्छक/चित्रपत्रक - वा. - चित्रं पिच्छमस्य, मयूरे (राजनि.) colorful rectrices - Peacock (MMW/ N.Pr./ Gal.)

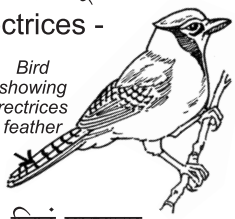

Bird showing rectrices feather

चित्रपृष्ठ - वा. - चित्रं पृष्ठमस्य - कलविङ्कपक्षिणि (हारावली) speckled back - a Sparrow (MMW/L), (Car.i.27)

चित्रफल(+क) - वा. - चित्रं फलं फलकमिवाकारोऽस्त्यस्य (चितल) मत्स्ये (राजनि.) - Chital fish, *Mystus chitāla*, *Notopterus chitāla* (MMW/L)

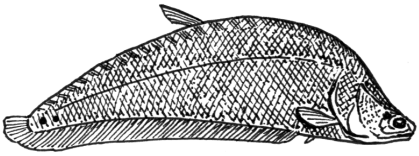

Notopterus chitala

चित्रफली - *Mystus kapirat* (MMW)

चित्रबर्ह/चित्रबर्हिन् - वा. - चित्रा बर्ही यस्य मयूरे - Peacock (son of Garuda) (MMW) (MBh.ii.2103, v.3599, xiii.4206)

चित्रमण्डल - वा. - चित्रं मण्डलमस्य मण्डलिनि सर्पभेदे (सुश्रुत:) अहिशब्दे द्रष्टव्यं - Serpent forming a variegated circle (MMW/Susr.v.4.33)

चित्रमृग - वा. - चित्रवर्णो मृग: । पृषते मृगभेदे (शब्दार्थचिं.), पृषत: चित्रमृगा: (कुल्लू) - Spotted Deer (MMW) (R.V.20.11) (Mn.iii.269.sch.)

चित्रमेखल/चित्रपिच्छ - वा. - चित्रमेखला अस्य मयूरे (त्रिका.) - Peacock (MMW/L)

चित्रलोचना - वा. - चित्रं लोचनमस्या: - शारिकाखगे (जटाधर:) - Sharika (MMW/L)

चित्रवदाल - वा. - चित्रवत् आसमन्तात् अलति पाठीनमत्स्ये (वोयाइल) (जटाधर:) - The Boal fish (MMW/L), *Silurus pelorius* - Genus of sheatfish, species of catfish

चित्रवल्लीक - वा. - वल्लीव कायति - पाठीनमत्स्ये (हेमच.) - *Silurus boalis* (MMW/L) - (obsolete) *Wallago attu*

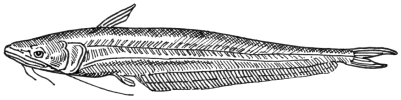

Wallago attu

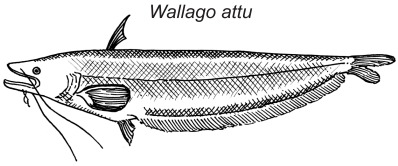

चित्रव्याघ्र - "Striped Tiger" (MMW) or Leopard, Ought to be "Spotted or speckled" (B.T.)

चित्रशीर्षक - वा. - चित्रं शीर्षमस्य - कीटभेदे (सुश्रुत:) - speckled head - MMW = a venomous Insect (Susr.v.84)

चित्रसर्प/चित्रा - वा. - मालुधान सर्पे (शब्दर.) - a Large Speckled Snake (MMW/L)

चित्राक्ष - वा. - शारिकाखगे (राजनि.) - Sharika

चित्राङ्ग - वा. - सर्पभेदे (राजनि.) - Serpent (MMW/L)

चिपिट/चिपिटपट - a venomous Insect (MMW) (Susr.vf.)

चि(छि)प्पिका - वा. - रात्रिचर-जन्तुभेदे ''लोमाशिकापिङ्गल-चिप्पिकाख्यौ वल्गुल्युलूकौ शशकश्च रात्रौ'' - (वृ.सं. ८८ chapter)

चिप्य - वा. - सुश्रुतोक्ते - कृमिभेदे - कृमि (शब्दे दृश्यं) - Some worm (MMW/ Susr.vi.54.6)

चिमि - वा. - चि बा मिक्, शुकखगे (शब्दरत्ना.)

चिरजीविन् - वा. - चिरं जीवति - ३. काके (मेदि.) - Crow (MMW/L)

चिरमेहिन् - Ass, urinates for a long time (MMW/L)

चिरल्ली/चिरिल्ली - a kind of Bird (MMW) (Var.Br.S/ xxxvi.44)

चिरम्भण - *Falco* चिल्ल (MMW/L)

चिरि - वा. - चिबा रिक् - शुकखगे (त्रिका.)

चिरिटीक - a kind of Bird (MMW/Car.i.27.46)

चिरिकाक - a kind of Crow (MMW), (MBh.xiii.111.123)

चिलिचिम - वा. - चिल् इन् - चिलिं वासं चिनोति (वेलेगुड्-गुडिया) मत्स्यभेदे (अमर:), (चेङ्ग) ख्याते मत्स्ये (भरत:) - Fish var. (MMW), (Car.i.25/ Susr.i.20.3 & 8)

Or **चिलमीनक -** (भरत:)

चिल्ल - वा. - चिल्ल् (शैथिल्ये-भावकृतौ) अच् (चिल) पक्षिभेदे (अमर:) - Bengal Kite (MMW/L)

चिल्लक - वा. - चिल्ल इव कायति शब्दायते, भिल्लिकायां (शब्दरत्ना.) - Cricket (MMW/L)

चिल्ली - वा. - २. भिल्लिकायां (शब्दर.) - a kind of bird of prey (MMW/Susr.i.7.4 & 46.2.21)

चीन - वा. - ७. मृगभेदे (मेदि.) - some Deer (MMW/L)

चीरल्लि - वा. - पक्षिभेदे ''धारयेदपि जिह्वाश्च चाषचीरल्लिसर्पजा:'' (सुश्रुत:) - MMW = Some Bird, a kind of large Fish (Susr.vi.35.4)

चीरि - वा. - चि+बाक्रि दीर्घश्च - १. नेत्रांशुके (शब्दरत्ना.), २. भिल्लिकायां, ३. कच्छटिकायां (शब्दथचिं.), तया रात्र्या च दूरन्तेगत्वा प्रापुर्महाटवीं। नित्यंकण्टकितांभ्राम्यत्कृष्ण - सारमृगेक्षणाम् ॥ शुष्यत्तनुलतां तारचीरचीत्कारारोदिनीं। उन्नदद्व्याघ्रसिंहादिप्राणिभ्यो बिभ्यतीमिव ॥ २४० - Cricket (MMW/ Kathās.lxxiii.240)

चीरिका - वा. - चीरीति कायति-भिल्लिकायां (हेमच.) - Cricket (MMW/L)

चीरीवाक - वा. - चीरीति शब्दोवाक: - वाचकोऽस्य कीटभेदे। ''चीरीवाकस्तु लवणं वलाका शकुनिर्दधि'' मनुना लवणहरणकर्मविपाके तद्यो - निरुक्ता ''श्वित्री वस्त्रं श्वा रसन्तु चीरी लवणवाहक:'' (याज्ञ.) ऐकवाक्यात् अस्य चीरीसमा-नार्थकताऽवसेया - a Cricket (MMW/Mn.xii.63)

चीरुक - वा. - चीति रौति रु शब्दे (बा.क.)। भिल्लिकायां

(शब्दार्थचिं.) - Cricket (MMW/L), a kind of Fruit

चीलिका/चील्लक - वा. - चीति-शब्दं लाति - भिल्लिकायां (शब्दरत्ना.) - a Cricket (MMW/L)

चुचुन्दरी/चञ्चुन्दरी - वा. - छुछुन्दर्यां (हारा.) - Musk rat (MMW/L)

चुलुकिन्/उलुपिन् - वा. - चुलुक + अस्त्यर्थे इनि। शिशुमाराकारे मत्स्यभेदे (शब्दरत्ना.) - a Porpoise or Sea hog (MMW/L)

चुलुम्पिन् - वा. - चुलुम्प् (लौल्ये) + भावे घञ् छाग्यां (त्रिका.) Fondling children - Porpoise (MMW/L)

Or

चुल्लुकी - वा. - चुल्ल् (भावकृतौ) ण्वुल्। शिशुमारे, कुम्भीरभेदे (मेदि.) - Porpoise (MMW/L)

चुरु - a particular worm in the bowels (MMW/ Car.i.191-40;iii.7/Bh.Pr.vii.19.9)

चूर्णी/चूर्णि - *Cypraea moneta*, Money cowry, a small marine gastropoda, mollusc (MMW/L)

चूरु - वा. - चूर् (दाहे) + उण्। कृमिभेदे (सुश्रु.) - Worm (MMW) (Susr.vi.54.6)

चेट - a kind of Fish (MMW/ Āp.i.17.38)

चेष्ट(+क) - a Fish -''तपस्विन्'' (MMW/L)

चेतन - वा. - मनुष्ये (राजनि.) - Man

चोस्क - Indus Horse (MMW/L)

चौरिकाक = चिरिकाक - वा. - काकभेदे ''लवणं चौरयित्वा तु चौरिकाक: प्रजायते'' (भा.आनु. III Chap.) - a kind of Crow

च्यौत्र - वा. - च्युत् गतौ करण, २. अण्डजे - MMW = Animating, Promoting, (RV.x.50.4) Shaking, Concussion (vi.18.8); Enterprise, Contrivance, Strength (Naigh.ii.9/RV) - Oviparous forms

छ

छग/छाग - वा. - छं रोमभि: छादनं गच्छति (अजे), (हेमच.) नवदशाष्टदशाश्चते। - (RV.i.162.3), Sheep, Goat (MMW/L)

छगल - वा. - छो कलच् गुक् ह्रस्वश्च छागे - Sheep, Goat (MMW/TS:v.6.22/Susr.)

छगलाङ्घि/छगलान्त्री - वा. - छगलस्येवान्त्रं अङ्घ्रिमूलं, २. वृके (शब्दर.) - Having a goat in his bowels, Wolf (MMW/L)

छत्रक - वा. - छत्रमिव कायति, २. मत्स्यरङ्गे - Kingfisher (MMW/L)

छाग - वा. - छो गन् छग (Limping) (अमर:) - Goat (RV.i.1623/VS.xix,xi/ SBr.V)

छागनाशन/छागभोजिन् - वा. - छागं भुङ्क्ते वृके (राजनि.) - Wolf (MMW/L)

छागल - वा. - छगल एव प्रज्ञा १. छागे पशुभेदे, ४. मत्स्यभेदे - Goat (Hariv.3275), Fish (MMW/L)

छिक्कर - वा. - छिक् इत्यव्यक्तं शब्दं करोति। छिक्कारे मृगभेदे (बृ.सं.८६अ) ''कुक्कुटेभ-पिरील्यश्च शिखिकञ्जलछिक्करा:'' ''स्त्रीसंज्ञा भाषभषककपि-श्रीकर्ण''। - a kind of Animal (MMW/xxxvi.20/38/44), Barking Deer? (B.T.)

छिक्कार - वा. - मृगभेदे ''छिक्कारो मृगजाति: कृकवाक: कुक्कुट: प्रोक्त:'' (बृ.सं.८६अ) - Antelope var. (Dhanv.vi.69)

छिन्दत्प्राणि - an animal cutting (living on) grass, a herbivore, may also mean a gnawer = Rodent (MMW/ Ap.Sr.ix.13.1.6.8)

छुच्छु - वा. - छुछुकायां - ''शिवश्यामारलाछुच्छु: पिंगला गृहगोधिका। शूकरी परपुष्टा च पुन्नामानश्च वामत:'' (बृ.सं.८६.३७) - Some Animal var. (MMW), (Br.S.lxxx.vi.37)

छुछुन्दर - वा. - छुछु इत्यव्यक्तशब्दो दीर्यतेऽस्मात् (छुछो) इतिख्याते मूषिकभेदे - उन्दुरशब्दे (सुश्रुतवाक्ये-दृश्यं) - Shrew (MMW), female Musk rat (Susr.v.6.3,14), (Astāng.vi.38.2), (Mn.xii.65), (Yajn.iii.213)

छिम्पिका - Some Bird (MMW/ Var.Br.S.38/2 & 35)

छेलक - वा. - छो कर्मणि बा.डेल कन् छागे (भावप्र. v.10.75, 76) - He Goat (MMW)

छेक - Bee (MMW/L)

छेप्प for शेप - Tail (Hāl. 62; 240)

ज

जकुट - Flowers of Eggplant, A dog (MMW/L)

जघनकूपक: - वा. - जघनस्य कूप इव कायत: । ककुन्दरयो: (हला.) - Cavities of the loins (MMW/Yajn)

जङ्गाल - वा. - जङ्गावेगवती अस्त्यस्य लच् । धावके. जङ्गाजीविनि - ''हरिणैणकुरङ्गर्ष्य पृषतन्यङ्कुशम्बरा: । राजीवश्च तथा मुण्डी जङ्गाला: परिकीर्तिता: ।।'' (भावप्र.) - Swift runners (MMW/ Car.i.27.51) (Susr.i.46) (Bh.Pr.)

जटिन् - a Pratuda bird (MMW) (Car.i.27.56)

जटिल - वा. - जटा अस्त्यर्थे - पिच्छा - सिंहे (शब्दच.) Maned - Lion (MMW/L)

जठराग्नि - वा. - जठरस्थितोऽग्नि: । योगार्णव ''आयुष्यं भुक्तमाहारं सवायु: कुरुते द्विधा । संप्रविश्यान्नमध्यं तु पृथक्किट्टं पृथक्मलं.. आदि - Gastric juice, Stomach fire (Grihya S.i.11) (MMW)

जतु - वा. - जन् डतोऽन्तादेश: । ३. चर्मचटिकायां ''जतू: पत्राख्या: पक्षिण:'' (मेदि.) - Lac, 3. Bat (MMW) (VS.xxiv.25 & 36) (AVix.2.22)

जतुक - वा. - जतु इव कायति । चर्मचटिकायां (चामाचुका) (शब्दरत्ना.) - Bat, Cricket (MMW/Gal.)

जतुनी/जतुना - वा. - जतुसंश्लेषेणतद्रूपं नयति - स्वसंश्लिष्टद्रव्यं चर्मचटिकायां (त्रिका.) - Bat, Cricket (MMW/Gal.)

जतू - वा. - जतु:चर्मचटिका प्राणिजातत्वेऽपि वेदे निजतू: मुषीलका एतौ पक्षिविशेषौ (वेददी.) - Bat

जतूका - वा. - जन् उलूका नि. चर्मचटिका (अमर:) - Bat (MMW/L)

जननी - वा. - जन् उपादाने - ४. चर्मचटिका (शब्दरत्ना.) - Bat (MMW/L)

जनभक्ष - Devouring men, Loved by men - (Sayana) (MMW/RV.ii.21.3)

जनाशन - वा. - जनानश्नाति - वृके (राजनि.) - Wolf (MMW/L), Probably refers to stay of Aryans in colder climes.

जन्तु - वा. - जन् तुन् जननशीले प्राणिनि (अमर:) ''स्वेदजा: कृमय: प्रोक्ता जन्तवश्च यथाक्रमम्'' (भा.आ.श्व.- ११३६ श्लोक) - a Creature, living being, Man (Kath Up.ii.20/ Svet Up.iii.20/ Mn.xii.99/RV.)

जन्तुकम्बु - वा. - जन्तुरूप: कम्बु: । कृमिशङ्खे (राजनि.) - Shell (MMW), A gastropod, inhabited by an animal (L)

जन्तुका - वा. - जन्तुभि: कायति. प्रकाशते लाक्षायां तस्या हि कीटै: प्रकाश: - Lac

जन्तुमातृ - a kind of worm living in the bowels (MMW/Car.i.19.1.39;iii.7)

जभ्य - "Snapper" a kind of animal destructive to grain (MMW)(AV.vi.50.2), Inciser tooth, Grinder - (VS.xi.78/SBr.xi.4.1.5)

जम्बुक - वा. - जम्बु इव कायति - ४. शृगाले श्येना के ? (राजनि.) Fox (MMW/ MBH.R.)

जरद्गव - वा. - २. गृध्रविशेषे, आकाशस्थे वीथिभेदे - Eagle var., MMW = Old Bull (R.V.x.102.1)

जरन्त - वा. - जृभ च् । १. महिषे - Bull (MMW), also old man.

जरायु - वा. - गर्भावरणचर्मणि, ३. जटायुपक्षिणि च - Placenta (MMW/ RV.v.78.8), Eagle

जरायुज - जरायौ जायते ''पशवश्च मृगाश्चैव व्यालाश्चोभयतोदत: । रक्षांसि च पिशाचाश्च मनुष्याश्च जरायुजा: ।।'' (मनु.) - Viviparous forms or placentals (MMW) (AV.i.12.1/Mn.i.43) (Susr./Bh.Pr.)

जर्तु - वा. - जन् ''जनेस्तुरश्च'' उणा । २. हस्तिनि (उणा.) अत्र शब्दकल्पद्रुमे जर्त्तेति अकारान्त- शब्द कल्पनं प्रामादिकमेव। संक्षिप्रसारे च लिपिकरप्रमादकृत- मेवाकारान्तत्वं ।। - Elephant (MMW) (Un.46.sch.)

जलक - Conch shell (Apte), (Weber), (MMW)

जलकपि - वा. - जले कपिरिव - शिशुमारे जलजन्तुभेदे (सोसक) (हारा.) - "Water Monkey", *Delphinus gangeticus* (Vāsav.726) (MMW), Term is unacceptable. Now it is *Platanista gangetica gangetica*

जलकपोत - वा. - जलजात: कपोत: । जलपारावते (राजनि.) - Some Bird (MMW/L)

जलकाक - वा. - जले काक इव कृष्णात्वात् (पानकौडी), पक्षिभेदे (राजनि.) - Diver bird (MMW/L)

जलकाङ्क्ष - वा. - जलं काङ्क्षति - हस्तिनि (त्रिका.) - Desiring water - Elephant (MMW/L), may apply to buffalo

जलकिराट - वा. - जले किराट इव ग्राहे (हाङ्गोर) (हारा.) - Shark (MMW/L) (Apte)

जलकुक्कुट - वा. - जले कुक्कुट इव (गाङ्गाचिल) पक्षिभेदे. - Black headed Gull, *Parra jacana*, *Goensis* (MMW/L), Water fowl (MBh.iii.9926.11579.R.iv)

जलकुक्कुभ: - वा. - जले कुक्कुभ इव (कोडापायि) कोयिष्ठखगे (हेमच.) - *Parra jacana*, *Wattled jacana*, Wader family of birds

जलकूर्म: - वा. - जले कूर्म इव - शिशुमारे (त्रिका.) - *Delphinus gangeticus* (MMW/L)

जलखग - वा. - जलचरविहगे - Aquatic Bird (MMW) (Var.Br.S.iii.8)

जलगुल्म - वा. - जले गुल्म इव १. जलावर्ते, २. कमठ: - 1. Whirlpool, 2. Turtle (MMW/L)

जलचर - वा. - ग्राहदिषु - जलजन्तुषु - जले चरति - Aquatic animals (MMW) (R.i.44.33/Var.Br.S.iii.12), A fish

जलचारिन् - वा. - मत्स्ये - Fishes in general (MBh/R.iii/Var.Br.S)

जलज - वा. - जले जायते - १. शङ्खे (मेदि.), ४. मत्स्य (शब्दच.) ''निवेश्य दध्मौ जलजं कुमार:'' (रघु:/४), ''न तया बलवन्त स्यु: जलजा वा स्थलाहृता:'' । स्वदेशे निचिता दोषा अन्यस्मिन् कोपमागता: ॥ (सुश्रु.) - Chank (MMW/Hariv.10936,) (Bh.P.viii.20.31), 4. Fish - aquatic forms (Susr. Gaut./R)

जलजन्तु - वा. - जलजातो जन्तु: (अमर:) - Aquatic animals (MMW/Hit.i.7.32)

जलजन्तुका - वा. - जलजन्तु - संज्ञायां - जलौकायां (भरत:) - Leech (MMW/L)

जलजिह्व - वा. - जला जडा स्वादे असमर्था जिह्वाऽस्य - नक्रे (हारा.)- जड may also mean immobile - which is

better, "Cold tongued", Crocodile (MMW/L)

जलडिम्ब/जलबिम्ब- वा. - जले डिम्ब इव - शम्बूके (शामूक) (हारा.) - Bivalve (MMW/L)

जलतापिन्/जलतापिक - वा. - जलतां स्वेदरूपस्नेहजलतामाप्नोति पाककाले (इलिष्) मत्स्यभेदे (शब्दर.) Hilsa - *Cyprinus cachius* or *Clupea alosa* (MMW/L), Neon hatchet fish, an aquarian fish.

जलताल - वा. - जलतायै अलति पर्याप्नोति इलिष् - मत्स्ये (शब्दर.) - Hilsa - *Cyprinus cachius* or *Clupea alosa* (MMW/L)

जलधिज - वा. - जलधौ जायते- समुद्रजातमात्रे (त्रिका.) - Marine forms

जलनकुल - वा. - जले नकुल इव (उद्रे.) (धाडिया)- (उद्विडाल) जलन्तुभेदे (त्रिका.) - Otter (MMW/L)

जलपक्षिन्/जलखग - वा. - जलस्थित: पक्षी - Aquatic bird (MMW)

जलपारावत - वा. - जले पारावत इव जलकपोते (पानकौडि) (राजनि.) - Water fowl (MMW/L)

जलपिप्पिका or **जलपीनका -** Fish (MMW/L)

जलप्रिय - वा. - चातकखगे (शब्दर.), २. मत्स्ये (शब्दच.) - Chātaka bird, Fish general, Hog (MMW/L)

जलप्लव/जलबिडाल - वा. - जले प्लवते (उद्विडाल) - Otter (MMW/L)

जलफेन - Cuttle bone (MMW/ N.Pr.)

जलबन्धु - वा. - जलं बन्धुर्यस्य- मत्स्ये जलं विना तस्य जीवना- भावेन तथात्त्वं (शब्दर.) - Fish general (MMW/L)

जलबिल्व - वा. - जलप्रधानो- बिल्व इव, १. कर्कटे - Crab (MMW/L)

जलवल्कल - Turtle (MMW/L)

जलमक्षिका - वा. - जलजाता- मक्षिका। तोयजकृमौ (त्रिका.) - Water Insect (MMW/L)

जलमद्गु - वा. - जले मद्गुरिव निरन्तर मज्जनोन्मज्जनकारित्वात् - मत्स्यरङ्कविहगे (हारा.) - Bird var. (MMW/L), Kingfisher (Apte)

जलमर्कट - जलकपि - Dolphin

जलमार्जार - वा. - जलनकुले (त्रिका.) - Otter (MMW/L)

जलमातृका - वा. - जलस्थिता - मातृका तद्भेदा: सप्त ''मत्सीकूर्मी वराही च दर्दुरी मकरी तथा। जलूका जन्तुका चैव सप्तैता जलमातृका:'' ॥

जलरङ्क - वा. - जलेरङ्क इव - बकपक्षिणि (हेमच.) - Waterfowl (MMW/L)

जलरङ्कु - दात्यूहखगे (हारा.) - Gallinule (Apte)

जलरञ्ज - वा. - जले रजति। वकखगे (हेमच.) - Stork

जलर(रु)ण्ड - वा. - जलस्य र(रु)ण्ड इव, ३. भुजङ्गमे (हारा.) - Serpent (L)

जलरूप/जलसकर - जलस्य रूपमिव शुभ्रत्वात् मकरे (त्रिका.) - Crocodile (MMW/L)

जलवार्त्तिका - Water quail (MMW/L)

जलवायस = जलकाक - कृष्णत्वात् (पानिकौडी) मद्गुखगे - Diver bird (Apte) (MMW/L)

जलबिडाल - वा. - उद्बिडाल - जलनकुले - Otter (MMW/L)

जलवृश्चिक - वा. - जले वृश्चिक इव (चिङ्गडि), मत्स्ये (त्रिका.) - Prawn, "Water Scorpion" (MMW/L)

जलव्यथ(ध) - वा. - जलं विध्यति व्यध अच्, कङ्कत्रोटमत्स्ये (त्रिका.) - Fish - *Esox kankila* (MMW/L)

जलव्याल: - वा. - जलस्थो व्याल: - हिंस्र: (ढोडा), सर्पभेदे (अमर:), २. क्रूरकर्मणिजन्तौ च - Water snake, 2. Marine Monster (MMW/L)

जलशुक्ति - वा. - जलस्य शुक्तिरिव शम्बूके (अमर:) - a bivalve (MMW/L) (Apte)

जलशूक - Animalcule living in Mud (Susr./Bh.Pr.) (MMW)

जलशूकर: - वा. - जलस्य शूकर इव कुम्भीरे (हेमच.) - Water hog (MMW), Corcodile (Apte)

जलसर्पिणी - वा. - जले सर्पति जलौकायां (जोंक) (हेमच.) - Water glider, Leech (MMW/L)

जलसूचि - वा. - जलस्था सूचिरिव, १. कङ्कोत्रोटमत्स्ये, २. शृङ्गाटके, ३. शिशुमारे,

४. जलौकायां च (मेदिनी.),
५. काके (हेम.) - 1. Fish - *Esox kankila*,
3. Porpoise, 4. Leech,
5. Crow (MMW/L)

जलहास(+क) -Cuttlebone (L)

जलहस्तिन्/जलद्विप - वा. - जलेहस्तीव जलस्थे हस्तिरूपे जन्तुभेदे (हेमच.) - Some animal (MMW/L) (Car.ix.124) - why not Tapir or Porpoise? (B.T.)

जलाका - वा. - जलौकायां (शब्दर.) जले आकायते प्रकाशते - Leech

जलाखु - वा. - जले आखुरिव जलनकुले (त्रिका.) - Otter, Water Rat (MMW/L)

जलाटन/जलाटनी - वा. - जले अटति - १. कङ्कपक्षिणि जलौकायां (मेदि.) - Heron (MMW/L), Leech

जलाण्टक - वा. - जले अटति - नक्रराजे (हारा.) - Crocodile (MMW/L) = Large aquatic animal

जलाण्डक/जलाणुक - वा. - जले अण्ड इव कायति प्रोताधाने क्षुद्रमत्स्य अण्डसंघाते or जले अणुरिव कायति (हेमच.) - Fry of fish (MMW), water eggs? (L)

जलात्मक - वा. - जलमेव आत्मा- जलौकायां (शब्दरत्ना.) - Leech (MMW/L) = जलात्मिक

जलानिल - a kind of Crab (MMW/Gal.)

जलायुका - वा. - जलमायुरस्या: जलैकायां (जोंक्) (शब्दरत्ना.) तद्भेदलक्षणादिकं (सुश्रु.) ''अथजलायुकावक्ष्यन्ते - जलमासां आयुरिति जलायुका, जलमेषा (मासा) मोक इति जलौकस: ॥ ता द्वादश तासां सविषा: शट्तावत्य एव निर्विषा ॥'' etc. ३०७४-३०७५ - Leeches (MMW) (Susr.i.13.6), poisonous, nonpoisonous

जलालुक - वा. - जलस्य आलुरिव कायति शालूके (राजनि.) - Apte = Frog, Leech (L)

जलालुका - वा. - जले अलति गच्छति जलौकायां (राजनि.) - Leech (MMW/L)

Or

जलालोका - वा. - जले आलोक्यते गच्छति (भरत:) - Leech (MMW/L)

जलासुका - वा. - जलमेवास-वोऽस्या: जलौकायां (अमर:) - Leech (MMW/L)

जलिका - वा. - जलमुद्भवस्थान-त्वेनास्त्यस्या: (भरत:) - Leech (MMW/L)

जलुका/जलूका - वा. - जलौकायां (शब्दर.) - Leech (Apte)

जलेचर - वा. - जले चरति हंसादौ - aquatic animals (MBh.i.iii.), Fish, Water fowl (MMW)

जलेभ - वा. - जलजात: इभ: जल-हस्तिनि - Water Elephas (MMW/Var.Br.S.xii.4)

जलेशय - Fish (MMW/L)

जलोका - वा. - जलमोकोऽस्य । (जोंक) जलस्थे सरीसृपभेदे । (भरतोऽमुं द्विधा पपाठ) - Leech (Apte)

जलोरगा - वा. - जले उरग इव दीर्घत्वात् विषवत्वाच्च, जलोकायां - सारसुन्दरी - Leech (MMW/L)

जलौकस् - वा. - जलमोको वसतिरासां (जोंक) ख्यातायां रक्तपायां (अमर:) । ''जलोरगा जलौका तु जलोका च जलौकसी'' इति संसारावत्तोक्ते: । ''अभिहितो जलौकस:'' इति सुश्रुतोक्तेश्च, ३. जलस्थानेक - जन्तुमात्रे (त्रिका.) (रायमकुट:) - Leech (MMW), An aquatic animal (MBh.xxii.3306), (Susr.i.29.79.1.31.1)

जवन - वा. - जु भावे ७. स्वीकारीमृगे, ८. घोटकमात्रे (राजनि.) - Swift (MMW/L), so Deer, Horse

जविन् - Fleet (RV.ii.15.6/ Yajn.ii.109) (MMW), Horse, Camel (L), The Indian Fox (MMW/L)

जहक - वा. - गात्रसंकोचन्यां - Slough of Snake (MMW), Polecat (Var.) (Apte)

जहका = जाहक - Abandons quills - Hedgehog (MMW), Porcupine (VS.xxiv/TS)

जहु - a young animal (Bh.P.v.8.8) (MMW)

जष (*cf* झष) - an aquatic animal (MMW/AV.xi.2.25/ TS.v.5/ Gop Br.ii.2.5)

जाङ्गल - वा. - जाङ्गलानां पशूनां विशेष: (भावप्र.) - Deer tribe (Susr.i.iii)

जाङ्गल - वा. - कपिञ्जलखगे - The Francoline partridge (MMW), (Sinhās.xxvi.2)

जाङ्घिक - वा. - जङ्घाभ्यां जीवति - वेतना धावके, २. उष्ट्रे (राजनि.) - Runner, 2. Camel, 3. Antelope (MMW/L)

जाघनी (for जघान) - Tail (MMW) (S.Br.iii.f & xii/ Ait.Br.vii/Katy Sr/MN)

जाण्डक - Name of an animal (Car.vi.21.115) (MMW)

जातकलाप - having a tail (MMW) = Peacock

जातकच्छनि - Leech (MMW/W)

जातोक्ष - Young Bull (MMW) (Pān.v.4.77)

जायानुजीविन् - वा. - जायया अनुजीवति, १. नटे, २. बकखगे (मेदि.) - Crane MMW/L = *Ardea nivea*

जालकारक - वा. - जालस्य-मक्षिकादि पातनाय जालाकारस्य कारके मर्कटे (माकडसा) (हेमच.) - Spider (MMW), (Kathās.lxx.cl.)

जालकिनी - वा. - जालमिव कायति जालकं देहलोम: तदस्त्यस्या: मेष्यां (त्रिका.) - Ewe (MMW/L)

जालकिट - वा. - जाले पतित: कीटोऽस्य मर्कटे - लूतायां (माकडसा) तदीयजाले मशकादीनां पतनात् - Spider (MMW/L) (not in Apte)

जालपाद - वा. - जालमिवपादोऽस्य - हंसे - ''प्रतुदान् जालपादांश्च कोयष्टिनखविष्किरान्'' (मनु:) - Swan & other aquatic birds (MMW), (Mn.v.13/ Yajn.i.174/Hariv.8610)

जालिका/जालूक - वा. - जालेन चरति। जीवति - मर्कटे (हेम.), २. जाल अस्त्यर्थे, जलौकायां (मेदि.) - Spider (MMW/L), Leech

जाल्य - वा. - जल् ण्यत् शिवे, ''मत्स्यो जलचरो जाल्येऽकल: केलिकल: कलि:'' (भा.शा.२८६) - liable to be caught in a net

जास्कमद - वा. - पक्षिभेदे ''अनि-क्लवा: जाष्कमदा: गृध्रा: श्येना: पतत्रिण:'' (अथ.११.६.१) - Some animal (AV.xi.9.9)

जाहक - वा. - दह् ण्वुल् (घोङ्ग) खगे, २. मार्जारे, ३. खट्टायां (मेदि.) bed, ५. बिलेशये-जन्तुभेदे (राजनि.) - a Bird (MMW), 2. Cat, 5. Burrowing animals, Hedgehog (Var.Br.S. lxxxvi.42), Chameleon (L), Leech (L)

जिज्ञास्थि - वा. - अस्थ्न: जिज्ञासा (राजद.) - Osteology, Anatomist?

जिवाजिव/जीवंजीव (MMW)**- वा. -** जीव-जीव - चकोरखगे (शब्दर.) - Chakora bird, Mythical bird, kind of partridge

जिव्रि - वा. - जॄ - खगे (सिकौ.) - a Bird (MMW/ Un.V.49.50)

जिह्मग - वा. - जिह्मं मन्दं (कुटिलं) मेहति भेके (शब्दर.) - [Passes out urine (semen) slowly, copulates long] - Frog (MMW/L)

जिह्वाप - वा. - जिह्वया पिबति - कुक्कुरे; व्याघ्रे; बिडाले; भल्लूके (शब्दरत्नावली) चित्रव्याघ्रे (विश्व:) - Leopard

जिह्वारद - वा. - जिह्वारद इव यस्य - पक्षिणि (हारा.) तस्य जिह्वाया एव दन्तकार्यकारित्वात् "as they use their tongues like teeth"!!, "having a tongue like beak" - a Bird (MMW/L)

जीरि - वा. - जीर्यति जॄ मनुष्ये ''रक्षन्ति जीरयो वनानि'' (ऋ.iv.52.6) ''जीर्य्यन्ति इति जीरयो मनुष्या:'' (भा.) - *Homo sapiens*. MMW = "Quick flowing water"

जीर्ति (MMW)**/जीर्वि - वा. -** जॄ क्विन् कुठारे (उज्ज्वल) - An animal (Apte/MMW/L)

जीवजीव/जीवञ्जीव - वा. - चकोर पक्षिणि - जीवं - जीवयति विषनाशकत्वात् - Chakora (Apte), MMW = a kind of Pheasant - The Greek Partridge (MBh.iii/ Hariv 6957) (Susr/Lalit / Mārk P)

जीवथ - वा. - कूर्मे, प्राणे, मयूरे because long lived - 1. Tortoise, 2. Peacock (MMW/ Un.iii.112)

ज्योत्स्नाप्रिय - वा. - ज्योत्स्ना-प्रियाऽस्य चकोरे - fond of moonlight - Chakora bird (MMW/L)

झ

झम्पाक (रु) - वा. - झम्पेन (Jump) आकायति, वानरे (शब्दच.) - Monkey = Leaper (MMW/L)

झम्पाशिन् - वा. - झम्पेन जले पतनेनाश्नाति, मत्स्यरङ्गपक्षिणि (जटाधर:) - Kingfisher bird (MMW/L)

झल्लकण्ठ - वा. - झल्ल: तत्स्वर: इव कण्ठ: कण्ठस्वरो अस्य - पारावते (हारा.) - Pigeon (MMW/L)

झष - वा. - (वधे; ग्रहणे) मत्स्ये (अमर:), २. मकरे - जलजन्तु - भेदे ''झषानां मकरश्चास्मि'' (गीता.) may mean that the croc. is a piscivorous creature, Large Fish (MMW) (S.Br.i.8.1.4/ MBh/R/Var.Br.S/BhP.), 2. Croc.? (B.T.)

झषाशन - वा. - झषमश्नानि शिशुमारे (त्रिका.) Piscivorous - Porpoise (MMW/L) - Why not Croc.? (B.T.)

झाम्पिन् - वा. - झम्प् अस्त्यर्थे - वानरे (शब्दर.) - Monkey (MMW/L)

झिंझी - वा. - झिंझा (?) अस्त्यस्या: झिल्लायां झिंजिपोका (शब्दार्थचि.) - Cricket (MMW/W) (Apte)

झिरि - वा. - झिर् इत्यव्यक्त-शब्दोऽस्त्यस्या: चिल्ल्यां (शब्दर.) - Cricket (Apte)

झिरिका - वा. - झिरिति कायति (शब्दायते), झिल्ल्यां (शब्दर.) - Cricket (MMW/L)

झिल्ली/झला (MMW)**/झाला - वा. -** चिल्लति (झिंझिपोका) कीटभेदे = झिल्लीक: (मेदि.) - Cricket (MMW/L)

झिल्लीकण्ठ - वा. - झिल्ली तद्रव इव कण्ठ: कण्ठस्वरोऽस्य गृहकपोते (त्रिका.) - Pigeon (MMW/L)

झीरुका - वा. - झिर् - इत्यव्यक्तं रौति झिल्ल्यां (शब्दरत्ना.) - Cricket (MMW/L)

ञ

ञ - a heretic = (MMW), Ox, Planet sukra (L)

ट

टङ्कण/टङ्कन - वा. - दन्त्यान्त: अश्वभेदे - ''टङ्कनखरनखर - खण्डितहरितालपांशुलेन'' (कादंबरी)(ठाकणा) - a Horse var. (Apte)

टट्टनी - वा. - टट्टेति शब्दं नयति - ज्येष्ठायां (त्रिका.) - Small house Lizard (MMW/L)

टार - वा. - टां पृथ्वीं ऋच्छति (घोटके) - Horse (MMW/L)

टिटिभ/टिट्टिभ - वा. - टिटी इत्य-व्यक्तं शब्दं भणति (कोयष्टिके) - the bird *Parra jacana* (Gaut) (Mn.V.ii/ MBh.xii/ Yajn.i.172) (MMW)

टिट्टिभक/टीटिभ - वा. - विवेश-शयनीयं तट्टीटिभो नाममत्कुण: ॥ - meaning a Bug not a bird (MMW), (Kathās lx)

टुण्टुक - वा. - टुण्टु इत्यव्यक्तं कायति (टुण्टुनि) पक्षिभेदे (शब्दर.) ३. कृष्णखदिरे (शब्दच. तयो: तत्खगप्रियत्वात्) - Bird - *Sylvia sutoria* (MMW/L), *Sylvia* - Warbler

ड

डिडिमा/डिडिमाणक - वा. - सुश्रुतोक्ते प्रतुदभेदे खगे - a Bird of the *Pratuda* class (Susr., MMW)

डिण्डिक - name of a mouse (MMW) (M.Bh.V)

डिण्डीर - वा. - हिडि इरच्. अदे: हस्य ड: समुद्रफेने (हेमच.) - Sea foam (MMW/L), really Cuttlebone

डिम्ब/डिम्बाहव - वा. - १. भये, ६. अण्डे, ७. प्लीहनि (Mn.v.95/MBh.i.1219) - 6. Egg (Mālatim,) 7. Chrysalis (MMW/W)

डुण्डुल - वा. - डुण्डु इति शब्दं लाति क्षुद्रपेचके (राजनि.) - a small Owl (MMW/L)

डुल - वा. - डु इति शब्दं लाति - पेचकभेदे (त्रिका.) - a small Owl (MMW/L)

डुलि: - वा. - दुलि + पृषो कमठ्यां दुलौ रायमकुट: - a small Turtle (MMW/L)

डुलिका - वा. - डुलिरिव कायति । खञ्जानाकारे खगभेदे (जटाधर:) - a Wagtail (MMW/L)

डुण्डुभ - a kind of Lizard (MMW) (MBh.i.984 §§)

डेरिका - Musk rat (MMW/ Āp.i.25.13)

डोरडि - वा. - डोरमिव ड्यते - वृहत्यां (राजनि.) - Plant Solanum

ढ

ढ - वा. - २. शुनि, ३. श्वलाङ्गूले च (मेदिनी.) - Dog, Dog's tail, Serpent (MMW/W)

ढामरा - वा. - हंस्यां (शब्दार्थचिं.) - female Swan, Goose (MMW) - (धनञ्जय)

ढारिका - *Julus* (MMW)

ढेङ्क - name of a bird (Vasantār.viii.12) (MMW)

त

त - वा. - क्रोष्टुपुच्छे, गर्भे - Fox's tail, *Bos gavaeus*, Womb (MMW/L)

तक्कन/तक्कवि (RV.i.x.) **-** "Rushing" = a bird

(MMW), a bird of prey, "Swift horse"(Sāy.i.66.12)

तञ्जल - Cātaka bird (MMW/ Gal.)

तण्डुरीण - वा. - तण्डा (Killing; striking) अस्त्यर्थे कीटमात्रे वर्वरे (त्रिका.) - Insect (MMW/L)

तनू - वा.- तनोति कुलं, ४. गवि - Cow

तण्डक/ताण्डक - Wagtail (MMW/L)

तन्तु - वा. - तन्+तुन्, २. ग्राहे (हेम.) - Shark (Apte)

तन्तुकीट - वा. - तन्तो: तन्वर्थं कीट: (गुरीपोका) कीटभेदे - may also mean Spider, Silkworm (MMW/L)

तन्तुन - वा. - तन्+तुनन् ग्राहे (हाङोर) इति ख्याते जलजन्तुभेदे (हेम.) - Shark (MMW) (Apte)

तन्तुनाग - वा. - तन्तुर्नाग इव - बृहद्ग्राहे (त्रिका.) - Big Shark (MMW/L)

तन्तुनाभ - वा. - तन्तु: नाभौ अस्य (माकडसा) लूतायां (समा.) - Spider (MMW/ Bādar.ii.1.25)

तन्तुवाप - वा. - तन्तून् वपति (तान्ति) तन्तुवाये (जटाधर:) - Spider (L)

तन्तुवाय - वा. - तन्तून् वयति - तन्तुवयनकर्तरि (तान्ति) लूतायां कीटभेदे (अमर:) - Spider (Pān.vi.2.77/Kās)

तन्तुक - a kind of Serpent (MMW/Susr.)

तन्त्र/तन्त्रवाय (प) - वा. - १०. तन्तुवाये (शब्दमाला., शब्दरत्ना.) - Spider

तन्द्रवाप (य) - वा. - तन्तुवाये (शब्दार्थचिं.) - Spider (MMW/L)

तप:कर - वा. - तप: (दाहं) करोति, २. मत्स्यभेदे (शब्दरत्ना.) - *Polynemus risua* or *Polynemus paradiseus*

Polynemus risua or paradiseus

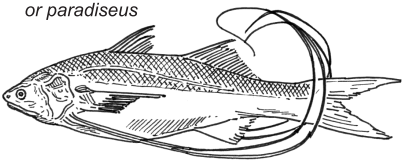

तपस/तपोराज - वा. - तप्+असच् खगे (सि.कौ.) - Bird (MMW/L), (Un.iii)

तपस्यामत्स्य/तपस्विन् - वा. - तपसी मत्स्यभेदे = तप:कर (शब्दरत्न.) - Fish (MMW/L)

तभ - He Goat (MMW) (Sch.)

तमोज्योतिस् - वा. - तमसि अन्धकारे ज्योतिरस्य - खद्योते कीटे (शब्दरत्न.) - Firefly, MMW/L = Light in darknees

तमोभिद् - वा. - तमो भिनत्ति - शार्वरतमोभेदकेखद्योते - Lightning - Firefly (Apte)

तमोमणि - वा. - तमसि मणिरिव- खद्योते (त्रिका.) - "Darkness Jewel" (MMW/Vāsav-442), Firefly (Apte)

तम्पा(म्बा)/तम्बिका - वा. - तम्ब् गतौ अच् सौरभेयां (हेमच.) - Cow (MMW/L) (Apte)

तरक्ष(क्षु) - वा. - तरं गतिं मार्गं- वा क्षिणोति - मृगादाने क्षुद्रव्याघ्रे (अमर:), ''श्वा कृष्णकर्णो गर्दभ: तरक्षुस्ते रक्षसामिन्द्राय'' (यजु.२४.४०) अश्वमेधे - राक्षसेन्द्रदेवताकपशुकथनं - ''तरक्षूनृक्षवानरान्'' (हरिवं.१६५ अ) - Wolf (MMW) (Apte = Hyena) (N.Pr./VS.xxiv.40/ Hariv 9373)

तरद् - वा. - तृ करणे प्लवे भेलके। कारण्डवखगे (मेदि.) - sp. of Duck (MMW/L)

तरन्त - वा. - तृ भच् - १. समुद्रे, २. प्लवे - Frog (MMW/Un.K.)

तरल - a Bee (MMW/L)

तरस् - वा. - तृ करणादौ, यथायथं असुन् - बले; वेगे; तीरे; वानरे च (शब्दार्थचिं.)- Monkey (Apte)

तरसत् - वा. - तरस इवाचरति (तरस = मांस) मृगभेदे - Some animal or Deer (ऋ.१०.६५.८)

तरस्विन् - Quick, energetic = Falcon (MMW/Gal.)

तरुकूणि - वा. - तरौ कूणयति - कूणि इन् वाग्गुदखगे (त्रिका.) (bat ?) - Some Bird (MMW/L)

तरुतू(दू)लिका - वा.- तरौ तो (दो) - लयति तुल् = उन्मितौ दुल् = उत्क्षेपे वा। (वादुड) खगे (हारा.) तस्य वृक्षे स्वदेहस्य तो(दो)लनात् - Bat (MMW/L)

तरुमृग - वा. - तरौ मृग इव - तत्र धावकत्वात्, वानरे (शब्दच.) - Monkey (MMW/L) (Apte)

तरुशायिन् - वा. - तरौ शेते - खगमात्रे (हारा.) - Bird in general (MMW/L)

तर्क्षु/तरक्षु - वा. - मृगादने व्याघ्रभेदे (शब्दरत्ना.) - Hyena (Apte) (MMW/L)

तर्ण(+क) - वा. - तृण् + अच् = वत्से । ''गोवत्से (अमर:) कृष्णसनाथा तर्णकपंक्तिः'' (छन्दोम.) - Calf (MMW/W)

तल - वा. - तल् प्रतिष्ठायां अच् । २. गोधायां (हेमच.) - Lizard(?)

तलमीन - वा. - तले जलनिम्ने-स्थितो मीन: (चिंगुडि) Refers to prawn - नलमीने (अमर:) पाठान्तरं - Why not a bottom dwelling fish ? - a kind of Fish (MMW/L), (Sch.)

तलसारक - वा. - उर: पत्रिका - (Sch./Harsh Car.vii) under उरभ्र = Sārikā - a kind of poisonous insect (Susr.ii.287.14), Martingale (Apte)

तस्थुस् - वा. - स्था कुसि द्वित्वं । मानवे (निघण्टु:)- Stationary (MMW)

तातन - वा. - तातं प्रशस्तं नृत्यति - खञ्जनखगे (त्रिकांडकोष:) - Wagtail (MMW/L)

तापस - वा. - *Ardea nivea* (MMW/L)

तामस - वा. - तमोऽस्त्यस्य, तम: प्रधानत्वेन अस्त्यस्य । ३. सर्पे, ५. उलूके (राजनि.) because of slothful habits. Cold - blooded - Snake (MMW/L), Owl

ताम्बूलिकासर्प - a kind of Snake (Uttamae.188/ MMW) (Apte)

ताम्रकृमि/ताम्रक्रिमि - वा. - इन्द्रगोपकीटे (हारा.) - Apte = a kind of red Insect, Ladybird, Cochineal insect (MMW/L)

ताम्रकिलि - a small worm of red color (MMW/L)

ताम्रचक्षुस् - Red eyed = Pigeon (N.Pr.) (MMW)

ताम्रचूडा - वा. - ताम्रा रक्ता चूडा यस्य । कुक्कुटे (कुकडा) ख्याते खगे (अमर:) । तच्च द्विविध: नारिकेलाकृति: प्राचीवाट: वलाकाकृति: च प्रतीच्यवाट: । प्राच्यवाट: बलाधिक: । दशकुमारे ताम्रचूड्युद्धाधिकारे (cock fights) ''कथमिवनारिकेल जात: प्राच्यवाटकुक्कुटस्य प्रतीच्यवाट: पुरुषैरसमीक्ष्य वलाका जाति: ताम्रचूड: बलप्रमाणाधिकस्यैवं प्रतिविसृष्ट'' इति - red crested cock (MMW/ MBh.iii & ix/

Var.Br.S.lxxx. viii.44/ Susr.iv & vi)

ताम्रतुण्ड - Copper mouthed Monkey (MMW/N.Pr.)

ताम्रपादी - वा. - ताम्र: रक्त: पादो मूलमस्या: हंसपद्यां (राजनि.) - Red footed - *Cissus pedata* or *Cayratia pedata* (MMW/L)

Cissus or Cayratia pedata

ताम्रमृग - the Red Deer (MMW/W)

ताम्रशिखिन् - वा.- ताम्रारक्ताशिखा अस्त्यस्य कुक्कुटे (जटाधर:) - Red crested cock (MMW/L)

ताम्राक्ष: - वा. - ताम्रे अक्षिणी यस्य। कोकिले (त्रिका.) - Cuckoo (MMW/L), also Crow (M.Bh.vii.1908)

तार - वा. - तारयति स्वजापकान् संसारार्णवात् तार्यते अनेनैव। प्रणवे ॐ, २. वानरभेद - Monkey (MMW/L), Mythical (R.)

तार्क्ष for **तार्क्ष्य** - a kind of Bird (MMW) (Susr.iii.4.74)

तार्क्ष्य - वा. - तृक्षस्य गोत्रापत्यं। ३. गरुडे, ४. अश्व, ५. सर्पे (मेदि.) - Horse (Naigh.i.14), Bird, Snake (L) १२. विहगमात्रे (MBh.vi.71) (MMW)

तार्क्ष्यनाशक - Bird destroyer (MMW), Falcon (N.Pr.)

तालक - Venomous Insect (MMW) (Susr.V.8.13)

तालाङ्ग - *Cyprinus rohita* (MMW/L)

तालुजिह्वा - वा. - तालु एव जिह्वा यस्य कुम्भीरे तस्य जिह्वाशून्यत्वेऽपि तालुनैव रसास्वादनत्वात् (हेम.) - Croc. (MMW/L)

तालुनाशक - destroying palate by thorny food = Camel (MMW/Gal.)

तितिभ - वा. - तितीति भणति। इन्द्रगोपकीटे (?) - Cochineal insect (MMW/L)

तितिरि/तित्तिरि/तित्तिर - वा. - तित्तीति शब्दं रौति तित्तिरि: कृष्णवर्ण: स्यात् स तु गौर: कपिञ्जल: (Mait S.iii.14.17: M.Bh. V.267 ff) - Francoline partridge (MMW/L)

तिम - a var. of Whale or Fish (MMW/L)

तिमि - वा. - तिम् आर्द्रीकरणे इन् । समुद्रभवे मत्स्यभेदे ''अस्ति मत्स्य: तिमिर्नाम शतयोजन - विस्तृत:'' भरतधृतवाक्यं । ''अस्तिमत्स्य: तिमिर्नाम तथा चास्ति तिमिङ्गिल: । तिमिङ्गिल गिलोऽप्यस्ति तद्गिलोऽप्यस्ति - लक्ष्मण:'' (शब्दार्थचिं.) - Whale or fish of enormous size (M.Bh/Hariv.4915) (VarBrS.)

तिरीटक - a kind of Bird (R.iii.78-23) (MMW)

तिलक - वा. - तिल् गतौ स्नेहे च अश्वभेदे (मेदि.) - A var. of Horse (MMW/L)

तिलमयूर - वा. - तिलपुष्पचिह्नित: मयूर: । मयूरभेदे (त्रिका.) - Albino Peacock variety (MMW/L)

तिलित्स - वा. - तेलनं तिलि: गति: । तंत्सरति छद्मना गच्छति - अजगरे सर्पभेदे (अमर:) - a large Snake (MMW/L), why not Python - biggest in India? (B.T.)

तिमिरि - वा. - तिमीति शब्दं वाचकत्वेन राति तिमिमत्स्ये - a kind of Fish (MMW/L) (Apte), Cochineal insect? (B.T.)

तिरश्चिराजि - striped across, a Serpent (AV.iii.27.2) (MMW)

तिर्यक्स्रोतस् - वा. - तिर्यक् स्रोतो आहार संचारो यस्य पशु - पक्ष्यादौ तेषामशितान्नस्य तिर्यग्तया उदरे संचारात् तथात्त्वं (भाग.३.१०.२१) - (Animal World) (MMW/ VP.i.5.8), (Mark P.viii), (Naras P.iii.25)

तिर्यग्गम/तिर्यगामिन् - a Crawfish or Crab (MMW-L)

तिर्यग्योनि - वा. - तिरश्चां योनि: । पशुपक्ष्यादिजातौ - (Apte) (Animal World) (MMW/Mn.iv.200) (MBh.xiii)

तिर्य्यग्घातिन् - Striking across = Elephas - because it can swing its trunk & strike across (MMW/L)

तिमिङ्गिल - वा. - गिरति गृ महामत्स्यभेदे ''तिमिङ्गिला: कच्छपाश्च न घा तितिमि तिमिङ्गिला:'' (भा.व.१९६.अ) - a large fabulous fish, (Bh.P.viii/ Bālar vii.53/ MBh.iii.12081/ Divyav-xxxv.346) (MMW)

तिमिङ्गिलगिल - वा. - तिमिङ्गिलं गिलति गृ अतिबृहत्मस्यभेदे - a swallower of तिमिङ्गिल - a very large fish - probably Shark (MMW)

तिमिङ्गिलाशन - वा. - people who eat तिमिङ्गिला:

तिमिज - वा. - तिमितो जायते। मुक्ताभेदे ''तिमिजं मत्स्याक्षि-निभं बृहत्पवित्रं बहुगुणं च'' (वृ.स. ८१।२३ अ) - variety of Pearl

तिमिरारि - Enemy of darkness = Owl (MMW)

तीक्ष्णदंष्ट्र - वा. - तीक्ष्णा दंष्ट्राऽस्य - १. व्याघ्रे (राजनि.)+ तीक्ष्णदंष्ट्रक = Leopard (Apte), Tiger (MMW/ T.Ar.x.i.6) (MBh.)

तीर्थसेविन् - वा. - तीर्थं जलप्रान्तं सेवते मत्स्याहारार्थं - बके (राजनि.) - *Ardea nivea* (MMW/L)

तुङ्ग: - वा. - तुज् हिंसायां - ५. गण्डके (राजनि.) - Rhinoceros

तुङ्गमुख - वा. - Rhino (MMW/L)

तुङ्गनाभ - वा. - तुङ्गो नाभिरस्य कीटभेदे (not in Apte) - Insect

तुङ्गीनास - वा. - तुङ्गी हरिद्रेव पीता नासा अस्य - कीटभेदे - ''तुङ्गीनासो विचिलक: तालको वालकस्तथा। कोष्ठागारी किमिकरो यश्च मण्डलपुच्छक:। तुङ्गनाभ: सर्षपिकोऽवल्गुली शम्बुकस्तथा। अग्निकीटश्च घोरा-स्यु: द्वादशप्राणनाशना: ॥'' (सुश्रु.) - a venomous Insect (MMW/Susr.) There are 12 reputed killers

तुटुम - वा. - तुट् वा उम् - उन्दुरौ (त्रिका.) - Mouse (MMW/L)

तुन्नवायसेवनी - वा. - Suture of the skull , tailor (MMW)

तुरग/तुरङ्ग/तुरङ्गम - वा. - तुरेण वेगेन गच्छति घोटके (अमर:) - Horse (MMW) (M.Bh.iv.284/R), (Susr.) (Pancat)

तुरङ्गद्विषणी/तुरङ्गारि - वा. - तुरङ्गो द्विष्यते अनया महिष्यां (राजनि.) - Buffalo (MMW/L) (Apte)

तुलिका - वा. - तुल् क्युन्- खञ्जनिकायां (त्रिका.) - a Wagtail (MMW/L)

तूपर/तूबर - वा. - शृङ्गहीनपशौ तस्य शृङ्गहीनत्वकारणं यथा

''तासान्त्वेव वा अब्रुवन्नासा महा एवेमौद्वादशौ मासौ ससंवत्सरमापयामेति तासां द्वाददशसुमा: सु शृङ्गाणि प्रावर्त्तन्त ता: सर्वमन्नाद्यमाप्नुवन् ता एतस्तूपरा: तस्मात्ता: सर्वान् द्वादशमास: प्रेरते सर्वं हिता अन्नाद्यमाप्नुवन्'' (ताण्डय. ब्रा.४.१.२) - Further reference to annual falling of antlers in stags : - एता: तूपरा इति ता: पतित - शृङ्गा गाव: - hornless Goat (L) (AV.xi.9.22/VS), Hornless bull, beardless man (L)

तूस्त - वा. - तुस् तन् दीर्घं च रेणौ, सूक्ष्मे - Atom (Apte)

तृक्ष - वा. - गरुडे, विहगमात्रे see तार्क्ष्य - Bird general

तृणगड - वा. - a sort of sea Crab (MMW/L)

तृणगण्ड - वा. - तृणमिव गण्डोऽस्य । उच्चिंगटे (उच्चिंगडा) कीटभेदे - Some Insect

तृणगोधा - वा. - तृणमिव गोधा । गोधाकृकलासे (मेदि.) तृणजलौकायां च - a kind of Chameleon (MMW/L), 2. a Caterpillar

तृणजम्भन् - वा. - तृणं जम्भो भक्ष्यमस्य or तृणमिव जंभो - दन्तोऽस्य । तृणभक्षके or तृण - तुल्यदन्तयुक्ते ? - Herbivores (MMW)/ (Pan.v.4.125)

तृणजलायूका/तृणजलूका (Bh.P.iv.29/76) **- वा. -** तृणाकारा, तृणजाता वा जलायूका जलौकाभेदे (Caterpillar) तद्यथा तृणजलायूका तृणस्यान्तं गत्वात्मानं उपसंहरत्येवमेवायं पुरुष इदं शरीरं निहत्याविद्यां गमयित्वात्मानुपसंहरति । (शत.ब्रा.१४.७२.४.११) ''यथा तृण जलूकेऽयं नामयात्य - पयातिच'' (भाग.४.२९.७६) - Caterpillar (MMW/ S.Br.14), Leech var.

तृणशोषक - वा. - तृणमपि - शोषयति - राजिमत्, सर्पभेदे - Some snake (MMW/ Susr.v.4.34)

तृणषट्पद - वा. - तृणमिवषट्पद: । (वोलता) वरोले (हारा.) - "Grass infecting, 6 footed" Wasp. (MMW/L)

तृणाञ्जन - वा. - तृणमिव अञ्जन: । कृकलासे (त्रिका.) - Chameleon (MMW/L)

तृतीयक - वा. - तृतीयदिनभवे ज्वरभेदे - स च ''दिनमेकं अतिक्रम्य यो भवेत् स तृतीयक:'' (सुश्रु.) - Tertian fever (MMW/AV.i.v.xix)

तृफू - वा. - सर्प जातौ (उणादि) - The Serpent race (MMW)

तेजल - वा. - तिज्करणे कलच् । कपिञ्जलपक्षिणि (राजनि.) - Francolin partridge (MMW/ Apte)

तैतिर - वा. - तैत्तिरि । तित्तिरखगे (राजनि.) - Partridge (MMW)

तैतिल - वा. - गण्डकपशौ (मेदि.) - Rhinoceros (MMW/L)

तैत्तिर - वा. - तित्तिरीणां समूहे तित्तिरिखगे खगसमूहे (राजनि.), गण्डकपशौ (मेदि.) - flock of Partridges (MMW/L), Rhino (Apte)

तैमात - name of a Snake (MMW/AV.v)

तैलकीट - वा. - कीटभेदे (राजनि.) - Some Insect (MMW/L)

तैलचोरिका - वा. - तैलं चोरयति तैलपायिकायां (तेलापोका) - stealing oil, Cockroach (MMW/L) (Apte)

तैलपक - वा. - तैलं पिबति तैल - पायिकाख्ये पक्षयुक्ते कीटे तैलहरणे तज्जातिप्राप्ति: मनुनोक्ता - ''मांसं गृध्रो वपां मद्गु: तैलं तैलपक: खग:'' - Does this refer to flight or bird only? (B.T.), Cockroach, name of a Bird (MMW/ Sch.)

तैलपा - वा. - तैलं पिबति (तेलापोका) कीटभेदे (राजनि.) - Cockroach (MMW/L) (MBh.xiv.5069)

Or

तैलपायिका - वा. - (तेलापोका or आरसुला) कीटे (अमर:) - Cockroach (MMW/L) (Vishn.xiiv.23) (Mn.xii.63)

Or

तैलपायिन् - वा. - ''तैलह्तैल - पायी स्यात्'' (याज्ञ.) - Cockroach (MMW) (Apte) (Yajn.iii.211) (Mārk.P.xv.23) (MBh.vii.6713)

तैलपिपीलिका - वा. - तैलाक्तेव पिपीलिका - small red Ant (MMW/L)

तैलाटी - वा. - तैलेन अटं विषमस्या: । वरटायां तैलस्पर्शे तद्विषनाशात् तस्या: तथात्त्वं । - Wasp (MMW/L), (Apte)

Female in Sanskrit (?)

तैलाम्बुका - वा. - तैलमम्बु इव पेयमस्या: तैलपायिकाख्ये कीटे (जटा.) - Cockroach (MMW/L)

तोकक: - not in **वा.** nor MMW Apte = The Cātaka bird

तोटक: - a Venomous Insect (Susr.v.3)

तोयचर - An aquatic animal (MMW/M.Bh./Hariv./ Mark P)

तोयमल - Sea foam (MMW/ N.Pr.), Cuttlebone

तोयशुक्तिका - वा. - तोयजाता शुक्तिका। जलशुक्तिकायां (राजनि.)- Why the mention of जल? - Oyster (MMW/L) (Apte)

तोयसूचक - वा. - (तोयसर्पिका) तोयं तोयवर्षं सूचयति रवेण (भेके.) (शब्दार्थक.) - Frog (MMW/N.Pr.)

तौतिक - वा. - मुक्तायां - २. शुक्तौ च (राजनि.) - 1. Pearl Oyster, 2. Pearl (MMW/L) (Apte)

तौर्वश - a Horse (MMW) (SBr.xiii.5.4/16)

तौविलिका - An Animal (AV.vi.16.3/MMW)

त्रिकण्टक - a Venomous insect (MMW/Susr.V.8), *Silurus* sp. (L)

त्रिगर्ता - a kind of Cricket (L), a Pearl (L)

त्रिदशगोप/त्रिदशगोपक - वा. - त्रिदशो देवभेद इन्द्र: गोप: रक्षक: अस्य वर्षाभवत्वात्। इन्द्रगोपकीटे ''श्रद्दधे त्रिदश-गोपमात्रके'' (रघु:) - Firefly (MMW/ Ragh.xi.42)

त्रिपिब - वा. - त्रिभि: कर्णाभ्यां जिह्वया च पिबति स्पृशति जलं। वार्ध्रीणसे लंबकर्णे छागभेदे यथाह निगमे - ''त्रिपिबन्त्विन्द्रियक्षीणं श्वेतं वृद्धमजापतिं। वार्ध्रीणसं तु प्राह याज्ञिका: पितृकर्मणि''। ''नद्यादौ पय: पिबतो यस्य त्रीणि जलं स्पृशन्ति कर्णौ जिह्वा च'' (कल्पू) - Long eared, Goat (MMW/Mn.iii.271)

त्रिमण्डला - वा. - लूताभेदे - ''लूतास्तु द्विविधा: स्मृता:'' - ''तासामष्टौ कृच्छ्रसाध्या वर्ज्या-स्तावत्य एवतु। त्रिमण्डला तथा-श्वेता कपिला पीतिका तथा...'' (सुश्रु.) - Spider (MMW), Venomous

त्रिरेखा - वा. - तिस्रो रेखा यत्र - शङ्खे (हेमच.) - Conch shell (MMW/L)

त्रिरेखाङ्कित - name of a Fish (MMW/Gal)

त्रिवर्णकृत् - Chameleon (MMW/N.Pr.)

त्रिशङ्कु - वा. - त्रय: शङ्कव इव यत्र - १. मार्जारि, २. शलभे(मेदि.), ३. चातकखगे - 1. Cat (N.Pr.), 2. Grasshopper, (Apte), 3. Cātaka bird (MMW/L)

त्रिशृङ्गिन् - *Cyprinus rohita* (MMW/L) - *Labeo rohita*, Carp family

त्रैय्यम्बिक - वा. - त्रियम्बको देवता अस्य त्र्यंबकदेवताके पशुभेदे

त्रैलात - a sort of House fly - (Buddh) (MMW/L)

त्रोटि(टी) - वा. - त्रुट् to tear, १. कट्फले, २. चंच्वां (पक्षिरठोठ), ३. पक्षिभेदे, ४. मत्स्यभेदे (मेदि.) - 2. Bird's beak, 3. A bird, 4. Fish, Venomous Insect (Susr.v.8), Mouth of fish (MMW/L)

त्रोटकहस्त - beak as hand (MMW), Birds in general (L)

त्रोटिहस्त - वा. - त्रोटि: हस्त इव ग्रहणसाधनं - खगे (शब्दच.) - Bird in general

त्र्याम्बुक - a kind of fly (MMW/ Buddh)

त्र्याहल - "Triple Crower" = Cock (Susr.i.46)

त्वलग - वा. - जलग - पृषो। जलसर्पे पारस्कर (निघण्टु.) - Water Snake

त्सरु - a Crawling animal (MMW/RV.vii.50.1)

द

दंश - वा. - दन्श् - अच् भावे घञ् वा। (डास्) प्रसिद्धे कीटभेदे ८. क्षुद्रदंशे (मशक) (अमर:), ''सर्वं च दंशमशकं स्थावरं च-पृथग्विधं'', ''स्वेदजा दंशमशक-यूकमक्षिकमत्कुणा:'' (मनु:) - Stinging insect - Gnat, Gadfly (Ch.Up/Mn.xii.62) (Yajn.iii.215) (MMW)

दंशक - वा. - (डास) मक्षिकाभेदे (हारा.) - Gadfly (MMW/L)

दंशनाशिनी - वा. - दंशं नाशयति। तैलकीटभेदे (राजनि.) - var. of Roach, "Sting curing", A kind of Insect (MMW/L)

दंशभीरु: - वा. - दंशात् भीरु: -

महिषे (हेमच.) - Buffalo (Apte), Afraid of Gadflies (MMW/L)

दंशिन् - "biting" - Dog, Wasp (N.Pr.) (MMW)

दंष्ट्रानखविष - वा. - दंष्ट्रायां नखे च विषं यस्य... मार्जारादौ (सुश्रुत:) ''तत्र दृष्टिनि:श्वासं दंष्ट्रानखमूत्रपुरीषशुक्रलालार्तव-मुखसंदंशविशर्धितगुदास्थि-पित्रशूकशवानीति''- विषस्थानोपक्रमे ''मार्जारश्ववानर-मकरमण्डूकपाकमत्स्यगोधा-शम्बूकप्रचलाक गृहगोधिका-चतुष्पादकीटा:? तथान्ये दंष्ट्रानखविषा:''

दंष्ट्रायुध - Tusks as Weapons (not in वा.)

Or

दंष्ट्रास्त्र - वा. - दंष्ट्रा अस्त्रमिव (आयुधमिव) वराहे (शब्दार्थचिं.) - Boar (MMW/N.Pr/ R.ii.70.23)

दंष्ट्राविष - वा. - दंष्ट्रायां विषमस्य-भौमे सर्पे ''भौमास्तु दंष्ट्राविषा:'' (सुश्रुत:) २. लूतायां - Serpents (Susr.v.3.3), Spider

दंष्ट्रिन् - वा. - दंष्ट्रा अस्त्यर्थे। शूकरे (अमर:), सर्पे (शब्दर.) - Boar (MMW), Snake; Hyena (Mn/Yajn/Hariv.-12496/ MBh.)

दक्षाण्ड because **दक्ष -** Cock (Car.i.vi.) - Hen's egg (Bh.Pr.v.73/ 30.vii.76.219)

दक्षाय्य - वा. - दक्ष आय्य। गरुडे, २. गृध्रखगे - Vulture (Apte)

दक्षिणारुस् - वा. - दक्षिणे भागे अरु: व्रणमस्य - व्याधकृतदक्षिणाङ्गके मृगे (अमर:) - not in Apte. Hurt on right side.

दक्षिणावर्त्तकी - वा. - दक्षिणे आवर्तयुक्ते ''मृत्कुंभवालुकारं-ध्रपिधानचनेच्छया। दक्षिणावर्तशङ्खोऽयं हन्त चूर्णीकृतोमया साद इव कायति।'' (राजनि.) - Dextral Conch (MMW) (Divyav.viii/490)

दग्धकाक: - वा. - दग्ध इव काक:। द्रोणकाके (हेमच.) Raven = Inauspicious, crow (MMW/L)

Or

दण्डकाक - वा. - दण्ड: यम: इव कृष्टत्वात् (डांड) काकभेदे (हेमच.) - Raven (MMW/L)

दण्डपाल - वा. - दण्डं देहं पालयति भक्षणात्। (डाडिकोणा)

मत्स्यभेदे (हारा.) तद्भोजिनो रोगिण: देहस्वास्थ्यजननात् - Some Fish

Or

दण्डपालक: - वा. - शकुल - मत्स्यभेदे (हारा.) - a Fish (MMW/L)

दण्डबालधि/दण्डवालधि - वा. - दण्ड इव बालधिरस्य। हस्तिनि, तस्य लाङ्गूलस्य दण्डाकारत्वात् (शब्दर.) - Elephas (MMW/L)

दण्डमत्स्य - वा. - दण्ड इव मत्स्य:। शकुलमत्स्ये ''दण्डमत्स्यो रसेतिक्त: पित्त रक्तं कफं हरेत्''। वातसाधारण: प्रोक्त: शुक्रलो बलवर्द्धन: ॥ (राजव.) - Fish var. (MMW/ Bh.Pr.v.10.118)

Or

दण्डिक - वा. - दण्डो अस्त्यस्य ठन् १. दण्डधारके (डाडिकोणा) - Plant, २. मत्स्यभेदे (राजनि.) - Fish var. (MMW)

दण्डोत्पल - वा. - दण्डयुक्तं उत्पलमिव, २. मत्स्यभेदे (राजनि.) (रत्नमाला) - Fish var.

दद्रु/दद्रू - Tortoise var. (MMW) (Susr.i.11.45/ Un/Vr)

दधिक्रा - वा. - दधि: दधदन्यं धारयन् सन् क्रामति - १. अश्वरूपे अग्न्यात्मके देवभेदे, २. अश्वे (निघण्टु)। तन्नाम निरुक्ति: २. २७ तत्र दर्शितं - तत्र दधिक्रा इत्येतत्दधत् क्रन्दतीति वा। दधदाकारी भवतीतिवा। तस्याश्वत्वच्च निगमा भवन्ति। (not in Apte) - Divine Horse, 2. Horse (Naigh.1.14) (Nir.1.274), (RV.iv 38-40)

दधिशोण - वा. - वानरे (त्रिका.) - Monkey (MMW/L)

दन्तनिष्कासित - Showing teeth (Snarling) - a Jackal (MMW/Hit.iii.7)

दन्तायुध - वा. - दन्तायुध इवास्य - शूकरे - Tusks as weapons, Boar (MMW/L)

दन्तावल - वा. - दन्तास्त्यर्थे अलच् हस्तिनि (अमर:) - Elephas (MMW/ Mn.viii.106)

दन्तिन् - वा. - दन्त अस्त्यर्थे इनि। हस्तिनि (अमर:) - Elephant (MMW/MBh/R)

दन्दशूक - वा. - गर्हितं दशति। १. राक्षसे, २. सरीसृपे - सर्पे च (मेदि.) - Mordacious

(MMW/VS/TS), Snake (Yajn.iii.197) (MBh.xiv/ Bh.iv.vii)

दर - वा. - दृ भये - ५. शंखे (शब्दार्थचिं.) - Conch shell (MMW) (Bh.P.i.vf)

दर्दरीक - Frog (MMW)

दर्दुर - वा. - दृणाति कर्णौ शब्देन - भेके - Frog (MMW/MBh/ R/Mn.xii.64)

दर्द्रु - Name of a Bird (MMW) (Car.i.27)

दर्भपुष्प - वा. - सर्पभेदे - अहिशब्दे (सुश्रुत.) वाक्यं दृश्यं - Snake var. (MMW), (Car.i.19) (Susr.vi.54 & Susr.v.4)

दर्भकुसुम - वा. - Name of an Insect (MMW) (BhPr.vii.19.9); (Sārang.S.vii.15)

दर्विदा - Sort of Woodpecker (MMW) (Maitr.S.iii/VS)

दर्वीभृत् = दर्वीकर - Hooded Snake (MMW) (Sis.xx.42)

दर्वीकर - वा. - दर्व or दर्वी = Hooded Snake ...फणाकर इवास्य सर्पे अहिशब्दे दृश्यं - hooded snake, therefore Cobra (MMW) (Susr.i.46/v.4), (Das.vii.165), (Ashtāng.vi.36)

दर्शनी - Name of an Insect (MMW/N.Pr.)

दशेरक - Mordacious, injuring, beast of prey (MMW) - Young Camel Ass.(MBh.viii.1852)

दशोनसि - Name of a Snake (MMW) (AV.x.4)

दसेरक - वा. - २. गर्दभे - ''यास्तिष्ठन्त्य: प्रमेहन्ति यथैवोष्ट्रा: दसेरका:'' (भा.क.१अ) - Donkey (MMW)

दस्र - वा. - दस्यति पांसून्- दस् उत्क्षेपे गर्दभे - throws up dust, therefore any hoofed animal, Donkey (MMW/L) - Why this only?(B.T.)

दहन - वा. - दह् दाहे दीप्तौ - कपोते (राजनि.) - Pigeon (MMW/L)

दहर - वा. - दह् अर । मूषिकायां, ५. अतिसूक्ष्मे तत्र स्वल्पे - ''नेष्टापद्वीमानेष्यन् कौशं वास: परिधापयति चण्डातकं दहरं वा'' (कात्या.श्रौ.१४.५.३) ''परिधापयतीति कारितत्वात् अध्येषणाऽत्र भवति चण्डातकं चलनक उच्यते - एवं हि अभियुक्तोपदेश: अर्धोरुकं विलासिन्यावास: चण्डातकं

विदु:'' । ''दहरं तु कौपीनं दहरशब्दस्याल्पवाचकत्वात् ।'' (कर्क:) - Mouse (Gaut) (Yajn.iii.270-271)

दाक्षाय्य - Vulture (MMW/L)

दाडिमप्रिय - वा. - दाडिमं तत्फलं प्रियमस्य शुकखगे (शब्दर.) - Parrot (MMW/L)

Or

दाडिमभक्षण - वा. - दाडिमं भक्षयितुं शीलमस्य शुकखगे (शब्दच.) - Parrot (MMW/L)

दाढिका - Beard, Whiskers (MMW) (Mn.viii.283)

दात्यूह - वा. - दाप् लवने क्तिन् - दाति मूहते ऊह - अण् । दो खण्डने क्तिन् - दितिं वहति वह् ऊठ् - दित्यूह: तत: स्वार्थे अण् देविका शिंशपेत्यादिना आत्त्वं । १. कालकण्टके पक्षिभेदे (अमर:), २. जलकाके (राजनि.), ३. चातके (मेदि.) - 1. A Gallinule (Mn/MBh/R), 2. Water crow, 3. Chātaka bird (MMW)

दात्यौह - वा. - दात्यूहखगे (शब्दर.) 1. A Gallinule(Mn/MBh/R), 2. Water crow, 3. Chātaka bird (MMW/L)

दानवज्र - वा. - दैवे गान्धर्वे च वैश्यजातिके अश्वभेदे (भा.आ.-17 Canto.) No reference to the Vaisya community as stated by Apte - ''वज्रपाणि: ब्राह्मण: स्यात् क्षत्रं वज्ररथं स्मृतं । वैश्या वै दानवज्राश्च.... आदि''- "Whose weapon is liberality." (MMW), (MBh.i.6487) - May mean hard as a diamond where liberality is concerned.

दारक - Hog, breaking, tearing (MMW/L)

दारदबलिभुज् - वा. - दारेण चञ्चु - पुटेन विदारणेन बलिं भुङ्क्ते । बकपक्षिणि (त्रिका.) - *Ardea nivea* (MMW/L), any bird, "Eater of offering at door" takes it at द्वार - Crow, Sparrow (L)

दारुमुख्याह्वा - वा. - दारुमुख्यं आह्वयते गोधायां (राजनि.) - Lizard (MMW/L)

दारुमुत्स्याह्वय - Lizard (MMW/L)

दार्दुर - वा. - दर्दुर: मृत्पात्रभेद: तदाकारोऽस्त्यस्य, १. दक्षिणावर्त्तशङ्खभेदे (शब्दार्थचिं.) - Conch with gape to the right (Apte), MMW = Frog's bite !! (Car.vi.23)

दार्वण्ड - वा. - दारु इव कठिनो अण्डो अस्य मयूरे (शब्दार्थकल्प.) - (not in Apte), (a Croc's egg is probably harder), Peacock (MMW/L)

दार्वाघाट - वा. - दारु आहन्ति - ''दारा वा हनोऽण् अन्तस्य चट: संज्ञायां'' (काट ठोकरा) पक्षिभेदे (अमर:) ''पुरुषमृग: चन्द्रमसो गोधा कालकादार्वाघास्ते - वनस्पतीं'' (यजु.२४/३५) दार्वाघातखगे (शब्दरत्ना.) - not in Apte nor MMW. May be Woodpecker (B.T.)

दासेर - वा. - दास्यां भवे - ३.उष्ट्रे (मेदि.) - Camel (MMW/L)

Or

दासेरक - वा. - उष्ट्रे (राजनि.) - Camel (Sis.v.66) (MMW) (Panc.iv.68-69)

दिक्क - वा. - दिक्षु कायते - विंशतिवर्षवयस्के करिशावके (शब्दर.) - 20 yr. old Elephas baby (Apte)

दिङ्क - वा. - दिङ् इति कायति शब्दायते। उत्कुणडिंबे - (शब्दकल्प) - तत्स्फोटने दिङ् इति शब्दो जायते - the nit of Louse (MMW/L), (Not in Apte)

दिद्दिभ = टिट्टिभ (MMW/L)

दिनदु:खित - वा. - दिनमुद्दिश्य दु:खित: उत्कण्ठित:। चक्रवाके (शब्दर.) रात्रौ हि स्त्रीविरहेण दिनार्थं उत्कण्ठितत्वात्- "afflicted by day" (Apte) MMW/L is contrary to above derivation. Chakravāka bird

दिवाकीर्ति: - वा. - उलूके, पेचके (हेमच.) दिवा तस्य नामोच्चारणे हि तस्य भक्ष्यद्रव्ये तिक्तता जायतेऽतिलोकसिद्धत्वात् तन्नाम्नो न दिवाकीर्तनीयता ॥ - Owl (MMW/L) (Apte)

दिवाचर - वा. - दिवा दिवसे चरति भक्षार्थं पक्षिभेदे - a kind of bird, ३. श्यामाखगादौ च दिवाञ्चर शब्दे दृश्यं - (not in MMW), A kind of bird (Apte)

दिवाटन - वा. - दिवा अटति - १. काके (शब्दार्थकल्प) - Crow (MMW/L)

दिवान्ध - वा. - दिवा दिवसे अन्ध:। १. पेचके (त्रिका.), २. दिवसान्धप्राणिमात्रे च ''दिवान्धा: प्राणिन: प्रोक्ता, केचित् रात्रावन्धास्तथाऽपरे'' (देवी मा.), ३. वल्गुलाखगे

(राजनि.) - 1. Owl, 2. Any nocturnal animal (MMW/ Panc), 3. Valgula bird (L)

दिवान्धकी - वा. - छुछुन्दर्यां (पुराणम्) - Musk rat (MMW/L)

दिवाभीत - वा. - पेचके (शब्दर.) - Owl (MMW/L) (Apte) (कु.1.12)

दिवासञ्चर - वा. - दिवा संचरति - दिवसचारिणि प्राणिभेदे - (वृ.सं.८८ अ) - ''कतिचिदुक्ता श्यामाश्येन शशघ्नवञ्चुलशिखि: त्राकर्ण चक्राह्वचाश्वाषाण्डीरक खञ्जरीटकशुकध्वाङ्क्षा: कपोतास्त्रयः। भारद्वाजकुलाल - कुक्कुटखराहारीतगृध्रौ, कपि: फेण्ट: कुक्कुटपूर्णचटका: चौक्ता दिवासंचरा: ॥'' - Diurnals, mostly birds, 22 varieties (MMW)

दिवास्वाप - वा. - दिवा स्वापो यस्य २. उलूकादौ वल्गुलीखगे (राजनि.) - 1. Owl tribe (Apte), 2. Valgula bird (MMW/L)

दिवि - वा. - दीव्यति दिवि चामखगे (शब्द.) = कीकीदिवि - The Blue Jay (MMW/L), The Chasha bird (Apte)

दिवी - वा. - दिव् - वा. इ। उपजिह्विकाकीटे (हारा.) - A sp. of Insect (MMW/L) (not in Apte)

दिवोकस्/दिवौकस् - वा. - द्यौ: स्वर्ग आकाशो वा ओको यस्य, २. चातकखगे - Chātaka bird (MMW/L), Sky dweller, Apte = Deer. Bee, Elephas. How? (B.T.)

दिव्यचक्षुस्/दिव्यदृष्टि - वा. - दिव्यं चक्षुर्यस्मात्, १. मर्कटे (शब्दमाला) - Monkey (MMW/L) (Apte)

दिव्यक - Some animal var. (Br.S.lxxxv.ii.18/MMW/ Susr.)

दिव्येलक - वा. - सर्पभेदे ''त्रयाणां वै करञ्जानां पुनर्दिव्येलक- लोध्रपुष्पकराजिचित्रिका: पोटगल: पुष्पाभिकीर्णो दर्भपुष्पो वेल्लितक: सप्त तेषां आद्ययो राजिलवत् शेषा मण्डलिवत्'' (सुश्रु.) - Serpent var. (MMW/ Susr.)

दीना - वा. - दीक्तस्य न: - मूषिकायां स्त्री (मेदिनी.) - female mouse (MMW/L) or Shrew (Apte) (How?)

दीनलोचन/दीप्तलोचन - Cat (MMW/L)

दीपक - वा. - दीपयति स्वं परं चार्थं दीपि ७. खगग्राहिणि (वाज) (सिंकरा) प्रसिद्धे खगे (हेमच.) - Falcon (Apte), Bird of Prey (MMW/L)

दीपशत्रु - वा. - कीटभेदे (जोनाकीपोका) पारस्करानघ - Moth (MMW/L)

दीप्त- From its bright color, Lion (MMW)

दीप्तजिह्वा - वा. - दीप्ता जिह्वा अस्या: उल्का मुख्यां शृगाल्यां (हारा.) तस्या रात्रो जिह्वातो अग्ने: स्वत: स्फुरणात्- How so? (B.T.) - Red tounged, Fox (MMW/L)

दीप्तपिङ्गल - वा. - दीप्तं स्वर्णमिव- पिङ्गल: जटायां सिंहे (राजनि.) - Bright & Yellow, Lion (MMW/L)

दीप्तस/दीप्तरस - वा. - दीप्तो रसोऽस्य किंचुलके (शब्दच.) तद्रसस्य रात्रौ स्वयं ज्वलनात् - Earthworm (Apte) "having yellowish liquid" (MMW/L)

दीप्तलोचन/दीप्ताक्ष - वा. - दीप्तं लोचनं बिडाले (राजनि.) - Cat (Apte) (MMW/L), "glittering eyes"- also Peacock (W)

दीप्ताङ्ग - वा. - दीप्तमङ्गं अस्य - २. मयूरे (शब्दच.) - Peacock (MMW/L), Brilliant body

दीर्घ - वा. - Camel (MMW/L)

दीर्घकण्ठ: - वा. - दीर्घ: कण्ठो यस्य - बके (शब्दच.)

दीर्घकण्ठक:/दीर्घकन्धर:- Crane (MMW/L), *Ardea nivea*

दीर्घकेश - वा. - दीर्घ: केश इव लोमाऽस्य - भल्लूके (राजनि.) - Bear (MMW/L)

दीर्घकोशि(षि)का - वा. - दीर्घ: कोशो यस्या: (भिनुक) दुर्णामायां (अमर:) ''दुर्नामायां'' according to भरत - Mussel (MMW/L)

दीर्घगति - वा. - दीर्घा गतिरस्य - उष्ट्रे (राजनि.) तस्य पाद - विक्षेपस्य बहुदेशान्तरित्वात् - Camel (MMW/L), "Long journeyed"

दीर्घग्रीव - वा. - दीर्घा ग्रीवा यस्य उष्ट्रे (राजनि.) नीलक्रौंचे (हेमच.) - Camel, a kind of Curlew (MMW/L)

दीर्घघाटिका - वा. - दीर्घा घाटाऽस्य उष्ट्रे (शब्दमाला.) - Camel (MMW/L), "long necked"

दीर्घचञ्चु - वा. - दीर्घा चञ्चुरस्य खगभेदे (पारस्कर) - Heron tribe (MMW/L), "Long beaked"

दीर्घजङ्घल - वा. - भङ्गनमत्स्ये (भाङ्गन्) (शब्दमाला.) - Fish var? (MMW/L)

दीर्घजङ्घ - वा. - दीर्घा जङ्घा यस्य - उष्ट्रे (जटाध.) बके (त्रिका.) - Camel (MMW/L), *Ardea nivea* (MMW/L)

Or

दीर्घजानुका - lond shafted

दीर्घजिह्व - वा. - दीर्घा जिह्वा यस्य सर्पे (हेमच.) - Snakes (MMW/L), also Lizards

दीर्घतीक्ष्णमुख - वा. - Leech (Susr.)(MMW), Having long pointed mouth, Description can only refer to a Gnat (B.T.)

दीर्घतुण्डा - वा. - दीर्घं तुण्डमस्या:। छुछुन्दर्यां (भावप्र.) दीर्घमुखयुक्ते गजादौ - long snouted like Elephas, Musk rat (MMW) (MBh.Ix.2649)

दीर्घदर्शिन् - वा. - दीर्घं दीर्घात् वा पश्यति गृध्रे (रत्ना.) भल्लूके (राजनि.) - Vulture (MMW/L), Bear, also Owl (Apte)

दीर्घनाद - वा. - दीर्घो दूरगामित्वात् विस्तीर्णो नादोऽस्य - Dog, Cock, Conch, species of grass (MMW/L)

दीर्घनास - वा. - दीर्घनासिकान्विते

दीर्घपक्ष - वा. - दीर्घौ पक्षौ। कलिङ्गखगे (शब्दच.) दीर्घपक्षयुक्ते खगमात्रे = Broad Winged - Fork tailed, Shrike (MMW/L)

दीर्घपाद - वा. - दीर्घ: पादोऽस्य। कङ्कपक्षिणि (शब्दर.) - a Heron (MMW/L)

दीर्घपवन/दीर्घमारुत - Long winded, Elephas (MMW/L)

दीर्घपृष्ठ - वा. - दीर्घं पृष्ठमस्य - सर्पे (अमर:) - a Snake (MMW/L), long vertebral column

दीर्घबाली - वा. - दीर्घ: बाल: केशो यस्या: चमर्यां (राजनि.) - Yak, Deer (Apte)

दीर्घमारुत: - वा. - दीर्घो मारुतो वेगवायुरस्य। गजे (त्रिका.) - Elephas (MMW/L)

दीर्घरत - Dog, long copulation (MMW/W)

दीर्घरद - वा. - दीर्घो रदोऽस्य शूकरे (त्रिका.) दीर्घदन्तयुक्ते - Long tusked, Boar (MMW/L)

दीर्घरसन - वा. - सर्पे (शब्दच.) - Long tongued, Snakes (MMW/L)

दीर्घराव - a Jackal, "long howl" (MMW/Hit)

दीर्घरोमन् - वा. - भल्लूके (शब्दार्थकल्प.) - Bear (MMW/L), "Long haired"

दीर्घवक्त्र - वा. - गजे (शब्दार्थमाला.) - Elephant, "Long faced" (MMW/L)

दीर्घवच्छिका/दीर्घवार्च्छिका (MMW) **- वा. -** दीर्घवत् दीर्घेण तुल्यं शीकते सिञ्चति (शब्दार्थकल्प.) - Crocodile (MMW/L) how? (B.T.)

दीर्घवाला - *Bos grunniens*, long tailed (MMW/L)

दीर्घसुरत - वा. - कुक्कुरे (त्रिका.) - Dog (MMW/L)

दीर्घसिर - a kind of Bird, "Long head or beak" (MMW/L)

दीर्घाध्वग - वा. - दीर्धमायतनं अध्वानं गच्छति - ''धाओडिया'' ख्याते पत्रवाहके - Going long journeys - mail runner, messenger, Camel (MMW/ L)

दीर्घास्य - वा. - दीर्धमास्यं - २. हस्तिनि - Elephant

दीर्घायुध - "Long tusked" (MMW/L), Boar, Why not Elephas? (B.T.)

दीर्घायुस् - A Crow (MMW/L)

दुन्दुभ - a kind of water snake (Apte) (MMW) = Non poisonous, (Sāyana)

दुन्दुभिक - वा. - कीटभेदे see कीट - a kind of Poisonous Insect (MMW/Susr.)

दुम्बक - वा. - दुम्बा इति ख्याते- मेषभेदे। (शब्दार्थचिं.)- (not in Apte) - Thick tailed sheep (MMW/ Bh.Pr.)

दुडि - वा. - दुलि + लस्य ड: दुल्यां (राजमुकुट:) - a small Tortoise (MMW/L)

दुस्सत्व - Noxious animal (MMW/L)

दुण्डुभ - वा. - (ढोडा) सर्पभेदे (अमर:) ''शरभीनां महारौद्रां प्रासशक्त्यृष्टिदुण्डुभां। मज्जामांसमहापङ्कांकबन्धा - वर्जितोडुपां'' ॥ (भा.द्रो.१५६) - A kind of Lizard (MMW/ MBh.vii.6905/Susr.)

दुर्गलङ्घन: - Camel (Apte)

दुर्गा - वा. - श्यामाखगे (राजनि.) - Singing bird, Syāmā (MMW/L)

दुर्घोष - वा. - दुष्टो घोषोऽस्य- भल्लूके (राजनि.) - Bear (Apte), "harsh roar" (MMW/L)

दुर्नामा/दुर्नाम्नी/दुर्नामिका - Cockle (Apte), (MMW/L)

दुर्मर - वा. - दुष्टो मरो मृत्युः - दुःखेन म्रियते - plant - *Asperagus racemosus*

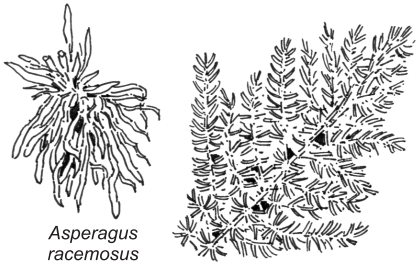

Asperagus racemosus

दुर्मुख - वा. - दुष्टं मुखं तद्व्यापारोऽस्य, १. अश्वे (हेमच.), २. वानरभेदे - mythology, ३. नागभेदे (मेदि.) - ''नागश्रेष्ठो दुर्मुखश्चांबरीषः स्वयं राजा वरुणश्चापि राजन्'' (भा.मौस - ४ अ) - 1. Horse, 3. Snake (MMW/L)

दुर्बल/दुर्बलिक = भाण्डीक - Some Bird (MMW/L)

दुर्वराह - वा. - गर्हितो वराहः विड्वराहे ग्राम्यशूकरे - tame Hog (MMW), (S.Br. xii/ Ās.Sr.ix.10.15)

दुलिः - वा. - कच्छपस्त्रियां - female Tortoise (MMW/L)

दुश्चर - वा. - दुःखेन चर्यते - चरितुमशक्ये । दुःखेन दुष्टं वा चरति शम्बुके (हारा.) २. भल्लुके (राजनि.) - Bivalve shell, Bear - "both move slowly" (MMW/L)

दुष्टगज - वा. - गंभीरवेदिनि गजे (हेमच.) - vicious Elephas (rut.) (MMW/L)

दुष्टवृष - वा. - शक्तत्वेऽपि अधुर्वहे वृषे गडिया ख्याते (हेमच.) - stubborn Ox

दुःस्थ - वा. - दुर् + स्था - दुःखेन स्थिते । कल्पान्तदुःस्था वसुधा तथा हे'' (भट्टिः.) १. कुक्कुटे, २. कुक्कुरे च (शब्दार्थचिं.), 11. दुरस्थ as Prākr for दुः सक्थ = Weak loins - 1. Fowl, 2. Dog (MMW/L)

दूत - A Bird "Sārika" (MMW/L)

दूरदर्शिन् - वा. - दूरात् पश्यति - गृध्रे (राजनि.) - Vulture (MMW/L), long sighted

दूरङ्गम - वा. - दूरं गच्छति = दूरग Camel

दूरदृश् - वा. - दूरात्पश्यति - ३. गृध्रे (हेमच.) - Vulture (MMW/L)

दृक्कर्ण - वा. - दृक् नेत्रमेव कर्णोऽस्य सर्पे (हेमच.) - Snakes (MMW/L)

Or

दृकश्रुति - वा. - नेत्रमेव श्रुति: श्रवणमस्य चक्षुश्रवसि सर्पे (हला.) - Serpents (not in Apte)

दृग्विष- वा. - दृशि विषमस्य सर्पभेदे (हेमच.) - Snake var. (not in Apte)

देवट्टी - a sort of Gull, *Gangachili* (MMW/L)

देवानां प्रिय/देवप्रिय - वा. - मूर्खे, २. छागे (त्रिका.) - fool, obvious - Goat (MMW/L),

देहकोषा - वा. - देहस्य कोष इव । खगानां देहवरके पक्षे (शब्दच.) - Contour, Feathers, Wing (MMW) (Apte)

Or

देहधि - वा. - देहो धीयतेऽत्र । धा- आधारे देहाधारे खगानां देहावरके पक्षे (शब्दचन्द्रिकाकोश:) - Wing (MMW), (Apte)

देहिका - वा. - दिह् (Anoint, Smear, Plaster etc.) ण्वुल् - कीटभेदे (त्रिका.) - a sort of Insect (MMW) or ant which throws up the earth, White ant (L)

देहिका - A kind of Insect which throws up the earth (Mārk P.) (MMW)

देहसार - वा. - मज्जनि धातौ (राजनि.) - Marrow (MMW/L)

देवारिप - वा. - देवारीन् असुरान् पाति = Sea, so got out of the sea - समुद्र: । तत्रभव: अण् - शङ्खे - ''भैरवं शब्दमत्यर्थवानरस्य कुर्वत: । दैवारिपात् चभीभत्सु: तस्मिन् धैर्यो धने बले'' (भा.वि.५अ) - Shell (MBh.iv.1712) (MMW),

दोग - Bull (Wilson) (MMW)

दोलित - Buffalo (MMW/Gal)

दो:शिखर - वा. - स्कन्धे (राजनि.) दो छेदे or बाहु: - Arm top or Shoulder (MMW/L)

दोषा - Arm (MMW/L)

दोह्या - वा. - a Cow (Apte)

दौगर्ह - वा. - अश्वे (निरु.)

Or

दौर्ग्रह - वा. - दु:खे नग्रहो ग्रहणमस्य अश्वस्य तत्साध्ये यागे अश्वमेधे

दौलेय - वा. - दुलेरपत्यं (त्ये) कच्छपे (हेमच.) - Tortoise (MMW/L)

दौहित्री - Rhinoceros (MMW/L)

द्युक - Owl (Apte) for घुक

द्युकारि - Crow for घुकारि (Apte)

द्युग/द्युचर = खग (Sky goer**) - वा. -** द्युनि दिविवा। आकाशे गच्छति = द्युचर (राजनि.) ''द्यौश्चचाल तदा राजन् द्युचराश्च सहस्रश:'' (हरिवं.१३२ अ) - Bird (MMW-L)

द्यूतबीज - Cowrie used for gambling (MMW/L)

द्योभूमि - वा. - द्यौ आकाशो भूमि: गति: स्थानं यस्य - पक्षिणि (शब्दच.) - Bird (MMW/L), "Moving between sky & earth"

द्यौतिरिङ्गण - वा. - ज्योति रिङ्गण = खद्योते (हेमच.) - Shining Insect "Firefly" (MMW/L)

द्राघिष्ठ - Bear (MMW/L)

द्राप - Shell - *Cypraea moneta* = cowrie (MMW)

द्रुण - वा. - दृणति हिनस्ति - कुटलीभवति वा, ३. वृश्चिके, ४. भृङ्गे - Scorpion, Bee (Apte)

द्रुण/द्रूण - वा. - द्रू हिसायां वृश्चिके (शब्दार्थ), (कल्पद्रु.) - Scorpion (MMW), Bee (L)

द्रुणि - वा. - द्रोणी। २. कर्णे जलौकसि, ३. कच्छप्यां (भरत:) - Centipede, female Tortoise (MMW/L)

द्रुणी - a small Tortoise (MMW/L)

द्रुत - वा. - द्रु + क्त ४. बिडाले (मेदि.) - Cat (MMW/L), Scorpion (Apte)

द्रुत - Scorpion (MMW/L)

द्रुमवासिन् - "dweller in trees" (MMW), (Apte), (R) (B)

द्रुमारि - वा. - हस्तिनि (राजनि.) - Enemy of trees, Elephas (MMW/L)

द्रुमाश्रय - वा. - द्रुम आश्रयो यस्य = वृक्षश्रिते सरटे (राजनि.)- Lizard (Apte) (L), Chameleon (MMW)

द्रोण - वा. - (डांडकाके) दण्डकाके (मेदि.), २. वृश्चिके (राजनि.) - Carrion Crow (Apte), Raven (MMW/L), Scorpion (MMW/L)

द्रोणकाक - वा. - दण्डकाके, काकभेदे (अमर:) - Raven (MMW/L)

द्वन्द्वचर or **द्वन्द्वचारिन्** - **वा.** - द्वन्द्वीभूय मिथुनीभूय चरति - चक्रवाके। ''शशिना पुनरेति शर्वरी दयिता द्वन्द्वचरं पतत्रिणं''(रघु.) Ruddy goose (MMW), *Anas casarca* (L)

द्वादशायुस् - **वा.** - Life of 12 years (शब्दमाला) - Dog (MMW/L)

द्वारबलिभुज्- **वा.** - द्वारदत्तं बलिं भुंक्ते बकखगे (त्रिका.) - Eater of offering near door (MMW) = Sparrow (L); *Ardea nivea*; Crow

द्विक/द्विककार - **वा.** - द्वौ दकारौ वाचकशब्दौ अस्य = काके (मेदि.) (शब्दारत्ना.) - Crow (MMW), (Vām.V.1.15), 2. *Anas casarca*

द्विककुद् - **वा.** - द्वे ककुदे यस्य - उष्ट्रे (हेमच.) = द्विकुब्ज - Two humped, Camel (MMW/L)

द्विखुर - having 2 hooves i.e.

Artiodactyle hoof

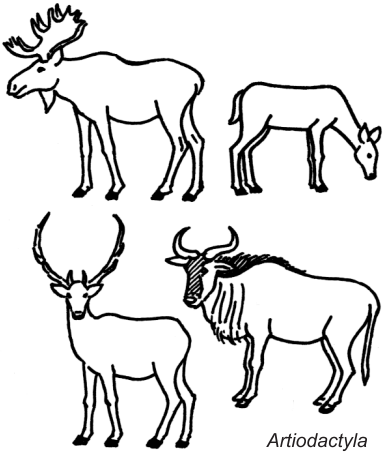

Artiodactyla

cloven (MMW), Artiodactyla

द्विज - **वा.** - द्विर्जायते दन्ते तस्योत्पन्नस्य पतने पुनर्जन्मलोक प्रसिद्धः, ४. अण्डजे च (अमरः) = द्विजाति - an Oviparous form (MMW/L) (Mn./MBh.)

द्विजिह्व - forked tougue - **वा.** - द्वे जिह्वे यस्य सर्पे तत्कथा (भा.आ.३४ अ) - ''सोमस्थानमिदं चेति दर्भास्ते लिलिहुस्तदा। ततो द्विधाकृता जिह्वा सर्पाणां तेन कर्मणा॥'' Nectar dripped on Kusa grass was licked by the Serpents - so tongue got split. So also honor to the grass, Snake (MMW) (MBh/R/AV)

द्विदन्त - 2 teeth or tusks - Elephas (MMW/Gal.)

द्विदत् - **वा.** - द्वौ दन्तौ अस्य वयसि द्विदन्तो। पलक्षितवयस्के वृषादौ। -(Pān.v.4.141)

द्विधागति - **वा.** - द्विधागतिरस्य - द्विप्रकारगतियुक्ते, २. कुम्भीरे (हेमच.)- moving two ways, - Crab, Crocodile (MMW/L), Why not any amphibian? (B.T.)

द्विपक्ष - **वा.** - द्वौ पक्षौ खगमात्रे - Birds in general (MMW) (AV)

द्विप (drinks twice)/**द्विपायिन्** - **वा.** - द्वाभ्यां मुखशुण्डाभ्यां पिबति - गजे। (अमर:), (R.iii.20.26) (हारा.) - Elephant (MMW), (MBh/Mn/R)

द्विपद - **वा.** - द्विपदे च चतुर्भेदा: नृदेवपक्षिराक्षसा: प्रश्नसार उक्त मनुष्यादौ - Bipeds (MMW), Man, Bird (RV/AV/Br/MBh.)

द्विपाद - **वा.** - द्वौ पादौ यस्य वेदेनान्त्यलोप: वानरादौ पशुभेदे - Two footed - Monkeys or Apes & Men

द्विपारि - Foe of Elephas, Lion (MMW/Bh.P.)

द्विमुख - **वा.** - द्वे मुखे यस्य, १. मुखद्वययुक्ते (राजसर्पे.), ४. जलौकायां - Some Worm (MMW), Snake (Susr./L), Leech (L)

द्विर - **वा.** - द्वौ रेफौ भ्रमर - शब्दवाच्ये मधुकरे

द्विरद - **वा.** - द्वौ रदौ प्रधानतया अस्य गजे (अमर:) - Elephas (MMW) (MBh.)

द्विरदान्तक - **वा.** - सिंहे (राजनि.) - Lion (MMW/L)

द्विरदाराति - **वा.** - शरभे अष्टपादे जन्तुभेदे (पार.नि.)- Sharabha (MMW/L), Enemy of Elephas - Lion

द्विरसन - Two tongues, Serpent (MMW/L)

द्विराप - **वा.** - द्विवारं मुखशुण्डाभ्यां आप: पिबति। हस्तिनि (शब्दमा.) - Elephant

द्विरेतस् - **वा.** - द्वे रेतसी कारणमस्य। द्वाभ्यां पशुभ्यां रासभाश्वाभ्यां जाते अश्वतरे, २. गोऽजाभ्यां (?) जातेगर्दभे च। ''त एतमेकं पशुं द्वाभ्यां पशुभ्यां प्रत्यपश्यन् रासभं गोश्वावेश्च तद्यादेतमेकं पशुं द्वाभ्यां पशुभ्यां प्रत्यपश्यन् तस्यादेष एक: सन् द्विरेता:''

(श.ब्रा.६.३.१.२३) अत्र गर्दभस्य तथात्वमुक्तं अश्वतरस्य तथात्वं च लोकप्रसिद्धं ॥ - Mare impregnated by horse and donkey, MMW = Mule (L)

द्विरेफ - वा. - द्वौ रेफौ वाचकशब्दे अस्य द्विरेफयुक्तभ्रमरशब्दवाच्ये । मधुकरे (अमर:), भ्रमर - Large black Bee (Var/Kāv/ MMW)

द्विशफ - Two hoofed = cloven feet **- वा. -** द्वौ शफौ यस्य । छिन्नखुरे or द्विखुरे पशुभेदे । गोरजोमहिष: कृष्ण: शूकरोगवयोरुरु: । द्विशफा पशवश्चेमे अविरुष्ट्रश्वसप्तम: ॥ (भाग.३.१०.३) ''कार्पासकौटजोर्णानां द्विशफैकशफस्यच'' (मनु:) - Artiodactyla (MMW) (Mn/Yagn)

द्विशृङ्गिन् - "Two horned", (MMW), a Fish (L) Having two horns or spines? (B.T.)

द्विहन् - वा. - द्वि: हन्ति - हस्तिनि (शब्दर.) - Strikes twice (MMW), Elephant (MMW/ L) tusks & teeth (?)

द्वीपिन् - वा. - द्वौवर्णौ ईयते व्याघ्रे - Having marks like isles. MMW = Tiger. Leopard (AV/Hariv/ MBh.)

द्वीप्य - Crow (MMW/L)

द्वीप - वा. - द्वौवर्णौ ईयते व्याघ्रे - Tiger, Cheetah (MMW/AV /Hariv/MBh)

द्वैवारिप - वा. - देवारीन् असुरान् पाति आश्रयदानेन देवारिप: तत्र भव: अण् । शंखे - तस्य समुद्र जातत्वात् ''भैरवंशब्दमत्यर्थं वा नरस्यचकुर्वत: । दैवारिपाच्चभीभत्सु: तस्मिन् दौर्योधनेबले'' (भा.वि.५ अ) दैवारिपात् शंखात् भैरवं शब्दंकुर्वत: इत्यर्थ: (नीलक) - Conch shell (MMW) (MBh.iv.1712)

व्योपश - वा. - ईषदुपशेते - आ+उप+शे ड ओपशं शृङ्गं (Horn) द्वे ओपशे यस्य पशौ ''व्योपशमि वद्याम्'' (ऋ.१.१७३.६) - Having two appendages (MMW) (Tandya Br.)

ध

धनच्छू - वा. - धनं ध्व्यति नाशयति करेटु, खगे (त्रिका.) -

The Numidian crane (MMW/L)

धन्वायन - वा. - धन्वां मरुदेशो अयत्यनेन मरुदेशगमनसाधने - Why? (B.T.)

धन्विन - वा. - धन् वा इनन् । शूकरे ''दिव्यो धन्विन उक्तो कोल: स्यात् शूकरो गौरुस्रा:'' (बृह.८८) - Boar (MMW), (Var.Br.S.88-9 & 5-50)

धर - वा. - धृ धारके - ४. कूर्मराजे - also Uterus or Womb (MMW) (Bh.Pr.)

धर्मण - वा. - धर्माय नयते/(धामनि) वृक्षे (ढेमना) ख्याते सर्पभेदे (मेदि.) - Snake var.

धर्मवाहन - वा. - धर्मस्य धर्मराजस्य (यम) याने - महिषे - Buffalo

धर्मसू - वा. - धर्मं सुनोति - १. धूम्याटखगे (शब्दरत्ना.) - Fork tailed Shrike (MMW/L)

धर्माङ्ग - वा. - धर्म इव शुद्धमङ्गमस्य । बके (निघण्टु:) - reference to धर्मराज, King of herons (MMW), white Heron (MMW)

धवल - वा. - खगभेदे ''धवल: पाण्डुरुद्दिष्टो रक्तपित्तहरो हिम: । रसे पाके च मधुर: संग्राही वात-शान्तिकृत् ।।'' (भावप्र.) - A kind of Dove (MMW/H Car.)

धवलपक्ष - वा. - धवलौ पक्षौ हंसे (राजनि.) - White winged goose (MMW), Swan

धान्यजीविन्/धान्यचौर - Bird (MMW/L)

धाराट - वा. - धारायै अटति - धारयावा चातकखगे, २. अश्वे च (शब्दरत्ना.) - Chātaka bird, Horse - going in paces (MMW/L)

धीरस्कन्ध - वा. - Strong shouldered = Buffalo (MMW)

धुङ्क - वा. - पक्षिभेद - ''दिशां कङ्को धुंक्षाग्नेयी'' (यजु.२४.३१) - A kind of Bird (MMW/VS.24.31)

धुरीय - वा. - वृषे (राजनि.) = धुरीण - धुरंधर - Bull (MMW/L) = beast of burden

धुर्य - Horse; Bullock (MMW/ Mn./MBh.)

धूम्याट - वा. - धूमानां समूह: = धूम्या इव अटति - (फिङ्गा) पक्षिभेदे (अमर:) also धूम्राट - Fork tailed shrike (MMW/L)

धूम्र - वा. - १२. शशाण्डुल्यां (राजनि.) - Monkey or Bear (MMW/R), Camel (MMW/T.S.)

धूम्रक - The grey animal, Camel (MMW/L)

धूम्रलोचन - Pigeon (MMW/L)

धूम्रशूक - वा. - धूम्र: शूक इव रोमास्य उष्ट्रे (हारा.) - Camel (MMW/L)

धूर्तक - वा. - धूर्त इव वञ्चक इव १. शृगाले (शब्दर.), २. कौरव्यकुलजे नागभेदे - Fox (MMW/L)

धूलीजङ्घ - Crow (MMW)

धूर्वह - वा. - धुरं वहति धुरंधर (शब्दार्थे) - Beast of Burden (MMW)

धूसर - वा. - धू - सर = १. गर्दभे, २. उष्ट्रे, ३. कपोते (राजनि.) - Because dust colored, Donkey, Pigeon, Camel (MMW/L)

धृतराष्ट्र - वा. - धृतं राष्ट्रं सुपाल्यतया (नागभेदे) (मेदि.) पक्षिभेदे - हंसे - Swan, name of daughter of ताम्रा, mother of geese & other water birds (MMW/ MBh/R)

धेनुमक्षिका - Horse-fly or Gadfly (MMW)

धोड - वा. - धुर (ढोडा), सर्पभेदे डुण्डुभे (शब्दर.) - A Serpent (MMW/L)

ध्मा (ध्वा) ङ्क - वा. - ध्मा (ध्वा) ङ्कि ध्वाङ्क्ष् घोर रवे? काके, ३. मत्स्यभक्षके पक्षिभेदे (अमर:) कक्कोलिकायां - Crow (MMW), Piscivorous bird

ध्माङ्कपुष्ट/ध्वाङ्कपुष्ट - वा. - कोकिले (हारा.) - Cuckoo (MMW/L)

ध्माङ्काराति /ध्वाङ्काराति - वा. - पेचके (हारा.) - "Crow's Enemy", Owl (MMW/L)

ध्रुव - वा. - ७. शङ्खौ, १५. शरारिखगे - a Water bird (MMW/L)

ध्वजिन् - वा. - ध्वज (चिह्ने; गर्वे; दर्पे) अस्त्यस्य - सर्पे; अश्वे; मयूरे (राजनि.) - Serpent, Horse, Peacock (MMW/L)

ध्वनमोदिन् - वा. - ध्वनेन ध्वानेन मोदयति भ्रमरे (शब्दरत्ना.), २. मधुकर्यां - Bee (MMW/L), Delighting by its sound

न

नकुल - वा. - नास्ति कुलं यस्य (वेजी) ख्याते जन्तुभेदे नकुली कुक्कुट्यां (मेदि.) - *Viverra ichneumon* (MMW/AV/MBh)

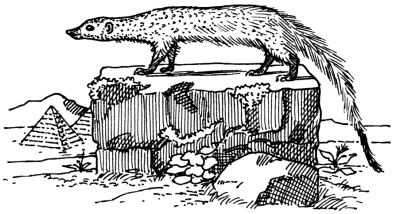

Viverra ichneumon

नक्तंचर - वा. - नक्तं रात्रौ चरति - पेचके: रात्रिचरमात्रे - Owl (MMW), Cat, Nocturnal animals

नक्र - वा. - न क्रामति दूरस्थलं कुम्भीरे (अमर:) जलजन्तुभेदे मकरादौ - Crocodile, Shark (MMW) also Swarm of Bees

नक्रमक्षिका - a kind of Fly (MMW)

नक्रराज - वा. - जलजन्तुप्रधाने (हाङ्गर) ख्याते जलजन्तुभेदे (हारा.) - Big Shark (MMW/L)

नक्रहारक - वा. - नक्रमपि हरति (हाङ्गर) ख्याते जलजन्तुभेदे (हारा.) - Aquatic animal, killing even a Croc? (MMW/L)

नख - वा. - नखं ''छिद्रमत्र नभ्राडित्यादि'' न खन्यते - शुक्तिकायां - Nail, Claw

नखरायुध/नखायुध (MMW) **- वा. -** नखर एव आयुधं यस्य सिम्हे: व्याघ्रे: कुक्कुरे (राजनि.) - Lion, Tiger, Dog.

नखविष - वा. - नखो विषमस्य - नरादौ ''नागास्यर्दुग्विषालून - विषास्तु वृश्चिकादय: । व्याघ्रादयो सोमविषानखविषा नरादय:'' etc. (हेमच.) - "Poision nail" (Man) (MMW/L)

नखविष्किर - वा. - नखै: विकिरति - नखैर्विष्कीर्यभक्षके श्येनादौ । ''प्रतुदान् जालपादांश्च कोयष्टिनखविष्किरान्'' अभक्ष्यमांसोक्तौ (मनु:) नखविष्किरानू नखैर्विकीर्य ये भक्षयन्ति तानभ्यनुज्ञात - अरण्यकुक्कुटादिव्यतिरिक्तान् श्येनादीन्'' कुल्लू - Birds of prey, Inedible (MMW/Mn.v.13)

नखशङ्ख/ नखाली- वा. - क्षुद्रशङ्खे (शब्दर.) - a small shell (gastropod) (MMW)

नखदारण - Falcon (MMW), "Tearing with the claws"

नखिन्- वा. - नख: अस्त्यस्य सिम्हे (राजनि.) व्याघ्रे: महानखयुक्तमात्रे (त्रि.) - Lion, Tiger, Clawed animal (MMW/L)

नग - Serpent (MMW)

नगज - Elephant (MMW), "Mountain born"

नगभिद् - a Crow (MMW)

नगरघात/नगरमदिन् - वा. - नगरं हन्ति अमनुष्यकतृकत्वेन हस्तिनि (सि.कौ.) - Elephant (MMW)

नगरीकाक - वा. - नगर्या: काक इव (त्रिका.) - Heron (MMW)

नगाटन - वा. - नगे वृक्षे अटनमस्य - वानरे (त्रि.) - Monkey (MMW/L), Arboreal

नगावास - "Tree dweller = Peacock (MMW) why not any bird ?

नल(ड)मीन - वा. - नड(ल) स्थितो मीन:। नलमध्यस्थि मत्स्ये (चिडिंडी) (अमर:) - a kind of Sprat (MMW/L), Reed fish

नगौकस् - (MMW) Living in trees or mountains = Lion (?), Sharabha, Crow, any bird

नदनु - वा. - नद् (Roar) + अनु - २. सिंहे (शब्दार्थचिं.) - Lion (MMW/L)

नन्दक (न) - वा. - नन्दयति भेके (त्रिका.) (शब्दरत्ना.) - Frog (MMW)

नन्दि(न्दी)मुख - वा. - पक्षिभेदे ''स्थूला कटोरा वृत्ता च यस्या-श्चञ्चूपरिस्थिता। गुटिकाचञ्चुसदृशी ज्ञेया नन्दिमुखीति सा॥'' ''नन्दिमुखमुखानि मसुराकृतिभि: कीलै: अवबद्धानि'' (सुश्रुत:) - a kind of Water Bird (MMW/L)

नन्दिवरालक - वा. - सामुद्रे मत्स्यभेदे ''तिमितिमिङ्गिल - कुलिशपाकमत्स्यनिवारक - नन्दिवरालकमकरगर्गरकचन्द्रक - महामीनराजीव - प्रभृतय: सामुद्रा: ॥'' (सुश्रुत.) - a Marine Fish (MMW)

नन्द्यावर्त - a sp. of large Fish, a sp. of Shell (MMW/L)

नन्दीक - a Cock (MMW/L)

नप्तृका - वा. - नप्तृ संज्ञायां कन्। विष्किरे घुङ्कारकारिणीति प्रसिद्धे पक्षिभेदे ''लावतित्तिरिकपिञ्जल - वार्त्तीखर्त्तिकावर्त्तकनप्तृकाव-तीनक..'' (सुश्रुत) - a Bird (MMW)

नभःक्रान्तिन् - वा. - नभः (हिंसा) क्रान्तमनेन। सिंहे (शब्दमा.) - Lion (MMW/L)

नभःसद् - वा. - नभसि सीदति- खगादौ - Birds general

नभश्चर/नभग - वा. - नभसि चरति - गगनचारिणि, खगे - Birds general (MMW/L)

नभसंगम - वा. - गगनं गच्छति - खगे (अमरः) - Birds (MMW)

नभोग/नभोगति - वा. - नभो गच्छति नभश्चरे खगदेवग्रहादौ - Birds & other aerial forms (MMW)

नभोम्बुप - वा. - नभसि अम्बु पिबतीति - चातकखगे (हेमच.) - Chātaka bird (MMW/L)

नभौकस् - वा. - नभ आकाशमोकः स्थानमस्य अन्तरिक्षचरे खगादौ - aerial forms, Birds (MMW/L)

नर - वा. - नृ नये अच् (मनुष्ये - 5) स्वारोहि हारेक अश्वे (निघण्टुः) - Man, Horse (MMW/L)

नर्तक - वा. - नृत्यति - ८. गजे (?) (मेदि.) - Elephant (L), Peacock (MMW/W)

नर्तनप्रिय - Peacock (MMW/L)

नस्तक - Internasal septum (MBh.xii.9377)

नलकिनी - Knee Cap - Patella (MMW)

नलमीन/तलमीन - वा. - नलः (Reeds) नलाश्रयः मीनः (चिंगुडी) मत्स्यभेदे (अमरः) - Some Fish (MMW/L), Prawn

नलक - Any long bone of the body (Susr./MMW)

नलिन - वा. - नलबन्धे इनन् - सारसखगे (अमरः) - Sarasa bird (MMW)

नलिनदल - Indian Crane, refer पुष्कर (MMW)

नव - a Crow (MMW/L)

नशाक - वा. - नश्+आक - काकभेदे (उणादि कोशः) - Some Crow (MMW/L)

नाकु - वा. - नम्+उ+नक्यादेशः वल्मीके (Un.1.19) - Anthill of termites (MMW)

नाक्र - Some aquatic animal (MMW) (VS/TS. refer नक्र)

नाग - वा. - नगे पर्वते भवः न गच्छति अगः न अगः वा. - Snake, specially *Coluber* (SBr./MBh), Elephas (Kāv/Bh.P.), Shark (MMW/L)

नागभृत् - *Amphisbaena* (MMW/L)

नागभिद्/नागभृत - MMW = Elephas destroyer - a kind of snake (L), *Amphisbaena* (L), a kind of snake (MMW)

नागवारिका - वा. - नागस्य गजस्य, सर्पस्य वा वारो वारणं प्रयोजनमस्य - हस्तिपालके (Mahout), २. गरुडे, ३. मयूरे (मेदि.) - Brahmany Kite, Peacock (MMW/L)

नागान्तक - वा. - गरुडे क्रमेण सर्पगजयोरन्तके, २. मयूरे, ३. सिंहे - Brahmany Kite, Peacock, Lion (MMW/L)

नाराच - Water Elephant (MMW/L) = जलेभ

नासचिन्नी - a bird with divided beaks (MMW/L)

निक्षा(लिक्षा) - वा. - निक्षा + अच् - निख्यायां (निखी) ख्याते क्षुद्रयूके - उणादिकोश: - a Nit (MMW/L), young louse

निगाल - वा. - नि+गृ-घञ् अप् वा रस्य ल: अश्वगलदेशे (अमर:) - Horse neck (Siś.v.4)

निगालवत् - वा. - निगल अस्त्यर्थे therefore अश्वे (शब्दार्थचिं.) - Horse (MMW/L/W)

निघृष्व (निघृष् = Rub or wear away**) -** Ass, Mule, Boar (MMW)

निचुलक - वा. - नि+चुल् क्कुन् २. कुञ्चिका मत्स्ये (शब्दार्थचिं.) - Some fish, MMW = outer case, box or garment (Bālar - vi-42)

निडीन - वा. - नीचै डीनं - भक्ष्यं आश्रयं वा दृष्ट्वा अध:पतन रूपे खगगतिभेदे - Swooping, Diving

निटल - Forehead (MMW) therefore निटलाक्ष = फालाक्ष

निदद्रु - वा. - निवृत्तो दद्रुरस्य - दद्रुरहिते, २. मनुष्ये (शब्दच.) - Man (MMW/W)

निमित्तकृत् - वा. - निमित्तं शकुनं रुतेन करोति रवेणदृष्टाऽदुष्ट-शकुनकारके काके (राजनि.) - Ominous voiced, Crow (MMW/L)

निमिषद्युत/निमिषरुच्/निमेषक - Firefly (MMW/L)

नियोधृ - वा. - नि+युध्+तृच - कुक्कुटे (राजनि.) - Cock (MMW/L) (Fighting?)

निरामय - वा. - निर्गत आमयात् - आमयरहिते रोगशून्ये -

वनच्छगले (मेदि.), शूकरे (शब्दमाला)- Free from diseases, Wild Goat, Pig (MMW/L)

निरालक - वा. - सामुद्रे मत्स्यभेदे - ''तिमितिमिंगिलकुलिश पाकमत्स्यनिरालक नन्दिवराल-कमकरगर्गरकचन्द्रक महामीनराजीवप्रभृतय: सामुद्रा:'' (सुश्रु.) - Fish var. (MMW/L)

निर्जिह्व - वा. - निर्गता मुखान्नि-स्सृता जिह्वा यस्य। मुखाद्बहिर्गत-रसने, २. जिह्वाशून्य भेके। अजिह्व - Frog (MMW/L), tongueless. How? (B.T.)

निर्झर - Elephant (MMW/L)

निर्मोक - वा. - सर्पकञ्चुके (मेदिनी) ''निर्मोकपट्य: फणिभिर्विमुक्ता:' (रघु:) - Snake molt

निर्ल्व(व्र्ल)यनी - वा. - नितरां लयति अहिरस्यां त्वचि - सर्पत्वचि.-''तद्यथाऽहि निर्ल्वयनी वल्मीके मृता प्रत्यस्ता शयीत'' (बृह.उप.) - Snake molt (MMW/L)

निशाकर - वा. - निशां करोति - ३. कुक्कुटे (शब्दरत्ना.) - Cock (MMW/L)

निशाचर - वा. - निशायां चरति १. राक्षसे, २. शृगाले, ३. पेचके, ४. सर्पे (मेदि.) रात्रिचरमात्रे - 2. Jackal, 3. Owl, 4. Snake (MMW/L), Nocturnal animals

निशाचरी - *Anas casarca* (MMW) How? (B.T.)

निशाट/निशाटक/निशादर्शिन् - वा. - निशायां अटति (शब्दार्थ-कल्पतरु) - Owl (MMW/L)

निशाटनी - Moth (MMW/L)

निशामृग - वा. - निशाचर: मृग: शृगाले (शब्दर.) - Jackal (MMW/L)

निशावेदिन् - वा. - निशा तन्मानं तत्परिच्छेदं वेदयति रुतेन - कुक्कुटे (हेमच.) - Cock (MMW/L)

निश्रुम्भ - वा. - निश्रथ्य सम्बध्य हरति पूष्णच्छागभेदे - ''आजास: पूषणं रथे निशृम्भास्तेजनाश्रयम:'' (ऋ.६.५५.६) ''निशृंभा: निश्रथ्य संबध्यहर्त्तार: पूष्णो वाहनतया प्रसिद्धा:'' (भा.) ''निशृंभा: निश्रथ्यहारिण:'' (निरुक्तं) - Goat var. (MMW/L), Treading firm (MMW)

निशैत - वा. - निशायामेतं ईषद्गतं यस्य बके (त्रिका.) - "Shining at night" - stork, *Ardea nivea* (MMW/L)

निश्चलाङ्ग - वा. - निश्चलं मत्स्य-धारणाय स्पन्दरहितं अङ्गं यस्य - बके (राजनि.) - "Firm limbed" *Ardea nivea* (MMW/L)

निषद्वर - वा. - निषद् आसनं तां वृणाति - ३. निषदां उषोवेष्टृणां वरे श्रेष्ठे - वृषभेदे ''निषद्वरं वृषभं नर्य्यापसं'' (यजु.२८/४)

निहाका - वा. - नियतं जहाति भुवं गोधिका (अमर:) - Iguana (MMW/L), Gangetic Alligator

निश्शल्क (+क) - Fish without scales - Siluroids (MMW/L)

निलिम्पा/निलिम्पिका - a Cow (MMW/L)

नीडक - वा. - नीडे कायति प्रकाशते - खगे (शब्दार्थचिं.) - Bird general, MMW = Bird's Nest (L)

नीडज/नीडोद्भव - वा. - नीडे जायते (हेमच.) उद्भवति (अमर:) खगे - Bird general (MMW/L)

नीरचर - Aquatic animals (Bhām) (MMW)

नीरज/नीरजात - वा. - नीरे जायते - १. पद्मे, ३. मुक्ताफले (राजनि.), ४. उद्रख्येजन्तौ = उद्बिडाल, ६. जलज मात्रे - 3. Pearl, 4. Otter, 6. Aquatic form

नीरपतत्रिन् - Aquatic Bird (MMW/Ragh)

नीराखु - Water Rat (MMW) or Otter (L)

नीराज - वा. - नीरमजति - जलविडाले (हारा.) - Otter

नीलक - वा. - नीलेन वर्णेन कायति - भ्रमरे, कीटभेदे. - Bee var. (MMW)

नीलकण्ठ - वा. - नील: कण्ठो यस्य मयूरे - Peacock (MMW/ M.Bh.), Dātyuha bird, Sparrow, Blue neck Jay, *Ardea Sibirica* (MMW/L)

नीलक्रौञ्च - वा. - कालबके (राजनि.), क्रौंचबके - Blue heron (MMW-L)

नीलच्छवि - a kind of Bird (MMW-L)

नील(ला)ङ्गु - वा. - कृमिजातौ भ्रमरादौ (उज्ज्वल) - a Worm

(MMW/VS), Jackal (MMW-L)

नीलपिच्छ - वा. - नीलं पिच्छं यस्य श्येनखगे (राजनि.) - Black tailed Falcon (MMW/L)

नीलमक्षिका - वा. - नीलवर्ण-मक्षिकायां ''स्नातानुलिप्तं यं चापि भजन्ते नीलमक्षिका: । सुगन्धिर्वातिर्योऽकस्मात् व्रजन्ति ते गतायुष:'' (सुश्रु.) - Blue bottle fly (MMW/Susr./ Kāus)

नीलभ - Blue bottle fly (MMW/L)

नीलपृष्ठ - Black backed, *Cyprinus denticulatus* (MMW/L)

नीलमीलिका - Shining winged Insect (MMW/L)

नीलवर्षाभू - वा. - वर्षायां भवति, २. कृष्णभेके च

नीलवानर - Blue Monkey (MW-1st Edn.)

नीला - वा. - नीलमक्षिकायां (अमर:) - Blue fly (MMW/L)

नीलाक्ष - Blue eyed Goose (MMW/L)

नीलाङ्ग - वा. - नीलमङ्गं यस्य - सारसखगे (राजनि.) - Blue Sārasa, Indian Crane, *Coracias Indica* (MMW/L), *Coracias benghalensis*

नीलाण्डज - a kind of Deer (Harshcar.) (MMW)

नीलि - वा. - जलजन्तुभेदे ''मद्यं नीलिं च लाक्षां च सर्वान्च एक शफांस्तथा'', ''अविक्रेयोक्तौ मनु: ।'' ''नीलि: जलजन्तु:'' कुल्लू - Some aquatic animal, Indigo Turtles ?

नीलिका - वा. - नीलसिन्धुवारे (राजनि.) ३. नीलशेफालिकायां (मेदि.)

नीलशीर्ष्णी - Black headed Animal (MMW/TS)

नृपप्रिय - a kind of Parrot dear to kings (MMW)

नृपसुता - वा. - छुछुन्दर्यां - (वृ.सं. ८८ अ) ''छुछुन्दरी नृपसुता वालेयो गर्दभ: प्रोक्त:'' - Musk rat (MMW/Var.)

नेत्रपिण्ड - वा. - नेत्रं पिण्ड इव यस्य बिडाले (हारा) । नेत्रगोलके - Cat (MMW/L), Eye ball

नेत्रविष - वा. - नेत्रे विषं यस्य दिव्ये सर्पभेदे ''दृष्टिनिश्वासविषा: सर्पा:'' (सुश्रु.) ''आशीविषा-न्नेत्रविषान् कोपयेन्न च पण्डित:''

(भा.स.-६२अ) - "Having poison in the eyes" (MMW/MBh.)

नैकचर - वा. - नैक: संघीभूय-चरति। संघीभूयचारिणि शूकरादौ। ''अपि न वृक: शालावृको अन्यमोनैकचरोह वा भक्षयति'' (भाग.५.८.२०)- Gregarious animals (MMW/Bh.P.)

नैदान - Pathologist (Sus.) (MMW)

न्यका - वा. - विट्कीटे (शब्दांबु.) - Worm bred in the bowels - Nematodes

न्यकारुका - वा. - विट्कीटे कृमिभेदे (हारा.) - Nematodes

न्यक्ष - वा. - नियते निकृते वा अक्षिणी यस्य - महिषे (मेदि.) - Buffalo (MMW/L)

न्यङ्कु - वा. - नितरामञ्चति - बहुशृङ्गे मृगभेदे (अमर:) ''न्यङ्कु स्वादु: लघु: बल्योवृष्योदोष - त्रयापह:'' (भावप्र.) - Antelope (MMW/V.S.)

न्यैङ्कव - वा. - न्यङ्कोरिदंनां कुमृग-चर्मादौ विट्कृमि - Worm bred in the bowels - Nematodes

प

पङ्ककीर - वा. - ''पङ्कप्रिय: कीर:'' (कादाखेंचा) पक्षिभेदे (त्रिका.) - Aquatic Lapwing (MMW/L)

पङ्कक्रीड - वा. - पङ्के क्रीडति - शूकरे (त्रिका.) - Pig (MMW/L), Wallowing in mire

पङ्कगडक - वा. - पङ्के स्थित: गडक: (पांकाल) - Small fish, *Macrognathus pancalus* (MMW/L)

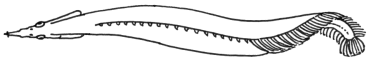

Macrognathus pancalus

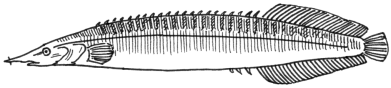

Or

पङ्कगति - वा. - मत्स्यभेदे (त्रिका. & शब्दमाला) - Small fish, *Macrognathus pancalus* (MMW/L)

पङ्कग्राह: - वा. - पङ्के स्थित: ग्राह: मकरे जलजन्तुभेदे (हारा.) - Crocodile (MMW) = Marine monster (Mahara.) (L)

पङ्कज/पङ्कजन्मन् - वा. - पङ्के जायते - २. सारसपक्षिणि (राजनि.) - Sārasa bird

पङ्कमण्डूक - वा. - पङ्के मण्डूक इव शम्बुके (शामुक) जलशुक्तिभेदे (हारा.) - Bivalve, MMW = Bivalve conch (?) (L)

पङ्केरुह - वा. - सारसखगे (अमर:) - Indian Crane (MMW/L)

पङ्कवास - वा. - पङ्के वासोऽस्य- कर्कटे (कांकडा) जलजन्तुभेदे (राजनि.) - Crab (MMW/L)

पङ्कशुक्ति - वा. - पङ्के स्थिता शुक्ति: (झिनुक) जलशुक्तिभेदे (हारा.) - a bivalve shell (MMW/L)

पङ्केशय - वा. - पङ्के शेते, २. जलौकाभेदे (सुश्रु.) - Leech var.

पङ्क्तिचर - Moving in lines - Osprey (MMW/L)

पञ्चकृष्ण - वा. - पञ्चसु कृष्ण: । कीटभेदे see कीट - a poisonous Insect with five black spots (MMW/Susr.)

पञ्चगुप्त - वा. - करचरणयो: चतुष्कं शिरश्चेति पञ्चगुप्तान्यस्य - १. कच्छपे (त्रिका.) - Tortoise (MMW/L)

पञ्चथु - Cuckoo (MMW/L)

पञ्चास्य - वा. - पञ्चा विस्तीर्णं आस्यं, १. सिंहे - Lion (MMW/Kāv.)

पञ्चर - वा. - पजि पिजि वा अरन् - शरीरास्थिवृन्दे - Skeleton, Ribs (MMW/Prab)

पक्काधान - वा. - पक्कस्य पाकस्य आधानं नाभे: अधो (?) भागस्थे पाकाशये (सुश्रु.) ''पक्काशयस्तु अधो नाभेरुर्ध्वमामशय: स्थित:'' (वैद्यकं) - Stomach (MMW/Susr.)

पक्ष - वा. - खगानां पतत्रे - १२. राजकुञ्जरे खगे (अमरः & मेदि.), २०. विहगे (शब्दरत्ना.) - Wing, Bird as a winged animal (MMW/L)

पक्षगम - Moves with wings = Bird (MMW/R)

पक्षगुप्त - Wing protected (MMW), a kind of Bird (L)

पक्षचर - वा. - पक्षे शुक्लादौ चरति- १. चन्द्रे, ३. गजे (मेदि.) - Elephant, strayed from herd = Rogue (MMW/L)

पक्षति - वा. - पक्षस्य मूलं - खगानां पक्षस्य मूले च (अमर:) - Covers, Plumage (MMW/ Kād/Bālar), Wing

पक्षपात - वा. - ''पक्षपात: विहङ्गानां'' विजयरक्षितोक्ते

खगानां ज्वरभेदे (अमर:) - Molt in bird, a disease

पक्षबिन्दु - "Wing spot" = Heron (MMW/L)

पक्षवाहन - वा. - पक्षौ वाहनमिवाऽस्य खगे (शब्दचन्द्रि.) - Bird general (MMW/L)

पक्षालु - वा. - पक्ष अस्त्यर्थे आलुच् विहगे (शब्दच.) - Winged = Birds (MMW/L)

पक्षिन् - वा. - पक्ष अस्त्यर्थे इनि १. खगे तेषां उत्पत्तिर्यथा - अरुणस्य भार्या श्येनी वीर्यवन्तौ महाबलौ संपातिं च जटायुं च प्रासोष्ट पक्षिसत्तमौ। संपाति: जनयत् गृध्रान् काका: पुत्रा जटायुष:। भार्या गरुत्मतश्चापि भासी क्रौंची शुनी शुकी। धृतराष्ट्री गरुत्मांस्तु शुन्यां जज्ञे च षट्सुतान्। त्रिशिखं च सुनेत्रं च सुमुखं सुनासंना तथा। सुरूपं तुसुपर्वाणं तेषां पुत्रा अनन्तका: etc. - Winged - (RV/MMW), Birds (R.iii.14/2) (MBh.xii.9306)

पक्षिकीट - a sp. of small Bird (MMW/MW)

पक्ष्मयूक - Louse in eyelashes (MMW/L)

पञ्चालक- Venomous Insect (MMW/Susr.)

पञ्जराखेट - वा. - पञ्जरमिव अखेट:। मत्स्यधारणयन्त्रभेदे (पोलो) (त्रिका.) - Fishing appliance, Net

पञ्जराखेटपट - Bird (Lalit.) (MMW)

पटकार - वा. - पटं करोति। तन्तुवाये - Spider, Silkworm, Weaver (MMW)

पटाक - वा. - पट + आक - १.खगे, (उज्ज्वलद.) - Bird (MMW/Sch) (Un.iv.14)

पटालुका - वा. - पट इवालति - जलौकायां (त्रिका.) - Leech (MMW/L)

पटोलक - वा. - पटोलमिव कायति - शुक्तौ (शब्दमाला) तस्या: पटोलफलाकारत्वात् = Like a small cucumber? - Pearl Oyster (MMW/L)

पणास्यि(+क) - *Cypraea moneta*, Cowrie (MMW/L)

पतग - वा. - पतन् उत्प्लवन् गच्छति खगे (अमर:) - Bird general (MMW/Mn/MBh)

पतङ्ग - वा. - as above - १. खगे

(अमर:), ३. शलभे (फडिङ्ग) कीटभेदे (मेदि.) - Bird general (MMW), Insect (SBr/Mn.Up)

पतङ्गम - वा. - खगे - Moth (BhP), MMW = Bird (L)

पतङ्गमक - a little Bird (MMW/MBh)

पतङ्गर - वा. - उत्प्लवनेन गतियुक्तः (ऋ.६.४.२) भा. - Birdlike, Capable of flight (MMW)

पतङ्गा - वा. - अश्वे (निघण्टु:) - Horse (MMW/L)

पतङ्गिका - वा. - पतङ्ग, संज्ञायां कन् मधुमक्षिकायां (अमर:) - Honey bee

पतङ्गिन् - वा. - खगे - Bird (MMW/Hariv)

पतत् - वा. - पत (करणे) - पतनकर्तरि, २. पक्षिणि (अमर:) - Bird general (MMW/Āpast/Kāv)

पतत्रि/पतत्रिन् - वा. - पत् अत्रिन् खगे (उज्ज्वल:) - Bird general (MMW/MBh/AV)

पतत्र - वा. - पतं तंत्रायते पक्षिणां पक्षे (अमर:) - Bird, Wing (MMW/R.V.), Parachute

पतद्भीरु - वा. - पतत् पक्षी - भीरुर्यस्मात् श्येनखगे (शब्दरत्ना.) - Vulture or Falcon, terrible to Birds (MMW/L)

पतम/पतस - वा. - पत्+असच् खगे (उणादि.) - Bird general, Locusts (MMW/L)

पतेर - वा. - पत्+एर - खगे (उज्ज्वल.) - Bird general (MMW/L)

पत्रगुप्त - Some Bird (MMW), (Lalith.)

पत्ररथ - वा. - पत्रं पक्षो रथ इव यस्य खगे (अमर:) - Bird in gen.

पत्रवाह - वा. - पत्रं पक्षं लिपिं वा वहति पक्षवाहे खगे (जटा.) - Bird general (MMW/Sis.xviii.73)

पत्रवृश्चिक - वा. - पत्रमिव वृश्चिक: पत्राकारे वृश्चिकभेदे (सुश्रु.) see कीट - a venomous reptile (MMW), (Susr.)

पत्रवेष्ट/पत्राढ्य - वा. - पत्रमिव वेष्ट्यते - Rich in feathers = Peacock (MMW/L)

पत्रिन् - वा. - पत्र अस्त्यर्थे इनि - ३. खगे (अमर:), ४. श्येनखगे (राजनि.) - Bird (Hariv), Vulture (MMW/L)

पत्रिवाह - Bird general (MMW/L)

पद्वत् - an animal which uses it legs for locomotion (MMW) (RV/AV)

पद्म - वा. - १२. नागभेदे (धरणिः.)- Snake var. (MMW/Susr.), Elephas (L)

पद्मकन्दाद - a Bird (MMW/Gal.)

पद्मकिन् - वा. - पद्ममिव कीटः कीटभेदे (सुश्रु.) see कीट - Some Insect, venomous (MMW/Susr.)

पद्मपुष्प - वा. - पिकाङ्ग पक्षिभेदे (शब्दच.) - a sp. of Bird (MMW/L)

पद्मबन्धु - वा. - ३. भ्रमरे (शब्दच.) - Bumblebee (MMW/L)

पद्मिन् - Elephant (MMW/L)

पनस - a kind of Snake (MMW/Susr.)

पन्नग - वा. - पन्नं (creep) अधोमुखं गच्छति or पद्भ्यां न गच्छति - सर्पे (अमरः) - Snake, Legless (MMW/ Suparn/MBh)

पन्नगारि - वा. - गरुडे - Brahminy Kite (MMW/ Hariv)

पन्नगाशन - वा. - गरुडे (अमरः) - Brahminy Kite (MMW/ MBh.)

पयस्वल - वा. - पयोऽस्त्यस्य - १. जलयुक्ते, २. छागे (राजनि.) - Goat (MMW/L)

पयस्विना - वा. - छाग्यां (राजनि.) - She Goat

पयोदसुहृत् - friend of clouds = Peacock (Sāh.) (MMW)

पयोधिजा - Cuttlebone (MMW/L)

परजित - वा. - परेण जितः = परपुष्टे (अमरः) - Cuckoo (MMW/L)

परपुष्ट - वा. - परया काकया पुष्टः- कोकिले - Cuckoo (MMW/ MBh/Kāv), Raised in a crow's nest

परभृत् - rears another = Crow (MMW/Bh.P.)

परभृत - वा. - परेण स्वजन्मभिन्नेन- काकेन भृतः कोकिले - Cuckoo (MMW/Kāv.)

पराक - A sp. of animal (MMW/L)

परादन - Horse of Persian breed (MMW/L)

परमृत्यु - वा. - परस्मात्मृत्युरस्य = काके (त्रिका.) तस्य रोगादिना- स्वतो मृत्योरभावेन परहेतुमृत्युत्वात्तथात्त्वं - Crow (MMW/L)

परम्परा - वा. - परं अतिशयेन पृणाति पिपूर्त्ति वा - ३. मृगभेदे (मेदि.) - A sp. of Deer (MMW/L)

पराचित - वा. - परेणाचित: परपुष्टे (अमर:) - Servant (MMW), Cuckoo

परावत - *Grewia asiatica* (MMW/L) = Phalsa

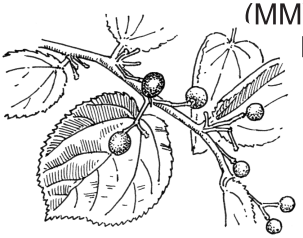

Grewia - asiatica

पराशर - वा. - परान् आ + शृणाति शृ हिंसायां = नागभेदे - Some wild animal (MMW)

परिक्रमसह - वा. - परिक्रमं सहते - छागे (त्रिका.) - Goat

परिसर्प - a Serpent var. (MMW/Susr.)

परि(री)वर्त्त - वा. - परि+वृत् ४. कूर्मराजे (Kūrmāvatār)

परीरण - वा. - परि+रण् अच् दीर्घ: । १. कमठे (मेदि.) - Tortoise (MMW/L)

परीसर्प - Worm causing Leprosy (MMW/Susr.)

परुद्वार/परुल - वा. - परु: समुद्रो पर्वतो वा द्वारमस्य - घोटके - Horse (MMW/L)

परोष्णी - वा. - परा+उष्णा = तैलपायिकायां (अमर:) = परोष्टी - Cockroach (MMW/L)

पर्कट - A Heron (MMW/L)

पर्णचर - Leaf Stalker = Deer (MMW/L)

पर्णभोजन - वा. - पर्णं भुङ्क्ते इति छागले (त्रिका.) - Goat (MMW/L)

पर्णमृग - वा. - पर्णचरो मृग: पशु: । पशुभेदे ''वनौका वृक्षमार्जारो वृक्षमर्कटिकादय: । एते पर्णमृगा प्रोक्ता: सुश्रुताद्यै: महर्षिभि: ॥'' वनौका = वनार: । वृक्षमार्जार: = वृक्षबिडाल: वृक्षमर्कटिका (रुषी) इति लोके स्मृता: पर्णमृगा: वृष्या: चक्षुष्या: शोषिणो हिता: (भावप्र.) - Arboreal mammals = Monkeys, Squirrels etc. (MMW/Susr)

पर्णवी - वा. - पर्णमिव अजति ... वीभाव: - खगे (ऋ.) - Bird, Wing borne (MMW/RV)

पर्यङ्कपादिका - वा. - पर्यङ्कस्येव पादोऽस्त्यस्या: (राजनि.) कोलशिंब्यां - Sp. of *Lupinus* (MMW/L)

पर्यङ्कभोगिन् - Serpent var. (MMW/Susr.)

पर्वत - a Fish (MMW/L), *Silurus pabda*

पर्वतकाक - वा. - पर्वते भव: काक: - द्रोणकाके (हेमच.) - Raven (MMW/L)

पर्वताश्रय - वा. - पर्वत आश्रय: = पर्वतवासिनि शरभे (राजनि.) - Sharabha (MMW/L)

पर्वित - वा. - पर्व+क्त (पावदा) - पर्वतमत्स्ये (शब्दच.) - *Silurus pabda* (MMW/L), Fish of hill streams

पर्शुका - वा. - पर्शुरिव कायति- पार्श्वास्थि (अमर:) - Rib (MMW/Susr.)

पलङ्कष - वा. - पलं कषति - ५. मुण्डीर्यां, ११. मक्षिकायां च (राजनि.) - a Dipterous insect, Lion (?) (MMW/L)

पलप्रिय - वा. - पलं मांसं प्रियमस्य = काके (राजनि.) - Fond of flesh (MMW/L), any Carnivore

पलाङ्ग - वा. - पलप्रधानमङ्गं = शिशुमारे (हारा.) refer चपलांग - Gangetic Dolphin (MMW/L)

पल्लवक - वा. - पल्लव इव कायति = १. मत्स्यभेदे (हला.) - *Cyprinus denticulatus* (MMW/L)

पल्ली/पल्लिका - वा. - पल्ल् + इन् = गृहगोधिकायां (हेमच.) - House Lizard (MMW/L)

पल्वलावास - Pond dweller, Tortoise (MMW/L)

पल्लवाद - twig (or shoot) eater (MMW/L), Deer

पवनाशनाश - वा. - पवन: अशनमस्य पवनाशनं = सर्पम- श्नाति गरुडे, २. मयूरे (हला.) - Habit of eating snakes, 1. Brahmany Kite, 2. Peacock(MMW/L)

पशु - वा. - सर्वमविशेषेण पश्यति मृगादौ - लोमलाङ्गूलवति १. जन्तुभेदे, ६. छागे, गर्दभे Mammals, usually cattle, domesticated (MMW/L)

पशुराज - वा. - सिंहे (शब्दच.) - Lion = King of beasts (MMW/L)

पांसु(शु)र - वा. - पांशुं राति: १. खञ्जे, २. दंशके (डांश्) (हारा.) - Gadfly (MMW/L)

पाकमत्स्य - वा. - पाक: पक्क: मत्स्य: = १. पक्कमत्स्ये, २. कीटभेदे (सुश्रुत.), ३. सामुद्रे मत्स्यभेदे (सुश्रुत:),

निरालकशब्दे दृश्यं - 2. Insect, a marine Fish (see Nirālaka) (MMW/Susr.)

पाकहंस - an Aquatic Bird (MMW/Car.)

पाङ्क/पाङ्क्त्र - a kind of Mouse (MMW/VS) (Mahīdh)

पाञ्चजन्य - a var. of Fish or Fish general (MMW/L)

पाटलकीट - Some Insect (MMW/Vāsav)

पाटला - Sp. of Fresh water Fish (MMW/Susr.)

पाठमञ्जरी - वा. - पाठस्याभ्यासस्य मञ्जरीव शारिकायां (शब्दमाला.) - "Repitition, Cluster", a small talking bird, *Gracula religiosa* (MMW/L)

पाठी(+न्) - वा. - पाठिं पुष्टिं नमयति - १. मत्स्यभेदे (वोयाल) (अमर:), ''पाठीनरोहितावाद्यौ'' (मनु:) - Old = *Silurus pelorius*, New = *Silurus*, *Wallago attu*, *Silurus boalis* - a kind of sheatfish (MMW/ Mn/Yājn/Katās)

पाणिज/पाणिरुह - वा. - पाणौ जायते - नखे (हेम.) - Claws & Nails

पाण्डुनाग - वा. - नाग इव पाण्डु: २. श्वेतहस्तिनि, ३. श्वेतसर्पे - Albino Elephant or Cobra (MMW/L)

पाण्डविक - A kind of Sparrow (MMW/L)

पाणविक - a bird of the Pratuda class (MMW/ Car.)

पातिक - वा. - पात: पतनं जलमज्जनं प्रयोजनमस्य शिशुमारे जलजन्तुभेदे (शब्दमाला.) - Old = *Delphinus gangeticus*, New = *Platanista gangetica* (MMW/L)

पातुक - वा. - पत् + उकञ् ३. जलहस्तिनि (मेदि.) - An aquatic animal (MMW/L), Could this be the Tapir? (B.T.)

पात्रटीर - वा. - पातेव पिबन् रक्षन्निव वा अटति + ईरन्, ८. काके, ९. कङ्के (शब्दरत्ना.) - Crow, Heron (MMW/L)

पाथोज - वा. - पाथ (water) सि जायते, २. शङ्के च (राजनि.) - Water born = Lotus (MMW), Chank

पादग्रन्थि - Foot knot = Ankle (MMW/L)

पादचतुर - वा. - पादे पादव्यापारे

चतुर:, छागले (मेदि.) - Goat (MMW/L), Fleet or Sure foot

पादिन् - वा. - पाद: चरणोस्त्यस्य = पाद:चतुर्थांशो ग्रहीतृत्वेन अस्त्यस्य वा ''पादयुते जल-जन्तुभेदे'' - ''कुम्भीरकूर्मनक्रा: च गोधामकरशङ्खा: । घण्डिक: शिशुमार: च इत्यादय: पादिन: स्मृता: ॥ पादिनोऽपि च ये ते तु कोषस्थानां गुणै: समा: ॥'' (भावप्र.) - footed aquatic animal (MMW/Susr.)

पादोदर - वा. - पाद उदरे यस्य - सर्पे (प्रश्नोप) Surpent (MMW/Prasno), Creeps on belly or foot hidden in belly

पापाहि - Serpent (MMW/ MW)

पानीयकाकिक - वा. - काकस्येवाकारोऽस्यास्ति (पानकौडि) पक्षिभेदे - मुद्गखगे (उज्ज्वल.) - "Sea Crow" Cormorant (MMW) (Un.i.7.sch.)

पानीयनकुल - वा. - पानीये जले नकुल (उद्बिडाल), जलबिडाले (हेमच.) - Otter (?) Water *Ichneumon* (MMW/L)

पारवत - वा. - पारावत - पृशो - पारावते (द्विरूपकोश:) - Pigeon (MMW/L)

पारापत - Dove (MMW/Kād)

पारावत - वा. - पारंजीवं अवति-परात् शत्रौर्वा अहंकाराद्वा - अवति कपोते (अमर:) - Turtle, Dove (MMW/ MBh/Kāv), Snake (Susr.), Monkey (L)

पारीन्द्र - वा. - पृ पालने = पारि: पशु: पारिरिन्द्र इव, १. सिंहे, २. अजगरसर्पे (हेमच.) - King of beasts = Lion, Boa constrictor (MMW/L)

पारुष्ण - वा. - पशुभेदे (यजु.२४.२४) Some Mammal, Bird (MMW/ VS)

पार्याप्रिक - वा. - पर्याप्तिरेव-स्वार्थेक सा अस्त्यस्य प्रज्ञा संपूर्णे मृगभेदे (शब्द.) - Some Mammal

पार्श्वोदरप्रिय - वा. - पार्श्वमुदरं च ताभ्यां प्रीणाति भोजिनं कर्कटे (हेमच.) - "Moving sideways on belly" (MMW), Crab (MMW/L) How? (B.T.)

पालक - Horse (MMW/L)

पालङ्क - वा. - पालङ्क + स्वार्थे ष्यञ्, ३. श्येनखगे (मेदि.) - a sp. of Bird (MMW/L)

पालि - Louse (L), Ear (Susr.)

पालिंहिर - वा. - मण्डलिसर्पभेदे (सुश्रुत:) - "Seizing by the tip of the ear", a Serpent (MMW/Susr.)

पावन - वा. - पावयति पीतभृङ्गराजे (राजनि.) - Cow (MMW/L)

पावनध्वनि - वा. - पावनो ध्वनिरस्य शङ्खे (राजनि.) - Conch shell (MMW/L)

पाशुका - any small animal (MMW/L)

पिक - वा. - अपि कायति - अपेरतो लोप:, कोकिले (अमर:) - Cuckoo, *Cuculus indicus* (MMW/VS/Kāv)

पिकाङ्ग - वा. - पिकस्याङ्गमि-वाङ्गमस्य पक्षिभेदे (शब्दच.) - Some bird resembling Cuckoo (MMW/L)

पिक्क - वा. - पिक इव कायति हस्तिशावके (शब्दमा.) - Elephant below 20 yrs.

पिङ्ग - वा. - पिजिवर्णे मूषिके (मेदि.) - "Buff color" - Mouse (MMW/L), Buffalo

पिङ्गकपिशा - वा. - पिङ्गाचक - पिशाच = तैलपायिकायां (हेमच.) - Red brown sp. of Cockroach (MMW/L)

पिङ्गचक्षुस् - वा. - पिङ्गं चक्षुरस्य। कुम्भीरे (हेमच.) - "Yellow eyed" (MMW/L), Crab?(B.T.)

पिङ्गल - वा. - पिङ्गंलाति नीलपीत-मिश्रितवर्णे - ३. नागभेदे, ७. वानरे, ८. नकुले, ९. क्षुद्रोलूके (राजनि.) - Snake sp. (Susr.), Monkey, Mongoose (MMW/L), small Owl, small Lizard (MMW/L)

पिङ्गलक - var. of Owl (MMW/L), Bee (Susr.), Crane (L)

पिङ्गाश - वा. - पिङ्गं वर्णमश्नुते। (पांगश्) मत्स्य भेदे (मेदिनी) - "Tawny faced" fish (MMW/L)

Or

पिङ्गास्य - वा. - पिङ्गमास्यमस्य (शब्दच.) - "Tawny faced" fish, Old = *Pilemodius Pangasius*, New = *Pangasius* (MMW/L)

पिचुल - वा. - पिचु लाति (कार्पासतूले: कर्षे: असुरभेदे - कुष्ठे) ३. जलवायसे (मेदि.) - Cormorant or Sea crow (MMW/L)

पिच्चिट - वा. - कीटभेदे (सुश्रुतवाक्यं) पिच्च = Flat or

compressed - a Venomous Insect (MMW/L)

पिच्छबाण - वा. - पिच्छं बाण इव श्येनखगे (राजनि.) - "Arrow feathered Kite" (MMW/L)

पिटङ्काश - *Silurus pabda* (MMW/L)

पिठरक - वा. - पिठकरन् + संज्ञायां कन् (नागभेदे) - Serpent var. (MMW/ Hariv)

पिण्डपाद - वा. - पिण्ड इव पादोऽस्य- गजे (त्रिका.) - Digits united - Elephant (MMW/L)

पितृप्रिय - वा. - भृङ्गराजे (राजनि.) - *Eclipta prostrata*

पित्सत् - वा. - पतितुमिच्छति। इच्छायुते, खगे (अमर:) - Bird general (MMW/L)

पिद्ध - वा. - मृगभेदे (यजु. २४/३२) - beast (MMW/VS)

पिततिषत् - वा. - पतितुमिच्छति - खगे - Bird general

पिप्पका - वा. - शख्यादेवतोद्देशेन आलभ्ये पक्षिणि, स्त्रीपक्षिभेदे (यजु. २४/४०) - Some bird - female (MMW/VS)

पिप्पल - वा. - A Bird sp. (MMW/L)

पिपिली/पीलि - Ant (MMW/ RV/MBh.)

पिप्पीक - वा. - खगभेदे (बृ.सं. ८६-अ)। तस्य दक्षिणे दिक्स्थत्वे-शुभसूचकत्वमुक्तं - Some Bird (MMW/Var.)

पिल्लका - वा. - पिल्ला (क्लिन्नचक्षुषि) blear eyed - इव कायति हस्तिन्यां (मेदि.) - Elephant - female (MMW)

पिशिताशन - Flesh eater = Wolf - any Carnivore (MMW/MBh)

पिशुन - वा. - पिश् (सेचने) उनन् = (कुङ्कुमे नारदे) काके च (मेदि.) (क्रूरे) - Crow (MMW/L)

पीठ - a sp. of Fish (MMW/L)

पीठसर्पिन् - Boa (MMW/ Naigh)

पीततुण्ड - वा. - पीतं तुण्डमस्य। कारण्डवखगे (त्रिका.) - Yellow beaked, *Sylvia sutoria* (MMW/L), *Sylvia* = Warbler, Sutoria is old term.

पीतपाद - वा. - पीतौ पादौ = शारिका खगे (हेमच.) - *Turdus salica* (MMW/L), Same as *Gracula religiosa*

पीतिन्/पीथि - Horse (MMW/L)

पीतमस्तक - वा. - पीतमस्तके खगभेदे (मेदि.) - yellow head, Old = *Loxia philippinensis*, New = *Loxia curvirostra* (MMW/L)

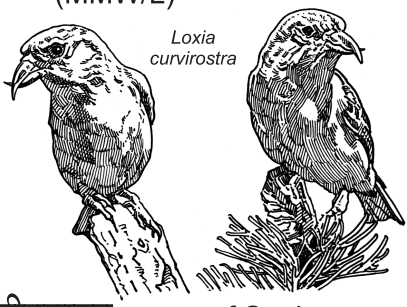

पीतमारुत -a sp. of Snake (MMW/Car.)

पीताङ्ग - sp. of Frog (MMW/L), sp. of *Syonāka*

पीयु - वा. - पी पाने - २. काके (उज्ज्वल.), घूके (मेदि.) - Crow (MMW), Owl

पीलक - वा. - पील् रोधे पिपीलिकायां (हेमचं.) - Ant (MMW/L)

पीलु - वा. - पील् (रोधे) + उ । परमाणौ (Atom) पीलुपाक: इति वैशेषिकादय:। - पीलुपाक प्रकार: कणादसूत्रोपस्करवृत्तौ - ८-६ सूत्रेदृश्य:, २. गजे, ३. अस्ति खण्डे च (मेदिनी.), ८. कृमौ (धरणि:) - 2. Elephant, 3. Skeleton, 8. Worm (MMW/L)

पीलुक - वा. - पीलुरिवकायति - कृमिभेदे (हेमच.) सचत्रीन्द्रिय: - ''कृमिपीलुक लूताद्यास्स्यु: द्वित्रिचतुरिन्द्रिया:'' (हेमच.) - Ant, not a कृमि - hexapod

पुंवृष - वा. - पुमानिववर्षति- छुछुन्दर्यां (छुंछा) (शब्दमाला.) - Musk Rat (MMW/L)

पुंगव - वा. - पुमान् गौ: = वृषे - Bull

पुङ्ख - Falcon, Hawk (MMW/L)

पुच्छकण्टक - वा. - पुच्छेकण्ट - कोयस्य वृश्चिके (हेमच.) sting in tail - Scorpion (MMW/A)

पुच्छिन् - वा. - पुच्छ अस्त्यर्थे १. कुक्कुटे (शब्दच.), ३. लाङ्गूलयुक्ते - Cock (MMW/L)

पुटक - a Bivalve shell (MMW/L)

पुण्डरीक - वा. - पुडि (मर्दने) + ईक्। व्याघ्रे (अमर:)

८. राजिलसर्पे (हेमच.) - Tiger (L), Snake (L), Bird (MMW/L)

पुण्डरीकप्लव - वा. - पुण्डरीकमिव प्लवति जले सुश्रुतोक्ते संघात-चारिणि खगभेदे - an Aquatic Bird (MMW/L)

पुण्डरीकमुखी - वा. - पुण्डरीक-मिव मुखं यस्या: निर्विषे जलायुकाभेदे (सुश्रुत.)- Nonpoisonous aquatic animal = Leech (MMW/Susr.)

पुण्ड्र - वा. - पुडि भेदने रक् - ५. कृमौ (मेदि.) - Worm (MMW/L)

पुण्ड्रकेलि - Elephant (MMW/L)

पुण्यदर्शन - वा. - पुण्यं दर्शनमस्य १. चाषखगे (राजनि.) - a Bird of good omen, Old = *Coracias indica* (MMW/L), New = *Coracias benghalensis*

पुत्तिका - वा. - पुत् इति शब्दं ननोति। क्षुद्रमक्षिकायां (अमर:) - White ant makes no noise. White ant, on account of its doll like appearance (MMW/L)

पुत्तिपतङ्गिका - a small Bee (MMW/Bh.Pr.)

पुत्रक - वा. - पुत्र अनुकम्पायां, संज्ञायां वा कन् स्वार्थेक वा। ३. अष्टापदे शरभे पशुभेदे, ७. पतङ्गे (शब्दरत्ना.) - The fabulous Sharabha (MMW/W), A small venomous insect enumerated among the Mūshikas (Susr.)

पुत्रप्रिय - वा. - खगभेदे - Some Bird (MMW/R)

पुद्गल - The Body (MMW/ Hit.i.41)

पुनर्न(र्ण)व/पुनर्भव - वा. - छिन्नोऽपि पुनर्भवति or पुनरपि नव: । नखे (अमर:) (हेमच.) - Nail (MMW/L), Why not hair? (B.T.)

पुन्नाग - वा. - पुमान् नाग इव श्रेष्ठत्वात् पाण्डुनागे (मेदि.) = White Snake, Albino Elephant (MMW)

पुरीकाय - Sp. of Aquatic Animal (MMW/AV)

पुरीषवाहन - वा. - पुरीषमिव पांशुरूपां मृदं यवसं वा वहति - यवसवाहके गर्दभे (यजु.११-४) - Removing refuse (TS) (MMW/ VS)

पुला - Uvula (MMW/L)

पुलक - a kind of Insect or Vermin (MMW/L)

पुरुदंशक - वा. - पुरवो (परागे or नदीभेदे) दंशा यस्य, हंसे (त्रिका.) - "Many teethed", so called because of serrated beak (MMW/L) = Swan

पुरुषव्याघ्र - Vulture (MMW/L)

पुरुषवाच् - वा. - पुरुषस्येव वाक् यस्या: । शारिखगे (यजु.) - Having a human voice (MMW/VS./SBr.)

पुरोगति - वा. - पुर: अग्रे (गच्छति) गतिरस्य कुक्कुरे (धरणि:) - "he leads" - Dog (MMW/L)

पुल्वघ - वा. - पुरु बहु अत्ति रस्य ल: बहुभक्षके मृगभेदे (ऋ.१०.८६.२२) 'क्वसपुल्वघो मृग:क्वसबह्वादीमृग:' (निरुक्त:) - Gourmand of an animal..? MMW = "doing much evil" (RV.x.86.21)

पुष्करव्याघ्र - "Water tiger" (MMW/L), Crocodile

पुष्कर - वा. - पुष्कं पुष्टिं राति - १२. नागभेदे, १३. सारसखगे.. हस्तिशुण्डाग्रे - Snake, *Ardea sibirica* (MMW/L)

पुष्करशायिका - an aquatic Bird (MMW/Susr.)

पुष्करसाद - an aquatic Bird (MMW/TS)

पुष्कराख्य - वा. - पुष्करस्य-पद्मस्याख्या - *Ardea sibirica* (MMW/L)

पुष्कराह्वा - वा. - पद्मतुल्यनामके खगे सारसे (अमर:)

पुष्करच्छादिक - a Sp. of Bird (MMW/Gal.)

पुष्करिन् - वा. - पुष्करं शुण्डाग्रं अस्त्यस्य १. गजे (हारा.) - Elephant (MMW/L)

पुष्क(ष्य)लक - वा. - गन्धमृगे - ''सीम्निपुष्कलको हत:''(सि.कौ.) - Musk Deer (MMW/L)

पुष्टिका - वा. - पुष्ट्यैकं जलमस्या: - जलशुक्तिकायां (राजनि.) पुटिका - Bivalves - Oyster, Had they known that these depended on the water current for their lives? (B.T.)

पुष्पकीट - वा. - पुष्पप्रिय: कीट: । १. भ्रमरे (त्रिका.) - Large Bee (MMW/L)

पुष्पक - A kind of Serpent (MMW/Susr.)

पुष्पंधय - वा. - पुष्पं धयति भ्रमरे (राजनि.) कुसुमरसपयिनि (त्रि.) - Bee (MMW/L)

पुष्पपाण्डु - वा. - मण्डलिसर्पभेदे (सुश्रुत.) see अहि - A Snake var. (MMW/Susr.)

पुष्पलिक्षा - Flower licked = Bee (MMW/W)

पुष्पलिह् - वा. - पुष्पं लेढि मधुकर (अमर:) - Large black bee (MMW/W)

पुष्पशकलिन् - वा. - निर्विषसर्पभेदे (सुश्रुत.) see अहि - "Scales like flowers", Snake (MMW/ Susr.)

पुष्पशकुना - flower bird, *Phasianus gallus* (MMW/ MBh)

पुष्यलक - वा. - पुष् पुषि पुष्टि: तस्यै अलति पर्याप्नोति गन्धप्रधाने मृगे, २. क्षपणके, ३. कीले (मेदि.) - Musk Rat (MMW/L)

पूत - वा. - पू शोधने क्त = ४. शङ्खे - Conch (MMW/L)

पूतर - Aquatic animal (MMW/Ganās-iv.291)

पूतिका - वा. - पूत्या दुर्गन्धेन कायति ४. मार्जाल्यां (राजनि.) - Cat (MMW), smelly, therefore Civet?

पूतिकीट - वा. - (गंधोपोका) कीटभेदे (सुश्रु.) - a Smelly Insect (MMW/Susr.)

पूतिखष - A kind of Animal (MMW/Āpast)

Or

पूतिघास - वा. - जन्तुभेदे = ''मद्गुमूषिकवृक्षशायिकाअवकुश-पूतिघासवानरप्रभृतय: मृगा:'' (सुश्रु.) - "eating putrid flesh", an arboreal animal (MMW/Susr.), Some Mammal

पूतिशारिजा - वा. - पूति: शारीव जायते खट्टाशे (खटाश) वनजन्तुभेदे (त्रिका.) - Polecat, Civet (MMW/L)

पूत्यण्ड - वा. - पूति दुर्गन्धं अण्डमस्य = (गंधोपोका) गन्धकीटे, २. मृगनाभियोनि मृगभेदे (मेदि.) - Smelly Insect (MBh.), Musk Deer (MMW/L)

पूर्णक - वा. - पूर्णसंज्ञायां कन् = स्वर्णचूडखगे (मेदि.) - Blue jay (MMW/MBh.), Cock (MMW)

पूर्णकू(कु)ट - वा - पक्षिभेदे भषकूट-पूरिकरवकचरायिका: पूर्णकूट-संज्ञास्यु: (वृ.सं.८८३-७) - a Group of Birds (MMW/ Var.)

पूर्णमुख - a sp. of Bird (MMW/R)

पूर्णिका - वा. - नासच्छिन्नी नामकखगे (त्रिका.) - A sp.of Bird described as having a double or cleft beak (?) (Mālati Mād.)(MMW)

पृतना - वा. - पृतनन् किच्च - ४. मनुष्ये च (निघण्टु:) - Mankind (Naigh.ii.3) (MMW)

पृथिका - वा. - पृ प्रथ् विस्तार घञर्थे क, स्वार्थे क = शतपद्यां (शब्दमाला) - a Centipede (MMW/L)

पृथुदंष्ट्र - Large Tusked (MMW)

पृथुरोमन् - वा. - पृथूनि रोमाणि-रोमस्थानीयशकलान्यस्य = मत्स्ये (अमर:)- So they knew hairs = scales. Having broad hairs = scales, Fish (MMW/Var./ Br.S.)

पृथुस्कन्ध - वा. - पृथु: स्कन्धोऽस्य = शूकरे (राजनि.) = Broad-shouldered, Boar (MMW/L)

पृथूदर - वा. - पृथु उदरं यस्य - मेषे (हारा.) - Big bellied - Ram (MMW/L)

पृदाकु - वा. - स्पर्द्-वा-आकु संप्रसारणे, सलोपश्च, १. सर्पे (अमर:), २. वृश्चिके, ३. व्याघ्रे, ४. चित्रके (मेदि.), ५. गजे, ६. वृक्षे च - 1. Snake (Vs./ TS), 2. Scorpion (L), 3. Tiger(L), 4. Leopard(L), 5. Elephant (MMW/L)

पृषत् - वा. - पृष् अतच् १. शुभ्रबिन्दुमति, मृगभेदे - a Spotted deer

पृश्निबाहु - With speckled limbs - Said of a Frog, *Rana tigrina* (T) (MMW/ AV)

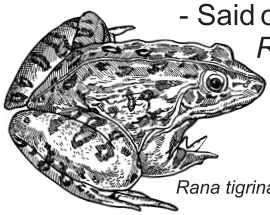

Rana tigrina

पृष्टहायन - वा. - २. गजे (मेदि.) - Whose age is asked about while buying or selling - Elephant (MMW/L)

पृष्ठचक्षुस् - वा. - पृष्ठे पश्चाद्भागे चक्षु: दृष्टि: तद्व्यापारोऽस्य - भल्लूके (शब्दार्थकल्प) - Bear (MMW), Crab (L), How can bears see rearwards? (B.T.)

पृष्ठदृष्टि - वा. - पृष्ठे दृष्टि: तद्व्या-पारोऽस्य = भल्लूके (राजनि.)- Bear (MMW/L)

पृष्ठशृङ्ग - वा. - पृष्ठे शृङ्गमस्य वनच्छागे (हेमच.) - horns turned back, Wild goat (MMW/L)

पृष्ठशृङ्गिन् - वा. - महिषे (मेदि.)- Buffalo, Ram (MMW/L)

पेकि - a Sp. of Bird (MMW), (Svapna C.)

पेचक - वा. - पच् वुन् अत एच्च १. उलूके (अमर:), २. गजपुच्छ - मुलोपान्ते - Owl (L), Louse (L), Elephant's rump (MMW)

पेचकिन् - वा. - पेचक: अस्त्यस्य = गजे (त्रिका.) - Elephant (MMW/L)

पेचिल/पिचिल (MMW)**- वा.** - पच् + ता इलच् अत एच्च गजे (त्रिका.) - Elephant (MMW/L)

पेत्व - Ram (MMW/AV/RV/ VS/T.Br.)

पेलिन् - Horse (MMW/W)

पेलुवास - Chameleon (MMW/L)

पेशस्कार- वा. - पेशो रूपान्तरं करोति, स्वगृहीतकीटस्य स्वरूपकरे कीटभेदे (यजु.३०.९) - Wasp (MMW/Bh.P.)

पेशस्कृत्- वा. - पेशो रूपान्तरं- स्वगृहीतकीटस्य करोति - कीटभेदे (कांचपोका) 'कीट: पेशस्कृतं ध्यायन् कुड्यान्तेन प्रवेशित: याति तत्सामतां राजन् पूर्वरूपमसंत्यजन्' (भाग.११.९.२४) - Wasp (MMW /Bh.P.)

पेशी - वा. - पिश् इन् वा ङीप्. १. वज्रे, ३. अण्डे (अमर:), ८. गर्भावेष्टन चर्ममयेकोषेच - ''बिन्दुमांसादयोऽवस्था: शुक्रशोणितसंभवा: । या समेव निपातेन कललं नाम जायते । कललात्बुद्बुदोत्पत्ति: पेशी च बुद्बुदात्स्मृता । पेष्या: त्वक् प्रतिपत्ति:'' (भा.आ.३३२ अ) - Placenta (MMW/L), Egg (MMW/L)

पेष्ट्र - Bone (MMW/Ar)

पैङ्गराज - वा. - पक्षिभेदे (यजु.२४.३४ भा.) - Bird - Vedic (MMW/ Vs)

पैञ्जूष - वा. - पिञ्ज् + ऊष + कर्णे + श्रोत्रे (हेम.)- Ear (MMW/L)

पैद्व - वा. - अश्वे (निघण्टु:) (ऋ.६.८८.४) - Horse, Vedic. Serpent killing horse of Pedu (RV) (MMW)

पोटगल - वा. - पोटेन संश्लेषमात्रेण - गलति, १. नले, २. मत्स्यभेदे (मेदि.) - Fish var. (MMW/L)

पोटी - Large Alligator (MMW/L)

पोडु - Parietal bone (MMW/L)

पोतज - वा. - पोत: (young) सन् जायते शिशु भूततया जायमाने गजाश्वादौ (हेमच.) - Viviparous forms, MMW/L = foetus without enveloping membranes. How? (B.T.)

पोताधान - वा. - पोतानां शिशूनां अण्डजातमत्स्यानामाधानं क्षुद्र-मत्स्ये संघे (अमर:) (पोनारझांक) - Shoal of Fish fry (MMW/ Vāsav.)

पोत्र - वा. - पू+त्र = १. वज्रे, २. शूकरमुखाग्रे, ३. लाङ्गलमुखाग्रे (मेदि.) - Pig snout (MMW/ Rit/H.Car.)

पोत्रायुध/पोत्रिन् (अमर:)**- वा. -** प्रोत्रमायुधमिवास्य = शूकरे (राजनि.) - Boar (MMW/L)

पोषयित्नु - वा. - पुष + णिच् = १. पोषके, २. काकपोष्ये पिके (उज्ज्वल.)- Cuckoo (MMW/L)

प्रकङ्कत - वा. - प्रकृष्टविषे - २. प्रकृष्टगमने सर्पभेदे (ऋ.१.१९१.८) - 1.Very poisonous, 2. a Serpent (MMW/RV)

प्रकाशज्ञातृ - वा. - प्रकाशकस्य सूर्यस्य पूर्वं ज्ञाता कुक्कुटे (शब्दच.)- Early riser, Cock (MMW/L)

प्रक्खर/प्रक्खक्षर - वा. - प्रखर + पृषो: प्र + क्षार अच्, १. अश्वस-न्नाहे (शब्दमाला) तत्रद्विधापाठ:, २. कुक्कुरे, ३. अश्वतरे, ४. अत्यन्ततीव्रे (मेदि.) - 1. Armour for horse (MMW/L), 2. Dog, 3. Mule

प्रकीर्ण - Horse (MMW/Gal)

प्रकीर्णक - Horse, Chowrie (MMW/L)

प्रचलक- वा. - प्र+चल्+वा उन् कीटभेदे (सुश्रु.) - Insect, MMW = sp. of venomous Reptile (Susr.)

प्रचलाक - वा. - प्र+चल्+आकन् = १. शराघाते, २. मयूर शिखण्डे, ३. भुजङ्गे (मेदि.)

प्रचलाकिन् - वा. - प्रचलाक २. मत्वर्थे इति, मयुरे (त्रिका.) - Peacock (MMW/L), Snake (MMW/L)

प्रचेलक - वा. - प्र+चेल् गतौ - घोटके (शब्दमा.) - Horse (MMW/L)

प्रजापति: - वा. - स्वनामख्याते कीटभेदे - Some Insect (MMW/L)

प्रतिजिह्वा- वा. - प्रतिरूपा जिह्वा- तालूमूलस्थे जिह्वारूपे मांसपिंडे (त्रिका.)(आलजिव) - Uvula (MMW/L)

प्रतिमूषिका - a sp. of Rat (MMW/L)

प्रतिसूर्य - Lizard which basks in the sun (MMW/Susr.), (Uttara Ra.), Chameleon

प्रतुद - वा.- प्र+तुद् - खगभेदे - ''हरीतो धवल: पाण्डु: चित्रपक्षो बहुच्छुक: । पारावत: खञ्जरीट: पिकाद्या: प्रतुदा: स्मृता: ॥'' प्रतुद्य भक्षयन्त्येते तुण्डेन प्रतुदास्तत: ॥ - ''प्रतुदा: मधुरा: पित्तकफघ्नास्तुवरा: हिमा: लघवो बद्धवर्चस्का किंचिद्वातकरा: स्मृता: ॥'' (भावप्र.)- 'Pecker' class of birds - falco hawk, owl, parrot, raven, peacock, (Āpast.) (MMW)

प्रत्युलूक - वा. - प्रतिकूल उलूकस्य = काके भाग. ''प्रत्युलूक: काक:''(श्रीधर) Or प्रतिरूप: उलूक: यस्य कप् । प्रत्युलूकक उलूकानुरूपे पक्षिभेदे - ''उलूकाप्रत्युलूककान्'' (हरिवं.३.अ) - Crow, Enemy of the owl, a bird resembling Owl (Bh.P./ MMW)

प्रथुक - वा. - प्रथ्+उक - पृथुके चिपिटके (रायमुकुट:) - Young of an animal (MMW/L)

प्रपादिक - Peacock (MMW/L)

प्रबाल - वा.- ३. रत्नभेदे - Precious Coral

प्रभाकीट - वा. - प्रभान्वित: कीट:, खद्योते (राजनि.) - Firefly (MMW/L)

प्रभुभुक्त - वा. - स्वाम्यनुरक्ते कुलीने - घोटके (शब्दच.) - Devoted to master as a Dog or Horse (MMW/L)

प्रमथ - वा. - घोटके - Horse (MMW/L)

प्ररूढ - वा. - प्र+रुह् - ४. जठरे (मेदि.) - Stomach (MMW/L)

प्रयाग - Horse (MMW/L)

प्रलम्बाण्ड - वा. - प्रलम्ब: अण्डो यस्य । दीर्घाण्डकोषयुते (हेम.)

प्रलोलुप- वा. - २. पक्षिभेदे (मार्क पु.७.अ)

प्रवग - वा. - प्लवग लस्य र: - खगे

(अमरटीका) - Bird general, Monkey (MMW/L)

प्रवलाकिन् - वा. - भुजङ्गे, २. चिमेखलके च विश्व: - Probably with reference to प्रचलाकिन् - 1. Snake, 2. Peacock (MMW/L)

प्रवाल - Coral (MMW/Mn), an Animal (L)

प्रसह - वा. - सहति प्र + सह् - अच् । २. बलात्कारेण भक्षके खगभेदे - ''काकोगृध्रउलूकश्च चिल्लश्च शशघातक: । चाषो भासश्च कुरव: इत्याद्याप्रसहा: स्मृता: ॥'' शशघातक:(वाज) इति लोके, ''प्रसहा: कीर्त्तिता एत प्रसहाच्छिद्य भक्षणात् । प्रसहा: खलु वीर्योष्णा: । तन्मांसं भक्षयन्ति ये ते शोषभस्मकोन्मादै: शुक्रक्षीणा भवन्ति'' (भावप्र.) - Carnivorous Beasts or Birds of prey (MMW/L)

प्रसहन- वा. - प्रगतं सहनं यस्य - हिंस्रपशुभेदे - ''शार्दूलसिंह - शरभर्क्षतरक्षुमुख्या ये अन्यान् प्रसह्य विनिहत्य निवर्तयन्ते ते कीर्तिता: प्रसहना: पललं तदीयमर्श: प्रमेहजठरामय- जाड्यहारी'' (राजनि.) - Cruel, Carnivorous, predatory animals (MMW/L)

प्राचिका - Mosquito, female Falcon (MMW)

प्रातुद - (MMW/Car) from प्रतुद, A Bird

प्राजिक - Hawk (Var.Br.Sam./ MMW)

प्राजिन् - वा. - प्र + अज् - णिनि - पक्षिभेदे (मेदि.) (अमर:) - Some bird (MMW/L) वाजिप्राजिन्

प्रातर्नादिन् - Cock, Crows in morning (MMW/Bh. Pr.)

प्रातर्भोजक/ प्रातर्भोक्तृ - वा. - काके (शब्दच.) Crow - Early eater (MMW/L)

प्राणिन् - Living Creature (MMW/S.Br./Āp.Sr.)

प्रावारकीट - वा. - प्रावार - उत्तरीयवस्त्रे so कीटभेदे (जटाधर:)- Cloth Insect (MMW/L)

प्रावारकुण - Louse (?)(MMW/L)

प्रावृषिक - वा. - प्रावृषि कायति - शब्दायते, मयूरे (धरणि:) Why not भेक - Peacock (MMW/L)

प्राशृङ्ग - वा. - प्रकृष्टं शृङ्गमस्य प्रकृष्ट शृङ्गयुक्ते (यजु.२४.३७)

- Horns bent forward (MMW/ T.S./V.S.)

प्रासादकुक्कुट - वा. - प्रासादे कुक्कुट इव पारावते (त्रिका.) - Pigeons (MMW/L)

प्रियपुत्र - Some Bird (MMW/ Brahmana Pu.)

प्रियंवद - वा. - २. खेचरे (शब्दमा.) - Some Bird (MMW/L)

प्रियक - वा. - प्रिय + स्वार्थेक- पीतसालके (पियासाल) २. नीपे, ३. चित्रमृगे, ४. भ्रमरे (मेदि.) - Some Bird (MBh.), Bumble Bee (L), Spotted deer with very soft skin (Susr/Sis.), Chameleon(L)

प्रियदर्शन - वा. - प्रियं दर्शनमस्य, २. शुकखगे (जटा.)- Parrot (MMW/ L)

प्रियात्मक - Bird of प्रतुद class (MMW/Car)

प्रीतु - Some Bird (MMW/W)

प्रो(प्रौ)ष्ठ - वा. - प्रकृष्टौ ओष्ठौ अस्य = (पुंठि) मत्स्यभेदे (रायमुकुट:) ३. गवि च - Fish - *Cyprinus cachius* (MMW), (Bh.Pr.), Bull (Pān-v.4.120)

प्रोथिन् - प्रोथ = Snout of horse - so Horse (MMW/L)

प्लव- वा. - प्लु + अच् - भेल, ६. भेलके (भेला), ७. मेषे, ९. वानरे, १०. जलकाके, ११. कुलके, १४. कारण्डवखगे, २१. जलकुक्कुटे, २२. जल चर पक्षिगणभेदे - (भावप्र.) ''हंससारसकाचाक्षवकक्रौंच सरारिका: । नान्दीमुखी सकादम्बा बलाकाद्या: प्लवा: स्मृता: ॥'' प्लवन्ते सलिले यस्मादेते तस्मात् प्लवा: स्मृता: - Frog (MMW/L), 7. Sheep (L), 9. Monkey (L), 11. Aquatic Birds

प्लवक - वा. - प्लु + अक = ४. भेके - Frog (MMW/L)

प्लवग - वा. - प्लवन् सन् गच्छति वानरे, २. भेके, ३. प्लवसंज्ञके खगे (शब्दर.) - Monkey (MMW/R), Frog (Hariv), Diver Bird (L)

प्लवगति - वा. - प्लवेन गतिरस्य = भेके - Frog (MMW/L)

प्लवङ्ग - वा. - वानरे, २. मृगे (शब्दच.) - Monkey (MBh.), Deer (MMW/L)

प्लवङ्गम - वा. - भेके, २. वानरे (अमर:)- Frog (R), Monkey (Mn/R/MMW)

प्लुतगति - Hare (MMW/L)

प्लुषि - वा. - प्लुष् = सेके, पूर्त्तौ = बकतुल्यतुण्डयुक्ते खगभेदे (यजु.२४-२९) २. दाहके सर्पभेदे (ऋ.१.९१.१) - Noxious Insect (MMW/RV:VS), Flying white Ant (L)

फ

फट - वा. - स्फुट् विकाशे सर्पाणां फणायां (अमर:), २. दन्ते (मेदि.), ३. कितवे - Snake hood (L), Teeth (MMW/L)

Therefore **फटाटोपिन्** - Serpent (Sāranga Pur.) (MMW)

फडिङ्गा- a Grasshopper (MMW/L)

फण - वा. - दर्व्याकारे संकोच - विकासवति सर्पमस्तके (अमर:) - Snake Hood (MMW/MBh.)

फणकर (णा) - वा. - फण: (णा) कर इव सर्पे (शब्दरत्ना.) - Cobra (MMW/L)

फणधर/फणाधर/फणभर - वा. - फणं(णां) धरति - सर्पे (शब्दरत्ना.) - Cobra (MMW/L)

फणि - वा. - फणा अस्त्यस्य - दर्वीकरे सर्पभेदे (अमर:) see अहि - Serpent general (MMW/Suparn), Coluber naja (Kāv)

फणिखेल - वा. - फणिना खेलति -(भारुई) खगे (त्रिका.) - Pheasants, Peacock, play with serpents, Kite, Quail (MMW/L)

फणिभुज - वा. - फणिनं भुङ्क्ते पन्नगाशने गरुडे - Brahminy Kite , MMW = Peacock

फण्ड - वा. - फण गतौ - डतस्तनेत्वं जटरे (उणादिकोश: - i.113) - Stomach (MMW)

फत्कारिन् - वा. - फदित्यव्यक्तं शब्दं करोति - खगमात्रे (शब्दच.) - Bird in general (MMW/L)

फलकिन्- वा. - फलकं तदाका - रोस्त्यस्य (फलुई), १. मत्स्यभेदे (मेदि.) - Fish var., Flatfish (MMW/L)

फलखेला/फालखेला - Quail (MMW)

फलाद(श)न - Fruit eater, Parrot (MMW/L)

फलायोषित् refer **फडिङ्ग -** Cricket (MMW/L)

फलि - वा. - फल इन् (फलुई)

मत्स्यभेदे - (रायमु) - Fish var. (MMW/L)

Or

फल्लुकिन्- वा. - फलक + पृषो (फलुई) मत्स्ये (शब्दार्थकल्प) - Fish var. (MMW/L)

फिङ्गक - वा. - कलिङ्ग + पृषो (पिङा) पक्षिभेदे (शब्दमा.) Kalinga or Kulinga - Fork tailed, Shrike (MMW/L), Sparrow (Car.)

फुक - वा. - खगे (शब्दच.) - Bird (MMW/L)

फुट - वा. - स्फुट् क पृषो प्रस्फुटिते, ३. सर्पफणायां (हेमच.) - Cobra hood (MMW/L)

फुप्फुस - Lungs (MMW/Susr./Sārṅg S)

फुल्लक - Worm or Snake (MMW/L)

फुल्लरीक - वा. - फल - फर्फरीकादि २. सर्पे च (संक्षिप्तसा.) - Serpent (MMW)

फुल्ललोचन - वा. - फुल्लं विकसितं लोचनमस्य, २. मृगभेदे (शब्दच.) - Large eyed Deer (MMW/L)

फेञ्चक - A kind of Bird (MMW/Car)

फेण्ट - Some Bird (MMW/Cat.)

फेनक - Cuttlebone (MMW/L)

फेर - वा. - फे इत्यव्यक्तं रौति = शृगाले (शब्दर.) - Jackal (MMW/L)

Or

फेरण्ड - वा. - रण्डति = शृगाले (हेमच.) - Jackal (MMW/L)

फेरव - वा. - शृगाले (अमर:) - Jackal (MMW/Mālati M./Prab.)

फेरु - वा. - शृगाले (अमर:) - Jackal (MMW/Bh.P.)

ब

बम्भर - Bee (MMW/L)

बम्भरालि - Fly (MMW/L)

बक or **वक -** Heron - *Ardea nivea* (MMW/L)

बकचिञ्चिका = बकाची - Sort of Fish (MMW/L)

बकेरुका - Small Crane (MMW/L)

बकोट - A kind of Crane (MMW/L)

बडिश - Fish hook, Surgical instrument (MMW/Susr.)

बणिग्वह - वा. - वणिजं वहति - उष्ट्रे (शब्दच.) - Camel

बध्न - वा. - बन्ध् नक् - ब्रधादेश:

अश्वे (निघण्टु:) - Horse (MMW/ Naigh.i.14)

बन्धुर/बन्धुल - वा. - बन्ध् + उरच् = ६. हंसे (मेदि), बके (शब्दर.) - Swan, Crane, Bird, Goose, *Ardea nivea* (MMW/L)

बभ्रुक - Probably, a kind of *Ichneumon* (Hairv/MBh.) (MMW/VS)

बभ्रु - वा. - भ्रु + कु द्वित्वं बभ्र + उ वा - ३. नकुले (मेदि.)

बर्कर refer **बक्र-** Kid, Lamb, Goat (L) (MMW/Āp.Sr.)

बर्जह - वा. - गवादीनां दुग्धस्योत्पत्तिस्थाने (ऋ.१.९२.४) - Udder (MMW/RV)

बर्जह्य - Nipple (MMW/AV)

बर्बणा - वा. - बर्ब गतौ नील-मक्षिकायां- Blue bottle fly

बर्बर - Two kinds of fish, a kind of Worm (MMW/L)

बर्बरा - a kind of Fly (MMW/L)

बर्स्व - Tooth Socket (MMW/VS/Kāth.)

बर्ह - वा. - मयूर पुच्छे ''यथा बर्हाणि चित्राणि बिभर्ति भुजगाशन:'' - Tail feathers of Peacock

बर्हिन/बर्हिण - वा. - मयूरे (अमर:) - Peacock (Mn/ Āpast.) (MMW)

बल - वा. - (धान्यावरोधे; वधे; जीवने), ११. काके (अमर:) - Crow (MMW/MBh.)

बलद - वा. - Ox or Bullock (MMW/Kathās)

बलाका - वा. - बलसंवरणे + आक् - बकपङ्क्तौ, २. बके विषकण्ठिकायां, ३. बकभेदे शाश्वत: - Heron whose flesh is eaten (MMW/VS/ TS/Hain)

बलाकिका - A Small Crane (MMW/L)

बलाहक - Crane var. (MMW/L), Snake var. (Susr.)

बलि - वा. - ८. उदरावयवभेदे- ''ब(व)लित्रयं चारु बभार बाला'' (कुमार:) Rectus abdominis - ९. गुह्यस्थे अंकुराकारे मांसपिंडे वैद्यक:

बलिन् - वा. - बलमस्त्यस्य इनि - बलवति - २. उष्ट्रे, ३. महिषे, ४. वृषे, ५. शूकरे (जटा.)- Camel, Buffalo, Bull, Boar, also Serpent (MMW/L)

बलिपुष्ट - वा. - बलिना - बलिद्रव्येण पुष्टः काके (अमरः) - Crow (MMW/Sis)

Or

बलिभुज - वा.- बलिं भुङ्क्ते - Crow (Kathās/Bh.P.), Sparrow (L), Crane (Gal.) (MMW)

बलि(ली)मुख - वा. - बलियुक्तं मुखं यस्य वानरे (अमरः) (चामरदण्ड) - Monkey

बलिष्ठ - वा. - अत्यन्तं बलवति - उष्ट्रे (राजनि.) - Camel (MMW/L)

बलीन - Scorpion (MMW/W)

बली(री) वर्द - वा. - ईः लक्ष्मीः वृ विच् वर् तौ ईवरौ ददाति ईवर्दः बली च असौ - वृषे(अमरः) - Ox - Strength produced wealth during nomadic period (MMW/T.Br.)

बस्त/वस्त - Goat (MMW/RV)

बहिश्चर or **बहिःकुटीचर-** 'Crawls out of its shell', Crab (MMW/L), May be a Gastropod (B.T.)

बहुक - वा. - बहु संज्ञायां कन्- कर्कटे दात्यूहखगे (मेदि.) - *Cuculus melanoleucus*, Jacobian cuckoo, *Mystus bleekeri*, Crab (MMW/L)

बहुकर - वा. - बहूनि किरति (फरास) - सभामार्जनकरे - खलपौ (अमरः), ३. उष्ट्रे (त्रिका.) - Broom, Camel (MMW/L)

बहुदन्तेय - वा. - बहुदन्तः चतुर्दन्तः ऐरावते (हेमच.) - Name of Indra, Mastodon (MMW/L)

बहुनाद - वा. - शङ्खे (राजनि.) - Conch (MMW/L)

बहुप्रज - वा. - बहुसंतानवति - २. शूकरे (हेम.) ''सूते सूकरयूवती सुतशतं'' - (Ramanujacharya) - Pig (MMW/L)

बहुमूत्रक- A kind of Chameleon (MMW/L)

बहुबल - वा. - सिंहे (राजनि.) - really Tiger - as it is stronger, Lion (MMW/L)

बहुरूप -Chameleon (MMW/L)

बहुरूपक - वा. - A kind of Animal (MMW/L)

बहुरोमन् - वा. - अनेकरोमवति - मेषे (हारा.) - Hairy Sheep (MMW/L)

बहुशत्रु - Sparrow (MMW/L)

बहुसू - वा. - शूकर्यां - Pig, Rat (MMW/L)

Or

बह्वपत्य - वा. - (राजनि.)- Rat (MMW/L)

बाकरुक - A kind of Crane (MMW/L)

बादर - Conch winding L to R (MMW/L)

बाल - वा. - मत्स्यभेदे (शब्दच.) - *Cyprinus denticulatus* or rohita or *Cyprinus rohita* (*Labeo rohita*), *Rohu* of *carp* family (MMW/L)

बालक - Fish var. (MMW/L)

बालकृमि - वा. - केशकीटे (उकुन) (जटा.) - Insect var., Hair louse (MMW)

बालमूषिका - वा. - क्षुद्र - मूषिकायां गिरिकायां (अमर:) - Small mouse (MMW/L)

बालाह्य - वा. - बालो वाह्यो यस्य - इक् कटे वनच्छगले (हारा.) - Wild goat, A Young Goat, "Ridden by children"(MMW/L), May be a monkey (B.T.)

बालव्यजन - वा. - चामरे (हेमच.) - Whisk, Yak tail

बालेय - वा. - बलेरपत्यं or बलये हितं, १. रासभे (अमर:) - Donkey (MMW/Var.)

बाह - Horse (MMW/L) - refer वाह

बाहु - MMW = Arm, Specially between elbow and wrist

बाहुकुन्थ - वा. - विहागानां बाहुस्थानीये पक्षे (शब्दच.)

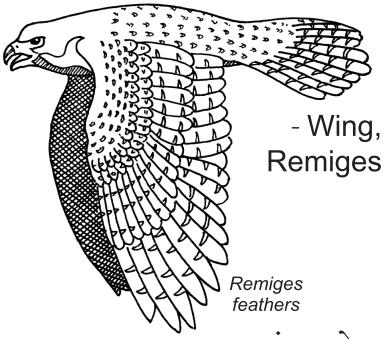

बाहुज - वा. - ब्रह्मबाहुभ्यां जायते - १. क्षत्रिये, २. कीरे (मेदि.) - Parrot (MMW/L)

बिम्ब - Lizard, Chameleon (MMW/Gaut)

बिहारक/बिडारक/बिरालक - Cat (Mn/MBh.), (MMW/L)

बिन्दुचित्रक - वा. - बिन्दुरूपं चित्रमस्य मृगभेदे (शब्दर.) - Spotted deer (MMW/L)

बिन्दुरेखक - Having a row of spots, Bird sp. (MMW/L)

बिन्दुराजि - Snake var. (MMW/Susr.)

बिन्दुल/विन्दुल - a venomous Insect (MMW/Susr.)

बिलङ्गम - Hole goer, Snake (MMW)

बिल - Name of two fish varieties (MMW/L)

बिलकारिन् - वा. - गर्तकारके, २. मूषके (राजनि.)- Rat, any Burrower (MMW/L)

बिलवास - वा. - जाहकजन्तौ - (राजनि.) - Burrower, Polecat (MMW/L)

बिलवासिन् - वा. - सर्पे (शब्दरत्ना.) - Burrow dweller, Snake (MMW/L)

बिलशय/बिलेशय/बिलौकस: - वा. - बिले शेते सर्पे (अमर:), २. मूषिके, ३. गोधायां, ४. शशे, ५. शल्लक्यां च (भावप्र.)- ''गोधाशशभुजङ्गा - खुशल्लक्याद्या: बिलेशाया: । बिलेशया : वाताहरा मधुरा रसपाकयो:'' - 1. Snakes, 2. Rats & mice, 3. Lizards, 4. Rabbit (MMW/Bh.P./Susr.)

बिसकण्ठिन् - वा. - बके (राजनि.) - Small Crane (MMW/L)

बिसनासिका - Small Crane (MMW/L)

बुध - Dog (MMW/L)

बुद्बुद - Five day old Embryo (Susr./Nir/ Bh.P./MMW)

बुक्क - वा. - बुक्क् अच् । हृदयस्थे - मांसपिंडे, ४. छागे (त्रिका.) - Heart muscle, Goat (MMW/L)

बुसप्लावि - Dung beetle (Divyāv) (MMW)

बृहच्छल्क - वा. - चिङ्गटमत्स्ये (जटा.) - "Large Scaled", Kind of Prawn (MMW/L)

बृहदङ्ग - वा. - गजे (शब्दच.), महाकाये (त्रिका.) - Elephant (MMW/L)

बृहद्राविन् - वा. - बृहदच्यथा - तथा रौति क्षुद्रोलूके (राजनि.)- "Crying loud", small Owl sp. (MMW)

ब्रह्मसर्प - वा. - ब्रह्मेव बृहन् सर्प: । सर्पभेदे (त्रिका.) - Huge Snake, Python (MMW/L)

ब्रह्माङ्गभू/ब्रह्माग्रभू - वा. - ब्रह्मणोऽङ्गाद्भवति = घोटके (हारा.) - Horse (MMW/L)

ब्रह्मात्मभू - वा. - ब्रह्मणो देहाद्भवति = अश्वे तस्य ब्रह्मदेहजातत्वं (बृ.उ.उक्तं) (शब्दमाला.) - Horse

ब्राह्मणिका - Probably a Lizard (MMW)

ब्राह्मणी - Lizard, Red tail (MMW/L), Large headed Ant (L), Wasp (L)

भ

भ - Bee, Onomatopoeic (MMW/L)

भक्किका - वा. - फटिङ्गा ख्याते कीटभेदे (शब्दार्थकल्यतरु:) - Cricket (MMW/L)

भक्कुड - sp. of Fish (MMW/ Bh.Pr.)

भगाल - Kapāla - Skull (MMW/ Pār.Gr.)

भङ्कारी - वा. - भमित्यव्यक्तशब्दं करोति भम्भरालिकायां - दंशे (त्रिका.) Gadfly (MMW/L)

भङ्गान - वा. - भङ्गेन तरंगेण अनिति (भाङ्गान) मत्स्यभेदे (शब्दमा.) - *Cyprinus bhagana* (MMW/L)

भङ्गारी- वा. - भमित्यव्यक्तं गिरति दंशे (त्रिका.) - Gadfly (MMW/L)

भट्टारक - Old = *Ardea nivea* (MMW), New = Little egret heron. *Egretta garzetta* - Bakabaka, Stork, Crane, Crow Pheasant or Bharadwaj bird, Cakora, a kind of Partridge - mythical bird, Chataka or Jacobian cuckoo or Pied Cuckoo - associated with Indian mythology

भण्डक - वा. - भण्ड संज्ञायां कन् खञ्जनखगे (जटा.) - Wagtail (MMW/L)

भण्डुक/भण्डूक - वा. - भडि उक ऊक । (भाङ्गान) मत्स्यभेदे (रत्नमा.) - *Cyprinus bhagana* - Fish var. (MMW/Bh.Pr.)

भद्र - वा. - भदि रक्नि नलोप: ५. वृषे, ६. खञ्जने, ८. हस्ति-जातिभेदे (मेदि.) - 5. Bullock var., 6. Water - wagtail, 8. Elephas var. (MMW/R)

भद्रनामन् - वा. - (काटठोकरा) खगभेदे (त्रिका.)- Water wagtail, Wood pecker (MMW/L)

भम्भ - वा. - भमित्यव्यक्तशब्देन भाति मक्षिकाभेदे - दंशे - (हारा.) - A Fly (MMW/L)

भम्भरालि/ भम्भराली - वा. - भं शब्दस्य भरमालाति गृह्णाति - (डांश) मक्षिकायां भम्भालिका च (त्रिका.) - may mean a Gnat, Fly (MMW/L)

भयङ्कर - वा. - डुण्डुलविहगे - small Owl, Falcon (MMW/L)

भरत - वा. - भरं तनोति, ४. तन्तुवाये - Spider, Weaver (MMW/L)

भरद्वाज/भरद्वाजक - वा. - (भारुई) खगभेदे (अमर:) - Bearing speed or strength (of flight) - Skylark (MMW/R)

भरुज/भारुजिक - वा. - भेतिशब्देन रुजति - शृगाले - Jackal (MMW/L)

भल्ल/भल्लक - वा. - वधे, हिंसे + अच् - १. भल्लूके (Pancar.) - Bear (MMW/ Hit)

भल्लाक्ष - वा. - भल्लस्येवाक्षिणी यस्य मन्ददृष्टौ हंसभेदे - (छा.ड.) - A term used in addressing Flamingo, Swan (MMW/L)

भल्लाट - Bear (MMW/L)

भल्लु(ल्लू) क - वा. - भल्ल् + उ(ऊ) क। भालूक - १. जन्तुभेदे (अमर:) - Bear (MMW/ Un.iv.41), Monkey, Dog (L), Shell var. (Susr.)

भवल - Dog (MMW/L)

भष - वा. - कुक्कुरे (शब्दरत्ना.) - Dog (MMW/L)

भषक - वा. - भष् (Growl, bark) कुन्, कुक्कुरे (अमर:) - Dog (MMW/L)

भसद - वा. - भसदीप्तौ भक्षणे - आदि, ५. कारण्डवखगे (उणादि) - A sort of Duck (MMW/L)

भसन/भसल - Bee, large black Bee (MMW/L)

भाकुट/भाकूट (मेदि) **- वा.-** भया दीप्त्या कुटति (भेट्की) कूट (मेदि) मत्स्यभेदे (राजव) - "having a bright point" Fish sp. (MMW/Vās.)

भाण्डपुष्प - वा. - सर्पभेदे (त्रिका.) - Snake sp. (MMW/L)

भाण्डीक - Bird sp. (MMW/ Var.Br.S.)

भारण्ड - वा. - उत्तरदेशजे खगभेदे - ''एकोदरा: पृथग्ग्रीवा: अन्योन्यफल भक्षिण: । असंहता विनश्यन्ति भारण्डा इव पक्षिण: ।।'' (पंचत.) - Some Bird

भारग - 'Undergoing loads' = A Mule (MMW/L)

भारती - वा. - भृ अतच् - ३. पक्षिभेदे - Quail (MMW/L)

भारद्वाज - वा. - व्याघ्राटविहगे (हेमच.) - Skylark (MMW/Pancāt)

भारय - वा. - भासारयोवेगोयस्य - भारुई खगभेदे (शब्दच.) - Skylark (MMW/L)

भारव(वा)ह - Ass, Donkey (MMW/L)

भारशृङ्ग - Kind of Antelope (MMW/L)

भारसह - Ass (MMW/MBh./Hariv.)

भारि for इभारि - **वा.** - इभस्य अरि: - सिंहे (हेमच.) - Lion (MMW/L)

भारिट/भारीट - वा. - भासा रेटति श्यामचटके खगभेदे (राजनि.) - Some Bird (MMW/L)

भारिण्ड (भारुण्ड) - वा. - उत्तरकुरुदेशस्थे खगभेदे ''भारुण्डा नाम शकुना: तीक्ष्णतुण्डाभयानका: । तन्निर्हरन्तीह मृतान् प्रक्षिपन्ति च'' (भा.भी.७.अ) - Probably Vulture (MMW/MBh.)

भार्गव - वा. - ४. गजे (मेदि.) - Elephant (MMW/L)

भार्याटिक - वा. - भार्यया आटो गति: प्रयोजनमस्य १. स्त्रीजिते - henpecked, २. हरिणभेदे (मेदि.) - Some Deer (MMW/L)

भार्यारु - वा. - भार्यं धार्य ऋच्छति, २. हरिणभेदे - Deer var. (MMW/L)

भालाङ्क - वा. - भालस्येवाङ्को यस्य भाले अङ्को यस्य वा ३. रोहितमत्स्ये, ६. कच्छपे च (मेदि.) - Having auspicious mark on forehead - *Cyprinus rohita*, Tortoise (MMW/L)

भालु(लू)क/भाल्लु(ल्लू) क - वा.- भल् अवरोधे उक् स्वनामख्याते पशुभेदे (अमर:) - Bear (MMW/L)

भावन - Crow (MMW/L)

भास - वा. - कुक्कुरे, ५. शकुन्ते गृध्रखगे (हेमच.) - 3. Dog, 5. Vulture (Adbh. Br/Āpast/MBh/Hariv/MMW)

भासन्त - वा. - भास झच् भास-खगे(मेदि.) - Vulture (MMW/Mn.xi.25)

भित्तिका - small house Lizard (MMW/L)

भित्तिखातन/भित्तिपातन - वा. - भित्तिकुद्यं पातयति भेदनेन महामूषिकभेदे (राजनि.)- Bandicoot (MMW/L)

भिन्नमस्तकपिण्डक - Elephas, whose skull & forehead are cloven, whose frontal prominences have fissures (MMW/MW)

भीमनाद - वा. - सिंहे (शब्दच.) - Lion (MMW/L)

भीमविक्रान्त - वा.- सिंहे (त्रिका.) - Lion, Powerful, Courageous (MMW/L)

भीरु - वा. - भी क्र भयशीले ७. अजायां (मेदि.), ८. शृगाले (शब्दमा.), १०. व्याघ्रे(राजनि.) - Female Goat, Jackal, Tiger, also various kinds of Fish, Centipede (MMW/L)

भीरुक - वा. - शृगाले (मेदि) व्याघ्रे = Tiger, भीलुक = Bear, Jackal, MMW/L = Owl, Bear

भीरुचेतस् -Timid hearted = Deer (MMW/L)

भीषण - वा. - भीषयते, ६. कपोते - (पु) - Bird of ill omen - Pigeon, Dove (MMW/L)

भुजग - वा. - भुज् वक्रणे - क - भुज: कुटली भवन् सन् गच्छति - सर्पे (अमर:) - Going in curves, Snake (MMW/MBh/Kāv.)

भुजगदारण - वा. - भुजगं दारयति - गरुडे (त्रिका.) - Kite (MMW/L)

Or

भुजगान्तक - वा. - गरुडे (राजनि.) - Brahminy Kite (MMW/L)

भुजगभोजिन् / भुजगाशन - वा. - भुजगं भुङ्क्ते - मयूरे (राजनि.)- Peacock (Harav./MMW)

भुजङ्ग - वा. - भुज: सन् गच्छति - सर्पे (अमर:) ''भोटने'' - Snake gen. (Susr./Kāv./ MMW)

भुजङ्गभुज- वा. - भुजङ्गं भुङ्क्ते गरुडे (शब्दर.), २. मयूरे (राजनि.) - Kite, Peacock (MMW/L)

Or

भुजङ्गभोजिन् - राजसर्पे च (हेमच.) - "King Cobra" (MMW)

भुजङ्गम - वा. - भुज: कुटली भवन् सन् गच्छति सर्पे(अमर:) - Snake (Susr./Kāv./MMW)

भुरुण्ड - वा. - भारुण्डखगे - (भा.व.१७.अ.) refer भरण्ड: भारण्ड: भेरुण्ड - mythical - A kind of animal (MMW/ M.Bh.)

भूकाक - वा. - भुविख्यात: काक: । क्षुद्रकाके, २. क्रौञ्चे, ३. नीलकपोते (राजनि.)- Heron, Curlew, Pigeon var. (MMW/L)

भूक्षित् - Earth destroyer (L), Hog (MMW)

भूजन्तु - वा. - भूरिव जन्तु:, नागे, हस्तिनि (राजनि.) - a kind of Snail (MMW/L)

भूदार - वा. - भुवं दृणाति खनति शूकरे (अमर:) - Pig, 'rooting up the earth' (MMW/ Kāsikh)

भूनाग - "Earth snake, a kind of snail or snail shell" (Rasind/MMW), Could be Earthworm or better still - Typhlops, refer भूनागताम्र Fe_2O_3

भूप(फ)ल - a kind of Rat (MMW/L)

भूमिशय - Wild Pigeon (?) (MMW/L)

भूमिस्नु - Earthworm (MMW/L)

भूरिप्रेमन् - वा. - भूरिप्रचुर: प्रेमाऽस्य = चक्रवाके (राजनि.) - *Anas casarca* (MMW/L)

भूरिगम - 'Much going' = the Ass (MMW/L)

भूरिमाय - वा. - भूरय: माया यस्य- शृगाले (अमर:) - 'Full of deceit - In all countries' - Fox (MMW/L)

भूर्भुवकर - Dog (MMW/L)

भूलता - वा. - भुविलतेव महीलतायां (केंचो) सरीसृपभेदे - (हेमच.) - Earthworm

भूलिङ्गशकुनि - वा. - भूलिङ्ग: शकुनि: । बिलशायिनि पक्षिभेदे (भा.स.४४.अ) तस्या: सदावाच: श्रूयन्तेऽर्थविगर्हिता: । साहि मांसार्गलं भीष्ममुखात् सिंहस्य खादत: । दन्तान्तर विलग्नं यत्तदादत्तेऽनल्पचेतना... भुवं लिङ्गतीति भूलिङ्गो बिलशायी पक्षिविशेष: - Burrow dwelling, Bird, Sound like मासाहसं (MMW)

भूशय - वा. - भूवि शेते बिलशये नकुलादौ - Burrow dweller (MMW /Car.)

भूस्पृश - वा. - भूमिं स्पृशति मनुष्ये (हेमच.) - Man (MMW/L)

भृङ्ग - वा. - भृ (भरणे धारणे पोषणे च) भ्रमरे, १. कलिंगविहगे (सिंगा.)(अमर:), भृंगराजे - जारे (मेदि.), ६. भृंगरोले च कीटभेदे (शब्दरत्ना.) - Bumble bee (Kāv.), Bird - forktailed Shrike or similar bird (Vāgh.), 6. Large black bee (MMW/AV)

भृङ्गाधिप - Male, MMW = Queen Bee? (Bh.P.)

भृङ्गक - वा. - भृङ्गमिव कायति - राजवाशनखगे (शब्दच.) - Fork tailed Shrike (MMW/L)

भृङ्गराज - वा. - २. पक्षिभेदे, ३. भ्रमर - श्रेष्ठे (मेदि.) - Bird

(MBh/R.) Insect (MMW/L)

भृङ्गराजक - Bird sp. (MMW/ MBh.)

भृङ्गरोल - वा. - भृङ्ग इव रौति (भौमरुल) कीटभेदे (त्रिका.) - A kind of Wasp (Vās.), A bee (L), sp. of bird (MMW/L)

भृङ्गाण - A Large black Bee (MMW/L)

भृङ्गार(री) - वा. - भृङ्ग इव ऋच्छति, ३. भृङ्गराजे - झिल्लीनम कीटे (अमर:) - Cricket (MMW/L)

भृकुटि - Frog sp. (MMW/ Susr.)

भृथ - Turtle, Tortoise (MMW/L)

भेक - वा. - भी कन्। (व्याङ्) जन्तुभेदे (अमर:)। मण्डूकपर्ण्यां (अमर:) - Frog (Up/Kāv./ MMW)

भेकट - वा. - भेक इव टलति मत्स्यभेदे द्विरूपकोष: - Some Fish (MMW)

भेकनि(लि) - वा. - भाङ्गन मत्स्यभेदे (राजव.) - Fish var.

भेकभुज् - वा. - सर्पे (त्रिका.) - Snake (MMW/L)

भेड - वा. - भी + ड तस्य नेत्त्वं - मेषे(भेडा) (हेमच.) - Ram (MMW/L)

भेड्र - वा. - (भेड + पृषो) मेषे (त्रिका.) - Ram (MMW/L)

भेदन - Hog (MMW/L)

भेरुण्ड - terrible, formidable, sp. of Bird (M.Bh.), (Hariv), a beast of prey (Lalita.), i.e. a Wolf; Hyena etc.(MMW)

भेललघिष्ठ - sp. of small Tiger (MMW/L)

भैरव - Jackal (MMW/L)

भैषज - वा. - भेषजमेव स्वार्थे अण् २. लावक खगे (जटा.) - Perdix chinensis (MMW/L)

भोग - वा. - भुजभावकर्मादौ, ६. सर्प देहे, ७. तत्फणायां च (अमर:), १२. सर्पे - Snake body, Snake hood (Rv), Snake (MMW/Suparn)

भोगिन् - वा. - भोग: फणा अस्त्यस्य सर्पे (अमर:)- Serpent Cobra (MMW/ MBh/ Kāv.)

भोगिभुज् - वा. - मयूरे (नेघण्टु प्र.) - Peacock, Mongoose (MMW/L)

भोटगो -Yak, *Bos gavacus*, Tibetan Ox (MMW/L)

भोमीरा - Coral (MMW/W)

भोलि - वा. - भा + उलि (भादीप्तौ) उष्ट्रे (त्रिका.) - Camel (MMW/L)

भौतिकी - Pearl (MMW/L)

भौलिङ्ग - वा. - भूलिङ्गस्य खगभेदस्यापत्यं

भ्रमणी - Leech (MMW/L)

भ्रमर - वा. - भ्रम् करन् मधुकरे (अमर:) - Honey Bee, Bumble Bee (MBh/MMW/Kāv.)

भ्रमरक - वा. - भ्रमर इव कायति बालमूषिकायां च (Shrew) - Bee (MMW/L)

भ्रमरकीट - वा. - भ्रमर इव कीट: (कुमेरपोका) कीटभेदे - *Vespa solitaria* (MMW/L)

भ्रामक - वा. - भ्रामयति = शृगाले Jackal

भ्रूकुटि - Snake sp. (MMW/Susr.)

भ्रूण - Foetus (MMW/RV.x.155.2)

म

मकक - Probably a kind of animal (MMW/AV)

मकर - वा. - मं विषं किरति (?), १. जल जन्तुभेदे (अमर:) - Poisonous? Small animal - A Sea Monster, Croc - not marine, Shark (MMW/VS), Poisonous Insect (Susr.)

मक्षिका - वा. - मश् सिकन कीटभेदे वंभरालिकीटे (मौमाछि) (उज्ज्वल.) - Wax former = Bee, Fly (MMW/RV)

मच्छ - वा. - माद्यति मद् क्विप् तथा सन् शेते मत्स्ये (शब्दर.) - Fish (MMW/L)

मज्जन - वा. - मस्ज् कनिन् अस्थि - जाते, अस्थिमध्यस्थे स्नेहाकारे पदार्थे (अमर:) - Marrow in Bone (MMW/R.V./S.Br./Susr.)

मञ्चकाश्रय - वा. - मत्कुणे (छारपोका) (राजनि.) - Bug (MMW/L)

मञ्जरी - Pearl (MMW/L)

मञ्जा(ञ्जी) - वा. - भजि + अच् छाग्यां (त्रिका.) - Female Goat (MMW/L)

मञ्जुगमना - वा. - (मञ्जु = मनोहरं) हंस्यां (राजनि.) - Female Swan, Goose, Flamingo (MMW/L)

मञ्जुघोष - Dove (MMW/L)

मञ्जुपाठक - वा. - मञ्जु पठति शुकखगे (राजनि.) - Parrot,

repeats beautifully (MMW/L)

मञ्जुल - वा. - मञ्ज् or मजि उलच् जलरङ्कखगे - Sp. of water hen or Gallinule (MMW/L)

मटची - वा. - मट् सादे = रक्तवर्ण - क्षुद्रखगभेदे (गोविंद:) - MMW = Hail (Ch.Up.i.10.1)

मणि - Camel's hump (M.Bh.) Goat's beard (Var. Br.), Thyroid Cartilage (MMW)

मणिकण्ठ - Blue Jay (MMW/L)

मणितारक - वा. - मणिरिव तारकाऽस्य सारसखगे (राजनि.)- Jewel eyed, Indian crane (MMW/L)

मणिपुच्छ - वा. - मणिरिव पुच्छं यस्या: मणितुल्यपुच्छयुक्तायां - Having Lumps on tail (Pān.iv.1.55/Vārt), Why not Scorpion ? (B.T.)

मत्कुण - वा. - मद्क्विप् कुणति - कीटभेदे (छारापोका) (राजनि.), २. निर्दन्तगजे श्मश्रुशून्यपुरुषे (मेदि.) - Bug (Susr./Kāv/ Pur.), 2. Tuskless Elephas, Beardless Man (MMW)

मत्त - वा. - मद्+क्त । दुर्मदे गजे (अमर:), ६. कोकिले, ७. महिषे (राजनि.)- Cuckoo, Buffalo

मत्तकीश - वा. - मत्त: कीश इव = गजे (शब्दमा.) - Elephant

मत्स - वा. - मद्+सन् (gay)= मत्स्ये उणा - Fish (MMW/ Kāv.)

मत्सर - वा. - मद् सरन्, ५. कीटभेदे - मक्षिकायां - Mosquito (MMW/L)

मत्स्य - वा. - मद् + स्यन् (माच्छ्) मीने, २. जलचरभेदे see (भावप्र.) Rohu, सिलिन्ध; भांगन; मोमाचिका, वोदाल; सिंगी; हिल्स; सौल गर्गरा, कवई; वर्मी; दण्डारी; आडि:; गुरुइ; मागुर; टेङ्गरा; शफरी (पोठी) आदि - Fish in general, Aquatic forms (MMW/RV)

मत्स्यनाशन - वा. - मत्स्यान् नाशयति कुररखगे (हेमच.) मीनघातके - Sea Eagle or Osprey, Fisherman (MMW/L)

मत्स्यरङ्ग/मत्स्यरङ्गक/मत्स्यरङ्क - वा. - मत्स्ये रजति (माछरांगा) पक्षिभेदे (हारा.), ''त्रिभुवन-विदितोहामत्स्यरङ्गोकलङ्क:'' (उद्भटः) - Halcyon or Kingfisher (MMW/L)

मत्स्यराज- वा. - रोहितमत्स्ये (त्रिका.) - "King or best of Fishes" *Cyprinus rohita* (MMW)

मत्स्यवेधन- वा. - मत्स्यो विध्यतेऽनेन १. बडिशे (अमरः), २. मद्गुपक्षिणि (पानकौडि) (जटा.) - Cormorant (MMW/L)

मत्स्याशन- वा. - मत्स्यमश्नाति- (माछरांगा) (खगे) (त्रिका.) - Halcyon or Kingfisher (MMW/L)

मदन- वा. - माद्यत्यनेन, ७. भ्रमरे (जटा.) - Bumble bee (L), Bird (MMW/L)

मदनकाकुख- वा. - मदनेन हेतुना काकुरवोऽस्य पारावते - Pigeon (MMW/L)

मदनपक्षिन्- वा. - माद्यति खंजनखगे (शब्दच.) - A kind of Bird (MMW/L)

मदनपाठक - वा. - मदनोद्दीपनार्थं पठति । स्मरोद्दीपनशब्दकारके कोकिले (राजनि.) - Cuckoo, announcer of love or spring (MMW/L)

मदनशलाका - वा. - मदनोद्दीपिका शलाका तथाभूतशलाकेव वा २. सारसखगे (मेदि), ३. कोकिले (राजनि.) - *Turdus salica* or Cuckoo (MMW/L), Same as *Gracula religiosa*, common Hill Myna or Sarika

मदनसारिका - वा. - मदनोद्दीपिकासारिका - (शा.त.) पक्षिभेदे (जटा.) - *Turdus salica* (MMW/L)

मदनी - वा. - माद्यत्यनया सुरायां, २. मृगनाभौ(राजनि.) - 2. Musk, 1. Drink (MMW/2)

मदराग - Affected by passion, Cock (MMW/L)

मदार - वा. - मद् आरन् वराहे (उज्ज्वल.), ३. मत्तगजे (विश्वः) - Boar, Elephas in rut (MMW/L)

मदार्मद/महोन्मद - वा. - मदजन्य मर्मं ददाति फलकमत्स्ये (त्रिका.) - Plaice or *Pleuronectes* - some Fish, Flatfish

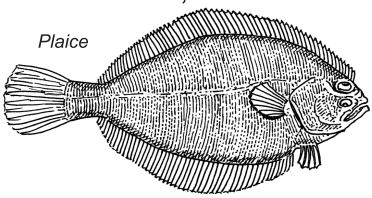

मदालापिन्-वा./मदोलापिन् (शब्दमाला.)- मदेन आलपति कोकिले - Cuckoo "uttering

sounds of love or joy" (MMW/L)

मदिरा - वा. - (मत्तखञ्जन) - Wagtail specially in pairing season (MMW/L)

मदोत्कट - Dove (MMW/L)

मद्गु - वा. - मस्ज् (पानिकोडि) पक्षिभेदे (अमरः) । ''मद्गुः स्निग्धो वातनाशकोभेदकः शुक्रकारकः । रक्तपित्तविनाशी च शीतलः परि - कीर्तितः ॥'' (राजव.)
२. मद्गुरमीने (नीलकण्ठः) - Aquatic bird, Diver or Cormorant (V.S.), Fish var., Snake var. (MMW)

मद्गुरकः/मद्गुरः - वा. - मद् अरच् न्यङ्क वा (मागुर) मत्स्यभेदे (भावप्रकाश) मत्स्यप्रिया = Female Macropt, therefore sexes different and were noticed then (B.T.) Fish (MMW) - *Macropteranthes* (Bh.Pr.), Pearl fisher, Diver (MBh/Hariv)

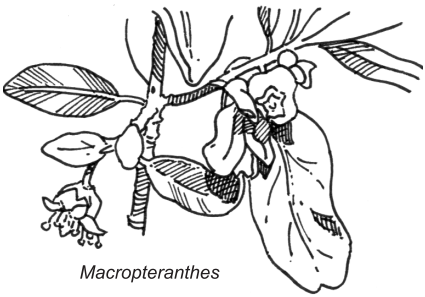

Macropteranthes

मद्गुरप्रिया - वा. - मद्गुरस्य प्रियेव । शृङ्गीमत्स्ये (हेमच.), ''मद्गुरस्यप्रिया शृङ्गी''(अमरः) - Female *Macropteranthes*

मद्गुरसी - वा. - मद्गोः मद्गुरस्येव रस आस्वादो अस्याः शृङ्गीमत्स्ये (शब्दर.) - a sp. of Fish (MMW/L)

मद्यकीट - वा. - मद्ये जातः कीटः । सुराजाते कीटभेदे (हेमच.) - sp. of Insect or Animalcule bred in vinegar etc. (MMW/L)

मधु/मधुक - वा. - मन उ नस्य धः खगभेदे (विश्वः) - Some bird *Parra jacana* or *Goensis* (MMW/L), Wattled wader family of birds

मधुकण्ठ - वा. - मधु मधुरः कण्ठोऽस्य कोकिले (त्रिका.) - Cuckoo (MMW/L)

मधुकर - वा. - मधूनि करोति संचित्य निष्पादयति, १. भ्रमरे (अमरः), ४. भृंगराजे (रत्नमाला) मधुभृदादयोऽप्यत्र - Bee (Hariv. Kāv.), Bumble Bee (MMW/L)

मधुगायन/मधुघोष - Indian Cuckoo (MMW/L)

मधुद्र/मधुदा - Running after

honey = Bee, a Libertine (MMW/L)

मधुप(पायिन्) - वा. - मधु पिबति १. भ्रमरे (अमरः) - Bee (MMW/Bhām.)

मधुमक्षिका - वा. - मधु संचयिका मक्षिका (मौमाचि) सरघायां (अमरः) - Honey Bee (MMW/Kaus.)

मधुमारक - Destroying honey = Bee (MMW/L)

मधुरकण्टक - having sweet bones, Fish var. (MMW/L)

मधुरस्वन - having sweet sound = Conch (MMW/L)

मधुलिह् - वा. - मधु लेढि आस्वादयति भ्रमरे (अमरः) - Honey Bee (Kāv./MMW/Bh.P.)

मधुवन/मधुवाच् - Indian Cuckoo (MMW/L)

मधुव्रत - MMW = large black bee (Kāv./Bh.P.)

मधुसूदन - वा. - मधु माध्वीकं सूदयति भक्षयति भ्रमरे (जटा.) - Bee as destroyer of honey (MMW/L)

मधुस्वर - वा. - मधुरः स्वरोऽस्य कोकिले (शब्दर.) - Cuckoo, "Sweet Voiced" (MMW/L)

मधूक - Bee (Sankhya.) (Gr.Su.) (MMW)

मधूलिका - Bee var. (MMW/Susr.)

मनस्विन् - वा. - प्रशस्तं मनोऽस्त्यस्य, २. शरभे (मेदि) - Sharabha (MMW/L)

मनाका - वा. - मन (पूजा, गर्व, बोधे, धृति) आक = हस्तिन्यां (उणादि) - Female Elephas (MMW/L)

मनुज - वा. - मनोः स्वायंभुवात् जायते, मनुष्ये (अमरः) - Man (MMW/MBh./Kāv.)

मनुष्य - वा. - मनोरपत्यं यत् सुक्च मानवे (जातिभेदे) - Man (MMW/RV)

मनुष्यशिरस् - an aquatic animal with human head (MMW/Āpast.) Manatee?(B.T.)

मन्थ - a kind of Antelope (Shadv. Br.) (MMW)

मन्थर - Antelope (MMW/L)

मन्थावल - a kind of animal (Ait.Br.), probably flying fox (MMW)

मन्द(न्द्र) - वा. - मदि अच् १०. हस्ति भेदे (मेदि) - sp. of Elephas (MMW/L)

मन्दग - वा. - वृषः, हंसः, गज एते स्वभावान्मन्दगतयः - Bull, Swan, Elephas

मन्दारव/मन्दारु/मन्दाट - Coral tree (MMW/L)

मन्दिकुकुर (V.L. **मल्लिकुकुंद) -** Fish var. (MMW/L)

मन्दुराभूषण - sp. of Monkey (MMW/L)

मन्ध - Antelope (Shadv. Br.) refer मन्थ (MMW)

मय - वा. - मय = गतौ - उष्ट्रे २. अश्वतरे (मेदि) - Camel, Mule, Horse (MMW/L/Vs)

मयु - वा. - मि + उ किन्नरे, २. मृगे (मेदि) - Deer (MMW/L)

मयूर - वा. - मी + ऊरन् स्वनाम - ख्याते खगभेदे - Peacock (MMW/VS/MBh)

मयूरचटक - Domestic Fowl, *Gallus bankiva* (MMW/L)

मर्या - वा. - म्रियते अवशिष्यतेऽत्र, २. मनुष्ये ''पेशो मर्या अपशसे'' इति केतु मन्त्रः मर्या मनुष्या इति भाष्यं - Man (RV/VS), Camel (MMW/L)

मराल/मराक - वा. - मृ आलच् = राजहंसे (जटा.) ''तत्रामराल्य मराल मराल केशी'' नैषधं, ३. कारंडवे, ४. अश्वे (सारस्वतः) - Royal Swan, Duck or Flamingo, 4. Horse, 5. Elephas (MMW/L)

मरु - Deer or Antelope (MMW/L)

मरुजा - Kind of Deer (MMW/L)

मरुद्विप/मरुप्रिय - Elephas of the desert, Camel (MMW/L)

मरुक/मरूक - Frog, Peacock, Antelope (MMW/L)

मरोलि - Sea Monster = मकर (MMW/L)

मर्क - Ape, Monkey (MMW/ Bh.P.)

मर्कक - *Ardea argala*, Spider (MMW/L)

मर्कट- वा. - मर्क् गतौ + अटन्। वानरे (अमरः), ४. पक्षिभेदे (त्रिका.), २. ऊर्णनाभे (त्रिका.) - Spider, Monkey (VS), Bird (Shad. Br.), Adjutant or Indian Crane, Spider (L)

मर्कटक/मर्कडिका - वा. - मत्स्यभेदे (शब्दर.) - Fish, Ape, Spider (MMW/L)

मर्कर - वा. - मर्क् अरच् = भृङ्गराजे (विश्वः) - *Eclipta prostrata*

मर्कोटपिपीलिका - Small black Ant (MMW/L)

मर्त्त - वा. - मृ + तन् मनुष्ये - Mortal Man (VS/RV/ MMW)

मल - *Os sepiae* (MMW/L)

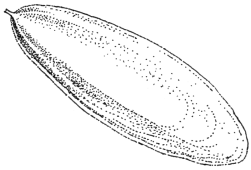

Os sepiae

मला - tip of Scropion tail (MMW/L)

मलाका - वा. - मल + अक् + अच् + टाप् - हस्तिन्यां - Female Elephas (MMW/L)

मलिनमुख - वा. - मलिनं मुखं यस्य, ३. वानरे (मेदि) - Black faced Monkey, Ape? (MMW/L)

मलुक - Belly, Quadruped (MMW/L)

मलूक - a kind of Worm, a Bird (MMW/L)

मल्ल - वा. - मल्ल धृतौ अच्। मत्स्यभेदे (मेदि.) (कपालिन्) - Fish sp. (MMW/L)

मल्लक - Tooth, Fish sp. (MMW/L)

मल्लिक - a kind of Goose with dark colored or brown legs & bill (MMW/L)

मल्लिकाक्ष - a kind of Goose (MMW/Susr.)

मल्ली - वा. - मल्ल् इन मल्लिका कृष्णवर्णदेहे आलोहितचरणे हंसभेदे also मल्लिकाक्ष - Black Swan

मल्लु - Bear (MMW/L)

मशक - वा. - मश् ध्वनौ + वुन्। Buzzing कीट भेदे (राजनि.) also मष - Mosquito (MMW/AV)

मशहरि - वा. - मशं (कं) हरति। वस्त्रनिर्मितेपदार्थे चतुष्क्यां (जटा.) - Curtain (Mosquito net)

मशाक - Some Bird (MMW/L)

मशुन - Dog (MMW/L)

महक - Tortoise, name of Vishnu (MMW/L)

महाकाय - वा. - हस्तिनि विपुलदेह - युते - Elephant (MMW/L)

महाकृष्ण - "Very black" - Serpent (MMW/Susr.)

महाग्रीव - वा. - उष्ट्रे (राजनि.) - Camel (MMW/L)

महागुह - Parasitic Worm (MMW/Sārang)

महाङ्ग- वा. - महदङ्गमस्य उष्ट्रे (राजनि.) - Camel, Rat (MMW/L)

महाजङ्घ - Great legged, Camel (MMW/L)

महाजव - Antelope general (MMW/L)

महानाद - वा. - महान् नादोऽस्य, १. गजे (मेदि), २. सिंहे (हेमच.), ३. उष्ट्रे (राजनि.) - Elephas, Lion, Camel (MMW/L)

महापक्ष - Great winged, sp. of Duck (MMW/L)

महापक्षि - Hooting Owl (MMW/L)

महापृष्ट - Camel (Big back) (MMW/L)

महाप्राण - "Making a harsh cry" - Raven (MMW/L)

महाबभ्रु - Animal, Living in holes (MMW/Susr.)

महाभीरु - "Very shy", Dung beetle (MMW/L)

महामुख - Wide mouthed, Crocodile (MMW/L)

महामृग - वा. - गजे (हेमच.) २. शरभे (राजनि.) - Elephas (MMW/L), Sharabha

महारुरु - Sp. of Antelope (MMW/L/MBh.)

महारोहि - Big Gazelle (MMW/R)

महालोल - "Very eager", Crow (MMW/L)

महाविष - "Very poisonous", *Coluber najadum* (MMW/L)

महावीर - वा. - गरुडे, हनुमति, सिंहे, ७. सञ्चालखगे (मेदि), ९. कोकिले (हेमच.) - Brahminy Kite, Lion, Cuckoo (MMW/L), kind of Hawk (W)

महाशङ्ख - Great Conch(MBh.), Parietal bone (L), Frontal bone (L)

महाशफर - Sp. of Carp. (MMW/ Bh.Pr.)

महाशल्क/महाशल्किन् - "Large Scaled" = Prawn, Fish - (Kull.) (Mn.iii-272) (MMW)

महाशिरस् - a Serpent, Lizard (MMW/L) (Susr.)

महाशुक्ति - वा. - महती मुक्ताकरत्वेन प्राशस्त्यात् शुक्तिः - मुक्ताहेतौ शुक्तौ (राजनि.) - Pearl Oyster (MMW/L)

महासिंह - वा. - शरभे (राजनि.)

बुहत्सिंहे च महास्कंधिन् - Sharabha, Big Lion (MMW/L)

महिष - वा. - मह्+टिषच् स्वनामख्याते पशुभेदे (मेदि) - Buffalo (MMW/RV)

महिषी - Bird sp. (MMW/L)

महीलता - Earthworm, Dew worm (MMW/L)

महिन्धक - Rat, Mongoose (MMW/L)

महुर्भोजिन् - "Constantly eating" - Horse (MMW/L)

महोक्ष - वा. - महान् उक्षा अच् = बृहद्वृषे (अमरः) ''महोक्षं वा महाजं वा श्रोत्रियाय प्रकल्पयेत्'' (मनुः) - Large Bull (MMW/L)

महोत्पल - वा. - पद्मे, २. सारसपक्षिणि (अमरः) - the Sārasa Bird

महोदधिज - "Seaborn", Mussel (MMW/MBh.)

महोन्मद - Fish sp. (MMW/L)

मांसपित्त - वा. - मन् + स दीर्घश्च = मांस - Bone

मांसपेशि - वा. - गर्भस्थ अवयव - भेदे (भावप्र.) - Muscle (MMW/Bh.Pr.), Foetus 8 - 14 days (L)

मांसेष्टा - वा. - मांसमिष्टं यस्याः । वल्गुलायां खगभेदे (राजनि.) - (Valgula Bird) sp. of Flying Animal (MMW/L)

माकुलि - a Snake (MMW/ Susr.)

माक्षीका - Spider (MMW/ Brāh. Up.)

माघमा (कर्कटी) - Female Crab (MMW/L)

माचिका - वा. - मच् + ण्वुल् । मक्षिकायां (त्रिका.) - Fly (MMW/L)

माजल - Blue Roller (MMW/L)

माणिक्या - वा. - मणिरिव कायति । गृहगोधिकायां (हेमच.) - Small house Lizard (MMW/L)

मातङ्ग - वा. - मतङ्गस्य मुनेरयं गजे (अमरः) - Elephant (MMW/Kāv/MBh)

मातङ्गमकर - वा. - मातङ्ग इव मकरो जलजन्तुः । महामत्स्यभेदे (अमरः) - Marine Monster (MMW/L)

मातुल - वा. - मद् णिच् उलच् - ६. सर्प भेदे (हेमच.) - Serpent (MMW/L)

मातुलाहि - वा. - मातुल इव अहिः = मालुधाने सर्पे (अमरः) -

Serpent (MMW/L)

माध्वी - Fish sp. (MMW/L)

मानसौकस् - वा. - मानसमोको यस्य । हंसे (अमरः) - homing in Lake Manas - Swan (MMW/Rājat)

मानव - Man (MMW/RV)

मान्थाल/मान्धाल - मान्थ् to hurt - Flying Fox (MMW/VS/T.Br/Gaut)

मान्धीर/मान्धीलव - Bat (MMW/L)

मायाद - "Causing illusion", Crocodile (MMW/L)

मायाविन् - वा. - माया अस्त्यर्थे बिडाले (राजनि.)- Cat (MMW/L), why not शृगाल? (B.T.)

मारक - वा. - मृ + णिच् + ण्वुल् or मृ + णिच् घञ् स्वार्थेक (वाज.) पक्षिभेदे (त्रिका.) - Falcon or Hawk (MMW/L)

मारजातक - Cat (MMW/W)

मारुताशन - Snake (MMW/L)

मार्कटपिपीलिका - a Small black Ant (MMW/L)

मार्जार(ल) - वा. - मृज् + आरन् । बिडाले (अमरः), २. रक्तचित्रके (राजनि.) संज्ञायां कन् मयूरे खट्वासे (हेमच.) - Cleanses itself often - Cat (Mn) Civet (MMW/R)

मार्जारक(+ण्ठ) - Throat or cry of Cat, Peacock (MMW/L)

मार्तण्ड - वा. - मृते अण्डे भवः - 1. a Bird (MMW/RV/Br), सूर्ये, शूकरे (मेदि.) - 2. Hog (MMW/L)

मालचक्रक - Hip joint (MMW/L)

मालजातक - Civet Cat (MMW/L)

मालिका - वा. - मालातन्निर्माणं शिल्पमस्य ठन्, २. पक्षिभेदे (मेदि) - Bird sp. (MMW/L)

मालुधान - वा. - मालुरिव पत्रलतेव धीयतेऽसौ १. सर्पभेदे (अमरः) (मालुयासांप्) - Serpent sp. (MMW/L)

मासज्ञ - Knowing months, Gallinule (MMW/L)

माषाद - Blossom eater, Tortoise (MMW/L)

माषाशिन् - 'Bengal & horse gram eater' - Horse (MMW/L)

माहा/माही/माहयी - Cow (MMW/L)

माहेन्द्र - वा. - महेन्द्रस्यायं अण्

४. गवि (राजनि.) - Cow (MMW/L)

माहेय - Coral (MMW/L)

मितङ्गम - वा. - मितं परिमितं मृदं गच्छति। गजे (सि.कौ.) - Elephas (MMW/L)

मिथुनिन्/मिथुनेचर - "going in pairs", Wagtail, Chakravaka (MMW/L/ Harav.)

मिश्र - वा. - गजजातिभेदे (हेमच.) - sp. of Elephas (MMW/L)

मिश्रज - Mixed born - Mule (MMW/L)

मीढ - Ram (MMW/L)

मीन - वा. - मीनक्। मत्स्ये (अमरः) - Fish general (MMW/Mn./MBh.)

मीनघातिन् - a Crane (MMW/L)

मीनर - मकर - A Sea Monster (MMW/L)

मीनाम्रि(मृ)ण - a Wagtail मीनास्तृण (MMW/L/V.L)

मीवा - a Tapeworm (MMW/ Un i.154.Sch)

मुक्तचक्षुस् - Casting glances, Lion (MMW/L)

मुक्ताप्रसू - वा. - मुक्तां प्रसूते शुक्तौ (राजनि.) - Pearl Oyster = मुक्तागार (MMW/L)

मुक्ताफल - वा. - मौक्तिके ३. कर्पूरे च (मेदि) - Pearl (MMW/L)

मुक्तास्फोट - वा. - स्फुट्यते - विदीर्यते मुक्तायै शुक्तौ (अमरः) - Pearl Oyster (MMW/L)

मुक्तिका - Pearl (MMW/L)

मुख - वा. - खन्+अच् डित् धातोः पूर्वं मुट्त। देहावयवभेदे ''ओष्टौ च दन्तमूलानि दन्ता जिह्वा च तालु च। गलो गलादिसकलं सप्ताङ्ग मुखमुच्यते'' (भावप्र.) - Face

मुखरः - वा. - मुखं मुखव्यापारं- कथनं राति दत्ते करोतीति यावत् ३. काके, ४. शंखे (राजनि.) - Crow (L), Conch (MMW/L)

मुखलाङ्गल - वा. - मुखं लाङ्गलमिव भूमिविदारकं यस्य, शूकरे (जटा.) - Pig (MMW/Harav.)

मुखविलुण्ठिका - She Goat (MMW/L)

मुखविष्ठा - वा. - मुखं विष्ठेव दुर्गन्धं यस्याः। तैलपायिकायां (हेमच.) तन्मुखस्पर्शमात्रे हि द्रव्यान्तरे दुर्गंधो भवति - Cockroach (MMW/L)

मुखशृङ्ग - Rhino (MMW/L)

मुखास्त्र - वा. - मुखमेवास्त्रं यस्य कर्कटे (त्रिका.) - Crab (MMW/L)

मुगूह - Gallinule (MMW/L)

मुत्य - Pearl (MMW/L)

मुदिर - वा. - मुद् हर्षे किरच्। मेघे (अमरः), भेके (संक्षिप्तसारा.) - Frog (MMW/L)

मुद्ग - वा. - मुद् गक् नेट्। २. पक्षिभेदे, ३. जलकाके (हेमच.), कलायभेदे (मुग) (मेदि) - (Gram.) sp. of Sea Bird with reference to मद्गु (MMW/L)

मुद्गभोजिन् - Bean Eater = Horse (MMW/L)

मुद्गर - वा. - मुदं गिरति गृ + अच्। मल्लिकाभेदे - Fish sp. (MMW/L)

मुरल - sp. of Fish (MMW/Susr.)

मुस्ताद - "Grass eater", Hog (MMW/L)

मूक - वा. - मू बन्धे कक्। मत्स्ये (त्रिका.) - Fish general (MMW/L)

मूत्रपतन - Civet Cat (MMW/L)

मूली - House Lizard sp. (MMW/L)

मूषक - वा. - मुष् + कन् Stealer = Rat (RV.i.105.8) उन्दुरौ (शब्दच.) - Shrew, Mouse (MMW/Yajn./ R.Var.)

मूषिक - वा. - मूष् लुण्ठने किकन्। मूषिके उन्दुरौ (अमरः) - Rat, Spider (L), Leech (MMW/Susr.)

मूषिकाराति - Rat's enemy = Cat (MMW/L)

मुष्कर - a small animal (MMW/AV)

मुसल - House Lizard, Crocodile (MMW/L)

मूषी - वा. - महामूषिके (राजनि.) - big Rat

मृतमत्त(+क) - Jackal (MMW/L)

मृग - वा. - मृग् अन्वेषणे - क। पशुमात्रे, २. गजभेदे, १०. हरिणे (अमरः) - Mammals in general (RV), 2. Elephas (R), 10. Deer, Large Soaring Bird (MMW/RV.i.182.7)

मृगचैतक - Polecat (MMW/W)

मृगदंशक - वा. - मृगं दंशति कुक्कुरे (अमरः) - Dog (MMW/L)

मृगद्विष् - Lion (MMW/A)

मृगधूर्तक - वा. - मृगेषु धूर्तकः । शृगाले (अमरः) - Deceiver, Fox (MMW/L)

मृगनाभि - Musk (त्रतुसं/MMW), Musk deer (Raghu.)

मृगपति - वा. - सिंहे (हेमच.) - Lion (MMW/Hariv/Bh.P.) Tiger (MMW/M.Bh.)

मृगपालिका - Jackal like, Musk deer (L)

मृगमातृक - sp. of wild animal (Car./Susr./MMW), A kind of Hare, like Red Deer (Kā)

मृगयास् - a wild animal (MMW/RV.ii.38.7)

मृगयु - वा. - मृग अस्त्यर्थे यु । २. शृगाले (मेदि) - Fox

मृगराज/मृगरिपु - वा. - सिंहे (शब्दर.) - Lion (MMW/ MBh./R.रघुवं.)

मृगश्रेष्ठ - Chief of animals, Tiger (MMW/MBh.)

मृगाजीव - Huntsman, Hyena (MMW/L)

मृगादन - वा. - क्षुद्रव्याघ्रे (अमरः) - Hunting leopard (L), Hyena (MMW/L)

मृगाराति/मृगारि - वा. - कुक्कुरे (शब्दमा.), २. सिंहे - Dog, Lion

मृगाशन - Lion (MMW/A)

मृगेन्द्र - वा. - सिंहे (अमरः) - Lion (MMW/Bhāg/Hariv)

मृगेन्द्रचटकः - वा. - मृगेन्द्र इव हिंस्त्रः चटकः । श्येनपक्षिणि (जटा.) - Falcon (MMW/L)

मृगेन्द्राशी - वा. - मृगेन्द्रेण सिंहे नाश्यते भक्ष्यते वासके (राजनि.)

मृगेऽर्वारु - a sp. of animal (MMW/MW)

मृगेऽर्वारुका - a sp. of burrowing animal (MMW/Susr.)

मृणालकण्ठ - some Aquatic Bird (MMW/Car.)

मृतकान्तक - वा. - मृतः शवदेहः कान्तः अभिमतो यस्य कप् । शृगाले (हेमच.) - Jackal

मृत्युवञ्चन - Raven, *Aegle marmelos* (MMW/L)

Aegle marmelos

मृत्युसूति - वा. - मृत्यवे सूतिः प्रसवोऽस्याः कर्कट योषिति। प्रसवेन हि तस्याः नाशः ''यथा कर्कटकी गर्भमादत्ते मृत्यवे निजं'' इति पुराणम् - Female Crab, Supposed to die at parturition. Crab is oviparous (MMW/L)

मृत्किरा - Earthworm, sp. of Cricket (MMW/L)

मृदुकण्टक - sp. of Sheatfish (MMW/L), Why not *Elasmobranch* ? (B.T.)

मृदुपीठक - Silurus pelorius (MMW/L), Genus of sheatfish, Species of Catfish

मृदुलोमक - वा. - शशके (हेमच.) = soft fur - Hare (MMW/A.L)

मृदुर - मकर - sp of Aquatic animal (MMW/ Āpast.)

मेक - Goat (MMW/L)

मेक(ख)ल - वा. - मे इति कलो यस्य कमध्यः। छागे (राजनि.) - Goat

मेघजीविन्/मेघजीवन - वा. - मेघो जीवनं यस्य चातके (राजनि.) - Chātaka bird (MMW/L)

मेघनादानुलासक - वा. - मेघस्य नादेनानु लस्यति। मयूरे (राजनि.) - Peacock - delights in the rumbling of clouds (MMW/L)

मेघस्कन्धिन् - The Sharabha (MMW/L)

मेघानन्दिन् - वा. - मेघेन तद्ध्वनिनाऽनन्दति। मयूरे (राजनि.) - Peacock (MMW/L)

मेचकगल - मेचक = Blue Peacock, Lord Siva (MMW/Harav.)

मेठ - Ram (MMW/L)

मेढ्र - वा. - मिह् + ष्ट्रन् (सेचने) मेषे (अमरः) = मेढ्रके = मेन्ढ = मेन्ढ्र - Ram (MMW/L)

मेदोधर - Membrane in abdomen containing fat = Omentum (MMW/ Sārang)

मेधाविन्/मेधातिथि - वा. - मेधा अस्त्यर्थे। शुकखगे (मेदि) - Parrot (MMW/L)

मेध्य - वा. - मेधाय यज्ञाय हितः छागे, ४. खदिरे (मेदि) - Goat (MMW/L)

मेनाद - वा. - मे इति नादो यस्य। १. विडाले, २. छागे, ३. मयूरे (मेदि.) - 1. Cat, 2. Goat, 3. Peacock (MMW/L)

मेष - वा. - मिष् (सेचने; छले; स्पर्धने) + अच् । (मेडा) पशुभेदे (अमरः) - Ram, Sheep (MMW/R.V.)

मैलिन्द/मिलिन्द - Bee (MMW/L)

मोक - Molt (MMW/MBh.)

मोचिका - a sp. of Fish (MMW/L)

मोण - Kind of Fly (MMW/L)

मोर = मयूर - Peacock (L)

मोषयित्नु - Cuckoo (MMW/L)

मौकलि/मौकुलि/मौद्गलि - Raven (MMW/L)

मौक्तिक - वा. - मक्तैव स्वार्थे ढक् । मुक्तायां (अमरः) - Pearl (MMW/MBh./Kāv)

मौक्तिकप्रसवा/मौक्तिकशुक्ति - वा. - मोक्तिकं प्रसूते । ''मुक्तास्फोटे शुक्तौ'' (राजनि.) - Pearl Oyster (MMW/L)

मौद्गल - a Crow (MMW/L)

म्लान - House Frog, Foul, Dirty, Toad (MMW/L)

य

यकृदात्मिका - वा. - यकृतमिवात्म-स्वरूपं यस्याः । तैलपायिकायां (तेलापोका) (शब्दच.) - Cockroach (MMW/L)

यम - वा. - (उपरतिः परिवेषणे) दण्डविधायके दक्षिणस्थे देवभेदे, ४. तत्स्वामिकत्वात् काके च - Crow (MMW/L)

यमकीट - Wood, Earthworm (MMW/L)

यमदूतिका - वा. - यमस्य दूत इव कायति । काके (शब्दरत्ना) - Crow (MMW/L)

यमवाहन - वा. - महिषे (हेमच.) = यमरथ - Bufffalo (MMW/MW)

यमि/ययु - वा. - या + कु द्वित्वं । अश्वमेधीयेऽश्वे, २. अश्वमात्रे - Horse, Swift moving (MMW/L)

यवलक - Bird sp. (MMW/Susr.)

यवाष - a noxious Insect (MMW/Kāth)

यशस्विनी - Name of an Artery (MMW/Cat)

यज्ञपशु - वा. - इज्यते हविर्दीयतेऽत्र यागार्थक यजेर्भावे आधारे - वानयज्ञः यज्ञार्थः पशुः । १. अश्वे, २. छागादौ च - Sacrificial animals viz. Horse, Goat (MMW/Bh.P.)

यज्ञाङ्ग - Black spotted Antelope (MMW/L)

याजक - Elephas in rut (MMW/L)

यादस् - **वा.** - या असुन् दुकच् - जलजन्तुमात्रे (अमरः) - Large Sea monster (MMW/ M.Bh./Kāv)

यामघोष/यानादिन् - **वा.** - यामे घोषो यस्य । कुक्कुटे (शब्दच.) घटिकायंत्रभेदे (त्रिका.) - Cock (MMW/L)

युद्धसार - Battle goer = Horse (MMW/L)

युयुक्खुर - **वा.** - युयु । ययु = Horse so क्षुद्रव्याघ्र, Hyena (MMW/L), How does it follow? (B.T.)

यूक - **वा.** - यू क्विप् क । मत्कुणे - Bug, Louse (Mn./ Kathās.) (MMW)

यूकालिक्ष - Louse egg, As a measure of length (!) (MMW/Var.Br.S./Mārk P)

यूपलक्ष्य - a Bird (MMW/L)

येवाष cf **यवाष** - a noxious Insect (MMW/AV.)

योनिज - **वा.** - योनिस्थानात् जायते। देहभेदे, १. जरायुजे, २. अण्डजे च (how?) - Viviparous (MMW/MBh./ R)

र

रक्तकन्द - **वा.** - रक्तवर्णः कन्दोऽस्य । विद्रुमे प्रवाले (हेमच.), २. रक्तालौ, ३. रक्तपलाण्डौ (राजनि.) - Precious Coral, Red stem

रक्तग्रीव - Red necked, Pigeon (MMW/L)

रक्तजन्तुक - a worm, Earthworm (MMW/L)

रक्तजिह्व - Red tongued, Lion (MMW/L)

रक्ततुण्ड - **वा.** - रक्तं तुण्डमस्य । १. शुकखगे (राजनि.) रक्त - मुखके । रक्ततुण्डक = भूनागे (राजनि.) - Parrot (MMW/L), Red beak, Red face, Worm

रक्तदृश् - **वा.** - रक्ता दृक् नेत्रमस्य । कपोते - Pigeon (MMW/L)

रक्तनासिक - Red nose, Owl (MMW/L)

रक्तप - **वा.** - रक्तं पिबति, १. राक्षसे (मेदि) जलौकायां च - Blood sucker, Leech (MMW/L)

रक्तपाद - **वा.** - शुकपक्षिणि (हेमच.), हंसपद्यां च (राजनि.) - Red feet (MMW), Parrot

(Yājn/M.Bh.), Elephas(L), How? (B.T.)

रक्तपायिनी - वा. - रक्तं पातुं शीलमस्याः। जलौकायां (जोंका) (राजनि.) - Any bloodsucker Bug, Mosquito, Leech, Bug (MMW/L)

रक्तपुच्छिका - Ligand var. (MMW/L)

रक्तफेनज - Red froth, so Lungs (L)

रक्तमस्तक/रक्तशीर्षक (Car.) **-** Red head, *Ardea sibirica* (MMW/L)

रक्तमुख - Fish var. (MMW/BhPr.)

रक्तराजी - Venomous Insect (MMW/Susr.)

रक्तवर्ण - वा. - रक्तो वर्णोऽस्य। इन्द्रगोपकीटे (राजनि.) - Cochineal Insect (MMW/L)

रक्तवर्त्मक - Some Bird (MMW/ Vāghbh)

रक्तसंदंशिका - Bloodsucker = Leech (MMW/L)

रक्ताकार - वा. - रक्तवर्ण आकारो-मूर्त्तिर्यस्य/प्रवाले (राजनि.) - Precious Coral (MMW/L)

रक्ताक्ष - वा. - रक्ते अक्षिणी यस्य। १. पारावते, २. महिषे, ३. चकोरे (राजनि.), ५. सारसे (मेदि) - 1. Pigeon, 2. Buffalo, 3. Chakora, *Perdix rufa,* 5. Sārasa (MMW/L)

रक्ताङ्ग - वा. - ३. कम्पिल्ले, ४. प्रवाले (मेदि) - Precious Coral, Bird sp. (R), Bug (MMW/L)

रङ्कु - वा. - रक् + उ। मृगविशेषे (अमरः), शवलपृष्ठे मृगे (राजनि.) - sp. of Deer or Antelope (MMW/Vās/ Natac)

रजत - वा. - रञ्ज् + अतच् नलोपः। रूप्ये (अमरः)। २. गजे, ३. दन्ते - Elephas

रजस्वल - वा. - रजोऽस्त्यस्य वलच् - dirt covered, २. महिषे (मेदि.) - Buffalo (MMW/L)

रज्जुदालक - a kind of Wild Fowl (MMW/Yājn)

रजःशय - Dog (MMW/W)

रणपक्षिन् - a Falcon, refer रणप्रिय (MMW/L)

रणरण - Gnat (MMW/L)

रणमत्त - Furious in battle = Elephant (MMW/L)

रणायुध - Cock (MMW/Bh.Pr.)

रणालङ्करण - a Heron (MMW/L)

रणेस्वच्छ - Cock (MMW/L)

रतकील - Dog (MMW/Vās)

रतनिधि - Wagtail (MMW/L)

रतोद्वह - Cuckoo (MMW/L)

रत्नकन्दल/रत्नद्रुम/रत्नाङ्ग - वा. - रत्नेषु कन्दल इव रक्तत्वात् प्रवाले (शब्दर.) - Precious Coral (MMW/L)

रत्ननिधि - a Wagtail, reference to रतननिधि (MMWL)

रथचरण/रथपाद - वा. - रथस्य चरण इव गतिहेतुत्वात्। तन्नामनाके चक्रवाकविहगे (शब्दर.) - *Anas casarca* (MMW/L)

रथाङ्ग - वा. - अङ्ग्यते गम्यतेऽनेन अगि करणे घञ्। चक्रवाके (अमरः) - *Anas casarca,* "Ruddy goose" (MMW/ Vikr/ Rājat)

रथोद्वह - Chariot horse, Cuckoo (MMW/L)

रथ्य - वा. - रथं वहति यत्। रथवाहके घोटके (अमरः) - Cart horse or Dray horse (MMW/RV)

रथ्यामृग - Street animal = Dog or Loafer (MMW/L)

रद - Tooth, therefore = 32 (Kāv/ Var.) रदच्छद - Lip (Viddh) (MMW)

रदनिन्/रदिन् - Elephas (MMW/L)

रदायुध - Boar (MMW/L)

रन्तिदेव - वा. - रम् संज्ञायां तिक्। ३. कुक्कुरे (शब्दर.) - Dog (MMW/W)

रन्ध्रबभ्रु - वा. - रन्ध्रे गर्त्तेबभ्रुरिव। उन्दुरौ (त्रिका.) - Rat (MMW/L)

रमण - वा. - रमयति रम् + णिच् - ल्यु, २. गर्दभे (हेमच.) - Ass (MMW/L)

रला - Bird sp. (MMW/var. Br.S.)

रमाति - Crow (MMW/L)

रल्लक - वा. - रम् क्विप् मलोपे तुक् - ला - क। मृगभेदे मुकुटः भूभूतिः (Eye lashes) - sp. of Stag or Deer with shaggy, hairy body (MMW/Kād)

रवण - वा. - रु - युच्। १. कोकिले (रवाथ) (सि.कौ.) २. उष्ट्रे (हेमच.) - Cuckoo (L) Camel (L) - भण्डक - Wagtail, Bee (MMW/L)

रविप्रिय - वा. - ५. जलचरे (शब्दच.)

रसज - वा. - रसात् भुक्तान्नरसात् प्रथमधातोर्जायते = रुधिरे (शब्दच.) २. रसात् इक्षु प्रभृतेः द्रवात् जायते = गुडे (राजनि.), ३. मद्यकीटे (हेमच.) - 1. Blood, 2. Sugar, 3. Insect (from fermentation of liquids?) (MMW/L)

रसज्ञा - Tongue (MMW/L)

रसापुष - Aquiring moisture i.e. honey - therefore Bee (MMW/Srikanth)

रसास्वादिन् - वा. - रसं पुष्परसं आस्वादते भ्रमरे (शब्दमा.) - Bee (MMW/L)

रसिक - वा. - रसं वेत्ति अनुभवति । सारसपक्षिणि (राजनि.), २. अश्वे, ३. गजे (सारस्वतः) - *Ardea sibirica*, Horse, Elephas (MMW/L)

रसोद्भव - Pearl (MMW/L)

रसोपल - वा. - रसः पारद इव उपलीयते, शुभ्रत्वात् मौक्तिके (त्रिका.) - Pearl, Lustre of Hg (MMW/L)

राघव - वा. - श्रीरामे, २. महामत्स्य - भेदे (मेदि) - a big Fish (MMW/L)

राजकीर - sp. of Parrot (MMW/L)

राजग्रीव - Fish sp. (MMW/L)

राजपट्टिका/राजपाटिका - Cātaka bird (MMW/L)

राजपुत्री - Musk rat (MMW/L)

राजपुत्रिका - sp. of Bird (MMW/L)

राजभृङ्ग - Large Shrike (MMW/L)

राजमण्डूक - Large Frog, Bullfrog (MMW/L)

राजवि - "Royal Bird", Blue jay (MMW/L)

राजशुक - Parrot with red stripes on neck & wings (MMW/L)

राजशृङ्ग (Rajasringa) **-** Fish (MMW/L), *Macropteranthes magur*

राजसारस - वा. - राजः सारस इव - मयूरे (शब्दमा.) - Royal Crane, Peacock (MMW/L)

राजहंस - वा. - हंसानां राजा श्रेष्ठत्वात् । रक्तवर्णचञ्चुरणयुक्ते श्वेतपक्षके हंसभेदे (अमरः) । २. कलहंसे (मेदि) - White Swan with red bill & legs compared to Flamingo (MMW/Hariv/R)

राजस्कंध - Horse (MMW/L)

राजाहि - वा. - द्विमुखसर्पे - Kind

of large Snake (MMW/L)

राजि - Uvula, Striped Snake (MMW/L)

राजिल - वा. - राज इलच् । डुण्डुभसर्पे (ढोडासांप्) (अमरः) - Striped Snake (MMW/ Ragh/Kathās)

राजीव - वा. - राजी दलराजी अस्त्यस्य । २. हरिणभेदे ३. मत्स्यभेदे (मेदि) ''राजीव सिंहतुण्डाश्च'' (मनुः), ४. गजे (त्रिका.), ५. सारसखगे (अमरः) - Striped Deer, (Bh.Pr.) Fish (Mn.v.16.Yājn./ Susr.), Elephas (L), Indian Crane (MMW/L)

राजीवक - Fish var. (MMW/L)

राटि - वा. - रट् + इण् । (शराल) १. विहगे (अमरः) - Bird

रात्रिजागरः - वा. - रात्रौ जागर्ति । कुक्कुरे (हेमच.) - Watches at night, Dog (MMW/L)

रात्रिजागरदा - वा. - रात्रौ जागरं ददाति मशके, कीटभेदे (राजनि.) - Gives wakefulness at night = Mosquito (MMW/L)

रात्रिविश्लेषगामिन् - वा. - रात्रौ विश्लेषं विच्छेदं गच्छति । चक्रवाके (राजनि.) - The Ruddy goose (MMW/L), *Ardea sibirica*

रात्रिवेद - वा. - रात्रिं रात्रिशेषं वेदयति खेणकुक्कुटे (शब्दच.) - Night knower, Cock (MMW/L)

रासभ - वा. - रासशब्दे + अभच् । गर्दभे (अमरः) - Donkey, "Brayer" (MMW/R.V.)

रिश्य(ष्य) - वा. - रिश् हिंसायां + क्यप् मृगभेदे (त्रिका.) - A Deer or Antelope (MMW/L)

रिश्यपाद - Deer footed or Fleet (MMW/AV.i.18.4)

रीढक - Back bone (MMW/L)

रुचक - वा. - रुच् प्रीतौ + क्वुन् । १४. कपोते (मेदि.) - Pigeon (MMW/L)

रुचु - MMW = Deer with black horns, either white like sheep or yellow like a Boar (L)

रुज/रुजा - वा. - रुज् हिंसायां भञ्जने च । ३. मेष्यां (हेमच.) - Ewe (MMW/L)

रुदत - Dog (MMW/L), Cock (L)

रुधिर - वा. - रुध् आवरणे + किरच् । शरीरस्थे रसपाकजन्ये धातुभेदे - Blood (probably a root of

this form रुध् once existed with the meaning "to be red" (MMW). Actually it may mean "all pervading" ''आवरणे'', tissue, Blood (AV.v.29.10/MMW)

रुरु - वा. - रु + क्रु (रुध्वनौ)। मृगभेदे (अमरः) - Antelope (Picta/VS), a Savage animal (Bh.P.), Dog (L)

रुण्ड - Offspring of mule & mare (MMW), How could this be as mules are infertile? (B.T.)

रुक्षवालुका - a small Bee (MMW/L)

रुक्षस्वर - Ass (MMW/L)

रेक - वा. - रिच् + घञ् (विरेके = अतिशय पुरीषोत्सर्गे) ४. भेके (जटा.) - Frog, Fish (MMW/L)

रेणुरुषित - वा. - रेणुभिः रुषितः (dust covered), गर्दभे (त्रिका.) - Ass (MMW/L)

रेणुवास - Covered with dust or pollen = Bee (MMW/L)

रेतजा - वा. - वालुकायां रेत इव जायते (भावप्र.) - Born from own seed (MMW/M.Bh.)

रेवट - Boar (MMW/L)

रोदर - Cakravāka (MMW) (Vām.v.1.15.)

रोपणाका - Bird sp. (say Thrush i.e. शारिका) (MMW/RV/AV.)

रोमकर्णक - Hairy ears = hare (MMW/L)

रोमन् - MMW - Hair (R.V.), Feathers (R.) (मयूररोमन्), Fish Scales (पृथुरोमन्)

रोमपुच्छक /रोमपुच्छकश - Some Rodent (MMW/L)

रोमविध्वंस - Hair destroyer Louse (MMW/W)

रोमश - वा. - रोमाणि सन्त्यस्य। मेषे (हेमच.), २. शूकरे (राजनि.), कम्प्यां च (पाना) - Sheep (L), Boar (L), "bristly" Squirrel (MMW/L)

रोलम्ब - वा. - रौति - रौः सन् लम्बते गच्छति, भ्रमरे (त्रिका.) - Bumble bee (MMW/Kāv/Sāh.)

रोहि - to be red, a Deer (MMW/R)

रोहित(ष) - वा. - रुह इति ३. मत्स्यभेदे, ५. मृग्यां च (मेदि.) (निघण्टुः) (उज्ज्वल.) ''रक्तोदरो रक्तमुखो रुक्ताक्षो रक्तपक्षतिः। कृशपक्षो

झषश्रेष्ठोरोहितः कथितोबुधैः ॥''
(भावप्र.) - Rohu fish (MMW/L), '*Labeo rohita*', Female Deer, Red (VS./TS./AV.) *Cyprinus rohita*. (Va.Br./S.)

रौहिष - वा. - रुह इषन् मृगभेदे (अमरः) रोहितमत्स्ये (अजयपा) - Rohu fish (MMW/L), *'Labeo rohita'*, Female Deer, Red (VS./TS./AV.) *Cyprinus rohita* (Va.Br./S.)

ल

लम्बकर्ण - वा. - लम्बः कर्णो यस्य छागे (मेदि.), हस्तिनि (शब्दच.), श्येनपक्षिणि (राजनि.) - Goat (L), Elephas (L), Hawk (MMW/L)

लम्बो(म्बौ)ष्ट-वा. - उष्ट्रे (त्रिका.) - pendulous lips, Camel (MMW/Siksh)

लक्तिका - वा. - गोधायां (निघण्टुः)

लक्ष - Pearl

लक्ष्मन् - वा. - लक्ष् + मनिन् । सारसपक्षिणि (हेमच.) - *Ardea sibirica* (MMW/Āpast), Pearl (L)

लक्ष्मी - वा. - मुक्तायां (राजनि.) - Pearl (MMW/L)

लक्ष्मीपुत्र - वा. - अश्वे (मेदि.) - Horse (MMW/L) (Sis.)

लघुकाय - वा. - लघुः कायोऽस्य । छागे (त्रिका.) - Goat (MMW/L)

लघुमांस - Easily digested flesh = Partridge (MMW/L)

लञ्ज - वा. - पदे कच्छौ (हेमच.) । पुच्छे (जटा.) - Tail, Foot

लटा - वा./लट्वा - MMW - लट भ्रमरके (भरतः), लावे, खगे, (उणा.) - Bird? (Susr.)

लट्व - Horse (MMW/Un.i.151)

लट्वाक - Bird sp. (MMW/ MBh.)

लताजिह्व - वा. - लतेव जिह्वा यस्य सर्पे (शब्दमा.) - Serpent general, *Ophidia* (MMW/L)

लत्तिक - a kind of Lizard (MMW/Un.3.147)

लतामणि - Coral (MMW/L)

लतायावक - वा. - लताया यावक - मिव । प्रवाले (हारा.) - Coral, Red

लतारद - Elephant (MMW/Gal)

लतूषक/लदूषक - Some Bird (MMW/Car/Susr)

लम्बिक - Indian Cuckoo (MMW/Kārand)

लब - Quail (MMW/VS)

ललजिह्व - वा. - लडन्ती आस्वद्यास्वादनाय चलन्ती जिह्वा यस्य कुक्कुरे उष्ट्रेच (मेदि.)- Dog (L), Camel (MMW/L)

ललनाक्ष - having quivering eyes, an animal (MMW/L)

ललन्तिका - वा. - लड् झच् गोधायां (शब्दच.) - Chameleon (MMW/W)

ललाम - वा. - ६. घोटके (मेदि.) - Mark on forehead, Horse (MMW/L)

लव - वा. - लू अप् - १२. लावखगे (राजनि.) - *Perdix chineusis* (MMW/W)

लसिका - Muscle tendon (MMW/L)

लसीका - Lymph (Cār/MMW)

लह्व - Some Bird (MMW/Susr.)

लाक्षा - Insect which produces wax, Red eye (MMW/W)

लाङ्गूलिन् - वा. - वानरे (शब्दच.) - all tailed animals, Monkey (MMW/L)

लालन - a particularly venomous animal resembling mouse (shrew?) (MMW/Susr.)

लालाविष - वा. - लालायां विषमस्य (लूता) दौकीटे (हेमच.) - Poison in saliva, Spider (MMW/L)

लालास्राव - वा. - लालां स्रावयति (लूता) कीटे (हेमच.) - Spider (MMW/L)

लालिक/लाविक - Buffalo (MMW/L)

लाव/लाब/लाबक - वा. - लूः कर्त्तरि संज्ञायां घञ् पक्षिभेदे (अमरः) - Old = *Perdix chinensis*, New = *Coturnix chinensis* Blue - breasted Quail (MMW/ R./Susr.)

Blue breasted Quail

लासक - Moving (strutting hither & thither), Peacock (MMW/L)

लिखिखिल्ल - Peacock (MMW/L)

लिगु - Deer sp. (MMW/L)

लिङ्गालिका - a kind of Mouse (MMW/L)

लिङ्गिन् - Elephas (MMW/L)

लिम्पाक - Ass (MMW/L)

लुलाप - वा. - लुल् विमर्दने तमाप्नोति । महिषे - Buffalo (MMW/H.Cat/Dhūrtans)

Or

लुलाय - (Bālar)

लूनक - Some animal (MMW/L)

लूता - वा. - लू छेदने कीटभेदे (माकडसा) (अमरः) । पिपीलिकायां (मेदि.) - Spider (Var/Mn/Susr.), Ant (MMW/L)

लूतात - Ant (MMW/L)

लूतिक - Spider (MMW/L)

लूम - वा. - लाङ्गूले (अमरः) - Hairy tail (MMW/L)

लूमविष - Poison in Tail, Scorpion (MMW/L)

लूलुक - Frog (MMW/L)

लेलिह - "Constantly licking" i.e. a parasitical Worm (MMW/Car/Sārang), Snake (MBh/BhP)

लेलिहान - वा. - लिह् यङ् लुक् , etc. २. सर्पे (हेमच.) - Snake in general, frequently licking i.e. dart, tongue (MMW/ M.Bh.)

लोध - Sp. of red animal (RV. iii 53-23/MMW)

लोपापक/लोपाक - वा. - लोपमदर्शनं आप्नोति द्रुतं शृगाले (शब्दमा.) - Quick disappearance - Fox (MMW/L) (Susr.)

लोपायिका - Bird sp. (MMW/L)

लोपाश - Fox, Jackal (MMW/ R.V/V.S)

लोमकर्ण - वा. - लोमबहुलः कर्णो यस्य शशके (हेमच.) - hairy ears - Hare, MMW = animal living in holes (Susr.)

लोमकिन् - Some Bird (MMW/L)

लोमकीट/लोमयूक - Hair insect = Louse (MMW) (Kālae)

लोमटक - Fox (MMW/Sis.)

लोमद्विप - sp. of parasitic Worm (MMW/Car)

लोमश - वा. - लोमानि बाहुल्येन सन्त्यस्य मेषे (मेदि.) - Sheep (MMW/L)

लोमाश - Jackal (MMW/ Br.Vr.S.)

लो(रो)लम्ब - Large black Bee (MMW/L)

लोहपृष्ठ - वा. - लोहमिव कठिनपृष्ठं कङ्कपक्षिणि (अमरः) - "Iron

backed" - one of the Pratudas (Car.), a Heron (MMW/L)

लोहित - वा. - १३. मृगभेदे, १४. रोहितमत्स्ये, १५. सर्पे (भरतः) - *Cyprinus rohita*, a Deer (L), a Snake (MMW/L)

लोहिताक्ष(+क) - वा. - लोहिते अक्षिणी, २. कोकिले - Cuckoo, Snake (MMW/Susr.)

लोहितानन - वा. - नकुले (राजनि.) - Red of face, Mongoose (MMW/L)

लोहिताहि - Red Snake (MMW/VS)

व

वंक्षण - वा. - वक्ष + मुम्। ऊरुमध्ये (कुच्की) (अमरः) - Groin (Var.Br.S./MMW/ Susr.)

वङ्क्रि - वा. - वकि रि - पार्श्वास्थि (हेमच.) - Ribs (MMW), Rafters in Gable (MMW/ RV/Br./Sr.S/Bh.P.)

वञ्चत - Indian Cuckoo (MMW/L)

वञ्जुल/वञ्जुलक - वा. - वनज् उलच् चस्य जः। पक्षिभेदे (हला) - Bird sp. (MMW/Var. Br.S/ R)

वंश - Backbone (MMW/ Var.Brs.) Hollow tubular bone (Bh.P.)

वंशक - वा. - वंश इव कायति। मत्स्यभेदे (राउत.) (शब्दमा.) - Fish (MMW/L), Tongue sole, *Cynoglossus lingua*

Or **वंशपत्रक -** (MMW/L)

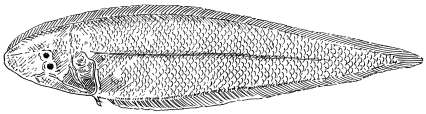

Cynoglossus lingua

वंसग - Bull (MMW/R.V/ A.V.)

व - वा. - व्याघ्रे (एकाक्षरको.) - Tiger (L)

वक - वा. - वकि अच् (वक् कौटिल्ये - गतौ) स्वनामख्याते विहगे (अमरः) - Crane (MMW/L)

वकुश - a particular animal living amidst foliage (MMW/Susr.)

वक्रग्रीव - वा. - वक्रा ग्रीवा यस्य - उष्ट्रे (त्रिका.) - Curved neck, Camel (MMW/L)

वक्रचञ्चु/वक्रतुण्ड/वक्रनक्र - Curved beak, Parrot (MMW/L)

वक्रदंष्ट्र/वक्रवक्त्र - Curved tusk, Snout, Boar (MMW/L)

वक्रपुच्छ - वा. - कुक्कुरे (त्रिका.) वक्रलाङ्गूलादयोप्यत्र - Crooked Tail, Dog (MMW/L)

वक्राङ्ग - वा. - वक्राण्यङ्गानि अस्य हंसे (त्रिका.) - Curved body, Swan(L), Snake (MMW/L)

वचर - वा. - वच् अरन्। कुक्कुटे (मेदि.) - Cock, a low person (MMW/L)

वज्रचर्मन् - वा. - वज्रमिव कठिनं चर्म। गण्डके, खड्गिनि (राजनि.) - Rhino (MMW/L)

वज्रतुण्ड - वा. - वज्राकारं तुण्डमस्य। गरुडे (त्रिका.), ३. मशके, ४. गृध्रे च(राजनि.)- Hard snout, Kite, Vulture (L), Mosquito (MMW/L)

वज्रदन्त/वज्ररद - वा. - वज्रमिव कठिनो दन्तोऽस्य शूकरे मूषके च (शब्दमा.), वज्र दशनादयोप्यत्र - Pig (L)

वञ्चक - वा. - शृगाले (अमरः), खले (मेदि.)- Fox (Vās/Hit), Tame Mongoose (MMW/L)

वट - वा. - विभाजने कथने। कुक्कुटे (शब्दर.) - Cock, a Sort of Bird (Bh.P.) *Cypraea moneta*, Shell (MMW/L)

वत्सदिनी - वा. - वत्सः अदनमस्य। वृके (राजनि.) - Wolf (MMW/L), eats calves & kids

वदाल - वा. - वद् + आल। पाठीनमत्स्ये (वोयाल Boal?) (त्रिका.) - *Silurus* sp. or Sheatfish (MMW/L)

वधिका - Musk (MMW/L)

वनच्छाग - वा. - वनेजातः छागः। (वनछागल) छागभेदे (राजनि.), २. शूकरे (शब्दमा.) - Wild Goat, Wild Boar (MMW/L)

वनज - वा. - वने जले अरण्ये वा जायते। गजं - (विश्वः) - Elephas (MMW only)

वनजपन्नग - Forest Snake (MMW/MBh.)

वनप्रिय - वा. - वनं वनस्थं प्रीणाति। कोकिले - fond of the woods, Cuckoo (MMW/Pārvat)

वनबर्हिण - Wild Peacock (MMW/Ragh)

वनमक्षिक - वा. - वनोद्भवा मक्षिका दंशकीटे (डांश) (अमरः) - Gadfly (MMW/L)

वनभुज - वा. - वनं भुङ्क्ते। ऋषभे (शब्दच.)- Bull, better -

Goat as destroyer of forest.

वनर - Ape (MMW/L)

वनाखु - वने आखुरिव । शशके (त्रिका) - Hare, forest rat (MMW/L)

वनाटु - वा. - वनमटति । वर्वणायां नीलमक्षिकायां च (शब्दच.) - Bumble bee, Blue fly (MMW/L)

वनौकस् - वा. - वनमेव ओकः स्थानं यस्य । वानरे (अमरः) - Monkey (L), Boar (MMW/Bh.P.)

वयस् - वा. - अज + असुन् वीभावः । १. विहगे (अमरः) - Birds general, Any winged Animal (MMW/RV)

वपा - Membrane investing intestines or part of viscera - the Caul or Omentum absent in horses as per S.Br., Diaphragm? (MMW/Vset)

वर - Circular Space (RV), Sparrow (MMW/L)

वरट - वा. - वृ + अटन् । २. कीटभेदे (वोलता), ३. हंसे (मेदि.) - Wasp (L), Swan (MMW/L)

वरण - वा. - वृ + ल्युट् । कन्यादि - दानायजामात्रादेरभ्यर्थनानुकूले, १. व्यापारभेदे (मेदि.), ५. उष्ट्रे. (हारा.) - 5. Camel (MMW/L)

वरण्डा - *Turdus salica* (MMW/L), Sarika, same as *Gracula religiosa*, Myna

वरल - वा. - वृ + अलच् । वरटे (त्रिका.) २. कीटभेदे (शब्दमा.) - Gadfly, Wasp (MMW/L)

वरला - Goose (MMW/L)

वराङ्ग - वा. - गजे (त्रिका.) - Elephas (Divyār.) (MMW)

वराला - Female Goose (MMW/L)

वरारोह - वा. - वर आरोहो मध्यं यस्य । हस्तिनि (विश्वः) - Elephas (MMW/L)

वराह - वा. - वराय अभीष्टाय मुस्तादि लाभाय आहन्ति खनति भूमिं । शूकरे (अमरः) - Boar, MMW says derivation doubtful. (RV), Bull, Ram (MMW).

वरिष्ठ - वा. - अतिशयेन उरुः इष्टन् वरादेशः । २. तित्तिरिखगे (राजनि.)

वरी(ब)(ली)वर्द्ध - वा. - वृध् - यङ् - लुक् - अच् रस्यवालः । वृषभे (अमरः) - Bull (MMW/L)

वरेण (MMW)/ **वरोल - वा. -** वृ ओल। वरटे कीटभेदे (त्रिका.) - Wasp (MMW/L)

वर्कर - वा. - वृक् + अरन्। तरुणपशौ (अमरः.) ३. छागमात्रे (मेदि.)- Calf, Goat (MMW/Āp Sr.)

वर्त - Urethra (MMW/Kaus)

वर्तक/वर्तिक - A quail (MMW/ Cār)

वर्तीर - Quail, Partridge (MMW/ Susr.)

वर्मि - Fish, Commonly called Vāmi (MMW/Susr.)

वर्वणा - a sp. of Fly (MMW/L)

वलिमुख - Wrinkled face = Monkey (MMW/L)

वलूक - वा. - वल् वा ऊक। २. पक्षिभेदे (सि.कौ.) - Some Bird (MMW/L)

वल्गु - वा. - वल् संवरणे उगुक् च। छागे (मेदि.) - Dance; leap; bound = वल्ग् - Goat (MMW/L)

वल्गुला - वा. - वल्ग् + उल। खगभेदे (राजनि.) - Sp. of night bird, Flying Fox (MMW/L/W)

वल्गुली - kind of Bat (Var./Br.S./Susr./MMW)

वल्कवत् - वल्क = Scales - Fish general (MMW/L)

वल्मी - Ant (MMW/L)

वल्लीगड - sp. of Fish (Commonly called Bholā or Bālikādā) (MMW/L)

वशा - वा. - वश् + अच्। ५. करिण्यां स्त्रीगव्यां च (मेदि.)- Female Elephas (MMW/Vikr/ Kathās.), Cow - specially barren (RV/AB/Br.), Ewe (TS/TBr/MMW)

वर्षाप्रिया - fond of rain = Cātaka (MMW/L), *Cuculus melanoleucus*, Jacobian cuckoo, *Mystūs bleekeri* (MMW)

वर्षाहिक - A venomous Snake (MMW/Susr.)

वर्षाघोष - Uttering cries in rainy season = Frog (MMW/L)

वर्षाभू - Produced in rainy season = Frog (MMW/L)

वर्षामद - Rejoicing in the rains = Peacock (MMW/L)

वसन्तदूत/वसन्तघोष - वा. - वसन्त (वस् = Shine) स्य दूत इव। १. कोकिले - Cuckoo (MMW/L)

वसु - वा. - ४. श्यामे (मेदि.) - Some Fish (MMW/L)

वस्कराटिका - Scorpion (MMW/L)

वस्त - वा. - वस्त्यते वध्यते यज्ञार्थं। छागे (अमरः) - Goat

वस्ति - Bladder (MMW/AV)

वह - वा. - उह्यतेऽनेन वह् अच्। घोटके (त्रिका.) - Horse (MMW/L)

वहत/वहिन् - वा. - वह् + अतच्। १. वृषे उणादिकोषः - Bullock (MMW/L)

वागुआर - a sp. of Fish (MMW/L)

वाग्गुद - वा. - पक्षिभेदे गुड् हरणे तज्जातिप्राप्तिः मनुनोक्ता ''गोधाङ्गावाग्गुदा गुण्ड'' हत्वेतिशेषः - Vedic. Some bird (MMW/ Mn.xii.64), Bat? (B.T.)

वाग्वद - a kind of Bat (MMW/ Gant)

वाच - वा. - वच् + णिच् + अच्। वाचा इतिख्याते मत्स्यभेदे (राजवल्लभ) - Some Fish (MMW/L only)

वाजिन् - वा. - वाजः पक्षो वेगो वा आस्त्यस्य इनि। घोटके (शब्दर.) - Winged Bird (L), Speed, Horse (MMW/Mn/MBh.)

वातगामिन् - 'wind goer', Bird (MMW/L), why not a sailing ship? (B.T.)

वातप्रमी - वा. - वातं प्रमिणोति प्र मा ई किच्च । शीघ्रगे मृगे (वाओटा) (अमरः) - Antelope (L), Horse (MMW/L), Mongoose (MMW/L)

वातमज - वा. - वातमनुलज्य अजति - मृग भेदे (जटा.) - Antelope (MMW/L)

वातमृग - वा. - वातानुगो मृगः शीघ्रगे मृगभेदे (जटा.) - Antelope (MMW/L)

वातटः - वा. - वात इव अटति। सूर्याश्वे, २. वातमृगे (शब्दर.) - Antelope (MMW/L)

वातायन - Fast as wind - Horse (MMW/L)

वातायु - वा. - वातमयते हरिणे (अमरः) - Deer (MMW/L)

वाताशिन् - Wind eater - Snake (MMW/Kāv./Rājat)

वातुलि - वा. - उलि तुट् च। ''वादुड'' ख्याते खगे - (हारा.) - Large Bat (MMW/L)

वाटी - a sp. of Bird (MMW/Car.)

वाध्रीणस/वार्ध्रीणस - वा. - वार्ध्री नस पृषो। वार्ध्रीनसे खड्गिनि च - Rhinoceros, Goat, Bull, Bird (MMW/MBh./R/Mārk P.)

वान - वा. - वन् घञ् १३. वर्त्तिका-खगे (जटा.) - Some Bird

वाना - Quail (MMW/L)

वानर - वा. - वनं वनसंबन्धि फलं राति गृह्णाति स्वनामख्याते पशुभेदे (अमरः) - Monkey (MMW/Mn/MBh.)

वापीह - वा. - वापीं तत्रस्थं जलं जहाति। चातके (त्रिका.) - Cātaka i.e. *Cuculus melanoleucus* (MMW/L)

वामी - वा. - वाम गौरा ङीष्। अश्व्यां ''अथोष्ट्रवामीशतवाहि-तार्थः'' (रघुः), २. शृगाल्यां, ३. रासभ्यां, ४. करिभ्यां च (मेदि.) - Female of Horse, Jackal, Donkey, Elephas (MMW/L)

वायस - वा. - वय एव अण्। काके - Crow (MMW/Br/MBh.), Large Bird (R.V.i.164.52)

वायुभक्ष - वा. - वायुं भक्षति। सर्पे (राजनि.) - Snake (MMW/MBh/R)

वायुष - Fish sp. (MMW/L/S)

वारक - वा. - वारयति। २. अश्वभेदे (मेदि.) - Horse var. (MMW/L)

वारट - वा. - वृ. अटच्। ३. हंस्यां (हेमच.) - Female Swan (L), Bird of विकिर group (Vāgbh/MMW)

वारण/वारीत/वारत्रा (Car)**- वा. -** वृ. ल्युट्। ३. गजे (अमरः) Power of resistance - Elephant (MMW/MBh./Kāv.)

वाराही - वा. - वराहस्येयं अण्। ५. श्यामा खगे (राजनि.)

वारिकर्पूर - वा. - वारिणि कर्पूर इन इल्लिशमत्स्ये (त्रिका.) - Hilsa i.e. *Clupea alosa* (MMW/L)

वारिक्रमि - वा. - जलौकायां (त्रिका.) - Leech (MMW/W), Waterworm, Waterfly (L)

वारिचर - वा. - वारिषु चरति। १. मत्स्ये, २. जलचरजन्तुमात्रे Fish (MMW/MBh./BhP.), any aquatic animal (MBh./R)

वारिज - वा. - वारिणि जायते ५. शङ्खे (हेमच.) - Sankh (MBh), Bivalve (MMW/W)

वारिफेन - *Os sepiae* (MMW/L)

वारिद्र - Cātaka Bird (MMW/W)

वारुणपाशक - Sea Monster, (MMW/L) Probably Octopus (B.T.)

वारिवारण - Sea Monster (MMW/V.Car)

वार्च - वा. - वारिणि चरति। जलचरे हंसादौ - Goose (MMW/Vop)

वार्दर - वा. - वारिणे जलाय दीर्यते। दक्षिणावर्तशङ्खे - ५. कृमिजे (विश्वः) - Conch (MMW/L)

वार्द्धीनस - वा. - वारि जलानि धयति वार्द्धीः नासा नासिका यस्य, १. गंडके (त्रिका.) ''त्रिप्लवं त्विन्द्रियक्षीणं श्वेतं वृद्धमजापतिर्वार्द्धीनसः प्रोच्यतेऽसौ हव्येकव्येच-सत्कृतः ॥'' इत्युक्ते २. छागभेदे ''वार्द्धीनसस्यामांसेन तृप्तिः द्वादशवार्षिकी'' मनुः ॥ ३. पक्षिभेदे च ''रक्तपादो रक्त-शिरा रक्तचञ्चुर्विहङ्गमः। कृष्ण-वर्णेन च तथा पक्षी वार्द्धीनसो मतः'' (मार्क. पु.) ॥ बलिदानाङ्गं कालिकापु = ''नीलग्रीवो रक्तशीर्षः कृष्णपादः सितच्छदः। वार्द्धीनसः स्यात् पक्षी शोममविष्णोरतिप्रियः ॥''- "Blue throat, red head, black feet, white feathers on body" or red head, red feet, red beak, black body - How to equate? (B.T.) - Rhino (MMW/T.S./Āpast), Goat (Var.), Some Bird

वार्भट - वा. - वारिभट इव। कुम्भीरे (त्रिका.) - Water fighter = Alligator (MMW/L)

वाशिता - वा. - वाश (तिरश्चां शब्दे) क्त। करिण्यां (अमरः) - Female Elephas

वालधीप्रिय/वालमृग - Fond of its tail, Buffalo, Yak, *Bos grunniens* (MMW/L)

वासत - वा. - वास + अतच्। गर्दभे (शब्दर.) वास = गृहे वस्त्रे अवस्थाने - Donkey because it carries dirty linen (MMW/L)

वासन्त - वा. - वसन्तस्येदं वसन्ते भवः वसन्तप्रिये। १. उष्ट्रे (मेदि.) २. कोकिले (राजनि.) - Camel (L only), Cuckoo (MMW/L), any young animal.

वासर - वा. - वस् + अरण्। २. नागभेदे (मेदि.) - Serpent var. (MMW/L)

वासित - वा. - वास् + क्त। खगशब्दे (विश्वः), ५. करिण्यां (अमरः)

वासिष्ठ - Blood (MMW/L)

वाह - वा. - उह्यतेऽनेन असौ वा गवादिना। अश्वे, ५. वृषे (शब्दर.) - Draught animal, Horse, Bullock (MMW/RV)

वाहकिटि - "Water Pig", Gangetic porpoise (MMW/W)

वाहद्विषत्/वाहरिपु - वा. - वाहाय द्वेष्टि। महिषे (अमरः) - Buffalo (MMW/L)

वाहिक - वा. - वह + णिच् + इक। ढक्कायां, २. गोवाहे (वलदे) ४. भारवाहके, ''गौर्वाहिकः'' (सा.द.) - Beast of burden, Venomous Insect (MMW/Susr.)

वि - वा. - वा. कि। १५. विहगे (अमरः) - Bird general (MMW/RV/VS)

विककर - Bird sp. (MMW/VS)

विकिर - वा. - वि + कृ क। १. विहगे (अमरः) - Gallinaceous, bird sp. (Āpast), Scatterer type (MMW)

विक्रमिन् - वा. - वि + क्रम + णिनि। १. सिंहे (राजनि.) - Lion (MMW)

विक्रान्त - वा. - वि + क्रम् + क्त। १. सिंहे (राजनि.) - Lion (MMW/L)

विखासा - Tongue (MMW/W)

विचरण - Apoda, Limbless (MMW/L)

विजिह्व - Tongueless

विदन्त - Edentulous - toothless

विदीगय - श्वेतबक (Sch.) - a gallinaceous bird (MMW/TS/TBr)

विट- Mouse (MMW/L)

विट्कारिका - Ordure maker, a var. of *Turdus*, *salica*, same as *Gracula religiosa* (MMW/L)

विट्चर - वा. - विषि विष्ठायां चरति। ग्राम्यशूकरे (अमरः) - Pig (MMW/L)

विट्सारिका - वा. - विडिव दुर्गन्धः सारिका (गुयेसालिक) पक्षिभेदे (जटा.) (राजनि.) - Sort of thrush inaccurately called "Maina" in Bengal (MMW/L)

विडाल/विराल - वा. - विड् आक्रोशे कालन् स्वनाम ख्याते पशुभेदे (अमरः)। नेत्रपिंडे (मेदि.) - Cat (MMW/L)

विड्भुज् - Dung beetle (MMW/BhP.)

विड्वराह - वा. - विट्प्रियो (!) वराहः। ग्राम्यशूकरे (जटा.) ''लसुनं विड्वराहं च'' (स्मृतिः) - Pig (MMW/Bh.P.)

वितण्ड - Elephas (MMW/L/W)

वित्सन - वा. - विद् लाभे तां सनोति सन् दाने अच्। वृषभे (शब्दच.) Bull (MMW/L)

वितुद् - वितृद् - Tear, Pierce, Strike (R.V./MMW)

विदार - वा. - वि + दृ - णिच्। २. जलोच्छ्वासे (मेदि.)- Respiration in water (MMW)

विद्रुम - वा. - विशिष्टो द्रुमः। प्रवालरत्नहेतुवृक्षे (मेदि.) - *Corallium rubrum* (MMW/ MBh./ Kāv.)

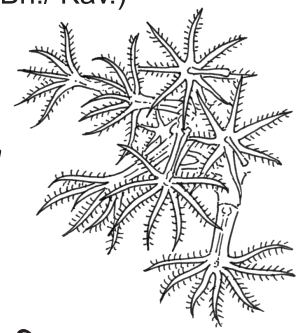

Corallium rubrum

विनास(सि)क - a Venomous Insect (MMW/Susr.)

विपन्न - वा. - वि + पद् + क्त। ३. सर्पे (मेदि.) - Serpent (MMW/L)

वियच्चारिन् - चिल्ल - Sky goer *Falco Cheela* (MMW/L)

वियव - an Intestinal Worm (MMW/Susr.)

वियोगिन् - वा. - वि + युज् + घिनुण्। चक्रवाके (शब्दच.) ''वियोगिनीमैक्षत दाडिमीमसौ'' (नैष.) २. पक्षियोगवति (त्रि.) - *Anas casarca* or Ruddy goose (MMW/L)

विराणिन् - Elephas (MMW/L)

विरूपिन् - वा. - विकृतरूपमस्या - स्तीति। कुरूपे २. जाहकजन्तौ (राजनि.) - Chameleon (MMW/L)

विलासिनी - वा. - विलासोऽस्त्यस्या सर्पे (मेदि.) - Serpent (MMW/L)

विलिगी - a Serpent (MMW/AV)

विलोम - वा. - विगतं लोम यस्मात्। ३. सर्पे, कुक्कुरे (मेदि.) - Snake in general, Dog (MMW/L)

विलोमजिह्व/विलोमरसन - वा. - विलोमा विपरीता जिह्वा यस्य।

गजे (त्रिका.)- इथ्युक्तातां ततो देवाः पुनरेव महीमिमां। परियुर्ज्वलनस्यार्थे न चाविन्दन् हुताशनम्। अथ तां द्विरदः कश्चित् सुरेन्द्रद्विरदोपमः। अश्वत्थस्थोऽग्निरित्येवं आह देवान् भृगूद्वह॥ शशाप ज्वलनः सर्वान् द्विरदान् क्रोधमूर्छितः। प्रतीपा भवतां जिह्वा भवित्रीति- भृगूद्वह॥ (भा.आनु.८५) - Elephas (MMW/L)

विलोटक - Fish - *Clupea cultrata* (MMW/L)

विवृताक्ष - वा. - विवृते अक्षिणी यस्य। कुक्कुटे (हेमच.) - Cock (MMW/L)

विशाल - वा. - वि + शालच्। ३. मृगभेदे, ४. खगभेदे (मेदि.) - Some Mammal, Bird (MMW/L)

विश्वम्भरा/विश्वंरक - a kind of Scorpion (MMW/Susr./ Var. Brs.)

विषज्वर - वा. - विषमिव प्राणहन्ता ज्वरो यस्य। महिषे (शब्दर.) - Buffalo (MMW/L)

विषदन्तक - वा. - विषं दन्ते यस्य कप्। सर्पे (शब्दच.) - Poisonous Snake (MMW/L)

विषदर्शनमृत्युक/विषमृत्यु - वा. - विषस्य दर्शनेन मृत्युरस्य कप्। चकोरखगे (हेमच.) (जटा.) - Chakora, a kind of pheasant (MMW/L)

विषधर - वा. - सर्पे (अमरः) ''विषधरविषमं वनं भविता'' उद्भटः - Poisonous Snake (Subhāsh/MMW/Gīt)

विषपुच्छ - Piosonous Tail = Scorpion (MMW/L)

विषशूक (Susr.) / **विषशृङ्गिना(वा.)/ विषसृक्कन्** (L) - विषं शृङ्गमिवास्त्यस्य इति। भृंगरोले (हारा.) - Poisonous sting - Wasp (MMW/L)

विषसूचक - वा. - विषं सूचकं हिंसकमस्य। चकोरखगे (हेमच.) - Poison indicator, Greek Partridge, *Perdix rufa* (MMW/L)

विषहेति - 'Whose weapon is Poison'- Serpent (MMW/ Harav)

विषाणिन् - वा. - विषाणमस्त्यस्य। शृङ्गिणि - हस्तिनि (राजनि.) - Horned animals (MMW/ MBh./Hariv), Elephas (Hariv & Sis)

विषार - वा. - विषमृच्छति । सर्पे (शब्दच.) - Serpent (MMW/L)

Or

विषास्य - वा. - विषमास्ये यस्य । सर्पे (शब्दच.) - Serpent (MMW/L)

विष्कल - वा. - विषं विष्ठां कलयति । ग्राम्यशूकरे (राजनि.) - Pig (MMW)

विष्किर - वा. - विकिरति । विहगे (अमरः), विहगभेदे (भावप्र.) ''वत्तकालावविकिरकापिंजलक - तित्तिराः । कुलिंगकुक्कुटाद्याश्च विष्किराः समुदाहृताः । विकीर्य भक्षयंत्येते यस्मात्तस्मात् हि विष्किराः । कपिञ्जल इति प्राज्ञैः कथितो गौरतित्तिरः ॥'' - Bird general, Scatterers, gallinaceous type, Quail, Fowl, Partridge (MMW/Gaut/Yājn.)

विष्फुलिङ्गक - (MMW) Sparkling (R.V.i.191.12) (Sāy = a tongue of fire or Sparrow)

विसंकट - वा. - विशिष्टः संकटो यस्मात् । सिंहे (शब्दच.) - Lion

विसार - वा. - विसरति सर्पति । मत्स्ये (अमरः) - Fish general (MMW/L)

विहङ्गम - वा. - विहायसा गच्छति । पक्षिणि (अमरः) - Bird general (MMW/M.Bh./Mn)

विहङ्गराज - वा. - गरुडे (हला.) ''विहङ्गराजाङ्गरुहैरिवायतैः'' (माघः) - Brahminy Kite (MMW/L)

विहग - वा. - विहायसा गच्छति । पक्षिणि (अमरः) बाणे सूर्ये चंद्रे मेघेच - Bird general (MMW/M.Bh./Kāv.)

विहगाराति - Falcon, Hawk (MMW/L)

विहायस् - वा. - वि + हय् असुन् । १. आकाशे, २. पक्षिणि (अमरः) - 2 Bird general (MMW/L)

विहार - वा. - वि + हृ घञ् । १. विन्दुरेखकखगे (शब्दच.) - Bird sp. (MMW)

वी - Bird (MMW)

वीक - वा. - अज + कक् व्यादेशः । १. वायौ, २. खगे च (उज्ज्वल.) - Bird general (Un.iii.47.sch.) (MMW)

वीचीकाक - Bird sp. (MMW/Mārk Pu)

वृक - वा. - वृक् (आदाने) + क । कुक्कुराकारे हरिणघातुके व्याघ्रभेदे २. काके (उणादि), ४. शृगाले

(हारा.) - Tearer, so, Wolf (MMW/RV), Crow, Fox, Dog, Owl (L)

वृकदंश/वृकरिपु/वृकाराति - वा. - वृकं दशति दन्श् + अच् । कुक्कुरे (हेमच.) - "Wolf biter", Dog (MMW/L)

वृकधूर्त - वा. - वृक इव धूर्तः । शृगाले (हारा.) - Jackal (MMW/W)

वृकधूर्तक - Bear (MMW/L)

वृक्क - Kidneys (MMW/AV/SBr)

वृक्षचर - वा. - वृक्षे चरति । वानरे (धनंजयः) - Monkeys - Arboreals (MMW/L)

वृक्षमर्कटिका/वृक्षशायिका - "Tree monkey", Squirrel (MMW/BhP./Susr.)

वृक्षाश्रयिन्/वृक्षावास/वृक्षौकस् - वा. - खगे. २. क्षुद्रोलूके (राजनि.) - Birds, Arboreals small Owl (MMW/L)

वृक्षेशय - Serpent (MMW/Susr.)

वृत्त - Tortoise (MMW/L)

वृत्तिस्थ - Chameleon or Lizard (MMW/L)

वृद्धकाक - वा. - द्रोणकाके - (हेमच.) - Large Crow, Raven (MMW/L)

वृद्धवासिनी - a Jackal (Nir.v.21)

वृधसान - वा. - वृष आन् असुक् । मनुष्ये (सि.कौ.) - Man

वृश - a small animal (MaitrS/ MMW) Mouse? (B.T.)

वृश्चिक - वा. - व्रश्च् किकन् । (विछा) कीटभेदे (राजनि.), शुककीटे (शुयापोका)(अमरः), ६. कर्कटे, ७. गोमयकीटे च (भरतः), ८. नालि के (संक्षिप्तसारा) - Scorpion var. (MMW/Br.S./L) Dung beetle, Centipede

वृष - वा. - वृष प्रजननसामर्थ्ये क । वृषभे पुंगवे (अमरः), ७. शृंगिमात्रे, ८. मूषिके = वृषदंश - Bull (Older languages), Any ruminant (Rat) (MMW/L/M.Bh./Mn)

वृषदंशक - वा. - वृषान् मूषिकान् दंशति - बिडाले (अमरः) - Cat, Mouse Killer (MMW/V.S.)

वृषन् - वा. - वृषभे, २. अश्वे (हेमच.) - Bull, Horse (MMW/RV/AV/VS/Br)

वृषभ - वा. - वृष + अभच् - किच्च । १. वृषे, २. श्रेष्ठे (मेदि.) - Bull, Strong (RV/MMW)

वृषाहार - वा. - वृषो मूषिके आहारो यस्य - बिडाले (हारा.) - Cat (MMW/L)

वृषिन् - Probably fond of rain - Peacock (MMW/L)

वृष्टिजीवन - वा. - वृष्टिः वृष्टिजलमेव जीवनं पालनोपायो यस्य - चातकपक्षिणि (हेमच.) - Cātaka bird

वृष्णि - Ram, Bull (MMW/V.S./T.S.)

वृष्टिभू - वा. - वृष्टौ तदुपलक्षिते काले भवति भेके (हारा.) *cf* वर्षाभू - Frog (MMW/L)

वृहत्शल्क - वा. - बृहत्शल्कोऽस्य। चिंकट मत्स्ये (जटा.) - Large Scaled Fish, Prawn (MMW/L)

वृहदङ्ग - वा. - बृहतङ्ग अस्य। गजे (शब्दच.) - Huge Body = Elephas

वृहद्राविन् - वा. - बृहद्रौति। क्षुद्रो - लूके (राजनि.) - a Small Owl

वे - Bird (MMW/L)

वेकट - Fish sp. (MMW/L only)

वेगदण्ड - वेतण्ड - Elephas (MMW/H. Cār)

वेगसर - वा. - वेगेन सरति १. वेगगामिहये, २. अश्वतरे (हेमच.) - 2. Mule, Fleet, Race Horse (MMW/L)

वेगवत् - Leopard (MMW/L), Cheetah

वेगिन् - वा. - वेग अस्त्यर्थे - श्येनविहगे (राजनि.) - Kite, Falcon (MMW/L)

वेणी - Ewe (MMW/L)

वेधिनी - वा. - विध् (छिद्रकरणे) णिनि। जलौकायां (जोंक) (शब्दच.) - Leech (MMW/L)

वेदमुख्य - a sort of Insect, Winged bug (MMW/L)

वेदार - Chameleon, Lizard (MMW/L)

वेधामुख्य - Civet Cat, Musk (MMW/L)

वेशर - वा. - वेशं राति। अश्वतरे (त्रिका.) - Mule (MMW/L)

वेश्मकुलिङ्ग - Some Bird (MMW/Susr.)

वेल्लितक - Serpent (MMW/L/ Susr.)

वेसर/*cf* वेशर - वा. - वेस् (गतौ) अरन्/अश्वतरे (हेमच.) - Mule (MMW/Var/ BrS./Sis)

वैकरञ्ज - Snake sp. (MMW/Susr.)

वैगुण्य - वा. - विगतो विरुद्धो वा गुणोऽस्य। रूपान्तरतापादाने - Transformation, Metamorphosis

वैराट - a Ladybird (L), Earthworm (MMW/L)

वैनाशिक - Spider (MMW/L)

वोड्र - a large Snake (L), a Fish (MMW/L)

वोदाल - Fish sp. (MMW/L)

व्यद्वर - व्यद - Gnaw = nibble - a Rodent (MMW/SBr.)

व्याघ्र - वा. - वि + आ + घ्र क। जन्तुभेदे (अमरः) - Often mentined with the Lion; according to (R.iii.30.26), शार्दूली is the mythical mother of tigers - in वह्निपुराण they are the offspring of Kashyapa's wife - Danstrā, Tiger (MMW/AV)

व्याघ्रनायक - वा. - व्याघ्रं नयति स्थानान्तरं प्रापयति पश्चात् क्रोशनेन। शृगाले (फेऊ) (राजनि.) - Jackal, leads tiger (MMW/L)

व्याघ्राट - वा. - व्याघ्र इव अटति। भारद्वाजखगे (अमरः) - Skylark (MMW/L)

व्याघ्रास्य - वा. - व्याघ्रस्येवास्यं यस्य। बिडाले (शब्दच.) - Cat (MMW/L)

व्याल - वा. - वि + अड् - घञ् - डस्यलः। सर्पे, २. हिंस्रकपशौ (अमरः), ३. दुष्टगजे (मेदि.), ४. चित्रके व्याघ्रे (राजनि.) - Snake, (MBh) Wild Elephas (Kāv), Beast of prey, (Gaut.) Cheetah (MMW/L)

व्योमचारीन् - वा. - व्योम्नि चरति। विहगे - Birds - aerial habit (MMW/L)

व्योमनासिका - Quail (MMW/L)

श

शङ्कुकर्ण - वा. - शङ्कुरिव कर्णावस्य। गर्दभे (त्रिका.) - Donkey (MMW/MBh)

शङ्को(खो)च/शङ्को(खो)चि - श कि. उच्। मत्स्यभेदे (जटा.) - Skate (MMW/L)

शङ्ख - वा. - शम् - ख। १. स्वनामख्याते समुद्रजाते पदार्थभेदे (अमरः), २. ललाटास्थि, ३. नागभेदे (त्रिका.) - Conch (AV), Temporal or frontals (Yājn/MMW), Snake

शङ्खनख - वा. - शङ्खस्य नख इव। क्षुद्रशङ्खे (जोंगडा) (अमरः) - some Snail (MMW/L/ MBh.)

शङ्खपाल - Snake var. (MMW/Susr.)

शङ्खमुख - वा. - शङ्ख इव मुखमस्य। कुंभीरे (हेमच.)- Shell faced - Alligator (MMW/L)

शम्बू/शम्बूक - वा. - शम्ब - उ - न् - क् वा। जलशुक्तौ (हेमच.) - Oyster (MMW/L/Kāv/ Susr.)

शकटार - Bird of Prey, Vulture? (MMW/W)

शकटाविला - an Aquatic Bird (MMW/Yājn.)

शकटीमुख - Cartmouthed i.e. circular mouth (MMW) May well be used for cyclostomes (B.T.)

शकलिन् - वा. - शकलं (chips or fragments) शल्कं (आंस्) अस्यास्ति - मत्स्ये (अमरः) - Fish general, i.e. Scaly (MMW/Harav)

शका - Bird sp. (Pancar), Long eared animal (MMW/VS/TS)

शकुन/शकुनि - वा. - शक् (त्रासे सामर्थ्ये) उनन्। पक्षिमात्रे, २. पक्षिभेदे - गृध्रे (मेदि.)- Birds general, Vulture (RV)

शकुन्त/शुकन्ति - वा. - शक्- उन्त। पक्षिमात्रे, २. भास पक्षिणि, ३. कीटभेदे (मेदि.)- Birds (MBh), Blue Jay (L), Insect (MMW/L)

शकुन्तक - a Small Bird (MMW/VS/M.Bh.)

शकुल - वा. - शक् उलच्। मत्स्यभेदे (शउल) (अमरः) - Fish sp. - (Perhaps the Gilt Head) (MMW/VS/ AV/MBh.)

शकुलगण्ड - Fish sp. (MMW/L)

शकुलार्भक - वा. - शकुलस्य अर्भक इव क्षुद्रत्वात। (गडुइ) मत्स्ये (अमरः) - Fish var. (MMW/L)

शक्रगोप - वा. - शक्रं शक्र - धनुर्गोपयति समवर्णत्वात्। इन्द्रगोपकीटे (जटा.) (राजनि.) - Insect var. (MMW/L)

शक्रज - वा. - शक्राज्जायते। काके (त्रिका.) - Indra Born, Crow (MMW/L)

शक्रिन्/शक्रन् - वा. - शकवन्। गजे (सि.कौ.) - Mighty Elephas (MMW/L)

शङ्कु - वा. - शकि उण्।
१. स्थाणौ - Measure of shadow or sundial peg - मत्स्य भेदे (अमरः) - Fish sp., Obstetric forceps (Susr./ MMW)

शङ्कुमुख - Crocodile, Leech var. (MMW/Susr.)

शतच्छद - Sort of Woodpecker, *Picus bengalensis* (MMW/L)

शतपत्र/शतपत्रक - वा. - बहूनि पत्राणि अस्य। १. मयूरे, २. सारसखगे, ३. दार्वाघटखगे (मेदि.), ४. राजकीरे (हेमच.)- Peacock (BhP), Wood pecker (MBh), Crane (Jātaka), Parrot sp. (L/MMW) or Venomous Insect (Susr./ MMW)

शतपद - वा.- शतपाद (जटा) - शतं पदाः यस्याः कीटेभेदे (अमरः) - Centipede - Found only in Sanskrit - Insect or worm with many feet, *Julus* (MMW/Susr.)

शतबलि - Fish var. (MMW/ Āpast)

शतबाह - a particular small animal, noxious (MMW/ Susr.)

शत्रि - Elephant (Un.iv.67)

शफर - वा. - शफं (गोखुरं) राति। (पुंटी) मत्स्यभेदे (अमरः) - Cyprinus sapphire - bright little fish, glistens as it darts in water (Var./BrS.) (MMW)

शफराधिप - वा. - इल्लिसमत्स्ये (त्रिका.) - *Clupea alosa,* Hilsa (MMW/L)

शबलिका/सबलिका - Some Bird (MMW/Cat)

शमन - वा. - शम् + णिच् - भावेल्युट्। ६. मृगभेदे (शब्दच.) - Antelope var. (MMW/L)

शम्बर - वा. - शम्ब् गतौ।
६. मृगभेदे (मेदि.),
८. मत्स्यभेदे - (विश्वः) - Some Deer (Vās/Bh.Pr.), Fish sp. (MMW/L)

शय - वा. - शी + अच्। हस्ते (अमरः) सर्पे (मेदि.) - Boa constrictor (MMW/L), Lizard or Chameleon

शयथ् - वा. - शी + अथच्।
१. अजगरसर्पे (हेमच.) वराहे मत्स्ये (संक्षिप्तसारः) - Boa, Boar, Fish var. (MMW/L)

शयाण्डक - Sp. of Bird (MMW/ VS)

शयान(+क) - Chameleon, Lizard, Snake (MMW/L)

शथालु - वा. - शी + आलुच्। निद्राशीले (अमरः) अजगरे - कुक्कुरे च (हारा) - Boa, Dog, Jackal (MMW/L)

शयु - वा. - शी. उ. अजगरसर्पे (अमरः) शयुनोप्यत्र (उणादि.) - Boa (MMW/L)

शरमल्ल - a kind of Bird (MMW/L)

शरट - वा. - शॄ + अजन् कृकलासे (अमरः) - Chameleon (MMW/L)

शरण्ड - वा. - शॄ + अण्डच् - खगे कामुके (शब्दर.) ४. चतुष्पदि (संक्षिप्तसा.) - Birds general, Quadruped (MMW/L), Lizard (L)

शरत्कामिन - वा. - कुक्करे (शब्दर.) - Breeds in autumn, Dog (MMW/L)

शरभ - वा. - शॄ अभच्। अष्टपादूर्द्धनयन ऊर्ध्वपादचतृष्टयः - इत्युक्तलक्षणे - मृगभेदे (अमरः) २. करभे, ३. वानरभेदे (अमरः) ४. उष्ट्रे (जटा.) (राजनि. too) (भा.सा.११७ अ) - Mythical Sharabha, Deer etc. (AV/MMW)

शरु - a Partridge (MMW/L)

शराटि/शराडि(लि) - वा. - शरमनुलक्ष्य अटति (शरालप) - Bird type, Heron (MMW/L)

शल् - वा. - शल् - वेगे गतौ अच्। २. शृङ्गिणि, ६. उष्ट्रे (हेमच.) - Horned animals, Camel (MMW/L)

शल - वा. - शल घञ्। मत्स्यभेदे - *Ophicephalus wrahl* (MMW/Vās.) Same as *Ophicephalus striatus*

शलक - वा. - शल - वुन्। (माकडसा) कीटभेदे (त्रिका.) - Spider, bird (MMW/L)

शलभ - वा. - शल + अभच् - (पतंगे) (अमरः) - Locust, Moth (MMW/MBh./Kāv)

शलल - वा. - शल + कलच्। शल्लकी लोम्नि (सजारुकांटा) (अमरः) - Porcupine Quill, Porcupine (MMW/L)

शलाका - वा. - शल - आकन्। ३. शारिकायां, ४. शल्लक्यां (मेदि.) अस्थ्नि (शब्दच.) - Porcupine Quill, (Kāty Sr.S.), Sarika i.e. *Turdus salica* (MMW/L)

शलाभोलि - Camel (MMW/L)

शलुन - Insect sp. (MMW/AV)

शल्क/शल्कल - वा. - मत्स्यत्वचि (आंस्) - Fish scales (MMW/Mn/MBh.)

शल्कलिन् - वा.- शल्किन् (हेमच.)- मत्स्ये (शब्दर.) - Fish. May also mean other Scaly Forms.

शल्य - वा. - शल् यत् । १६. मत्स्यभेदे (राजनि.) - Fish, Porcupine (Bh.P.), *Aegle marmelos* (MMW/L)

शल्यक - वा. - शल्य इव कायति । २. शल्लकीखगे (राजनि.) - Bird, Porcupine (VS), Scaly Fish (Vajras/MMW)

शल्ल - वा. - शल्ल् गतौ । त्वचि २. भेके (शब्दच.) - Frog (MMW/L)

शल्लक - वा. - (सजारु) पक्षिभेदे (अमरः) - Porcupine (MMW/Baudh/Yājn/MBh)

शवकाम्य - वा. - शवः काम्यो यस्य कुक्कुरे (शब्दर.) - May very well apply to a शृगाल, not a श्वा - Eats Corpses, Dog (MMW/L)

शवरूप - "Corpse like" - a kind of animal, (Sānk Gr/ MMW)

शश/शशक - वा. - शश (प्लुतगतौ) - अच् । (खरगोश) पशु भेदे (अमरः) use in श्राद्ध - श्रा.त. ''ऐण रौख वराह शशैर्मांसैः यथाक्रमं । मासवृद्ध्याभितृप्यन्निदत्तेनेह पितामहाः ॥'' तन्मांसं विष्णवे देयं यथा ''मार्गमांसं तथाच्छागं शाशसमनुषज्यते । एतानि मे प्रियाणि स्युः प्रपद्यानि वसुन्धरे'' (वराहपु) - Hare, Rabbit or Antelope (MMW/RV)

शशक- वा. - शश स्वार्थे क । पञ्चनखेषु (भोज्ये) भक्ष्ये पशुभेदे - शशकः शल्लकी गोधाखड्गी कूर्मश्च पञ्चमः । भक्ष्यान्पञ्चन - खेष्वाहुरनुष्ट्रांश्चैकतोदतः । (मनुः) - Hare, Rabbit (Adbh.Br/MMW/ MBh./R)

शशघातक - Hare Killer = Hawk (MMW/BhPr/Susr.)

शशाद - वा. - शशमत्ति । श्येनखगे (राजनि.) - Brown Hawk (MMW/L)

शशिप्रभा - वा. - शशिना प्रभास्येव २. मुक्तायां (राजनि.) - Pearl, its Lustre (MMW/L)

शष्कुली - वा. - शष् (वधे) कुलच् । ४. मत्स्य भेदे (भावप्र.) - Some Fish (MMW/L)

शष्पभोजन - वा. - शष्पाद - Grass eater or herbivore (MMW/L)

शाङ्कुची/साङ्कुची - Skate (MMW/W)

शाकल - Serpent var. (MMW/Ait.Br.)

शाकलिन् - Fish var. (MMW/Car)

शाक्कर - वा. - शक्क + प्वरप्। वृषे - (हेमच.) - Bullock (MMW/H Car)

शाखाद - Class of animals, viz, Goats, Elephas etc. (MMW/Car)

शाखामृग - वा. - शाखास्थो मृगः पशुः। वानरे (अमरः) - Monkey, (MMW/MBh/Var/BrS), Squirrel (W)

शार्ङ्ग/शार्ङ्गक/शार्ङ्गिका - Bird sp. (MMW/MBh.)

शाण्डाकी - Some animal (MMW/Car)

शाण्डिक(*cf* शाटुक) - Burrower (MMW/Car.)

शाण्डिल्य - *Aegle marmelos* (MMW/Bh.Pr.)

शारङ्ग/सारङ्ग - वा. - शारं कुर्वरमङ्गं। १. चातकपक्षी, २. हरिणे, ३. गजे, ४. भृङ्गे, ५. मयूरे च (रायमकुट) - What common characters? Chataka bird, Spotted deer, Elephas, Bee, Peacock (MMW/L)

शारद - वा. - शरदिभवं ऋत्वण्। ११. वानरभेदे (शब्दर.) - Monkey var.

शारिक - Bird commonly called Maina, *Turdus salica* or *Gracula religiosa* (MMW/Vas.xiv. 18)

शारी - Some Bird (TS/VS/Nais/MMW)

शार्ग - Bird var. (MMW/Maitr)

शाद्रि - वा. - शद् (शीर्णतायां) गतौ च गजे (उणादि.) - Elephas (MMW/L)

शार्दूल - वा. - शृ उलञ् दुक्च। १. व्याघ्रभेदे (अमरः), २. पशुभेदे, ३. शरभे (मेदि.), पक्षिभेदे (धरणिः) चित्रके (राजनि.). - Tiger (V.S), Sharabha, Bird, Lion (L), Panther (MMW/L)

शालामृग - वा. - शालायां गृहे मृग इव। शृगाले (हारा.) - Jackal, Prowling near houses, Dog (MMW/L)

शालावृक - वा. - शाला (खा) यां वृक इव। १. कुक्कुरे, २. शृगाले

(अमरः), ३. बिडाले, ४. मृगे च (राजनि.), ५. वानरे (शब्दच.) - Dog, Fox, Cat, Deer, Monkey (MMW/L)

शालि - वा. - शल + इञ्। कलमादिधान्ये (अमरः.), ३. गन्धमार्जरि (मेदि.) - Civet cat (MMW/H Car)

शालु - वा. - शाल - उण्। शालूके (शब्दर.), ४. भेके (हेमच.) - Frog (MMW/L)

शालूर/शालूक- वा. - शाल (कथने) - ऊरच्। भेके (अमरः) - Frog (MMW/Kāsīkh)

शाल्विक - Bird Sp. (MMW/L)

शिखण्डिक - वा. - शिखण्डोऽस्त्यस्य ठन्। कुक्कुटे- (हेमच.) - Cock (MMW/L)

शिखण्डिन् - वा. - शिखण्डोऽस्त्यस्य इनि। मयूरे (मेदि.), कुक्कुटे (हेम.) - Peacock (Kāv/Pur), Cock (MMW/L)

शिखाधर - वा. - शिखां चूडां धरति। १. मयूरे (रत्नमा.) ३. मञ्जुघोषे (त्रिका.) - Crest wearers, Peacock (Kir/MMW)

शिखावल - वा. - शिखा वलच्। मयूरे (अमरः) - Peacock (Kāvyâd/MMW)

शिखि(न्) - वा. - शिखा इनि। मयूरे (अमरः), वह्नौ, ५. कुक्कुटे. वृषे (मेदि.), अश्वे (हेमच.), अजलोम्नि (रत्नमाला) - Peacock (R. Yājn), Cock, Bull (L), Horse (MMW/L)

शिखिशृङ्ग - Spotted Antelope (MMW/L)

शिखियूप/श्रीकारिन् - वा. - शिखी शिखावान् यूप इव श्रीकारिणि मृगे (राजनि.) - Antelope var. (MMW/L)

शिङ्घान - *Os sepiae* (MMW/L)

शितिकण्ठ - a particular Bird of prey (MBh), Peacock (MMW/Sis. Bālar)

शितिकक्षिन् - पाण्डरोधरो गृध्रः - White bellied Vulture (MMW/TS)

शितिच्छद/शितपक्ष/शितच्छद - वा.- शितिः शुभ्रो छदो यस्य। हंसे (शब्दर.) - Swan - white (MMW/L)

शित्पुट - animal like a Cat (MMW/TS), Black Bee(L)

शिथिल - tawny colored Ant (Variety of white ant) (MMW/L)

शिपविन्नुक - a kind of Worm (MMW/AV)

शिरस्तापिन् - "hot in head", Elephas (MMW/W)

शिर - Boa (MMW/L)

शिरि - वा. - शृ - कि। खड्गे ४. शलभे - Locust (MMW/Un.iv.142)

शिरोमर्म्मन् - वा. - शिरसि मर्म यस्य शूकरे (हेमच.) - Pig (MMW/L)

शिलिन्द - Fish var. (MMW/L)

शिली - वा. - भेक्यां (how to note?) - Female Frog (MMW/M.Bh.), गण्डूपद - kind of Worm (MMW/L)

शिलीमुख - वा. - भ्रमरे (अमरः) - Bee (MMW/Kāv.)

शिलीन्ध्र - Fish - *Mystus chitala* (MMW/L), Same as *Notopterus chitala*

शिलीन्ध्री - Bird, Worm (MMW/L)

शिव - a Swift, antelope (MMW/L)

शिवा - वा. - शी - वन्। ३. मुक्तौ, ४. शृगाले (अमरः) - Fox (GrS/Baudh/MBh./MMW)

शिवाप्रिया - वा. - छागे (त्रि.) - Goat, dear to jackals (MMW/L)

शिवाराति - वा. - शिवाया शृगालस्यारातिः। कुक्कुरे (शब्दमा.) - Dog, Enemy of fox (MMW/L)

शिवालु - वा. - शिवायालति। शृगाले (राजनि.) - Jackal (MMW/L)

शिवि(बि) - वा. - शि + वि - नि। हिंस्रपशौ (त्रिका.)

शिशुक - वा. - शिशुरिवार्थे कन्। जलजन्तुभेदे (शुशुक) (राजनि.) - *Delphinus gangeticus* (MMW/M.Bh.), *Platanista gangetica gangetica*

शि(शिं)शुमार - वा. - शिशुं मारयाति। जलजन्तुभेदे (अमरः) - Porpoise, Ganegtic dolphin (MMW/RV/TS/VS), Alligator (Susr.)

शीघ्रचेतन - वा. - शीघ्रा चेतना यस्य। कुक्कुरे (शब्दमा.) - Dog (MMW/Cān/L)

शीत(ति)क - Scorpion (MMW/L)

शीन - वा. - श्यै - क्त सम्प्रतस्य नः। १. घनीभूते घृतादौ, २. मूर्खे, ३. अजगरे (मेदि.) - Big Snake (MMW/L)

शीर - वा. - शी + रक् । अजगरसर्पे (शब्दच.) - Big Snake, Boa (MMW/Pāncat)

शील - वा. - शील. अभ्यासे अच् । ४. अजगरे (शब्दच) - Big Snake, Boa (MMW/L), probably from शी = Lie down or cause to

शीवन् - वा. - शी - क्वनिप् । अजगरे (सि.कौ.) - Boa (Un.iv.113) (MMW)

शुक - वा. - शुक् गतौ क । ६. खगभेदे - Parrot (MMW/ RV. etc.)

शुक्ति - वा. - शुच् - क्तिन् । जलजन्तुभेदे (झिनुक्)(राजनि.), २. कपालखण्डे, ३. शङ्खे etc. (मेदि.) - Pearl Oyster (MMW/Kir xii. 40/ Kāv.)

शुक्तिका - वा. - शुक्तिरेव कन् । १. मुक्तास्फोटे (झिनुक्) (जटा.) - Mother of Pearl (MMW/Sānk)

शुक्तिजा - वा. - शुक्तौ जायते । मुक्तायां (हेमच.) - Pearl (MMW/ Var. Br.S.)

शुक्ररोहित -a var. of bright looking Rohita fish (MMW/Mn)

शुक्लबीज - वा. - Probably a kind of Ant (MMW/ MBh.), any reference to pupae carried about.

शुक्लवायस - वा. - बके (त्रिका.) - Crane - *Ardea nivea* (W), White Crow (MMW/MW)

शुक्लापाङ्ग - वा. - मयूरे (हेमच.) - White eye corners, Peacock (MMW/L/Megh)

शुचिमुखी - Female Flamingo (MMW/Hariv)

शुण्ड - वा. - शुन् + ड + तस्य नेत्वं । गजहस्ते जलहस्तिन्यां (मेदि.)- May be Tapir (B.T.), Elephas Trunk, aquatic animal (probably a female Hippo) (L) (MMW/L)

शुण्डार/शुण्डिन् - वा. - अस्त्यर्थे र or इनि । हस्तिनि (शब्दच.) - Elephant (MMW/W/Gal)

शुण्डिमूषिका - वा. - शुण्डिनी मूषिकेव । छुछुन्दर्यां (राजनि.) - Shrew, Mouse (MMW/L)

शुद्धजङ्घ - वा. - शुद्धा जङ्घा यस्य । गर्दभे (त्रिका.) - Donkey, Clean legs (MMW/L)

शुन - वा. - शुन् गतौ क । कुक्कुरे तत्रैव (वाचस्पतिः) - Fleetness, Dog (MMW/L)

शुनक - वा. - शुन इव कन् । कुक्कुरे (राजनि.) - Dog, (M.Bh. xiii 6070/ Un.ii.32)

शुशुलूक - A small Owl (R.V.vii.104. 22)

शुषि - hole or chasm : Hollow in fang of Snake (MMW/W)

शुषिर - वा. - शुष् (शोषणे गर्ते) किरच् । ४. मूषिके (मेदि.)- Mouse

शुष्काङ्ग - वा. - शुष्कावयवयुते सा च गोधिकायां (शब्दच.) - Dry skin - Reptiles, Lizard

शुष्कल - A kind of Fish (MMW/L)

शुष्म - वा. - शुष् + मन किच्च । तेजसि. सूर्ये (मेदि.), ७. पक्षिणि (संक्षिप्तसा) - Birds in general (MMW/L)

शूक - वा. - श्वि + कक् । (शुङ्गा) तीक्ष्णाग्रे (अमरः)
३. सविषजलमलोद्भवे जंतुभेदे (भावप्र.) ''अक्रमात् छेपसो वृद्धिं योऽमि वाञ्छति मूढधीः ।
व्याधयस्तस्य जायन्ते दशचाष्टौ च शूकजाः ॥'' - Some insect produced in water & applied externally as aphrodosiac. 18 diseases (MMW/Car/ Susr/Br Pr.)

शूककीट - वा. - शूकाकाररोमयुक्तः कीटः । शुयापोका (अमरः) Hairy Caterpillar, Scorpion according to some (L)

शूकपत्र - Snake var. (MMW/Susr.)

शूकर - वा. - शू इत्यव्यक्तं शब्दं करोति or शूक अस्त्यर्थे । स्वनामख्याते पशौ (अमरः) - Pig (MMW/L)

शूकवृन्त - a particular Venomous Insect (MMW/Susr.)

शूकुल - Fish sp.

शूना - वा. - श्वि. अधिकरणे. क्त । २. (आलिजिम) अधोजिह्वायां (हारा.) - Uvula

शूर - वा. - शूर, हिंसे, विक्रमे - अच् । ५. सिंहे, ६. शूकरे - Lion, Tiger, Panther, Boar, Cock, Dog (MMW/L)

शूर्पकर्ण - वा. - गजे (त्रिका.) Ears like winnows - Elephas (MMW/L)

शूलिक(न) - वा. - शूलं पाकसाधनत्वेनास्त्यस्य । शशके (हेमच.), (भावप्र.) - Hare, Cock (MMW/L)

शृगाल/सृगाल - वा. - असृजं लाति। शोयाल पशौ (अमरः) - Jackal (MMW)

शृङ्खलक - वा. - शृङ्खल इव कायति। पादबंधने उष्ट्रे (राजनि.) - Camel (MMW/ MW)

शृङ्गारिन् - वा. - शृङ्गारः उद्दीप्यत्वेनास्त्यस्य इनि। पूगे २. गजे (मेदि.) - Elephas (MMW/L)

शृङ्गिण - वा. - शृङ्गं युद्धसाधन-त्वेनास्त्यस्य इनिन्। मेषे (हेम.) - Wild Ram (MMW/L)

शृङ्गिन्-वा. - शृङ्गमस्त्यस्य इनि। मेषे, ६. शृङ्गयुक्ते (मेदि.) - 6. Horned Forms (RV./ M.Bh.), Elephas (L), Bull(L), Ram (L)

शृङ्गी - वा. - १. मद्गुरस्य प्रियायां (अमरः) ''मद्गुरस्य प्रिया शृङ्गी'' इत्यमरे - मद्गुरसी अप्रियेति नामद्वयं तेन (शिङ्गी) मत्स्यस्येवेदं नाम इति भरतः - *Silurus* sp. or sheat fish (Bh.Pr.)

शेव - Serpent, Fish

शैलाट - वा. - शैलं पर्वतमटति। सिंहे किराते (मेदि.)- Lion is a denizen of open country - not of mountains, Lion (MMW/L)

शैलेय - वा. - शिलायां भवः ढक्। २. पर्वतजातमात्रे, ३. सिंहे, ४. भ्रमरे (शब्दर.) - Mountain forms, Lion, Bumble Bee (MMW/L)

शैव्यः - वा. - शिवितोऽधिगतः ञ्य। २. घोटक मात्रे, ३. श्रीकृष्णस्य घोटके (त्रिका.) - Horse

शोठ - वा. - शुठ् आलस्ये स्फोटने। पारावते (शब्दच.) - Pigeons

श्मन् - MMW = Body, Mouth (L) (Meanings invented to explain Smasru & Smasāna, (Nir.iii.5)

श्यामा - वा. - श्यै + मक् or मन्। ३. कोकिले (मेदि.), २४. गवि, २६. कृष्ण शारिकायां (श्यामा) पक्षिभेदे (राजनि.) - Cuckoo (MMW/Var/BrS.)

श्यामकण्ठ - वा. - मयूरे (हेमच.), ३. नीलकण्ठविहगे - Peacock, a Small bird (MMW/L/W)

श्यामल - A kind of Bee (MMW/L)

श्येतकोलकः - वा. - श्वेतः कोल इव। (पुंटि) मत्स्यभेदे (हारा) - Saphara Fish, *Cyprinus saphore* (L) (MMW/L)

श्येन - वा. - श्यै इनन्। (वाज) पक्षिभेदे (गतौ) (अमरः) -

Eagle (R.V.) (which brings Soma to man), Horse (L)

श्येनाख्य - *Ardea sibirica* (MMW/L)

श्र

श्रावक - वा. - श्रु ण्वुल्। ३. काके (त्रिका.) - Crow (MMW/L)

श्रीकण्ठ - "Beautiful throated" - Some Bird (MMW/Var BrS.)

श्रीकर्ण/श्रीकर्णीयक - Some Bird (Var BrS/MMW)

श्रीकारिन् - वा. - श्रियं करोति। जङ्गाले महाजवे, १. मृगभेदे (राजनि.) - Kuranga deer, Causing increase in flesh, delicious (MMW/L)

श्रीमत् - Parrot (MMW/L), Bred Bull (MMW/L)

श्रीवद - a sp. of Bird (L)

श्रीवत्स - Wolf (L)

श्रुतिकट - वा. - श्रुतिं कर्णं कटति। सर्पे - तस्य गुप्तकर्णत्वात् (मेदि.) - Snakes general 'hard to hear'

श्रुतिमयूर - a work on Ornithology (MMW)

श्वदंष्ट्रिन् - a kind of animal (car.)

श्वधूर्त - वा. - शुनि शूनो वञ्चनार्थं धूर्तः। शृगाले (शब्दच.) = Dog - rogue, Jackal (MMW/L)

श्वन् - वा. - श्वा + कनिन्। कुक्कुरे - Dog (R.V.) (MMW)

श्वपद - a wild animal (AV/Āp SrS)

श्वभीरु - वा. - शृगाले (शब्दमा.) - Fox (MMW/L)

श्वव्याघ्र - वा. - शुनो व्याघ्रः। कुक्कुरघातके - व्याघ्रभेदे(चिते) (जटा.) - *Panthera fusca* - Indian Leopard, Cheetah, hunting Leopard (MMW)

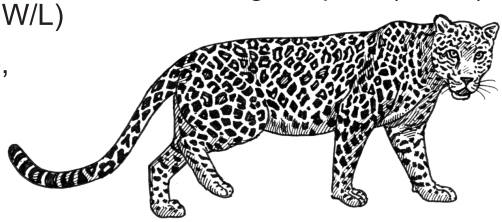

Panthera Pardus fusca - Leopard

श्वसनाशन - वा. - श्वसनो वायुः अशनमस्य पवनाशन = वायु - भक्षक। सर्पे (हारा.) - Snake general (MMW/Rājat)

श्वसनोत्सुक - वा. - सर्पे (शब्दर.) - eager for air = Snake (MMW/L)

श्वादन्त - वा. - शुन इव दन्तो यस्य । कुक्कुरतुल्य दन्तयुते - Carnivore

श्वान - वा. - श्वेव अण् । कुक्कुरे (शब्दमा.) - Dog (MMW/Kāv.), (Pañcat)

श्वापद - वा. - शुन इवापदस्मात्, १. हिंस्रपशौ (हेमच.), २. व्याघ्रे (शब्दर.) - Carnivore, Beast of prey, Tiger (MMW/L.RV.)

श्वाविध् - वा. - शुना आविध्यते । शल्यके (शजारु) (अमरः) - Porcupine. According to MMW means "dog piercers" (MMW/AV/VS/Maitr. etc.)

श्वेत - वा. - श्वित-अच् । ६.शङ्खे (राजनि.) - Cowry (L), White Horse (SBr/MMW)

श्वेतकुक्षि - a sp. of Fish (L), white belly

श्वेतकोल(क) - *Cyprinus sophore* (L)

श्वेतगरुत् - वा./श्वेतच्छद - (हला.) /**श्वेतपत्र -** श्वेतोगरुदस्य । हंसे (अमरः), White winged - Swan (L)

श्वेतचरण - Bird sp. (MMW/Susr.)

श्वेतपिङ्गल - वा. - देहेन श्वेतः जटया पिङ्गलः । सिंहे (त्रिका.) - Tawny, Lion (MMW/L)

श्वेतमण्डल - Snake var. (MMW/Susr.)

श्वेतसर्पः - वा. - श्वेतः सन् सर्पति । २. शुभ्रभुजगे - White snake (MMW/Susr.)

श्वेतहनु - Snake sp. (MMW/Susr.)

ष

षट्चरण - वा. - भ्रमरे (हला.)- षट्पदादयोऽप्यत्र । २. यूकायां (राजनि.) - Insects Hexapoda (Kāv./Var. Br.S.) Locust, Louse (MMW/L)

षट्पद - (in AV) Insect category : bee, louse

षट्बिन्दु - वा. - षट् बिन्दवो यत्र । कीटभेदे (मेदि.) - Insect sp. (L)

षडक्षीण - 6 eyed, Fish (L)

षडग - Snake var. (MMW/L)

षर्षपी - वा. - सर्षप + पृषो । खञ्जनाकृतौ खगभेदे (शब्दर.) - Some Bird

षहसानु - वा. - षह् क्षमायां सह आनु, २. मयूरे (संक्षिप्तसा = सहसानु) - Peacock (L)

षोडशाङ्घ्रि - वा. - षोडशा अङ्घ्रयः चरणा यस्य कर्कटे (हेमच.) - Crab, 16 appendages (L)

स

संकराश्व - "Mongrel horse" - Mule (MMW/L)

सङ्घचारिन् - वा. - सङ्घीभूय चरति मत्स्ये (हेमच.) - Fish moving in shoals, such creatures (MMW/ M.Bh./L)

सम्बर - वा. - सम्ब् + अरन् (सर्पणे)। ६. मृगभेदे मीनभेदे (शब्दर.) - Deer var., Fish var. (MMW/L)

संवर - वा. - सम् + वृ - कत्तरि अच्। ३. मत्स्यभेदे, ४. मृगभेदे - Fish sp., Deer sp.

स - वा. - २. सर्पे, ४. विहगे (एकाक्षर.) - Snake, Birds (MMW/L)

सकुल - वा. - सह समानं कुलमस्य। शकुलमत्स्ये However MMW = *Ichneumon* i.e. नकुल by a play on the sound. (Par. G.) - Fish sp.

सकृत्प्रज - वा. - सकृत् एकवारं प्रजायते, काके (अमरः) - Crow, Offspring once a year (Not a speciality of Crow), Also Lion (MMW)

सक्थि - Thigh bone (RV) (MMW)

सकृद्गर्भ - वा. - सकृत् = एकवारें; विष्ठायां गर्भो यस्य। खेसरे (राजनि.) - Mule, MMW = having only one conception (L)

सघन् - वा. - सघ् = to hurt, kill, Vulture (MMW/TBr)

सश्वान - (महाषीर.) Bird sp. (MMW/L)

सटाङ्क - वा. - सटा (mane) अङ्को यस्य। सिंहे (शब्दर.), सट = केशर - (mane as trade mark) - Lion (MMW/L)

सद्वा - वा. - सट् - वा। पक्षिभेदे (संक्षिप्तसा.) - Bird sp.

सण्ढिका - Female Camel, (Pancad) (MMW)

सत्काण्ड - वा. - सत्काण्डं शब्द - व्यापारोऽस्य। चिल्ले - (शब्दच.) - Falcon, *Falco cheela* (MMW/L)

सत्यवाक् (च्) - वा. - सत्या वाक् यस्य। २. काके (त्रिका.) तस्य शब्देन हि शुभाशुभनिश्चयेन तस्य

तथात्त्वं । - Crow (MMW/L) Why not lizard? (B.T.)

सदादान - वा. - सदादानं मदजलं - त्यागो वा यस्य । गजे (मेदि.) - Supposes the creature to be always in rut - Elephant (MMW/L)

सदंशक - वा. - सह दंशेन कर्कटके (राजनि.) - Crab, Pincers (Das/MMW/L)

सदंशवदन - वा. - दंशाकारेण सह वदनमस्य । कङ्कविहगे (राजनि.) - Heron (MMW/L)

सदानर्त - वा. - सदा नृत्यति । खञ्जनखगे (शब्दच.) - Wagtail (MMW/L)

सद्रि - Elephas (L), Ram (MMW/L)

सधिस् - वा. - सह् इसिन् हस्य धः । वृषभे (सि.कौ.) - Bullock

सपादमत्स्य - "Shad Fish", *Silurus* sp. (MMW/L)

सप्ति - वा.- सप् + ति । अश्वे (अमरः) - Horse (MMW/RV/VS)

सफर - वा. - सफ् अरन् पस्यफः । (पुंटी मत्स्ये) ''लस्यन्तीचल-सफरीविघट्टितोरुः'' (माघः) - Fish (MMW/Apte)

समकोल - वा. - सर्पे (त्रिका.) - Snake having even breast (MMW/L)

समुद्रफेन - *Os sepiae* (MMW/Ragh)

समुद्रसार - Essence of the Sea = Pearl (MMW/M.Bh.)

समुद्रारु - वा. - समुद्रं ऋच्छति । १. कुम्भीरे तिमिङ्गिलमत्स्ये (मेदि.) - Large fabulous Fish, Whale

समूरु - वा. - संगतौ संधिहीनत्वात् ऊरू यस्य मृगभेदे (अमरः) - A Deer variety, whose skin may be used as a student's seat, and according to some, it has a white mane (L)

सम्फाल - Ram, Sheep (L)

सम्मूर्जनोद्भव/सम्मूर्च्छनोद्भव - वा. - संमूर्जनादुद्भवति । मत्स्ये - Height, Elevation, Stupefaction, Conjealing, Thickening, Accumulation, Fish general (हेमच.) (MMW/L)

सरघा - वा. - सरं मद्यभेदं हन्ति । मधुमक्षिकायां - (अमरः) - Honey Bee (MMW/RV/TS/S.Br.)

सरङ्ग - वा. - सृ - अङ्गच् ।

१. चतुष्पादजन्तौ, २. खगे च (संक्षिप्तसा.) - Quadrupeds, Antelope, Bird sp. (MMW/L)

सरट/सरटु - वा. - सृ अटन् । कृकलासे (अमरः) - Gecko (MMW/Mn/Var Br.S.)

सरण्ड - वा. - सृ अण्डच् । खगे (शब्दच.) सरटे (मेदि.) - Birds (MMW/Un.i.128), Lizard

सरमा - वा. - सह रमते । कुक्कुरयोषिति - Bitch (MMW/L)

सरस्काक/सरप्रिय - "Lake bird" (MMW/L), Goose, Aquatic Bird (Hariv)

सराव - A Venomous Insect (MMW/Susr.)

सरसिक/सरसिज/सरसीक/

सरसीरुह/सरोज/सरोत्सव/

सरोरुह - वा. - सरसि कायति - जायते सारसखगे (शब्दर.) - Crane (MMW/L)

सरीसृप - वा. - वक्रं सर्पति । सर्पे (अमरः), २. वृश्चिकादौ - Creeping animals, Snakes (MMW/RV)

सर्प - वा. - सृप अच् २. भुजङ्गमे (अमरः) - ''सर्पणादभवन् सर्पाहीनत्वादहयः स्मृताः'' (वह्निपु.) तद्भेदादिकं सुश्रुतोक्तं also भविष्यपुराण, अग्निपुराण & गरुडपुराण - Snake (MMW/R.V.)

सर्पतृण - वा. - सर्पः तृणमिव अनायास च्छेद्यः यस्य नकुले (हेमच.) - Mongoose (MMW/L)

सर्पद्विष् - Peacock (MMW/Subh)

सर्पभुज् - वा. - सर्पं भङ्क्ते । मयूरे (हेमच.) २. गरुडाद्यौ च - Peacock, Brahminy Kite (MMW/L)

Or

सर्पहन्/सर्पाराति/सर्पाशन - वा. - नकुले (हेमच.) - Mongoose (MMW/L)

सर्वभक्षा - वा. - अजायां (हेमच.) - She Goat (L)

सर्षप - a small Bird, (Wagtail = खंजनिका) (L)

सर्षपक - a Snake, Venomous Insect (MMW/Susr.)

सल - Dog (L)

सलून - Worm or Parasite (MMW/Sarāng S)

सलिलकुक्कुट - aquatic Bird (MMW/Bh.P.)

सशल्य - Bear (MMW/L), Not Porcupine? (B.T.)

सस्यमारिन् - वा. - सस्यं धान्यं मारयति = मूषके (राजनि.) - Rat (MMW/L)

सहस्रदंष्ट्र/सहस्रदंष्ट्रिन्/सहस्रिन् - वा. - बहुसंख्या दंष्ट्रा यस्य । पाठीनमत्स्ये (वोयाल) (अमरः) - Sheat Fish (MMW/Susr.)

सहस्रपत्र - वा. - सारसखगे (अमरः) - Sarasa Bird, Siberian crane, *Ardea sibirica* (MMW)

सहस्रपाद - a Sort of Duck

सामज/सामजात/सामयोनि - वा. - साम्नोवेदभेदात् जायते गजे (पालकाव्ये) - Elephant (MMW/L/Ragh.)

सामुद्र - Gnat (MMW/Susr.)

सामुद्रिका - Leech var. (MMW/Susr.)

सामुद्ग - Joint with cup - like socket = Ball & Socket (MMW/Susr.)

सारङ्ग - Bee (MMW/ RV.x.106.10)

सारपद - having strong feet - a bird of Vishkira group (MMW/Car.)

सारङ्ग - वा. - सृ अङ्गच् ।
१. चातकखगे (अमरः),
२. हरिणे, ३. गजे (मेदि.),
४. भृङ्गे, ५. खगभेदे (विश्वः),
७. राजहंसे, ८. चित्रमृगे,
१२. मूयरे, १९. शंखे,
२३. कोकिले, २५. सिंहे
(नानार्थकोशः) - 1. Chātaka (MMW/L), 2. Deer,
3. Elephas (L), 4. Bumble bee (BhP.), 5. Some Bird,
7. Royal Swan,
8. Spotted Deer,
12. Peacock, 19. Conch,
23. Cuckoo (Susr./C),
25. Lion (L)

सारमेय - वा. - सरमायाः कश्यपपत्न्याः अपत्यं । कुक्कुरे - Dog (Yama's Watch) (MMW/L)

सारस - वा. - सरो नियतवसतिरस्य । सारसखगे - *Ardea sibirica* (MMW/Mn/MBh.)

सारी(रि) - वा. - सृ इण् ।
२. पक्षिभेदे शालिक (शब्दच) - Thrush like bird (MMW/Kans)

Or

सारिका - वा. - सरति गच्छति । शालिका (अमरः) - *Turdus salica* (MMW/MBh.)

same as *Gracula religiosa*

सालावृक - वा. - सालायां (गृहे) वृक इव । कुक्कुरे in later language - mostly house wolf i.e. a kind of wolf or hyena or Jackal. May be an Alsatian Dog (MMW/RV)

सालूर - वा. - स(श)ल् ३. उरच् । मण्डूके (शब्दर.) - Frog (MMW)

सावित्र from सवितृ - Embryo, Foetus (L)

साशयन्दक - = a Small house lizard (L)

सिन्धुकफ - Sea foam = Cuttlebone (MMW/L)

सिन्धुपुष्प - वा. - सिन्धौ पुष्पयति विकसते । शङ्खे (हेमच.) - "Sea flower" = Conch shell (MMW/L)

सिंह - वा. - हिनस् + अच् । सिंहो वर्णविपर्ययात्... । स्वनामख्याते पशुभेदे (अमरः) - Lion (MMW/RV)

सिंहतुण्ड/सिंहास्य - "Lion faced", Fish sp. (MMW/Mn.v.16)

सिंहविक्रान्त - वा. - सिंह इव विक्रान्तः । अश्वे (हारा.) - Horse (MMW/L)

सितकण्ठ - वा. - सितः कण्ठो यस्य । दात्यूह खगे - Gallinule (L)

सितच्छद/सितपक्ष - वा., शब्दर. - /सपद्विज - सितःच्छदो पक्षो यस्य । हंसे (हेमच.) - White Swan (MMW/L)

सिताङ्क - वा. - सिता सिकतो अङ्को यस्य । वालुकागृहे (वेलिया) मत्स्ये (हारा.) - Fish var. (MMW/L)

सिताङ्ग - वा. - सितम् अङ्गम् । श्वेतरोहिषे (राजनि.) - a Fish

सितापाङ्ग - वा. - सितम् अपाङ्गम् । मयूरे (त्रिका.) - Peacock (MMW/L)

सितायुध - Fish var. (L)

सिन्दूरतिलक - वा. - सिन्दूरवर्णः तिलकः चिह्नभेदो यस्य । हस्तिनि (मेदि.) - Elephant (MMW/L), marked with red lead

सिन्धुर - वा. - सिन्धुः मद जलमस्यास्ति । हस्तिनि (हेमच.) ''मदान्धसिन्धुरघटा'' गंगस्तवः - Elephas (MMW/Rājat Śukas.)

सिवर - वा. - सि + क्वरप् । गजे (हारा.) - Elephas

सिमीक - a kind of small worm or insect (MMW/L)

सीर(+क) - **वा.** - सी + रक् । ३. शिशुमारे (शब्दमा) - Porpoise (MMW/L)

सीलन्द/सीलन्ध - **वा.** - मत्स्यभेदे (सीलिन्दा) - ''सीलंधः श्लेष्मलो वृष्यः'' (भावप्र.) - Fish var. (MMW/Bh.Pr.)

सुकाण्डिन् - **वा.** - सुकाण्ड (कारवेल्लेः वृक्षेः कांडीरलतायां) अस्त्यर्थे इनि । भ्रमरे (राजनि.) - Bee (MMW)

सुक - (शुक) - A Parrot (MMW/ AV.i.22.4)

सुगन्धिमूषिका - **वा.** - सुगंधिः विरोधलक्षणया दुर्गन्धिः मूषिका - Musk rat (MMW/L)

सुगन्धि - Lion (MMW/L)

सुग्रीव - Conch, Goose, Swan (MMW/L)

सुगृह - **वा.** - सुष्ठु गृहं यस्य । चञ्चुसूचिकखगे (वावुई) (हेमच.) - Having a good nest, Tailor bird = *Sylvia sutoria*, Warbler

सुचित्रक - **वा.** - सु चित्रेण कायति । सुष्ठु चित्रवर्णो यस्य । १. मत्स्यरङ्गखगे, २. चित्रसर्पे (शब्दर.) - Kingfisher, 2. Speckled snake (MMW/L)

सुचित्रा - **वा.** - चिर्भटायां(राजनि.) - a Serpent (MMW/L)

सुतर्द्दन - **वा.** - सुष्ठु तर्दति रवेण विरहिणं । कोकिले (त्रिका.) - Cuckoo (MMW/L)

सुदृष्टि - Keen Sighted = Vulture (MMW/L)

सुधाकण्ठ - Nectar throated = Cuckoo (MMW/L)

सुनयन - **वा.** - सष्ठु नयने यस्य । मृगे (शब्दच.) - Having beautiful eyes, Deer (MMW/L)

सुनार - **वा.** - सुष्ठुनालमस्य लस्य रः सर्पाण्डे, कालविंगे खगे (मेदि.) - Snake egg, Sparrow (MMW/L)

सुपर्ण - **वा.** - सुष्ठु पत्रं पर्णं पक्षो वा । गरुडः(अमरः), स्वर्णचूडखगे (मेदि.) - Large bird of prey, Vulture (MMW/L)

सुरक्तपुष्पक - Coral tree (MMW/L)

सुविषाण - with good tusks = Elephas (MMW/L)

सुषिर - Mouse (MMW/L)

सुषिलीका - Bird sp. (V.S./ Maitr.S)

सूकर - वा. - सू इत्यव्यक्तं शब्दं करोति, वराहे, २. कुंभकारे, ३. मृगभेदे (शब्दर.) - Pig (L), Potter (L), Deer (L), Fish var. (L), Bird sp. (MMW/ Var.BrS.)

सूक्त - वा. - सु + वच् भावे क्त । सारिकायां (त्रिका.) - *Turdus salika* (MMW/L) or *Gracula religiosa*

सूक्ष्मतुण्ड - a biting Insect (MMW/Susr.)

सूक्ष्ममक्षिका - वा. - सूक्ष्मा मक्षिका - तदाकारोऽस्त्यस्य । मशके (राजनि.) - Mosquito, Small Fly (MMW/L)

सूक्ष्मषट्चरण - वा. - सूक्ष्माः षट्चरण इव । पक्ष्मयूके (राजनि.) - Small Insect, Ticks, Lice (MMW/L)

सूचक - वा. - सूचयति अन्तर्द्रुह्यति । ३. काके, ४. कुक्कुरे, ५. बिडाले (मेदि.) - Dog, Jackal, Cat, Crow (MMW/L)

सूचिकाधर - वा. - सूचिकां शुण्डां धरति, गजे (शब्दर.) - Elephas (MMW/L)

सूचिरोमन् - वा. - सुचिरिव - रोमाऽस्य । वराहे (त्रिका.) - Boar (MMW/L), Why not porcupine? (B.T.)

सूचिर(व)दन - वा. - नकुले, २. मशके (राजनि.) - Mongoose, Mosquito (MMW/L)

सूचीतुण्ड/सूचीमुख - Gnat, Bird (MMW/L)

सूच्यास्य - वा. - मूषिके (हेमच.) - Sharp snout, Rat (MMW/L), Gnat or Mosquito

सूत्रकण्ठ - वा. - सूत्रं यज्ञसूत्रं तदिव वा कण्ठोयस्य । २. कपोते, ३. खञ्जरीटे (मेदि) - Having lines on throat, Pigeon, Wagtail (MMW/L)

सूत्रिन् - वा. - सूत्र अस्त्यर्थे इनि । काके (त्रिका.) - Crow (MMW/L)

सूनापरिचर - सूना - Slaughter house, so Vulture (MMW/L)

सृकाल/ सृगाल/ सृगालक - वा.- सृ + का (गा) लन् कस्य नेत्त्वं । शृगाले (शब्दच) - Jackal (MMW/S.Br.3)

सृदर - वा. - सृ + अरक् दुक्च । सर्पे (सि.कौ.) - Snake (MMW/Un.v.41)

सृदाकु - वा. - सृ काक दुक्च । ५. मृगे (संक्षित्पसा) - Deer,

Lizard var. (MMW/L)

सृजय - Bird var. (MMW/V.S. Mahidh)

सृमर - a kind of animal frequenting damp places. According to some, *Bos grunniens* or young deer (MMW/MBh./R.)

सेगव - cf *Syagavi* - Young Crab (MMW/L)

सेत्र - Ligament, Bond (MMW/Pan.iii.2.182)

सेलिस - a kind of white Deer (MMW/L)

सेव्य - Sparrow (MMW/L)

सैरिभ - वा. - सीरे हले तद्वहने इभ इव शूरत्वात् । महिषे (अमरः) ''सेवे सैरिभमर्दिनीमिहमहालक्ष्मीम्'' महालक्ष्मीध्यानम् - Buffalo (MMW/L)

सौरभेयी - वा. - सुरभेरपत्यं । गवि (त्रिका.) ''सौरभेयीभ्य एव च'' गोदानमन्त्रः - Cow (MMW/ Bh.P.) *cf* सौरि - Heat

स्कन्धवाह/स्कन्धिक्/स्कन्धिन् - वा. - स्कन्धेन (अंसेन) वाहयति । वृषादौ (हारा.) - Draught animals (MMW/L)

स्कन्धशृङ्ग - वा. - स्कन्धपर्यन्तं शृङ्गं यस्य । महिषे - Buffalo (MMW/L)

स्कन्धमल्लक - Heron (MMW/L)

स्तब्धरोमन् - वा. - स्तब्धं रोमास्य । शूकरे (अमरः) । जडीकृत रोमाणि - Bristly hair, Boar (MMW/L)

स्तम्बेरम - वा. - स्तंबे वृक्षादीनां कांडे गुच्छे गुल्मे वा रमते । गजे (अमरः) - Delights in clumps of tall grass (MMW/L), Elephant

स्तभ - Ram (MMW/L)

स्तुनक - वा. - स्तु + नकक् । छागे (शब्दच.) - Goat (MMW/L)

स्तुभ - वा. - स्तून्भ् मूल. क । छागे (भरतः) - Goat

स्तूपपृष्ठ - Hard back, Turtle (MMW/L)

स्तोक - वा. - स्तुच्. घञ् । चातके (मेदि.) जलबिंदौ - Chātaka bird (MMW/L)

स्तोकक - वा. - स्तोकाय जलबिन्दवे कायति । चातके (अमरः) - Chātaka bird (MMW/L)

स्थव - Form स्थू = to be thick, Strong = He Goat (MMW/L)

स्थलेशय - वा. - वराह, रुरु प्रभृतौ (राजनि.) - Amphibian animals, Pig

स्थाणु - Nest of white ants (MMW/W)

स्थिर - वा. - स्था + किरच् । ७. वृषे (राजनि.) - Bull (MMW/L)

स्थिरजिह्व - वा. - स्थिरा अचञ्चला जिह्वा यस्य । मत्स्ये (हेमच.) - Immobile tongue, Fishes (MMW/L)

स्थिरदंष्ट्र - वा. - सर्पे (मेदि.) - Snakes

स्थिरमद - Peacock (MMW/L)

स्थूर - वा. - स्था + ऊरन् । वृषे - (संक्षिप्तसा.), २. मनुष्ये (सि.कौ.) - Big, Dense = Bull, Man (MMW/L)

स्थूरिन् - वा. - वृषादिर्भारवाहकः स्थूरोऽस्त्यस्य इनि । वृषादिवत्पृष्ठेन भारवाहके अश्वे खरे (अमरः) - Pack animals, Horse, Donkey (MMW/L)

स्थूलनास - वा. - शूकरे (हेमच.) - Blunt snout, Boar (MMW/L)

स्थूलपाद - वा. - गजे (शब्दमा.) २. श्लीपदरोगे - thick foot = Elephant, Elephantiasis (MMW/L)

स्थूलशल्क - Thick scales - Fish (MMW/L)

स्थूलशीर्षिका - वा. - क्षुद्र-पिपीलिकायां (हेमच.) - Small Ant with thick head (MMW/L)

स्थूलहस्त - वा. - स्थूलः हस्त इवाकारे । गजशुण्डे (त्रिका.) - Elephas trunk (MMW/L)

स्थूलास्य - वा. - स्थूलमास्यं । सर्पे (शब्दच.) - Large mouthed, Snakes (MMW/L)

स्नायु - वा. - स्नाति शुध्यति-दोषोऽनया शरीरादि बन्धननाडी-भेदे (भावप्र.) (माधवनिदानं) - Tendons, Ligaments (MMW/L)

स्नायुक - a var. of parasitical worm (MMW/Sārangs)

स्पर्शस्पन्द - Starts at touch, Frog (MMW/L)

स्फट/स्फोट - वा. - सर्प फणायां (अमरटिका) - Cobra hood (MMW/L)

स्मरलेखना - वा. - स्वरेण कामोद्दीपके शारिकाखगे

(शब्दर.) - Sharika, *Turdus salica* (MMW), Same as *Gracula religiosa*

स्मरस्मर्य - वा. - स्मरः स्मर्योऽस्य । गर्दभे (त्रिका.) - Donkey. To be remembered by Kāma noted for sexual power! (MMW/L)

स्मेरविष्किर - "Proud Bird", Peacock (MMW/L)

स्यामीका - a kind of Worm (MMW/Un.iii.46 sch.)

स्रौतिक - Pearl shell (MMW/L)

स्वनोत्साह - वा. - स्वने उत्साहो यस्य । गण्डके (शब्दर.) - Rhino, why not Donkey? (B.T.)

स्वरु - Scorpion var. (MMW/L)

स्वर्णचूड - वा. - स्वर्णमिव पीतत्वात् चूडा यस्य । चाषपक्षिणि (जटा.) - Gold crested, Blue Jay, Cock (MMW/L/W)

स्वर्णपक्ष - वा. - गरुडे - Brahminy Kite (MMW/L)

स्वेदज - वा. - स्वेदाज्जायते - स्वेदजाते दंशादौ (अमरः) । ''संस्वेदजविकाराश्च यथा येभ्यो - भवन्ति च'' । मानुषस्वेदमलजा मक्षिकाद्या भवन्ति च । नवमेघ - प्रसिक्तायां पिपीलिगणादयः । ''संस्वेदजास्तु विज्ञेया वृक्ष-गोपशुजंतवः'' आदि (वह्निपु)

ह

हंस - वा. - हस् अच् । स्वनाम - ख्याते पक्षिभेदे (अमरः) - varieties in भावप्र. (राजनि.) - Swan, Goose, Heron (Ag.), Horse (Naigh), Ox, Buffalo var. (Bi.S.) (MMW/L)

हंसक - वा. - राजहंसे - Swan, goose, Heron (Ag.), Horse (Naigh), Ox, Buffalo var. (Bi.S.) (MMW/L/Kāv./Bh.P.)

हंसमाला - a kind of Duck with dark grey wings (MMW/L)

हक्क - वा. - हक् इत्यव्यक्तं कायति । गजसमाह्वाने (जटा) - Call for Elephas

हक्का - Owl var. (MMW/ Var.Br.S.)

हड्ड - वा. - अस्थ्नि (हाड) - Vertebral column, Skeleton (MMW/L)

हनु - वा. - कपोलद्वयोपरिस्थिते मुखभागभेदे (अमरः) - Jaw (MMW/R.V.)

हन्तु - वा. - हन् + तुन् । मृत्यौ वृषे च - Bull (MMW/L)

हय - वा. - हय गतौ । घोटके (अमरः) । कविसः ''औन्नत्यं वेगः तेजश्च तथा सल्लक्षणस्थितिः । खरोत्खातरजो - रूपं जातिर्गति विचित्रता - Horse (MMW/RV)

हर - वा. - हृ. अच् । रुद्रे, ३. गर्द्दभे - Donkey (MMW/L)

हरि - वा. - हृ - इन् । २. सिंहे, ३. सर्पे, ४. वानरे, ५. भेके, ६. शुकखगे (अमरः), १०. अश्वे (मेदि.), १७. मयूरे, १८. कोकिले, १९. हंसे (शब्दर.) - Horse (RV), Lion (M.Bh./ Kāv.), Monkey (M.Bh.), Jackal, Frog, Parrot, Snake, Peacock, Cuckoo (MMW/L)

हरिकण्ठ- वा. - हारी मनोहरी कण्ठः तद्रवो यस्य । कोकिले (मेदि.) - Cuckoo

हरिगोपक - इन्द्रगोपक - Cochineal insect (MMW/L)

हरिण - वा. - हृ इनन् । स्वनाम-ख्याते विहगे (अमरः), हंसे च - Deer, Swan (MMW/L)

हरिणाक - Hunting Deer(?) (MMW/L)

हरिणी - Mongoose, Greenish Color (MMW/L)

हरित्/हरित - वा. - हृ - इति । ५. सिंहे (अमरः) - Tawny Color, Lion, Mongoose (MMW/L)

हरिताल/हरितालक - वा. - पीतवर्णस्य प्रतिष्ठा यत्र । २. पीतवर्णपक्षिभेदे (राजनि.) - Bird of yellow, green color, Pigeon (?) (MMW/L)

हरिद्राङ्ग - वा. - हरिद्रेव अङ्गमस्य । हरितालखगे (शब्दच.) - Yellowish Pigeon (MMW/L)

हरिनेत्र - वा. - हरेः सिंहस्येव नेत्रमस्य दीर्घत्वात् । पेचके (त्रिका.) - Owl (MMW/L)

हरिप्रिय - वा. - हरेः विष्णोः प्रियं । पीतभृङ्गराजे (राजनि.) - a Conch Shell (MMW/L)

हरिभुज् - वा. - हरिं भेकं भुङ्क्ते । सर्पे (शब्दच.) - Snake (MMW/L)

हरिलोचन - वा. - हरेरिव लोचनमस्य । २. पेचके, कर्कणे (कङ्कड्) (त्रिका.) - Owl, Crab (MMW/L)

हर्मुट - A Tortoise (MMW/L)

हर्य्यक्ष - वा. - हरिपिंगलमक्षि । सिंहे (अमरः) - Lion (MMW/ M.Bh./ R.), Monkey (R)

हलगोलक - Insect var. (MMW/M.Bh.)

हलाहल - Lizard var., Snake var. (MMW/L)

हालाहलधर - a small black Snake (MMW/L)

हलिक्ष्ण - Lion var. (MMW/V.S./Mahidh)

हलीक्ष्ण - Some animal (MMW/T.S.)

हलिनी - Lizard var. (MMW/L)

हसिर/हंसिर - Mouse var. (MMW/L)

हस्तिकक्ष - A Venomous Insect (MMW/Susr.)

हस्तिकक्ष्य - Lion, Tiger (MMW/L)

हस्तिन् - **वा.** - हस्तः शुण्डादण्डोऽस्त्यस्य । गजे - Elephas (MMW/L)

हस्तिमकर - Sea monster, shaped like an Elephas (MMW/L)

हस्तिमल्ल - **वा.** - हस्तिषु मल्लः । ३. शङ्खे, ४. नागे च (मेदि.) - 8th Chief of the *Nāgās* (MMW)

हाङ्गर - **वा.** - हा विषादाय पीडायै वा अङ्गं राति । स्वनामख्याते जलजंतुभेदे (शब्दच.) - a troublesome aquatic animal (MMW/L)

हापुत्री - **वा.** - हा इति रवः पुत्राय यस्याः । पक्षिभेदे (हारा.) - a kind of Wagtail (MMW/L)

हारित - **वा.** - हृ. णिच्. इलच् । स्व - नामख्याते खगभेदे (राजनि.) = हारीत (मेदि.) (हरेल) - Bird var.

हालाहल - **वा.** - हालेव (plough) हलति । २. कीटभेदे (राजनि.) मद्येच (राजनि.) ''गोस्तनाभ - फलो गुच्छस्तालपत्रच्छदस्तथा । तेजसा यस्य दह्यन्ते समीपस्था द्रुमादयः । असौ हालाहल ज्ञेय किष्किंधायां हिमालये । दक्षिणाब्धितटे देशे कोंकणेऽपि च जायते'' - Insect, Spider (MMW/L)

हालु - **वा.** - हल् उण् । दन्ते (त्रिका.)

हिंडीर - **वा.** - समुद्रफेने (अमरः) - Cuttlebone (MMW/L)

हिंसक - a noxious animal, Beast of prey (MMW/L)

हिंसारु - **वा.** - हिन्स् आरु । व्याघ्रे (त्रिका.) - Tiger (MMW/L)

हिंसालु/हिंसाक - **वा.** - हिंसा अस्त्यर्थे आलु । कुक्कुरे (हारा.)

- Dog - Mischievous animal (MMW/L/W)

हिंसीर - वा. - हिंसा इरन् । व्याघ्रे २. खगे (उणा.) - Tiger, Bird

हिमवल - Pearl (MMW/L)

हिल्ल - वा. - शारीरखगे (शब्दच.) - Aquatic Bird (MMW/L)

हीर - वा. - हृ - क । ४. सर्पे (हेमच.), ६. सिंहे (मेदि.) ८. पिपीलिकायां (हेमच.) - Snake, Lion, Ant or Moth (MMW/L)

हुड - वा. - हु (मज्जने. गतौ etc.)+ ड । मेषे (घे) (हेमच.) ४. रथोपरिविण्मूत्रत्यागार्थस्थानम् शृंगे च see (भा.व.१५ अ) also नीलक - Battering Ram (MMW/L), Implement of war

हुडुक्क - वा. - हुड वा उक्क । दात्यूहखगे (मेदि.) - *Gallinula madrasa, paranensis*, Drunkard, Bird var. in rut (MMW/L)

हुण्ड - वा. - हुड + अच् । १. व्याघ्रे, २. ग्राम्य शूकरे - Tiger, Pig (MMW/L)

हूरवा - वा. - हू इतिरवो यस्य । शृगाले (हेमच.) - Jackal (MMW/L)

हृदयात्मन् - Heron (MMW/L)

हृद्यवृद्धि - She Goat (MMW/L)

हेमकन्दल - वा. - हेमवर्णं कन्दं लाति । प्रवाले (हेमच.) - Precious Coral (MMW/L)

हेमवल्ल/हैमवन्त - वा. - हेम्नावलते शोभते । मौक्तिके (राजनि.) - Pearl

हेमाङ्ग - वा. - पीतमङ्गं । गरुडे, २. सिंहे - Brahminy kite, 2. Lion (MMW/L)

हेषिन् - वा. - अश्वे (त्रिका.) - Horse (MMW/L)

***

This monumental work contains over 2,500 zoological terms in Sanskrit compiled from almost 200 Sanskrit works. Each term is accompanied by an analysis of the Sanskrit words and their English meanings – making this book invaluable for scholars of Sanskrit as well as of life sciences. Though it was compiled almost five decades ago, Dr. Surendra Ghaskadbi and Dr. Vidya Patwardhan, senior scientists from Agharkar Institute, Pune, have provided the latest zoological terms where applicable, alongside the original terms used by the author.

Dr. B. Thirumalachar (1899 –1974)

"... an excellent piece of research, unprecedented, from a single person, a great authority in ancient Indian zoology and having a thorough and up to date information of the modern zoology ... (he) has happily used common English parallels and not learned bombastic Greek technical names which for the curious commoner will be all Greek and Latin ... (this book) is an excellent and singular contribution in the field ..."

- Dr. M.G. Dhadphale, eminent Sanskrit scholar and former Honorary Secretary, Bhandarkar Institute of Oriental Research (BORI), Pune.

"A dictionary of Zoological terms in Sanskrit! Wonderful ! Such efforts are so very necessary since these would help us understand the scientific contents of our ancient texts. This would not only allow us to appreciate the scientific understanding and advances of our forefathers but would also help us in avoiding erroneous interpretations leading to making claims not supported by authentic documentation."

- Dr. Surendra Ghaskadbi, PhD, FNASc, Senior Scientist, Coordinator, Developmental Biology Group, Biodiversity & Palaeobiology Group, Agharkar Research Institute, Pune

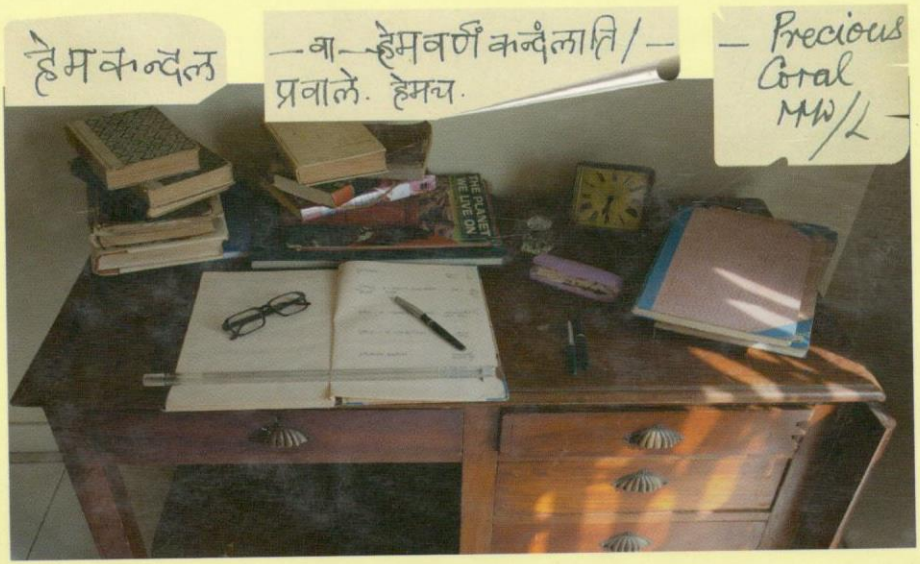

Print-Design at Samarth Graphics, Pune
Ph.020-66027339